BIBLIOTECA CRITICĂ

eugen jebeleanu

INTERPRETAT DE:

ELIO FILIPPO ACCROCCA • IOAN ADAM • AL. ANDRIESCU • M. A. ASTURIAS • N. BALOTĂ • ANA BLANDIANA • GEO BOGZA • EMIL BOTTA • ION CARAION • G. CĂLINESCU • CONST. CIOPRAGA • POMPILIU CONSTANTINESCU • DAN CRISTEA • VALERIU CRISTEA • OV. S. CROHMĂLNICEANU • G. DIMISIANU • ȘTEFAN AUG. DOINAȘ • V. FELEA • AL. GEORGE • ANTON HOLBAN • ION HOREA • GEORGETA HORODINCĂ • GEORGE IVAȘCU • HUBERT JUIN • E. LOVINESCU • GEORGE MACOVESCU • N. MANOLESCU • AUREL MARTIN • D. MICU • ROMUL MUNTEANU • EDGAR PAPU • ADRIAN PĂUNESCU • PERPESSICIUS • M. PETROVEANU • AL. PIRU • MARIAN POPA • CORNEL REGMAN • ROBERTO SANESI • EUGEN SIMION • C. STĂNESCU • NICHITA STĂNESCU • VLADIMIR STREINU • ALEX. ȘTEFĂNESCU • O. ȘULUȚIU • GH. TOMOZEI • CONSTANTIN ȚOIU • LAURENȚIU ULICI • GIANCARLO VIGORELLI • MIRCEA ZACIU ș. a.

Antologie, prefață, note și bibliografie de **LUCIAN RAICU**

editura eminescu

Scanned with OKEN Scanner

„b i b l i o t e c a c r i t i c ă“

EUGEN JEBELEANU

Antologie, prefață, notă asupra ediției
și bibliografie
de
LUCIAN RAICU

Tabel cronologic
de **Cornel Simionescu**

e d i t u r a e m i n e s c u

Scanned with OKEN Scanner

JEBELEANU ÎN CONȘTIINȚA CRITICII

Înainte de a intra în atenția criticii profesioniste, numele lui Eugen Jebeleanu (n. 1911) devenise repede notoriu în mediile literare și în cenaclele tinerești ale timpului, în polemici și campanii publicistice ; scriitorul se afirma nu numai prin versuri originale și o susținută activitate de traducător (din Rilke, din expresioniștii germani, din poeții maghiari ai libertății), dar și ca animator cultural, ca ziarist de atitudine combativă, temperament viu, extrem de dinamic, interesat de realități, dornic de soluții înnoitoare, în literatură și viață, ca structural om „de stînga", angajat, din tot sufletul și cu toată luciditatea, în luptele sociale și în cauzele politice ale vremii sale, intolerant la toate formele nedreptății, ale inegalității și ale opresiunii, totdeauna de partea „celor mulți umili" și a principiilor nobile de echitate. Vocația sa antiburgheză, antifascistă, antitotalitară se afirma de pe atunci cu energie și consecvență și numele i se impunea, trebuie spus de la început, nu numai în planul strict literar, prin versuri promițătoare găzduite în publicații importante, prin traduceri avizate din poezia europeană, dar și în legătură cu această vocație însăși, de patetic denunțător al injustiției, al tiraniei și al fărădelegilor de orice fel. Este vocația inițială, profund organică, aceea care anticipează și explică evoluția poeziei sale și care, pe deplin, triumfă în operele maturității. Numele lui Eugen Jebeleanu și procesul deajuns de accelerat al „lansării" sale în conștiința cititorilor și a literaților de la începutul celui de al patrulea deceniu sînt realități ce nu mai pot fi desprinse, fără riscuri, din contextul amintit. Poetul debuta cu versuri în Viața literară (condusă de

Scanned with OKEN Scanner

inimosul I. Valerian) la șaisprezece ani (1927), elev, încă, al Liceului „Șaguna" din Brașov; un an mai tîrziu era „lansat" de Tudor Arghezi în Bilete de papagal (1928) iar la optsprezece ani (1929) debutează în volum prin Schituri cu soare, tipărit la Brașov. Doi colegi de generație, de tot tineri, vorbesc în public prima oară despre poetul Eugen Jebeleanu: Eugen Ionescu, într-o comunicare la seminariile de estetică ale profesorului Mihail Dragomirescu; și Radu Popescu, în Caiete literare, cu prilejul primei plachete a prietenului său; ambele mențiuni datează din anul 1930 și pot fi considerate ca fiind, deocamdată în forme „colegiale", deci nu întrutotul concludente, cel dintîi semnal de existență literară a lui Eugen Jebeleanu. Critica propriu-zisă va lua act de ea ceva mai tîrziu, începînd din anul 1934, la publicarea Inimilor sub săbii.

O fază „intermediară" ar constitui-o participarea unor exponenți ai criticii profesioniste la recunoașterea, pe cale publică, a meritelor literare și a șanselor de scriitor ale noului venit, două recomandări cu valoare de pronostic: a) la propunerea lui E. Lovinescu, Eugen Jebeleanu primește în 1930 premiul pentru sonet al Societății Scriitorilor Români; b) Tudor Vianu prezidează, în 1934, juriul care acordă lui Eugen Jebeleanu Premiul Fundațiilor Regale pentru scriitorii tineri. Volumul premiat era și cel dintîi caracteristic pentru personalitatea, în formare, a poetului: Inimi sub săbii, apărut în același an sub egida prestigioasei edituri care-l distinsese.

Între timp, viața literară a epocii înregistra, în aceeași direcție, multiple semne de interferență, de natură să consolideze o „relație" fertilă și durabilă. Prezența lui Eugen Jebeleanu nu așteaptă o recunoaștere oficială din partea criticii pentru a se impune în modalitățile cele mai diverse. Studentul în Drept publică din ce în ce mai des, întîi la revistele tinerilor (Caiete literare), apoi la revistele cunoscute în cercuri largi, înaintînd spre momentul unei consacrări decise. La Rampa redactează împreună cu Al. Sahia importanta rubrică Mișcarea literară, frecventează Sburătorul lui E. Lovinescu, scoate revista Herald, cu numere speciale dedicate lui Arghezi și Blaga, este redactor la Țara noastră (1932—1934), colaborează intens la România literară de sub direcția lui Liviu Rebreanu (1933), la Vremea, Reporter, Stînga, Fami-

Scanned with OKEN Scanner

lia, Îndreptar, Azi, Contimporanul, Zodiac, *cu deosebire la* Cuvîntul liber *al lui Teodor Teodorescu-Braniște (1935—1937), la* Adevărul *și* Dimineața, *pînă la suspendarea acestor publicații de stînga, activ antifasciste, survenită în 1937. Dreapta agresivă, fascizantă, tendințele totalitare, barbaria legionară, patosul analfabet — care ducea la arderea cărților scriitorului național M. Sadoveanu — se loveau în persoana lui Eugen Jebeleanu de un adversar intratabil, gata în fiece clipă „să ia foc" ori de cîte ori venea vorba de problemele vitale, de patria cea* adevărată, *de umanitatea și de libertățile omului, de drepturile scriitorului și de autentica libertate a culturii.*

O istorie a receptării operei lui Eugent Jebeleanu ar avea de înregistrat trei faze, înglobînd fiecare cîte o secțiune de timp, *corespunzătoare propriei sale evoluții, drumului ascendent spre o recunoaștere definitivă, înglobînd, totodată, cîte o* modalitate *a criticii însăși, situată în afara criteriului cronologic.*

Cea dintîi ar fi o critică de impunere și de susținere, garantată de un factor de autoritate.

Cea de a doua ar fi o critică de integrare, de recuperare, garantată de simțul selectiv al valorilor, de nuanță istorico-literară.

Cea de a treia critică ar fi una de tip general „hermeneutic", o modalitate de adîncire, explicare și interpretare, măsurînd rezistența interioară și profunzimile creației.

Poezia lui Eugen Jebeleanu a provocat, în evoluția ei, toate aceste faze ale receptării, dovedind, la nivelul fiecăreia, un grad apreciabil de randament. Adaug numaidecît că acest fel de a face față *celor trei tipuri de examinare, și de a* răspunde *cu abundență de ecouri proprii exigențelor specifice fiecăreia,* nu *caracterizează toate operele de literatură resimțite ca importante: simultaneitatea răspunsurilor arată că ne aflăm în preajma unei situații literare neobișnuite, a unei creații de însemnătate excepțională.*

Sînt opere care s-au bucurat de o recunoaștere autoritară, dar n-au rezistat examenului critic recuperator, altele care au fost recuperate, dar oferă doar un mediocru material interpretativ, și altele care, provocînd analize subtile și comentarii pline de interes, nu dau, to-

Scanned with OKEN Scanner

tuși, sentimentul stabil al valorii, un sentiment adesea autonom față de cantitatea și de interesul „în sine" al interpretărilor provocate.

Convergența celor trei „critici", în cazul operei lui Jebeleanu, este primul lucru care se cere subliniat la recapitularea, oricît de sumară, a rezonanțelor ei în conștiința criticii.

Cea dintîi fază, fie că este vorba de apariția scriitorului ca scriitor, *petrecută undeva în timp (deceniul al patrulea al secolului XX), fie că este vorba de succesivele recunoașteri atașate fiecărui nou titlu în parte* (Bălcescu, Surîsul Hiroshimei, Cîntece împotriva morții, Elegie pentru floarea secerată, Hanibal), *este asigurată de existența unei (sau unor) autorități critice. Pentru că a doua categorie de confirmări este de domeniul memoriei publice, făcînd inutil inventarul „numelor" implicate, rămîne de oarecare utilitate reconstituirea condițiilor debutului literar* (Inimi sub săbii, *1934*), *a momentului originar, cînd Jebeleanu începe să existe ca scriitor.*

Două mari instanțe critice, veritabile instituții *ale republicii literelor în epoca dintre cele două războaie, garantează autenticitatea acestui moment ; ele se numesc : Pompiliu Constantinescu (diagnosticianul cel mai competent al breslei) și E. Lovinescu (fără calificativ special).*

La apariția volumului : „Dintre tinerii poeți distinși cu Premiul Fundațiilor regale, d. Eugen Jebeleanu ni se pare cel mai prețios [...] liric de nobilă atitudine și de viguroasă și colorată expresie [...] unul dintre fruntașii generației sale. Poezia d-lui Jebeleanu se remarcă printr-o încordată inteligență artistică, printr-o plastică de energie metalică [...] un estetism de o uimitoare virtuozitate. [...] Poetul este deplin stăpîn pe mijloacele sale." (*Pompiliu Constantinescu* [1])

[1] Judecata critică asupra valorii și forței de iradiere a tînărului poet este atît de decisă, încît, la numai un an de la Premiul Fundațiilor și apariția *Inimilor sub săbii*, într-o cronică literară despre mai multe volume, printre care și *Pod eleat* de Simion Stolnicu, îi recunoaștem amprenta asupra acestuia din urmă : „La influența d-lui Barbu, ușor de identificat, constatăm și pe a d-lui Jebeleanu, mergînd uneori pînă la parafrazarea titlului, în poemele cu evocări de cavaleri medievali. Astfel *Prințul în zori* al d-lui Stolnicu amintește de *Senior de ceașcă* al d-lui Jebeleanu." (*Vremea*, duminică, 30 iunie 1935.)

Scanned with OKEN Scanner

Formularea: „unul din fruntașii generației sale" ar putea să pară convențional-anodină, dacă n-am ști că Pompiliu Constantinescu nu se juca niciodată cu vorbele; dacă n-am ști, în continuare, că „generația" printre ai cărei „fruntași" îl situa era o generație extraordinară, numărînd la acea dată pe: Geo Bogza, Eugen Ionescu, Zaharia Stancu, M. Blecher, Emil Botta și alții.

E. Lovinescu nu ezita să-l încadreze (poetul avea pe atunci 26 de ani) în avara Istorie a literaturii române contemporane, *1937; comentîndu-i debuturile în termeni care impresionează și astăzi prin forța intuitiv-plastică și marea demnitate a stilului critic, într-o rostogolire înceată de sentințe și caracterizări, greu de acordat cu o realitate literară ce nu i-ar fi pe măsură: „expresie abruptă, colțuros lapidară, de zid ciclopic fără mortar, stilizare de vitraliu primitiv sau de piatră necioplită; lipsă de fluență și de muzicalitate, adică fără curea de transmisiune între cuvinte și idei".*

Aprecierile lui E. Lovinescu, din 1937, sînt nu numai o recunoaștere, dar și o anticipare, întemeiată pe intuirea fondului intim, încă nerevelat, al poemelor lui Jebeleanu, încît mai potrivite, decît la vremea Inimilor sub săbii, *ni s-ar părea ascultate astăzi, la treapta lui* Hanibal: *„stil eliptic, rostogoliri de bolovani, car salmoneic izbit de grinzi de aramă".*

Un exemplu nu se poate mai limpede pentru modul în care critica numită de promovare, de susținere, intersectează în drum, datorită gradului ei, înalt, de competență și gust, celelalte forme de critică, pe aceea care tinde să descopere adevărurile mai adînci ale operei; ori pe aceea dominată cu precădere de spiritul istoriei literare. Un alt exemplu ni-l furnizează textul, din 1934, al lui Pompiliu Constantinescu. Judecata „de valoare" tinde aici să devină interpretare — și descoperire — a latențelor, încă neexprimate, sortite să iasă cîndva la iveală, afirmîndu-se, abia atunci, ca definitorii și esențiale. „Rezervele" formulate de critic, recomandările și sugestiile trimit, *pe măsură ce vor fi „rezolvate", la* viitorul *Jebeleanu, la poezia deplinei sale expresii. Anticipînd, ele conțin fericita caracterizare a unor virtualități încă mai* reale *decît trăsăturile imediat vizibile ale debutantului de atunci. „Dacă aducem vreo obiecție pri-*

Scanned with OKEN Scanner

mului său ciclu de afirmare lirică, o putem preciza într-o prea tenace înclinare de a-și înăbuși zbaterea lăuntrică.“

Ceea ce lipsea *versurilor de debut din* Inimi sub săbii, *acea „zbatere lăuntrică“ înăbușită în arta condensării și în excesiva utilizare a elipsei, nu lipsea din adevărata natură a poetului, și operele sale viitoare, cele din deceniile șase, șapte, opt, o vor demonstra cu o copleșitoare evidență.*

Criticul-expert superior — care e Pompiliu Constantinescu — își cunoștea prea bine „obiectul“ spre a conchide, grăbit, asupra unei premature fixări a acestuia în ramele unei poezii manieriste, de exclusiv rafinament: „D. Jebeleanu nu este dintre acei scriitori care să senchidă-n orgoliul începuturilor. Așteptăm de la inteligența lui artistică și o cufundare mai accentuată în substratul vital al emoției.“

Eugen Jebeleanu, la dimensiunile sale de astăzi, este prefigurat, cum se vede, nu numai în aprecierile superlative ale criticului, dar poate mai ales în „obiecțiunile“ formulate, urmărind să-i descopere veritabila înclinare (aceea de a se cufunda în „substratul vital al emoției“). Critica de susținere este, în fundamentul ei — de intuiție și gust —, o critică de anticipare, o critică de stimulare. Inteligența artistică a poetului (relevată de Pompiliu Constantinescu) a înțeles despre ce e vorba *aici și această înțelegere s-a cristalizat în redutabila sa creație de maturitate și apogeu.*

„Zbaterea lăuntrică“, bănuită de critic, n-a întîrziat să se dea pe față, ajungînd în Elegie pentru floarea secerată, *în ciclul* Râul pe obraz, *pînă la trepte rar atinse în poezie. Intensitatea suferinței, care este atroce, în felul unui supliciu neîntrerupt, trece însă cu fiecare vers din fulgerarea clipei de șoc în regimul stabil al duratei, eternizîndu-se în vers, și nu cunoaște decît un termen opus, din care-și extrage puterea de a renaște, de a se regenera la infinit, un infinit acceptat: voința exasperată a imposibilului, dorința arzătoare — și cu ceva feroce în ea — de a-l capta; sau de a și-l reprezenta în așa măsură încît aproape să-l îmblînzească, domolindu-i conturul prea aspru, prea străin și inaccesibil, de a-l atrage în sfera noastră, în sfera de gravitație a ome-*

Scanned with OKEN Scanner

nescului, în interiorul căreia recea sa sclipire, duritatea sa de nezdruncinat să cedeze în sfîrșit.

Rareori s-a născut atîta forță, și atîta impresie dominatoare de forță, din atîta îngrijorată „cufundare în substratul vital al emoției", dintr-un sentiment pur și copleșitor al fraternității umane și al fragilității umane, supuse tuturor pericolelor. Puterea acesteia nu este altceva decît un compus neașteptat al „zbaterii lăuntrice" (întrevăzute de Pompiliu Constantinescu chiar în formele prea eliptice ale debutului!), un compus al vulnerabilității la suferință, la suferința de toate felurile; un derivat al compasiunii, ce tinde adesea spre limite, spre insuportabil. Rareori senzația de aspră rigoare, de austeritate severă, de comprimare lăuntrică și de economie verbală s-a ivit în condiții de tipul celor invocate în lirica lui Jebeleanu. E ca și cum poetul ar căuta cel mai bun mijloc de conservare a concentratului „de omenesc" și l-ar găsi numai aici și numai astfel: în formele unui lirism despuiat, auster, de o violență conținută, „stil eliptic", „car salmoneic izbit de grinzi de aramă", „expresie abruptă, colțuros lapidară, de zid ciclopic fără mortar", zicea E. Lovinescu, într-o vreme cînd Hanibal era încă departe.

Critica întreprinde și o necesară acțiune de recuperare — aceasta ar fi a doua „fază" din cele trei enumerate — prin unii din reprezentanții săi mai lucizi și mai obiectivi, citind încă o dată poemele deceniului șase, scrise într-o epocă încă incertă sub aspectul recunoașterii valorilor, epocă agitată, în care nesiguranța aprecierilor a putut decurge la un moment dat în chip paradoxal din excesiva siguranță dogmatică a criteriilor. Climatului de asprime și, complementar, de beatitudine, în care se exaltau opere fără valoare, dar așa-zicînd bine „orientate", celebrînd evenimentele zilei, îi succede trezirea la realitate, reacția critică, în genere binevenită, dispusă însă uneori să exagereze în sens opus, privind cu neîncredere ori contestînd de-a dreptul, integral, fără precauții și nuanțe, creația din etapa anterioară, a deceniului care, dacă nu fusese întrutotul „glorios", cum se pretindea, nici steril nu fusese, din moment ce, pe durata sa, literatura nu încetase să existe, cunoscînd și momente pline, intens productive, materializate în cî-

Scanned with OKEN Scanner

teva apariții memorabile: Moromeții, Bietul Ioanide în proza epică ar fi de ajuns spre a pune la îndoială perspectiva nihilistă. În lirică, Jebeleanu și Beniuc, A. E. Baconsky, Nicolae Labiș și alți cîțiva tineri, extrem de înzestrați, țin cumpăna producției de serie, repede intrate în neant.

Perspectiva trebuia, deci, restabilită prin judecăți noi, sustrase, e drept, întîmplării, dar capabile, în același timp, să recunoască valoarea autentică din masa aparițiilor întîmplătoare, și s-o sublinieze cu toată claritatea.

În cazul lui Eugen Jebeleanu, trebuiau recitite cu atenție și seninătate, în vederea unei reevaluări, poemele ample În satul lui Sahia, Bălcescu, Surîsul Hiroshimei, spre a constata dacă tăcerea ce urmase elogiului și distincțiilor era sau nu justificată.

A făcut-o, ca istoric al literaturii preocupat în primplan de selecția valorilor, Al. Piru, analizele și mai ales limpezile sale verdicte izbutind să alunge impresia de ambiguitate ce rezulta dintr-o modificare a criteriilor de recepție critică. Judecățile sale, bazate pe o nouă lectură, efectuată în liniște, constituie un moment important, de binefăcătoare stabilitate, de necesară ordine în evoluția normală a conștiinței critice, repusă în drepturi. Ele merită toată atenția:

„În ciuda criticilor care li s-au adus după ce fuseseră elogiate și distinse cu Premiul de stat, În satul lui Sahia și Bălcescu sînt încă poeme durabile prin tensiunea memoriei, adică prin capacitatea poetului de a evoca «ceea ce nu se uită», de a aduce în contemporaneitate prin magia amintirii momente sau chiar o epocă revolută, înviate printr-o intensă trăire de la orizontul actual. În satul lui Sahia [...] se ridică mult deasupra obișnuitului reportaj, nu numai prin frumusețea versurilor, dar și prin gravitatea tonului cu care poetul ne cheamă la mormîntul prietenului său."

În sprijinul afirmațiilor recuperatoare, criticul decupează citatul revelator:

„Da, nu-i mai mult de-o piatră, o piatră de mormînt, / Cu muchiile aspre, cît un bărbat de-naltă, / Și nu-i decît o groapă, pe veci acoperită, / Dar groapa nu e mută, și piatra este caldă. // Luci o stea... Spre chipul de bronz privesc tăcut, / Gîndindu-mă la anii care-au trecut

Scanned with OKEN Scanner

— și număr. / Să-mi amintesc mai bine de viața celui dus. / Pun brațu-ncet pe piatră — și parcă-l țin de umăr."

Demonstrația este convingătoare, astfel de versuri-efigie, versuri-inscripție, împietrind emoția vie, fraternă, în cuvinte austere, despuiate și dure, de o bărbătească stăpînire, se salvează indiscutabil din seria de naufragii estetice, numeroase la epoca redactării poemului.

Rolul de necontestat al spiritului critic: să distingă, să „salveze" ce merită să supraviețuiască în fluxul producerilor literare, pentru mulți asemănătoare, nediferențiate, ale unei faze istorice consumate. Chiar tributar unor norme discutabile, veritabilul creator, poetul de seamă se ridică deasupra lor, construindu-și pînă la urmă destinul. În absența criticii, amestecîndu-se apele cu uscatul, astfel de semnificative „întîmplări" ar întîrzia să se limpezească, cînd nu și-ar pierde, poate pentru totdeauna, înțelesul. Aceste pierderi, ireparabile altfel, pot fi evitate dacă, în momentul cînd ele amenință să se producă, spiritul critic funcționează bine.

Dar Bălcescu, al doilea poem de anvergură, tipărit și el în anii 50', pentru a consemna calendaristic un centenar, unul din centenarele fastuoase ale aceleiași epoci? Comentat, prețuit, premiat, apoi dat uitării, întrucît părea să nu aibă vreo legătură cu adevărata afirmare a liricii lui Jebeleanu, în ce măsură poate fi „citit" de la orizontul unor criterii stabile, pentru a fi reintegrat evoluției, astfel de neînțeles, a poetului? Cîteva dintre „cînturile" sale, douăzeci la număr, rezistă cu succes, și același critic, spirit „rece", selectiv prin excelență, intransigent în fața atîtor eșecuri, o afirmă cu decizie:

„Cu toate că pune într-o lumină nefavorabilă pe Eliade, [...], poemul lui Eugen Jebeleanu e mereu viabil în cele mai multe din versurile lui cvasi-populare și vibrează înălțător în cele trei strofe ale Epilogului: «...Un veac trecu! În cimitirul / Italian îndepărtat, / Stă îngropat de-un veac valahul / Cu cei săraci îmbrățișat. // Dar inima-i cu noi, e-n țară, / Vitează, tînără și vie-i. / E pretutindeni unde-i luptă, / În fumul des al bătăliei. // Cu noi ești, inimă vitează, / Cu noi, pe-al bătăliei drum, / Cu cei ce ieri au fost săracii, / Cu cei ce-o țară au acum!»" Și în concluzie:

„Bălcescu e un poem clasic care ne-a lipsit și pe care e mai bine că l-am avut mai tîrziu decît niciodată."

Scanned with OKEN Scanner

Este ceva patetic, ceva imediat perceptibil în atitudinea criticii față de poezia lui Eugen Jebeleanu și aceasta oarecum indiferent de metoda anterioară și de direcția, de stilul căreia critica, tot atît de diversă pe cît sînt, între ei, de deosebiți criticii adevărați luați unul cîte unul, i se afiliază. Un articol despre Jebeleanu poate fi mai bun ori mai rău, mai bogat ori mai sărac în subtilități, dar mai totdeauna, indiferent de semnătură, de generația literară ori de prestigiul autorului, prezintă ceva particular, o fervoare, un mod al participării, un fel de „constrîngere" emoțională în fața obiectului, de care se contaminează și firile austere, sensibilitățile moderate, spiritele, altfel, metodice, rezervate, suspicioase. Obiectul își afirmă aici întîietatea asupra subiectului critic, începînd să-l modeleze, chiar dacă inițial și de felul lui subiectul este refractar, înclinat doar să constate, să descrie, să judece. În simpla constatare, în descripția cea mai obiectivă, în judecata cea mai cumpănită, poezia lui Jebeleanu strecoară o substanță nouă, care dizolvă structurile prea îndărătnice, metodele de analiză prea orgolioase, determinîndu-le să existe puțin altfel *decît se obișnuiseră, într-un regim pe care l-am putea defini ca fiind unul al sensibilității morale sau al acordului dintre percepția critică și conștiința criticului, o conștiință în sensul cel mai propriu, riguroasă, imperativă, profund umană.*

Autorii de exegeze se umanizează *în atingere cu această operă care, s-ar zice, îi somează s-o facă, răspunzînd unui apel ce are tocmai o astfel de finalitate. Opera lucrează asupra criticului și, pentru moment, îl „modifică", îndepărtîndu-i crusta, intimidînd tot ce ține de morga profesională. Fiecare simte că despre această poezie nu se poate vorbi doar în numele unui principiu de strictă profesionalitate, ca despre oricare alta în locul ei, inventariind temele, despicîndu-i simbolurile, judecînd la rece reușitele în planul expresivității. Raportîndu-se la acuitățile ei, critica își resimte, ca pe o vină, limitele unei îndeletniciri de fiecare zi, dezabuzată de varietatea modurilor artistice și de spectacolul, parcă zadarnic, al metamorfozelor literaturii, al vieții literare profesionalizate, dominată de rutina unor împliniri parcă la fel de inutile ca și neîmplinirile.*

Scanned with OKEN Scanner

Da, își spune criticul de meserie — și de atîtea ori a trebuit să și-o spună citindu-l pe Jebeleanu —, aici e vorba de altceva, acestea nu sînt niște simple „versuri", chiar de o categorie evident superioară, acesta nu e doar „un nou volum de poezii", fie el și foarte, foarte reușit, micul sau marele eveniment al sezonului literar, repede dat uitării sau, în cazul cel mai fericit, încredințat, cu o respirație de ușurare, raftului de istorie literară.

Dintre numeroasele simptome ale fenomenului de aderență, *depășind sfera unei prețuiri doar „artistice", oricît de intens susținute, poate fi reținut cel ce se manifestă în scrisul unui raționalist intransigent ca Al. Paleologu, sub forme radicale, care nu mai îngăduie precauția. Contagiunea unui spirit inflexibil, de bravură morală, dedus din nucleul operei însăși, se lasă urmărită în voie :*

„Hanibal *are ceva imperios, de suflu antic.[...] Poemele acestea sînt grave și severe ; nu sînt «poetice», nu sînt «frumoase», nu urmăresc să fie admirate. Ele proclamă direct, sau cu un minim de retorică indirectă, lucruri esențiale și presante [...]. Jebeleanu nu propune nici o formulă și nici o tehnică, nici inovatoare, nici tradițională. Nu-și pune probleme de artă : arta cea mare a acestui poet e de a spune adevărul cel mai omenesc în forma cea mai lapidară. Materia lui verbală e rezistentă ca piatra sau ca arama. Această masivă carte are o valoare exemplară de comandament moral. Ea nu contrazice, ci pur și simplu anulează toate prejudecățile estetizante despre incongruența poeziei cu etica civică."*

Inconsistența formulelor strict literare și a calificativelor „de specialitate", îndată ce-ar fi puse în contact cu această operă — care, dincolo de „literatură", e o reabilitare *a sensibilității umane —, o denunță Edgar Papu într-unul din cele mai substanțiale comentarii dedicate de critică autorului lui* Hanibal : *„Îi calificăm pe atîția drept expresioniști, ermetici, abstracți, concreți, încifrați, descifrați etc., dar omitem a spune că sînt poeți. Este tocmai ceea ce nu se întîmplă cu Jebeleanu [...], opera lui Jebeleanu înseamnă o reabilitare a* sensibilității, *calitatea supremă a poeziei de totdeauna."*

Cu aceasta pătrundem în spațiul criticii de interpretare, uneori bogat inspirate de sursele și resursele, de

Scanned with OKEN Scanner

temele, figurile și motivele adînci ale creației lui Jebeleanu. Cu cît suportă, *fără să dea senzația de arbitrar și de abuziv, mai multe explicații, motivări, comentarii, cu atît mai vitală, mai rezistentă se dovedește opera literară. Cea a lui Jebeleanu le suportă din plin, după ce ea însăși s-a arătat în stare să le stîrnească. Cîteva indicații asupra abundenței interpretative stimulate de viața profundă a operei, confirmîndu-și forța și prin ceea ce spune, dar și prin ceea ce* se spune *și* se poate spune *despre ea, vor fi de ajuns spre a ne întări în această convingere. „Eugen Jebeleanu, în* Surîsul Hiroshimei, *cîntă în doi timpi, lovind și mîngîind o claviatură neagră de bemoli." (Vladimir Streinu).* „Surîsul Hiroshimei *e oratoriul prin excelență, patetic, ce își ajunge sieși și-n care cu magia verbului său și grație arhitecturii simfonice în care l-a edificat, Eugen Jebeleanu a suplinit multiplicatele acorduri ale orgii, ce stăruise tot timpul prin norii de cenușă-nvolburată." (Perpessicius), „Una din cele mai treze conștiințe ale epocii noastre... Dar Eugen Jebeleanu n-a încetat să fie și o egal de trează conștiință* poetică. *De aceea, cu cît s-a simțit mai «angajată», vocea lui s-a încăpățînat să atingă și o mai înaltă puritate lirică... S-a spus că Jebeleanu are o sensibilitate poetică esențial tragică. Totuși, umanitatea martiră pe care el a cîntat-o reușește să-și biruie imensa suferință și să «surîdă». Versurile lui cunosc, nu o dată, energice accente jubilative." (Ov. S. Crohmălniceanu). „Nimeni, după Eminescu, Macedonski, Arghezi, n-a mai dat verbului românesc această transparență orgolioasă a diatribei." (Mircea Zaciu). „Ca să izbească bine cu lancea în capul balaurului mitic, el începe prin a-i mări de o sută de ori proporțiile. Căci spiritul acestui Sfînt Gheorghe al poeziei noastre, iritat, iritabil, justițiar, poartă totdeauna o lance. Cu ea vînează monștrii existenței, de la dragonii mari ai istoriei pînă la reptilele mărunte din viața de toate zilele — inerția, lașitatea, plictisul." (Eugen Simion). „Astăzi poetul s-ar spune că e iarăși încercat de vechiul impuls al reprimării și, fără a deveni ermetic, îl vedem din nou preocupat de comprimarea eului intim." (G. Dimisianu). „La ce-ar mai sluji poezia dacă nu ne-ar ajuta să întreținem o absurdă și totuși atît de omenească speranță ?" (Valeriu Cristea). „Înainte de a vedea «apocaliptic» o lume scuturată de suferințe fizice și morale, Jebeleanu vede*

Scanned with OKEN Scanner

și imaginează o lume armonioasă, expusă în culori și tonuri fermecătoare. Imaginea acestei lumi constituie partea feerică a lirismului său.“ (Dan Cristea).

Poemele lui Jebeleanu „suportă“ cu bine, fără a se disloca, după cum vedem, interpretări nu numai deosebite, dar uneori de-a dreptul divergente. Numai operele majore întreține astfel de „contradicții“ și își sporesc rezonanța din tensiunea ce rezultă din confruntarea termenilor opuși. Ca să se poată afirma, privind din unghiuri de recepție diferite pînă la aparenta incompatibilitate, despre o operă că este „apocaliptică“, că este (totuși) „feerică“, „în culori și tonuri fermecătoare“, că este o „diatribă“ teribilă, că este (dimpotrivă) plină de accente „jubilative“ etc., și ca toate acestea, în chip paradoxal, să pară adevărate, etape ale unui proces coerent, condiția este să existe, în preajma ei, nu numai critici subtili și o critică larg receptivă și diversificată, dar să existe o realitate substanțială, cu aspecte și latențe diverse, care să le legitimeze.

În ce fel comunică (sau nu comunică) poezia Parabolelor civile *cu anii de formație și de afirmare a scriitorului, ce legături — de anticipare, de evoluție „normală“ în cadrele unice ale personalității (aceeași, în fond) — se pot stabili între etapa interbelică a acestei poezii și tendințele ei fundamentale din anii maturității, între debutant și poetul marilor fervori, poetul tragediilor istoriei, poetul mesianic de astăzi? Avînd de redactat un studiu mai amplu despre Eugen Jebeleanu, n-am putut evita în nici un fel această întrebare. Mărturisesc a nu fi găsit de la început un răspuns plauzibil. Atitudinea moral-politică, intens umanitară, energic justițiară de veritabil tribun al libertății ; o atitudine exemplară, lipsită de orice umbră de echivoc într-o perioadă istorică plină de riscuri (perioada ascensiunii forțelor de dreapta, fascizante) părea să rămînă fără urmări esențiale asupra operei literare însăși. Lucrurile nu sînt însă deloc atît de simple cum par la prima vedere,* legăturile există. *Opera publicistică a lui Jebeleanu din deceniul al patrulea nu reprezintă o activitate secundară, interesantă doar în stabilirea profilului uman și civic al scriitorului ; prin tensiunea și ardența ideilor, prin stilul (deloc jurnalistic !) de înaltă cotă literară, ea se integrează operei sale* ma-

Scanned with OKEN Scanner

jore, *este expresia unui mod de* a fi *și nu numai a unui mod de* a gîndi. *Ea conținea în nucleu și anticipa surprinzător patosul zguduitor al poemelor contemporane. Iată că „legătura“, o clipă întreruptă, apare din nou cu toată evidența. Nici despre poezia sa de atunci nu se poate spune că „nu reflecta“ — într-un fel, desigur, mediat — opțiunile morale, că nu anticipa, în forme, desigur, subtile, poezia din* Surîsul Hiroshimei, *din* Hanibal. *Exegezei critice nu i-au scăpat aceste ascunse relații. Volumul* Inimi sub săbii *poate fi „citit“ și* altfel *decît din perspectiva fatal limitativă a cronicilor literare imediat consecutive apariției sale. Relația de* anticipare, *în raport cu opera lirică de maturitate, poate fi desprinsă, de pildă, din următoarele considerații ale lui Ștefan Aug. Doinaș, din studiul* Imagine și viziune la Eugen Jebeleanu : *„Titlul însuși al volumului de debut este o imagine blazon ; cele două elemente «desenate» decupează semnificații contrastante, antagonice chiar, sugerînd — îndărătul lor — un «cîmp» desfășurat în durată. Implicația factorului timp este atît de pregnantă, încît avem imediat impresia concretă a unei epoci cu sensibilitatea ultragiată de multiple forme ale violenței.“ Poezia lapidară,* criptică *a* Inimilor sub săbii *îi sugerează lui Ov. S. Crohmălniceanu* (Literatura română între cele două războaie, *II) interpretări încă și mai decise în sensul* relației *amintite : „Dar și în ganga dură, compactă, care alcătuiește materia verbală a volumului* Inimi sub săbii, *o revoltă ascunsă se lăsa ghicită. [...] Scrîșnetul, uruiala aceasta trădează tocmai răzvrătirea surdă, patosul rebel comprimat. Viziunile lui Jebeleanu tind către o amplă metaforă a umanității supuse violențelor istoriei. «Inimile» sub «săbii» năzuiesc să fie simbolurile unei umanități marcată de vitregia vremurilor : metafora anunță vocația poetului de denunțător al marilor fărădelegi săvîrșite pentru satisfacerea mereu altor ambiții despotice nebunești.“ Același critic atrage atenția, în chipul cel mai binevenit și mai sugestiv pentru „problema“ noastră, asupra evoluției literare a scriitorului, în anii următori volumului* Inimi sub săbii, *despre care se știe încă prea puțin. „Patosul justițiar al lui Eugen Jebeleanu aprinde însă cu totul versurile care trebuiau să alcătuiască următorul său volum, neapărut,* Cîntecele regilor de jos. *Poezia* Răscoala *(apărută în* Ulise, *nr. 1/1932 — L. R.) va fi multiplicată și*

Scanned with OKEN Scanner

răspîndită de Al. Sahia printre muncitori. «Revoltat sînt pe mine că am răbdat atît, / Pe țara asta că rabdă încă, / Lațul mi-a ajuns pînă la gît, / Prostia ne pune juguri și ne mănîncă.»"

Tensiunea revoltei și patosul ultimativ al acestor versuri urcă spre Hanibal; critica literară nu trebuie să ignore aceste origini puternic iradiante, proiectate spre un viitor cunoscut.

Luarea în serios a lucrurilor și înscrierea lor, tenace, repetată, obsesivă într-un spațiu moral devenit cadru firesc, cadru unic de existență, poate constitui o sursă de puternică poezie, iată ce a demonstrat, alături de alți cîțiva mari poeți ai timpului nostru istoric, Eugen Jebeleanu; sursă de poezie deloc mai puțin fertilă decît temele clasice ale miracolului cosmic, ale contemplației înalte, ale enigmelor firii, în veci tulburătoare pentru spiritul uman. O poezie mai apropiată de trăirile adevărate ale omului, de „întîmplările" vieții umane, iată ce ne propune el și ceea ce conștiința critică a contemporanilor, manifestă în textele ce i-au fost dedicate, n-a întîrziat să recunoască, adesea cu vizibilă emoție și cu un fel de gratitudine imediat proclamată, ca fiind un lucru al său, ceva ce interesează „personal" și privește, îndeaproape, pe toți.

Textele criticii par impregnate, de la cele de autoritate la cele modeste și efemere, de simțămîntul descris mai înainte, colorate de substanța unei afectivități „recunoscătoare" (să nu ne ferim de cuvîntul — aparent nelalocul său — cînd este vorba de poezie și de atitudinea criticii față de ea!), a unei adeziuni morale, constituind singurul răspuns cu putință, răspunsul onest și loial.

Poemele lui Jebeleanu, ca orice veritabilă creație, receptată de contemporanii ei și validată de o critică literară care s-a făcut ecoul acestei vibrații publice, nu mai pot fi separate astăzi de „prelungirile" lor interpretative, constituind împreună cu ele un singur bloc, de o realitate impunătoare. Și unele și celelalte, și poezia și critica ei cristalizează o „nouă" evidență, unitară și iradiantă. Opera nu poate fi despărțită de „lecturile" ei critice.

Există o emblemă, o metaforă-cheie a poeziei lui Jebeleanu: Cocoșii orașului. Rostirea ei mobilizează în memorie „figura" specifică, simbolul total al unei mîn-

Scanned with OKEN Scanner

drii neînduplecate, al unei autorități înalte și treze. Este trimiterea cea mai răspicată la natura firesc autoritară a poetului, la magistratura pe care el, printre contemporani, printre ai săi, o exercită. Autoritate vizibilă de departe și manifestîndu-se în toate sensurile, începînd cu sensul practic și imediat, social și politic, civic în accepția cea mai nobilă, mergînd pînă la sensul mai enigmatic, vizionar și profetic, inclus în structurile intime ale „lirismului" său.

Este un semn care se lasă descifrat, în fertila sa polivalență, numai pe temeiul unei lecturi integrale a operei, asociată succesivelor ei lecturi critice, numeroaselor texte pe care le-a provocat.

Poezia lui Jebeleanu trezește lumea din somn, cu totală nepăsare la confortul acestei lumi, la nevoia firească de somn, de odihnă, de repaos fizic și de relaxare morală. Ea sparge, adeseori cu acută „stridență", climatul de vegetare somnolentă, de uitare binefăcătoare pentru moment. Ea nu vrea să se facă neapărat „plăcută", nu vrea să liniștească în armoniile ei spiritul nostru agitat, ci vrea să-l agite și mai mult. Să provoace, să întrerupă ceea ce a fost început și ceea ce tinde să meargă în voie mai departe în spiritul unui blînd automatism, atît de comod ființei noastre terestre. Ea șochează și rănește liniștea abia cucerită sau de mult instalată în vitalele ei drepturi. Săgetează, stă la pîndă, stă de veghe, dă imediat de veste, sună alarma: fără să se întrebe neapărat dacă a nimerit bine, dacă nu cumva poate să pară nepotrivit ceasul în care o face.

Se vorbește curent despre patosul liricii lui Jebeleanu, dar ar trebui, cu egală motivare, să se vorbească de oroarea de patos, de discreditarea formelor prea-pline, gesticulatorii, în care se disting impostura (sentimentală, morală), masca oribilă. „Gura strîmbă și mare", a figurilor eminamente patetice, măsoară, cu unghiul ei de deschidere, dezgustul enorm al „pateticului" Jebeleanu față de posibila, oricînd posibila lașitate a patosului mimetic și marele său angajament în serviciul autenticității umane. Sarcastica rezervă în fața excesului afectiv — sugerînd o „ascundere a gîndului" — este caracteristică, și numai înșelător bizară la poetul care, cum s-a zis, a restaurat în drepturile ei sensibilitatea:

Scanned with OKEN Scanner

„De mă iubiți, iubiți-mă tocat / și nu întreg, căci dinții-or să vă doară, / Și, sfatul meu, de bun o să vă pară, / e să-mi sfărmați oscioarele, curat. //.../ O, nu mă strîngeți, dacă mă iubiți, / atît de mult la piept, ci drept, frățește, / veniți și gîtu-mi strîngeți, liniștiți. // Dar nu v-ascundeți gîndul! Ca să știu / ce trebuie să fac cît încă-s viu / cu leșul vostru care mai trăiește." (Măști).

Temele acreditat poetice *sînt respinse de Jebeleanu, vizionarismul său, sarcastic și demistificator, nu are nimic în comun cu elanul romantic, cu spiritul hiperbolei și al dilatării proporțiilor. El nu transfigurează spațiul terestru, vrea doar atît: să-l observe, să-l recunoască la proporțiile sale firești, autentice. Există, de pildă, o poezie a nopții, a întunericului, a tenebrelor misterioase, dar Jebeleanu o refuză hotărît. Întunericul nu este o realitate* plină *în poezia sa, ci doar atît: „o beznă"; și încă una „pustie". Aceste teme tradițional-lirice nu produc nimic în poezia sa, consemnînd spații nule. Sînt teritoriile neantului, care nu-i inspiră emoție — sau teamă; sînt demne de dispreț, precum, în viziunea sa, moartea însăși.*

„Aș putea să sbor și să vă părăsesc, / dar inima mea este urechea unei pânde" (Desprindere).

De la ingenuitatea neștiutoare, fericită, care ignoră existența răului, la starea de pîndă, fundamental nepoetică, s-ar spune că poezia străbate un itinerariu al autodesființării, la capătul căruia resursele ei au secătuit. Ce mai poate avea comun poezia cu starea de veșnică pîndă, de alarmă lucidă, de vigilență continuă? La Jebeleanu pînda *aceasta nu e sterilă; ea s-ar putea defini mai curînd ca o mobilizare generală efectuată la nivelul conștiinței, a resurselor sensibilității. Poezia este conștiința intactă a ființei sensibile; pe care n-o deformează nimic. Așa se face că, la Jebeleanu, pînda conștiinței sporește gradul de acuitate al simțirii. „Sîngerînd de milă și indignare" (cum zice Edgar Papu), Jebeleanu ne apare tocmai în momentele de maximă* activitate *a conștiinței; o activitate continuă și care, în cazul său, potențează, pînă la senzația de supliciu și sfîșiere, resursele compasiunii. Cîtă vreme „în Creta / stă minotaurul și cere jertfe", poezia nu poate părăsi condiția stării de asediu, înfruntînd riscul de a înceta să mai fie „propriu-zis" poezie.*

Scanned with OKEN Scanner

Dar încetează ea să mai fie? Critica și-a pus această întrebare-limită, încercînd să-i răspundă convingător: „Dacă [...] această uriașă forță de transfuzie a durerii nu este poezie, atunci nu este poezie nici cîntarea lui Iov, nici a Antigonei, nici psalmul La malul Vavilonului *și nici una din marile elegii ale lumii“ (Edgar Papu).*

Intensitatea aspirației, puterea și ardoarea marelui strigăt (cuvîntul fiind atotputernic *chiar în măsura în care-și proclamă și își deplînge precaritatea) ajung la un moment dat să echivaleze cu săvîrșirea imposibilului: readucerea* din moarte (Elegie pentru floarea secerată, Cîntece împotriva morții, Hanibal).

La extrema sa limită, exigența *imposibilului (recuperarea ființei pierdute, reintegrarea ei în ritmul palpabil al existentului) se confundă, în cuvînt, în cuvinte, cu însăși* captarea *acestuia. Prin poezie miracolul este posibil. Ritualul ei își depășește cadrul în realizarea unui sens practic al eficacității. Inabordabile din perspectiva rațiunii obișnuite, zonele imposibilului coboară într-o intimitate de necrezut cu arzătoarea* dorință, *cu* apelul *omenesc, stîngaci, umil, atotputernic.*

Certitudinea dispariției, iremediabilul morții încep să-și schimbe natura, apar deodată (la capătul încordării) mult îmblînzite de puterea umilelor cuvinte; capabile, totuși, numai ele și numai în felul cum sînt rostite să comunice, fără intermediar metaforic, un sens ascuns și „ultim“ al lucrurilor.

Imensa dorință *n-ar fi totuși suficientă dacă n-ar primi un* răspuns *de egală intensitate, dacă nu și-ar dubla puterea prin recunoașterea sigură a partenerului, la rîndul său mobilizat de voința* întoarcerii; *„ea vrea să se înapoieze“. Dorința recuperării e potențată de replica ei, la fel de vie, și amîndouă, unindu-și forțele, încep să acționeze asupra iremediabilului.*

Neîmpăcarea cu gîndul și cu imaginea morții, formă a exaltării refuzului *și a unei prea umane, sacre* furii *împotriva destinului, constituie nucleul de rezistență al poemelor lui Jebeleanu. Aici superficiala resemnare „lucidă“ nu funcționează.*

Surprinzător este că fascinația imposibilului nu presupune o anesteziere a conștiinței, un „somn“ al ei, voit ori constrîns; nu numai că nu cedează adversarului evidențele rațiunii, ale treziei, dar, dimpotrivă, își aliază sta-

Scanned with OKEN Scanner

rea de pîndă lucidă, starea de urgență a spiritului. Așadar, imposibilul este întîlnit, și somat să cedeze, chiar pe terenul propriu, în spațiul unei aspre trezii, care îndepărtează cu dispreț tentația narcozei, împiedică trecerea conștiinței în vraja somnolentă a iluzoriului, a părăsirii de sine : „Sînt la pămînt, însă la pîndă. /.../ Voi mai aprinde, și nu o dată, / murdara față a întunericului, / să se rușineze. / Ochii mei sînt păsări / ce se rotesc și în somn, / neavînd decît un rost : / să descopere și altceva / decît ceea ce se vede. /.../ Nu te voi lăsa niciodată singură. / Un arc mi-e spinarea /.../ Așteaptă-mă."

Deținător, de la început, al unui limbaj concentrat, înalt și nobil, articulat (cum remarca E. Lovinescu) din „învelișuri calcaroase, savant elaborate", Jebeleanu îl sacrifică, *la figurat și la propriu : pe un altar al omenescului ; ridicat de el însuși. În* Râul pe obraz, *în* Parabole civile *optează definitiv, fără a se mai uita în urmă (și, la drept vorbind, fără să-și mai pună „problema" opțiunii, ivită totdeauna pe solul unei incertitudini), pentru limbajul „sărac" al sufletului, pentru enunțul direct și abrupt, sau pentru cel — încă mai autentic — de aparență dezarticulată, șovăitoare parcă. Efectul acestei noi adecvări expresive este răscolitor.*

Sub puterea sa, determinările de „specie" literară dispar într-o unică emisie, continuă și discontinuă, care dizolvă granițele dintre lamentație și diatribă, sarcasm și milă, furie rece și îndurare, mîndrie și umilință, spirit justițiar neiertător și nesfîrșită, sacră înduioșare în fața existentului, profetism înverșunat și bruscă înduplecare.

În toate direcțiile, cu aceeași încordare și intensitate, cu vibrația ultimei convingeri, cu vocea zguduitoare a sincerității, menită parcă să învingă somnul rațiunii producător de monștri, nu numai de confort, să tulbure conștiința și tulburînd-o s-o limpezească, redînd omului însemnele legitimității sale în lume, vocea aceasta aparține cu siguranță unuia dintre marii poeți ai epocii noastre.

Ar fi prematur să tragem toate concluziile la o considerare globală a materialului critic și interpretativ (selectat sau nu în antologia de față) provocat, de-a lungul a peste patru decenii, de opera lui Eugen Jebeleanu.

Scanned with OKEN Scanner

Procesul valorificării ei este încă în curs, studiile de amploare se lasă încă așteptate. O întinsă parte a comentariilor, însuflețite de o dreaptă prețuire, de admirație și de emoție chiar, prezintă un caracter sumar, uneori cu aspect de ocazional, dacă nu de improvizat — explicabil, în bună parte, prin stringența satisfacerii de către cronicari și recenzenți, a datoriei profesionale de consemnare rapidă, adesea în cursul aceleiași săptămîni, a fiecărui volum nou apărut sub semnătura prestigiosului autor. Destule constatări, prea generale, se repetă de la un articol la altul, își pierd sugestivitatea, se degradează, prin circulație superficială, pînă la nivelul regretabil al locului comun. Am subliniat, ca pe un lucru revelator, încărcătura etic-afectivă a celor mai numeroase contribuții critice ; este cazul să subliniem, în egală măsură, și deficitul de interpretare în planul artistic. Critica poeziei lui Jebeleanu se mai reduce uneori la lectura „psihologică“ a textului, în detrimentul unei investigații totale de adîncime. Cu unele admirabile excepții, această critică, mereu bine intenționată, nu prea analizează arta poetului, mijloacele de mare complexitate și de superior rafinament prin care temele și obsesiile fundamentale sînt valorificate, de la nivelul viziunii pînă la cel al imaginii, al simbolurilor, al metaforelor caracteristice. Recursul la noțiunea de „simplitate“, adecvată în atîtea situații, este de o frecvență exagerată, dînd de bănuit că, în folosirea repetată a termenului, joacă un rol și comoditatea interpretului, dispus să aleagă soluția cea mai la îndemînă. Simplitatea unor imagini presupune un consum de mijloace, o subtilă deliberare, o tehnică foarte complicată, o modernitate a „construcției“ fiecărui vers ce dă această senzație (de simplitate), pe care interpretarea ar trebui să le elucideze mai insistent, altfel decît o poate face cronica la zi și articolul ocazional.

LUCIAN RAICU

Scanned with OKEN Scanner

ARGUMENT

Antologia de față respectă și nu respectă cadrul „fix" al colecției. În măsura în care își propune (și reușește) să ofere o imagine a imaginii critice în timp asupra lui Jebeleanu, confruntată cu profesiunile de credință și artele poetice ale scriitorului, selecția se înscrie în tiparele „Bibliotecii critice", nelipsindu-i nici unul din elementele ei, și se constituie, oarecum, ca o excepție numai din punctul de vedere al organizării sumarului. Am socotit, în cazul de față, mai adecvată așezarea spre sfîrșitul volumului a *Portretului* și în *Addenda*, a artelor poetice, confesiunilor literare neincluse în volum, interviurilor. Cititorul va judeca singur rezultatele.

În privința transcrierii textelor, am urmat regulile în vigoare. În cazul citatelor din volumul *Hanibal*, am respectat ortografia autorului, atît în *Addenda*, cît și în citatele reproduse de-a lungul antologiei.

L. R.

Scanned with OKEN Scanner

I ETAPA
INIMILOR SUB SĂBII

Scanned with OKEN Scanner

E. LOVINESCU

EUGEN JEBELEANU

În volumul de tot tineresc, publicat la Braşov, *Schituri cu soare*, se putea presimţi un poet, nu şi o originalitate. Venit la Bucureşti şi intrat în ritmul mişcării lirice contemporane şi ultracontemporane, şi sub influenţa tehnicei barbiene, Eugen Jebeleanu (n. 1911) a optat mai mult pentru originalitate.

În *Inimi sub săbii* şi în poeziile ce i-au urmat s-a înarmat cu o carapace de ermetism formal : expresie abruptă, colţuros lapidară, de zid ciclopic fără mortar, stilizare de vitraliu primitiv sau de piatră necioplită ; lipsă de fluenţă şi de muzicalitate, adică fără curea de transmisiune între cuvinte şi idei ; stil eliptic, rostogoliri de bolovani, car salmoneic izbit de grinzi de aramă. E neîndoios că printr-o astfel de tehnică, din care banalul e izgonit şi originalitatea e obţinută prin salturi vertiginoase şi asociaţii neaşteptate, poetul a reuşit admirabile peisagii sau descripţii stilizate dur.

[*Istoria literaturii române contemporane 1900—1937 ; Scrieri 6*, Ed. „Minerva", Bucureşti, 1975.]

POMPILIU CONSTANTINESCU

INIMI SUB SĂBII

Acest fine de anotimp literar ne-a adus o proaspătă recoltă de poezie ; pe cît de sărac a fost anul trecut în producţii lirice, pe atît de surprinzător în talente noi şi

Scanned with OKEN Scanner

continuări de cariere poetice se arată cel actual. Dintre tinerii poeţi distinşi cu Premiul Fundaţiilor regale d. Eugen Jebeleanu ni se pare cel mai preţios. Traducător subtil din Rilke, liric de nobilă atitudine şi de viguroasă şi colorată expresie, poemele prezentate îl consacră drept unul din fruntaşii generaţiei sale.

Poezia d-lui Jebeleanu se remarcă printr-o încordată inteligenţă artistică, printr-o plastică de energie metalică şi o exclusivă, poate prea exclusivă, utilizare a elipsei, ameninţînd să devie manieră. Să nu ne înşele însă unele uşoare filiaţii cu ermetismul barbian. D. Jebeleanu a-nvăţat din experienţa poetului din *Joc secund* numai arta condensării, fără să lunece în imitaţie servilă şi fără să mimeze un ermetism interior. Dacă aducem vreo obiecţie primului său ciclu de afirmare lirică, o putem preciza într-o prea tenace înclinare de a-şi înăbuşi zbaterea lăuntrică. Poezia d-lui Jebeleanu dovedeşte o personală fantezie gotică, o neîntreruptă transpoziţie de senzaţii, în al căror joc se complace, cu o preţiozitate de rar rafinament. Poemele sale irizează reflexe fermecate de vitralii, sub orgia solară, realizînd un estetism de o uimitoare virtuozitate şi creînd un peisagiu numai din pasta de nuanţe tari a propriei închipuiri. Poetul este deplin stăpîn pe mijloacele sale violent decorative, desfăşurate cu o lucidă organizare interioară şi o savantă mînuire a efectelor sonore. Cu o fantezie hieratică de nostalgii medievale, d. Jebeleanu sugrumă anecdota poemelor sale într-o serie de eliptice evocări ; dintre cele mai frumoase, citäm *Senior de ceaşcă :*

În evul sur (domn : Dagobert),
Lucea un principe incert ;
Cu ochi de ape şi victorii,
Calm braţu-n şold, în unghi de glorii.

Treaz, părul fîn de stele muşcă.
La cizme, de cocoşi albi creste.
(Zăresc din turn sărind neveste,
Să moară lîngă piept şi puşcă.)

El reteza cu braţul drept
Floarea din stînga, de sub piept,

Scanned with OKEN Scanner

Și-o arunca peste oblînc
Cu ochiul drept pe sînul stîng.

(Calul de gheață și tăcere,
Săltînd prin burguri blestemate,
Cu-o fugă-n dinți și cu-o muiere
Cu deltă de lalea, pe spate.)

Mari degete de ornic gene
Priveau și fecioreau izvoare.
Dar ochii scoici clipind alene
Se răsturnau, plutind, fecioare.

Văd timp de bătălii. Leat mediu.
Cu alții-n fier și gînduri grave,
Dădu și prințul un asediu
Pe undeva, prin mlaștini slave.

Rentors în timp pribeag.
Schimbat.
Prințul : sluțit în bătălie.
Sfîrșitu-acesta nu l-am dat ;
El plînge-n smalț și-n veșnicie.
[...]

De o rară concentrare, deși mai liberă în structura ei lăuntrică, fiindcă elipsa e mai atenuată este *Tălmăcire*, în care energia accentului este îndulcită prin cîteva imagini de o prețioasă suavitate :

Scuturarea roșie în seară,
Printre-argintării din fag de cer.
Stelele căzînd se fac de fier ;
Din pămînt, fîntîni se desfășoară.

Sub sprînceana muntelui urnesc
Ochiul viu. Trupul îngheață-n noapte.
Vechile, întrebătoare șoapte
Întretaie spada și rănesc.

Luna-n cerc o lebădă tăcută ;
Nuferii o rotunjesc în joc.
E un evantaliu-n istm de foc.
Stinsă-n zori și-n noapte desfăcută.

Scanned with OKEN Scanner

Jos, se naşte viaţa prin sfîrşire,
Spre a săvîrşi un cerc deplin ;
Zorile vor izbucni un crin
Cu cenuşe-n gura lui subţire.

Poate strofele medii să ne sugereze o foarte îndepărtată aluzie sentimentală ; poate să fie numai un joc al fanteziei. D. Jebeleanu este de o pudoare lirică excesivă şi ne temem să nu depăşim sensul acestei „tălmăciri", pe care am fi înclinaţi să n-o vedem pur plastic. După cum ne ambiţionăm să transpunem acelaşi sens de aluziv tremur intim poemei *Nelămurit :*

Tălmăcitorii de semne sunt prea mulţi.
Grele-ndoielile ; apar ca faruri.
Multiplicat acelaşi gînd asculţi —
Faţă de clovn voalată sub calcaruri.

Vreau puritătile din ape şi din cer.
Albastrul depărtat fuge şi minte.
Cînd haiduceşte înflorite flinte
Descarc, nu cad cortine de eter.

În diamant, incendii. Stinse,-n noi,
Sufletele răstoarnă şi sluţesc.
Ochii de-otravă-n hrube amîndoi
Reflux vioriu chemînd, îl înverzesc.

Apus — flori oxidate — prin lentile.
(Nimeni nu ştie.) Ştergeţi acuarela.
Cum calcă seara, e şi nu. Gazela
Se şterge cu copite ude-n file.

Totuşi, am fi dorit ca acuarela să facă loc mai mult fiorului liric, dar d. Jebeleanu e un pudic prea mult îmbătat de orgii descriptive. Aceeaşi pudicitate erotică îl învăluie pe poet şi-n frumoasa evocare din *Mulatra*, statuie vie, placată-n alămuri de imagini exterioare.

Dintr-un fapt divers, evocarea unui spînzurat, poetul scoate efecte de o sugestie sonoră şi plastică de o personală acuitate, pentru a-şi potenţa viziunea morţii :

Scanned with OKEN Scanner

Se-ntreceau pădurile de-amurguri
În foc, cu celelalte, altădată
Lăcuste verzi. Era o toamnă beată.
Se clătina văzduhul peste ruguri.

Cerul de cărămizi trecea-n garoafe
Și-uciderî fîlfîiau sub piei de unde
Încît pe drum chiar, ars de jar, nu praf e,
Ci limba cerului de sfeclă se ascunde.

De pom, iată, se-atîrnă în mirezme
Lîncede și în iarba ca o ploaie
Tăcută, pieptănată : omul. Iezme
Frîng fruntea ca pe-un snop
Și sfoara o îndoaie.

Cucul se miră àpoi două luni
Și le coboară, ca pe un capac.
Acuma, zările sunt grele de tăciuni ;
Sunt blestemate, poate. Toate tac.

Doar vîntul și-a-ntocmit din trestii
Harpe de sticlă încă verde.
Cîntă subțire și lung, ca pe oase.
Omul din pom are acum un cer de
Cocleală, peste pleoapele lăsate — storuri joase.

Cînd însă vînt pluti-n păr cu galere
Mai putrede ca amintirea-n mort,
Ca o caisă capul se desprinde în tăcere
Și a oftat ecou sub toamna cort.

Dar trupul sus fără de cap a stat
Și-a legănat pe gît, ca pe-o columnă,
O rază și o boltă de cobalt,
Dinții porumbului i-au rotunjit cunună. [...]

D. Jebeleanu este un artist de o luciditate împinsă pînă la amănunt și de o subtilitate dusă pînă la preţios ; abil mînuitor al transpoziţiilor și migălos cultivator al aliteraţiei, poet de expresie metalică și de amplă fan-

Scanned with OKEN Scanner

tezie, concentrată într-o tehnică aproape excesivă a elipsei, prin poemele din *Inimi sub săbii* şi-a modelat o panoplie încrustată în pietre rare a imaginei [...].

[*Vremea*, 3 iunie 1934 ; reprodus în *Scrieri*, vol. III, E.P.L., Bucureşti, 1969.]

ANTON HOLBAN

[O MARE BUCURIE]

Mi-a adus mari bucurii şi cunoaşterea mai apropiată a lui Eugen Jebeleanu. Căci este o mare bucurie cînd constaţi, permiţîndu-ţi să-ţi însuşeşti mărturisirile cele mai intime ale altuia, că nu eşti de tot singur. Spun aşa, căci din versurile lui Eugen Jebeleanu m-a invadat (după ce am savurat toate împerecherile de cuvinte subtile) cea mai suavă melancolie. Eugen Jebeleanu s-a făcut şi interpretul perfect al lui Rainer Maria Rilke, adică al unei lumi de fantome de o obsesie unică. Se poate o mărturisire mai precisă a poetului român, indiferent de tinereţea lui ?

[*Cărţi excepţionale*, în *Reporter*, miercuri, 6 iunie 1934.]

LUCIAN BOZ

[MITOLOGIE PERSONALĂ]

Dintre cei patru poeţi laureaţi, doi şi-au intitulat volumul, simplu, *Poezii ;* doi au întovărăşit titlul cu paranteză : versuri ; numai d. Jebeleanu a ţinut să fixeze dintru început nota distantă şi hieratică a poeziei sale : însuşi poetul ţine să se ştie că *Inimi sub săbii* sînt poeme. Nuanţa dintre poezie şi poemă (care s-a dezbătut de curînd şi în literatura franceză sub forma unei bătălii

Scanned with OKEN Scanner

între partizanii accentului sau al tremei pe cuvîntul poezie) este analoagă cu diferența dintre *poeta* și *vates* în dulcele limbaj horațian. Vates este vizionarul, interpretatorul zvonurilor cosmice, purtătorul de cuvînt al forțelor telurice, profet și creator, mînuitor al *semanticei* și al magiei.

Cu aceeași conștiință de sine păşeşte şi d. Jebeleanu la despletirea cîntului său : şi mărturisim că aprobăm această orgolioasă atitudine. Ne este uşor să documentăm aprobarea noastră, în cele ce urmează : *Inimi sub săbii* sînt un ierbar de rare și exotice corole, care polarizează admirația noastră.

La primul contact cu volumul de poeme, admirația noastră (pe care, dealtfel, o rezervăm oricărei cărți încă necitite și n-o modificăm sau întărim decît în drumul lecturii) ar putea fi știrbită de vădita influență a *Jocului secund*. O uşoară reflexiune va arăta că febra sintactică barbiană n-a atacat nici emoția, nici forma poeziei d-lui Jebeleanu. Sintaxa eliptică, de natură mallarméeană a d-lui Barbu, rezultat al unei concentrări, dar și al unei tensiuni de transcendere a vocabularului curent pentru fixarea unor stări de esențialitate metafizică, este la creatorul ei în funcție de mister, de revelație hermetică, pe cînd la d. Jebeleanu este numai în funcție de stilizare. Pe cînd la d. Barbu sintaxa aceasta avea sarcina de-a da materiei o incandescență de nebuloasă, de neant aprins al misterului, ea este la d. Jebeleanu linia groasă care conturează peisagiile, scheletul de elemente stilizatoare. Elipsa d-lui Jebeleanu introduce o rigiditate și o notă de grandoare specială, clarifică, indicînd contururi de o pregnanță lapidară. Următoarea strofă din *Senior de ceaşcă* arată nu numai o desăvîrșită limpezime a viziunii, dar și aportul de stilizată grandoare a peisagiului :

> Văd timpi de bătălii. Leat mediu.
> Cu alții-n fier și-n gînduri grave,
> Dădu și prințul un asediu,
> Pe undeva, prin mlaștini slave.

Cu acest citat de medievală evocație, am atins și motivul central al mitologiei personale a d-lui Jebeleanu. Un ev mediu deosebit de viziunea medievală a lui Eminescu din *Dionis* (viziune de oraș turcesc, cum observa

Scanned with OKEN Scanner

ironic Pogor), în care predomină silueta burgului sărac, a marilor cîmpii cu armure și a unui peisaj de prețioase *Enluminures*. Ceva poate din *Cîntecul de laudă* al lui Christoph Rilke, scris de strănepotul său, dar în nici un caz un ev mediu aromit și romantic, ci dîrz și lapidar, pe alocuri fantastic și întunecat. Astfel versul final :

Această-afurisită, rotulă-n brume : luna,

este o metaforă superbă nu numai pentru efectul ei vocal, dar și pentru evocarea unei atmosfere de blestem, de schelet funebru macabru și de vrajă selenară, încît nu încape nici o îndoială că ea încoronează o poemă al cărei este titlu *Ciuma* (ca să întrebuințăm sintaxa poetului).

Ciuma descrie, într-o superbă transfigurare a hîdului prin interferențe de imagini ale purității, un proces de descompunere. Fără a ne gîndi la hoitul baudelairian sau la descompunerea bacoviană, trebuie să recunoaștem că d. Jebeleanu a adus un ton nou prețios în tratarea acestui motiv al descompunerii, al hoitului, al boalei degradatoare, amestecînd cu un pervers rafinament culori de o fosforescentă putreziciune și clară scînteiere diamantină.

Flori de aramă negre răsar pe pîntec : cupă
Mai albă decît pînă au cernit-o soli :
Au nefiresc sfîrșitul blînd, mortuari atoli,
Iată, trupul se-afundă ; ei — pată — cresc și după.
Ochi de venin cresc ca o halucinație, printre
Alăturate două clopote de zăpadă
Și fără glas. Mă caut. Dar regăsesc la vintre
O spaimă cunoscută. Un tîrg. O canonadă.

. . . . . .

Un trup cimpoi, aprinse cratere în mătrăgună,
Un fum de boală și de cărbune. Peste ziduri,
Durere cunoscută și azi, cu gropi și riduri,
Această-afurisită rotulă-n brume : luna.

Aci, după acest destul de pervers fior al logodirii hîdului cu elementele de signifianță pură (atoli, clopote de zăpadă), peisajul se lărgește spre perspective cosmice.

Poezia d-lui Jebeleanu are un vocabular, o tematică și un timbru personal, dur și voluntar șlefuit, după cris-

Scanned with OKEN Scanner

talele unei viziuni simplificate şi teatral-tragice. Făuritor de peisagii mai mult decît lirice, d. Jebeleanu are un cîntec de mătase şi brocart preţios :

Stelele au patine şi sparg, trecînd, ferestre.
E-n orişice caisă cîte-un apus cu liră.
Toată grădina cîntă. Păsările tac şi se miră.
Arcuşul stelei plînge pe viola din poveste.

(Timpul mort)

o privelişte interioară stilizată şi stranie după o perspectivă picturală modernă :

Cipreşi în irişi îmi cerneau cu ploi
Doar morţi de brom plutind fără de steme.
O trenă de urît mă lua-napoi
Cu păsări de tornade şi de vreme.

(Cîntec cu mine)

şi o tot atît de caracteristică paletă a culorilor, a formelor portretistice şi a cadrului simbolic, cum în această evocare a propriei siluete, în stilul expresionist al lui Hans Eder şi Oskar Kokoschka :

În fiecare-albeam şi era el.
Ferestre nu puteau să mă cuprindă,
Încremeneam în umbra din oglindă,
Sub estuar cu frigul de oţel.

(Ibid.)

sau această strofă din *Autoportret :*

Gura surîde-n ruini.
Garduri dinţii căzuţi.
Viaţă, pierdută pe-o stea,
Nu, să nu mă săruţi.

Peisagiul lumii interioare, pe care d. Jebeleanu şi l-a creat, are o notă cu totul personală, şi poate chiar mai preţioasă decît forma şi melodia poemei, şi ea de o violentă originalitate. Cosmosul construit cu elemente selecţionate de înaltă rezonanţă de fricţiuni ale unui vis sistematizat şi stilizat pe înălţimi cu scînteieri adamantine, accesibile Nevade. Rectangulara limitare este una din preţioasele însuşiri ale acestei poezii, peisaj sau portret, întotdeauna închis perfect în sine, unitar conturat,

Scanned with OKEN Scanner

ca o pictură în cadru rectangular, o lume în sine fără iradieri difuze.

Pentru care preferinţă picturală vorbeşte şi ultima strofă a volumului de poeme.

Găsindu-mă fără chimval,
Mă voi vrea, de groază, în tablouri
Pentru timpul rămas singur pe cal.

(Apoi)

în care, abstracţie făcînd de lapidara formulă a timpului, se arată predispoziţia organică pentru orgia de culori şi peisagii violent colorate.

Nu am citat într-adins nici un vers din volumul de debut adolescentin al d-lui Jebeleanu *(Schituri cu soare).* Graficul acestei pagini ar fi arătat o violentă diversitate şi o şerpuitoare linie de evoluţie. Înregistrînd biruinţa acestui volum, renunţăm să căutăm a ne formula, în caracterizări uşor memorizabile, substanţa unui poem în plină desfăşurare.

[Lucian Boz, *Eugen Jebeleanu,* în vol. *Cartea cu poeţi,* Ed. „Vremea", Bucureşti, 1934.]

OCTAV ŞULUŢIU

[POETUL „CEL MAI REALIZAT ŞI MAI AUTENTIC"]

Premiul dat de comisia celor 7 lui Eugen Jebeleanu nu a descoperit un poet, ci a consacrat unul. Dintre cei patru poeţi premiaţi, se poate spune fără greş că Eugen Jebeleanu este cel mai realizat şi mai autentic şi în acelaşi timp acela care întrece cu mult şi pe alţi tineri poeţi, care n-ar fi putut să-l înlocuiască la acest premiu. O dovedeşte întîi cumpătatul aspect al acestui volum cuprinzînd numai 21 de poezii, dintr-un număr mai mare risipit în decurs de cinci ani prin reviste, unde autorul a lăsat în uitare ce n-a crezut demn să figureze într-un volum definitiv. Căci autorul a privit acest volum ca definitiv şi noi tot astfel îl socotim, şi pe bună dreptate. *Inimi*

Scanned with OKEN Scanner

sub săbii trebuie să rămînă așa și numai așa. Autorul nu va avea nici să mai adaoge, nici să mai taie din el, nimic. E o casetă de 21 de pietre prețioase, fiecare cizelată în parte. Și la un loc formează un tot unitar, a cărui armonie nu poate fi ruptă, nici desfăcută în părți. [...]

Poezia aceasta, de eroică încîntare heraldică, de melancolii istorice și metafizice, de dureri halucinatorii, de groaza de moarte sau de aspecte ale naturii și ale morții, se caracterizează prin plasticitate și muzicalitate. De obicei cînd un poet o are pe una, nu o are pe cealaltă. Spre exemplu, Camil Baltazar, poet de rară muzicalitate, are foarte puțină plasticitate. E. Jebeleanu are însă o mare forță de epitete și imagini. Forța, energia sînt termenii care se aplică atît plasticității, cît și muzicalității lui. Termenii poeziei lui sînt virili, dîrzi, izbiți parcă sub ciocane grele, iar armonia acestei poezii e metalică, de goarnă puternică. Muzicalitatea poeziei lui Eugen Jebeleanu e sonoră, accentuată de eliptismul frazei și al cugetării, de simplitatea caracterizărilor, de abruptul versului.

Eugen Jebeleanu se integrează — oricît nu i-ar face plăcere și s-ar refuza apropierii — în familia poetică a lui Ion Barbu. Aceasta, datorită hermetismului eliptic și abrupt al versificației. Dar muzicalitatea, armonia poeziei lui E. Jebeleanu e specifică, e originală. Sonoritatea de aramă a versului lui Jebeleanu nu are nimic cu versul lui Ion Barbu, vers foșnitor, mătăsos, acesta. Și nu e singura deosebire dintre cei doi poeți.

Nu e tot ce se poate spune despre poezia lui E. Jebeleanu. Căci fiecare vers e ciocănit cu grijă de poet și reprezintă o rară perfecțiune. Ceea ce a urmărit poetul a fost să ajungă la o perfecțiune formală de lapidaritate, plasticitate și muzicalitate, în care să închidă cît mai strîns o floare de gînd. Și a reușit. Fiecare cuvînt e la locul său și bine ales. Fiecare imagine e nouă și neașteptată. Rimele sînt bogate și de cele mai multe ori ingenioase, chiar prea ingenioase. O anumită căutare și o anumită prețiozitate sînt grăuntele de obiecție care s-ar putea aduce acestei poezii, dar care și ele îi dau un farmec de originalitate. Poezie virilă — în care erotismul e complet absent! — prin gîndire ca și prin realizare, muzicală și plastică pînă la simfonie și pictură, poezia

Scanned with OKEN Scanner

lui Eugen Jebeleanu ascunde în hermetismul ei o interiorizare care, deşi nu-i e proprie, este revalorificată personal. *Inimi sub săbii* e o panoplie de frumuseţi poetice.

[*Inimi sub săbii*, în *Reporter*, an II, nr. 24/1934; reprodus în *Scriitori şi cărţi*, Ed. „Minerva", Bucureşti, 1974.]

[NOUA POEZIE A LUI EUGEN JEBELEANU]

M-am aflat totdeauna prea aproape de poezia lui Eugen Jebeleanu pentru a mă putea crede îndreptăţit să emit asupra ei o judecată categorică. Pot spune că *Inimi sub săbii* a crescut odată cu mine. Fiecare poezie mi-era comunicată de poet şi o cunoşteam pe de rost înainte ca să fie dată tiparului. Aşa încît la apariţia volumului am avut un moment de ezitare. Convingerea intimă a mea era că poezia lui Eugen Jebeleanu era o poezie originală şi estetic realizată. Lucrul acesta l-am scris atunci chiar cînd cartea a apărut. Însă, nemărturisită, întrebarea dacă nu cumva mă înşel, fie din cauza prieteniei pentru om, fie din cauza prea îndelungatei şi frecventei familiarităţi cu poezia sa, întrebarea aceasta perfidă se insinua în conştiinţa mea. Iată pentru ce n-am avut atunci curajul să spun ritos: poezia lui Eugen Jebeleanu este mare.

E o poezie cu totul originală, în ciuda integrării sale în categoria hermetismului, e unică şi cu toate şansele de durată. *Inimi sub săbii* e un volum care va rămîne de o desăvîrşită valoare poetică. Azi îndrăznesc să afirm aceasta. Pentru că am regăsit poezia aceasta după o absenţă de doi ani. Am ascuns dinadins volumul în bibliotecă şi l-am reluat acum abia, cu prilejul noilor poezii pe care le prezint cititorilor acestei reviste.[1] După o depărtare în timp, la lumina maturizării simţului critic şi a unei potoliri a entuziasmului iniţial, poezia lui Eugen

[1] Rîndurile de faţă prefaţează un ciclu de poeme: *Ars poetica, Trecut, Atlas, Altfel, Reîntoarcere, Ospiciu, Elegie pentru dispariţie*. (n.ed.).

Scanned with OKEN Scanner

Jebeleanu păstrează — ce spun, își amplifică ! — calitatea ei de realizare perfectă în sine.

Regret că autoritatea cuvîntului meu nu e suficientă pentru a impune ideea aceasta fără să întîmpin scepticismul celorlalți. Dar critica întreagă, deși unanim laudativă față de poezia lui Jebeleanu, nici nu l-a înțeles cum trebuia — pentru că l-a citit pe repezeală și l-a judecat superficial —, nici nu și-a spus cuvîntul răspicat. O revenire se impune. Cuvintele mele doresc să fie o invitație pentru criticii care să reia *Inimi sub săbii* și să arate ceea ce trebuie : că acel volum e o dată a poeziei românești.

Cînd Eugen Jebeleanu mi-a arătat — sînt șase luni de atunci — noile sale poezii, am avut convingerea că poetul s-a depășit. Acum, după o confruntare cu acele poezii, văd că nu poate fi vorba de o depășire în sensul valorii, ci de o înnoire. Ca valoare, Eugen Jebeleanu se prezenta închegat din *Inimi sub săbii*. Gradul de realizare tehnică al poeziilor de acolo se menține și în cele noi. Pentru că în poeziile precedente poetul tindea și izbutea să atingă o perfecțiune tehnică pe care nu cred că ar putea-o depăși. E, în formă, deci, o păstrare de nivel. Dar, în poeziile pe care le prezint astăzi cititorilor, poetul aduce în plus ceva care înnoiește substanța lirismului său : și anume afectivitatea.

Obiecția capitală adusă de critici volumului *Inimi sub săbii* a fost lipsa de afectivitate a poeziilor. Într-adevăr, poezia de acolo era lipsită de căldură. Era o poezie pornită din reflecție, nu din sentiment. Era o creație de esență intelectuală. Cred că totuși faptul nu-i micșorează întru nimic valoarea. Deoarece de esență intelectuală fiind, poezia lui Eugen Jebeleanu era însă formată din simboluri sensibile. Ideile nu erau înfățișate în nuditatea lor discursivă, ci sub crusta unui material concret. Caracterul ideografic al poeziei era atenuat astfel de formula de reprezentare a ideii, prin semne concrete, plastice. O inferioritate ar fi fost dacă poetul ar fi înșirat ideile goale, sub specie logică, adică prozaic. Dar ele erau încorporate unui material sensibil, care juca rolul de vehicul simbolic. Acestei poezii îi propun formula de *simbolism intelectual*. Poetul exprimă idei, dar în forme concrete.

Scanned with OKEN Scanner

El simbolizează nu stări afective, ci stări intelectuale. Cerebralismul rece al acestor poezii era salvat liric prin sensibilitatea și imaginația plastică a poetului. Iar simbolismul era folosit în vederea unor concluzii metafizice. Am arătat la timp că poezia lui Eugen Jebeleanu este realizarea sistematică, unitară și organică a unei viziuni metafizice personale. Astfel obiecția adusă poeziei sale nu trebuia transformată în cap de acuzare, ci trebuia să rămînă doar o constatare a caracterului acelei poezii care, lipsită de sentimente, era totuși lirică prin cel mai important element : sensibilitatea.

Preocuparea metafizică în poezie nu l-a părăsit pe poet nici în noua lui formă, pe care am bucuria să o introduc aici. În *Elegie pentru dispariție* sau în *Ars poetica*, poetul tinde tot spre concluzia metafizică. Și aici e întrupată ideea aparenței realității, a instabilității lucrurilor, a devenirii, a curgerii realității. Discreția poetului este astfel traducerea în fapt a ideii că adevărul nu poate fi cunoscut direct, el ne scapă în esență și nu-l surprindem decît indirect, prin manifestarea lui deghizată de realitate, deci printr-o simplă aparență sensibilă. [...]

Mai departe, poetul exprimă durerea față de banalitatea vieții cotidiene. Poetul suferă din cauza degradării materiale a vieții. Pe aceasta o exprimă în plictiseala și banalul cotidianului. El ar vrea o viață nobilă, pură, stelară, care nu e posibilă aci, deoarece idealul este degradat prin rechemarea la realitatea plată și brutală. Însă idealul, eroicul se mai păstrează în imaginația poetului, în voința lui, manifestată prin puritatea privirii care vede dincolo de înfățișarea materială și imediată a vieții, își vede viziunea sa preferată :

Nori de cămăși, pat și hîrtie.
Nimic mai mult, cînd sîntem goi
Și plictiseala întîrzie.
Ceasul alunecă-napoi.

Cărțile-n pomi își desfrunzesc
Mătăsurile obosite.
Ai plînge — și rămîne plînsul
Un plic închis peste orbite.

Scanned with OKEN Scanner

De-ar trece-acuma cineva
Încet, ca timpul, pe sub casă,
De lîngă tine-aș luneca
Să-mi caut talpa-n umbra joasă.

Steaua de zori se face sură
Și piere-n vesta mea, deșartă.
Dar ochii, încă, —
Ochii-mpletesc cîte-o armură
Pe fiecare haină moartă.

(Altfel)

Așadar, se păstrează esența metafizică a poeziei, mai clarificată însă, mai accentuată, mai plină de relief și de vigoare.

Dar, poet ambiționat de sine însuși, Eugen Jebeleanu tinde — și reușește — spre o înnoire. Noul element adăogat poeziei sale este afectivitatea. Poeziile sale ultime sînt dezbrăcate de haina de gheață a reflexivității pure. Ele pornesc de la o stare emoțională și se adresează emoției. Fiecare poezie a devenit astfel o stare de suflet. Numai *Ars poetica* și *Elegie pentru dispariție* mai mărturisesc vechea manieră și încă și-n ele se simte un val de ușoară melancolie. Celelalte sînt stări de emoție. Poetul a atenuat reflexivitatea printr-o infiltrare sentimentală. De la început avem însă de remarcat clasica atitudine de discreție a poetului. Sentimentul se manifestă cu o rară finețe, indirect, nemărturisit și fără nici o insistență. Nu e o afirmare afectivă categorică ; e doar o ușoară colorare sentimentală. Poeziile noi nu sînt dezvoltări de sentimente, ci au doar o delicată tonalitate emoțională și cu atît mai prețioasă. Astfel, fiecare, pe lîngă idee, conține în embrion și un sentiment.

Așa, spre exemplu, în *Ospiciu* lipsește cu totul reflexivitatea și starea afectivă se înfățișează singură. Se presimte o tragedie în viața poetului, fără ca cititorul să știe la ce eveniment face aluzie poetul. E vorba de o nenorocire întîmplată mamei și doar sugerată de titlu. Discreția temperamentală a poetului îl împiedică să spună anume ce s-a întîmplat. Dar din atmosfera poeziei se desprind o neliniște și o durere reținută, care spun totul, fără să mai fie nevoie să se știe la ce fapt precis se face

Scanned with OKEN Scanner

aluzie. E suficient că se-nțelege atîta : că o mare suferință a mamei provoacă o identică suferință a poetului. Durerea lui se degajă din toată poezia ca un fluid cu, repet, o discreție care numai ea face toată marea valoare a poemului. E o elegie cu accente susurate, numai suspin, fără plîns. Poezia *Ospiciu* este o capodoperă :

Și mama sta pe-o bancă neagră.
Eu o chemam cu mîna mea.
Și mama sta pe-o bancă neagră,
Privea tăcut și n-auzea.

Grădina lin rotea zîmbind
Statui de oameni și de faunî,
La pîndă stînd calmi după pomi,
C-un scaun marmora să-și spargă.

Cuminte, mama aștepta
Să vină ora — și să plece.
Apusul încerca s-o-nece —
Și nu puteam s-o fac să vadă.

Mîna pe inimă țineam ;
Clipea ca pleoapa mamei mele.
O lacrimă cădea pe geam,
Eu nemișcat după perdele.

Și mama sta pe-o bancă neagră,
Eu o chemam cu mîna mea.
Și mama sta pe-o bancă neagră,
Privea tăcut și n-auzea.

Ea nu știa — și aștepta.
Noaptea-ncepuse-ncet s-o ude.
Poarta de fier îmi închidea
Mama topită-n întuneric.

— Să nu-i șoptești nici un cuvînt.
E obosită — și așteaptă.
I-a-ntunecat fruntea un vînt.
A lunecat o treaptă.

(Ospiciu)

Scanned with OKEN Scanner

Ce s-a întîmplat în fapt? Unde e motivarea jalei poetului? Nu e nevoie de o motivare brutală, de o expunere directă a ideii. E suficient să ştim că s-a întîmplat ceva iremediabil: „I-a-ntunecat fruntea un vînt" şi „A lunecat o treaptă". Nu se putea spune mai frumos, mai delicat, mai fin, ideea de pierdere a vieţii conştiente! Şi ce frumos e concentrată toată iubirea filială într-un singur vers: „Să nu-i şopteşti nici un cuvînt", care exprimă mai perfect sentimentul sub această grijă delicată decît orice afirmare directă a lui.

Aceeaşi stare de afectivitate se manifestă în *Trecut*, în melancolia poetului după primăverile trecute, după iubitele care uită repede, după vremea care nu vrea să stea pe loc şi după o lume ideală în care ai putea opri timpul. Mai adîncită e melancolia, întovărăşită şi de nostalgie şi de duioşie, în *Atlas*, care e un nou *Je fais souvent ce rêve...* al lui Verlaine, dar scris cu alte posibilităţi şi în alt mod poetic:

Spre fluviile cu fluiere lichide
Îmi curge mîna, să-ţi mîngîi faţa de brume,
Fată de o mie de ori pierdută,
Sau întîlnită-ntr-o amară neştire.

Renaşti pe-o insulă, stăpînită
De-o mînă mai vie decît amintirea.
Eu te înconjur ca lacrima
Cearcănul stins al copilăriei.

Negresă eşti sau melancolizezi soarele.
Vărsîndu-ţi-l în valuri pe umărul oval?
Lasă-mi urechile ca nişte scoici să le-ascund
Lîngă picioarele mai lungi decît aşteptarea.

Totdeauna, poate ar fi trebuit să fim
Mai aproape de noi cu un pas.
Noapte bună, dragoste de atlas.
Să dormim.

(Atlas)

Durerea provocată de femeile pierdute, amestecată şi cu o subtilă doză de amară ironie, formează miezul din *Reîntoarcere*:

Scanned with OKEN Scanner

N-ați mai murit, frumoaselor,
Din cabaretele roșii de țipete.
Sînii voștri surpați
Imploră, palizi, un scripete.

Să vă ridice nu poate
Nici cel mai plecat gentilom.
Toamnele,
Toamnele voastre prădate
Cad în oceanul de rom.

Rozele moi din jartieră
Suie doi sori în hoteluri,
Cînd pulpele se deschid ca o tabacheră,
Cu plînsul incendiind pernele.

Primiți-mă, blînde fecioare,
Ca-n anii în care-mi dictați
Salbe de rînduri supuse
Pentru părinții uitați.
Noi nu așteptăm nici un răspuns;
Pentru
iertarea
păcatelor
noastre.

Iar în *Altfel* suferința iscată de banalitatea existenței cotidiene se destinde ca un nimb peste toată poezia.

Temperament poetic neastîmpărat, Eugen Jebeleanu face un pas nou. Fără a se depărta de esența metafizică a lirismului său, cu aceleași mijloace de puternică sensibilitate și într-o formă de aceeași perfecție ca și pînă acum, poetul alătură creației sale o nuanță afectivă, potențată de discreție și de fineță. Mai trebuie accentuat și progresul în clasicizarea formei. Păstrîndu-și perfecția, versul a devenit mai simplu, s-a deshermetizat, este mai flexibil, mai limpede, lăsînd sensul în plină lumină.

Pe Eugen Jebeleanu n-aș fi avut nevoie să-l prezint. Nu e un debutant. Dar noua formă în care se arată azi poetul trebuia revelată și celebrată cum se cuvine. Și mai trebuia atrasă puțin atenția criticii noastre, aglomerată de producția actuală, că de multe ori trece prea ușor peste valorile durabile. Am vrut ca această prezentare să fie

Scanned with OKEN Scanner

prilejul unei verificări. În orice caz, mi-am făcut datoria spunînd că : dintre poeţii tineri, Eugen Jebeleanu e azi şi cel mai realizat şi cel mai original. O adevărată valoare de durată.

[*Familia*, seria III, an III, nr. 3/ 1936 ; reprodus în *Scriitori şi cărţi*, Ed. „Minerva", 1974.]

OV. S. CROHMĂLNICEANU

[POEZIA PURĂ (EUGEN JEBELEANU)]

Ca poet criptic şi-a început cariera scriitoricească şi Eugen Jebeleanu, cu volumul *Inimi sub săbii*, premiat de Fundaţiile Regale în 1934. Tînărul laureat se născuse la Cîmpina în 1911, fusese remarcat de Lovinescu şi era un frecventator fidel al cenaclului „Sburătorul". Mai tipărise o plachetă de versuri, *Schituri cu soare*, în 1929. Debutase în *Viaţa literară* (1927), cînd era încă elev al liceului „Andrei Şaguna" din Braşov, unde scosese revista *Pe drumuri noi*. Îl publicase şi Arghezi în *Bilete de papagal*. Studiase dreptul la Bucureşti, încercînd chiar să profeseze o bucată de vreme avocatura. Se simţise atras, însă, mult mai puternic de poezie şi gazetărie. Publicase în *Ultima oră*, *Îndreptar*, *Rampa*, *Tiparniţa literară*, *Caiete literare*, *Contimporanul*, *România literară*, *Ţara noastră*, *Zodiac*, *Discobolul*, *Ulise*, versuri, articole şi traduceri din Petöfi, Ady, Rilke, Wedekind şi Klabund. Pompiliu Constantinescu găsea că Eugen Jebeleanu este cel mai înzestrat dintre tinerii poeţi distinşi cu premiul Fundaţiilor Regale. Într-adevăr, volumul *Inimi sub săbii* aducea o viziune foarte personală şi se distingea printr-o putere de expresie neobişnuită. Eugen Jebeleanu a avut primul ideea, întîlnită apoi la Simion Stolnicu, Vlaicu Bârna şi alţii, de a evoca în versuri concentrate, eliptice, cu zăngăniri metalice, amintirea unui trecut seniorial sumbru şi apăsător, al burgurilor transilvănene. Nu e exclus ca sugestia să i-o fi dat Rilke, din care publicase cîteva excelente tălmăciri, *Poeme* (1932), şi a cărui *Poveste despre iubirea şi*

Scanned with OKEN Scanner

moartea stegarului Christoph Rilke (1946) o va transpune iarăşi admirabil în româneşte. Oricum, limbajul ermetizat îşi descoperea astfel o realitate potrivită virtuţilor lui : împietrire augustă, răceală, sugestivitate plastică, nelipsită în acelaşi timp de grele umbre misterioase. Volumul *Inimi sub săbii* se deschide cu un ceremonial ; cavalerii feudali îşi fac apariţia pe scara istoriei, umplînd-o de fastul şi zădărnicia prezenţei lor : „Patruzeci de goarne tari. / Slavă-n fiecare. Toţi / Poartă-n munţi frunţi de cezari. / Totuşi, cîntec li-i de hoţi. // Puncte iată-n groasa zare ; / Ei sînt. Ţi-ar veni să rîzi : / Mici pioni pe-un şah de mare, / Ei, Împărăţiei gîzi. [...] // În săltatul blînd, de cai, / Alb rotind floritul strai, / Văd şi-acum rotita palmă : / Înălţare şi sudalmă.“ (*1186*) Cu o savantă artă a compoziţiei picturale e descris un *Sfîrşit princiar* : anotimpul decorează cu „pajuri de rugină“ peisajul. Coastele seniorului care putrezeşte trec prin brocaturi ca „naiuri“ ; „sideful pleoapei spart“ îi scoate la iveală pupilele ochilor încremenite : „Un lac ; / Fără-adîncimi şi trist de-albastru încă“. Coturnii, „aduşi din ţara frîncă“, desfăcuţi, se amestecă acum cu muşchiul verde. „Un praf de-argint“ mîngîie pieptul războinicului defunct, din toată slava lui mai luceşte doar o piatră de opal „la dreptul inelar“ ; jocul umbrelor aminteşte o ultimă bătălie pierdută : „Un snop de aur crud desprins de craniu. / — Drag fîlfîit de steag. Calm zbor, de cretă. / Întoarce peste frunte frunze straniu, / Rotind afund o trestie de floretă.“

Aceeaşi paletă ingenioasă imprimă pînă şi naturii atmosfera necurmatelor campanii militare medievale. Toamna leagănă „fesuri — cești roşii în grădini“. Arborii desfoliaţi sînt „spahii“, ale căror plete tunse au căzut „ca o cenuşă“ din crengi, „cu frunzele-n inimi“. Brazii au „zale verzi“ şi poartă la subţiori însemne de cruciaţi. „În toba de azur, bate-un prăpăd /de beznă arabă. Iarba dă soldaţi.“ „Jerbele-n cimitir urzesc turbane“ ; strugurii din vii sînt „ochi de captivi“ care strigă *(Anotimp armat)*. Auxiliarul nelipsit al veacului de războaie şi flageluri — ciuma —, apare evocată şi ea într-o viziune apocaliptică, asemănătoare cu cele ale unui Dürer sau Cranach : „Ochi de venin cresc ca o halucinaţie, printre / Alăturate două clopote de zăpadă / Şi fără glas. Mă caut. Dar regăsesc la vintre / O spaimă cunoscută. Un tîrg. O canonadă. // Fri-

Scanned with OKEN Scanner

cile galopează, cad, se înalță : fluturi / S-arunc mîinile, ca pe niște mănuși, aș vrea. / O moarte peste suliți de timp. / Paftale scutur ; / Sfîrșitu-afară-n săbii ; în tîrg ; de hîdă stea. // Un trup cimpoi, aprinse cratere-n mătrăgună, / Un fum de boală și de cărbune. Peste ziduri, / Durere cunoscută și azi, cu gropi și riduri, / Această-afurisită rotulă-n brume : luna." (*Ciumă*).

Ciclul conține o piesă magistrală, care vădește marele talent al autorului : *Senior de ceașcă*. Jebeleanu reconstituie biografia posibilă a unui gentilom pictat pe o tasă de porțelan. Figurina apare însuflețită cu o fină ironie fantezistă, care pune distanțe melancolice între personajul de baladă cîntat și obiectul casnic gingaș, chemat a-i păstra astăzi memoria. Poezia e citabilă în întregime pentru culoarea și eleganța tăieturii versurilor : „În evul sur (domn : Dagobert), / Lucea un principe incert ; / Cu ochi de ape și victorii, / Calm brațu-n șold, în unghi de glorii, // Treaz, părul fîn de stele mușcă. / La cizme, de cocoși albi creste. / (Zăresc din turn sărind neveste, / Să moară lîngă piept și pușcă.) // El reteza cu brațul drept / Floarea din stînga de sub piept, / Și-o arunca peste oblînc / Cu ochiul drept pe sînul stîng. // (Calul de gheață și tăcere, / Săltînd prin burguri blestemate, / Cu-o fugă-n dinți și cu-o muiere / Cu deltă de lalea, pe spate.) // Mari degete de ornic gene / Priveau și fecioreau izvoare. / Dar ochii, scoici clipind alene, / Se răsturnau, plutind, fecioare. // Văd timp de bătălii. Leat mediu. / Cu alții-n fier și gînduri grave, / Dădu și prințul un asediu, / Pe undeva, prin mlaștini slave. // Re-ntors în timp pribeag. Schimbat. / Prințul : sluțit în bătălie. // Sfîrșitu-acesta nu l-am dat ; / El plînge-n smalț și-n veșnicie."

Poetul nu vorbește cu o nostalgie romantică de fala seniorială medievală. Aceasta îi apare, dimpotrivă, clădită pe cruzimi și vanități repugnante. Cavalerii sînt „mici de stat" și i-au înălțat doar „arme mari". „Cîntul lor a fost să fie, / Dus pe leaturi, de urgie." Au trecut prin veac „ca o leșie", lăsînd „țara grea — pustie" (*1186*). Evul în care ei au domnit e „sur", asociindu-se în memorie războaielor nesfîrșite, rapturilor, silniciilor și molimelor năprasnice. Transformarea în pulbere a măreției feudale îi trezește poetului sentimentul zădărniciei ambițiilor omenești. Ciclul „Bal de moarte" relevă în Jebeleanu și un

Scanned with OKEN Scanner

original cîntăreț al ororii de neființă. El știe să-și cenzureze însă, cu o nobilă mîndrie, spaimele și să sugereze fiorul neantului prin aceeași distanțare glacială, estetică : „Gura surîde-n ruini. / Garduri dinții căzuți. / Viață, pierdută pe-o stea, / Nu, să nu mă săruți“ (*Autoportret*) : „În ochi, ca-n ghiocuri cu oceane, stă strîns / Sunetul doar, ca un bucium de mare / Al somnului florii fără deșteptare, / Al pașilor dusului mînz“ *(Amintirea)* ; „Toți necunoscuți. Și singuri. / Nu mai e nici plîns. Doar zece / Palide, din soare, linguri / Le mai vin. Încolo, rece.“ *(Moarte)*.

Zgîrcenia expresiei are la Jebeleanu facultatea de a îngheța orice lamentație, fără a stinge însă sentimentul elegiac, care organizează înlănțuirea metaforelor somptuoase. Iată o asemenea „plîngere“ a unui sinucigaș : „Doar vîntul și-a întocmit din trestii / Harpe de sticlă încă verde. / Cîntă subțire și lung, ca pe oase. / Omul din pom are acum un cer de / Cocleală peste pleoapele lăsate — storuri joase. // Cînd însă vînt pluti-n păr cu galere / Mai putrede ca amintirea-n mort, / Ca o caisă capul se desprinde în tăcere / Și a oftat ecou sub toamna cort...“ *(Se întreceau pădurile)* Sau iată o altă înfruntare curajoasă a ceea ce va avea loc „după“ : „Cînd din melancoliile / Chipului cu mască de luturi / Se vor încolăci / Flori în spirale pe scuturi, / Fără glas fi-vor soliile, // [...] Pămîntul, luînd de pe buze / Macii,-n apus îi va trece, / Amfiteatru-n ceruze / Întristînd gura cu rece. // Găsindu-mă fără chimval, / Mă voi vrea, de groază,-n tablouri, / Spre a lua din culori steaguri și ecouri, / Pentru timpul rămas singur pe cal.“ (*Apoi*) Facultatea aceasta de „înnobilare“ estetică a efectelor energiei distructive exercitată asupra vieții ascunde o revoltă împotriva morții. Decrepitudinii, veștejirii, descompunerii i se opune puterea artei de a converti în substanță purificată, ideală, inalterabilă, tot ce e amenințat cu pieirea. Trupul își păstrează albeți imaculate între „mortuarii atoli“, florile „de aramă neagră“ ale ciumei. „Stelele căzînd se fac de fier“ ; cerul de „cărămizi“ trece-n „garoafe“ ; peste capul căzut al spînzuratului se arcuiește „o boltă de cobalt“. Sufletul scapătă cu „raza-n spadă“ ; chipul sortit dispariției „încremenește-n umbra din oglindă“, sub un „estuar cu frig de oțel“. „Nu, — scrie poetul — Drept cred vieții gemene / Și-n lumi ce n-or să pregete / Și-n osu-acestor de-

Scanned with OKEN Scanner

gete, — / Semn tare, clar, de cremene.“ *(Schimbare finală).*

Bun prieten cu Alexandru Sahia, cîntărețul „inimilor sub săbii“ se făcuse cunoscut ca un intelectual de stînga, sensibil la suferințele nedreptăților și gata să-și pună oricînd, fără teamă, condeiul în slujba cauzei lor. După reprimarea grevei ceferiștilor de la Griviţa, Siguranța îl anchetase pentru vehementul pamflet *Șampanie și sînge,* publicat în *Țara noastră* (1933). O egală pasiune justițiară va străbate articolele sale din gazetele democratice și antifasciste : *Adevărul, Dimineața, Azi, Cuvîntul liber* și *Reporter,* printre ai căror colaboratori de nădejde s-a numărat. În 1936, cînd avu loc la Brașov procesul tînărului revoluționar Nicolae Ceaușescu, nu ezită să ia public apărarea acuzatului.

O anumită nonconcordanță părea, prin urmare, să subziste între formula criptică, incifrată, a poeziei practicate inițial de Eugen Jebeleanu, și activitatea lui publicistică, însuflețită de un puternic patos civic. Dar și în ganga dură, compactă, care alcătuiește materia verbală a volumului *Inimi sub săbii,* o revoltă ascunsă se lasă ghicită. Limbajul „abrupt“ al poetului îi sugera lui Lovinescu „rostogoliri de bolovani“, un „car salmoneic izbit de grinzi de aramă“. Scrîșnetul, huruiala aceasta trădează tocmai răzvrătirea surdă, patosul rebel comprimat. Viziunile lui Jebeleanu tind către o amplă metaforă, a umanității supuse violențelor istoriei. „Inimile“ sub „săbii“ năzuiesc să fie simbolul unei sensibilități marcate de vitregia vremurilor ; metafora anunță vocația poetului de denunțător al marilor fărădelegi, săvîrșite pentru satisfacerea mereu altor ambiții despotice nebunești. Vîna lui hugoliană zvîcnește în nu puține imagini, chiar dacă ele rămîn doar schițate, datorită stilului eliptic. E suficient să citățm din poezia *Ciuma* „fricile“ care „galopează“ prin tîrgul împresurat, „fumul de boală și cărbune“, luna închipuind în „brume“ o „afurisită rotulă“ a unui schelet. La fel sclipește sarcasmul în scurte reflexe înfrînate : Cavalerii împănașați și înzăuați sînt numai niște bieți „pioni“ pitici pe o enormă tablă de „șah“. Principalul talent al „seniorului de ceașcă“ e azvîrlirea inimii cu gesturi galante. Ca să nu rămînă mai prejos de ceilalți gentilomi, muieraticul prinț dă și el un asediu, „pe undeva prin mlaștini slave“, și se întoarce „slut‌it“ din bătălie.

Scanned with OKEN Scanner

Patosul justițiar al lui Eugen Jebeleanu aprinde însă cu totul versurile care trebuiau să alcătuiască următorul său volum, neapărut, *Cîntecele regilor de jos*. Poezia *Răscoala* va fi multiplicată și răspîndită de Al. Sahia printre muncitori. „Revoltat sînt — scria autorul ei — pe mine că am răbdat atît. / Pe țara asta, că rabdă încă, / Lațul mi-a ajuns pînă sub gît, / Prostia ne pune juguri și ne mănîncă."

Definitorie pentru formula lirică spre care se îndreaptă acum poetul e nobleţea limbajului concentrat și sugestiv, păstrată în discursul incendiar. Ridicarea oropsiților lumii la lupta cea mare ia înfățișarea unei glorioase cavalcade răzbunătoare : „Haideți ! Caii aplecați ca o prăbușire / Ne vor sălta trupurile ușoare, /. Dar Săbiile fi-vor raze amare, / Cunună fiecărui mire, // Merele de pe umeri să zboare / În coșurile marelui seceriș ! / Coasele clar cîntătoare / Fulgere ochii deschiși !" Actul reparator al nedreptăților seculare capătă grandioase sublimări imagistice : O „hemoptizie" de steaguri umple cerul ; puștile devin ciocîrlii care ciripesc în slăvi. Luptătorii pentru libertate au fețele ascuțite, spiritualizate de foame, iar la șolduri le zvîcnesc „ca peștii cuțitele". Glasul răscolitor, care va face din Jebeleanu teribilul acuzator public al marilor vinovați de crimele istoriei, începe să răsune în *Cîntecul lor* : „Oh, vom mînca și astăzi ca să trăim... / Gîrboviți, atenți, deasupra blidului [...] // Numai atît, totdeauna ? / Aud într-o lume de piatră, / De pretutindeni un vaiet : / Așteaptă, așteaptă..." Poetul găsește tonul grav al viitoarei sale lirici, zguduite de tragismul nenumăratelor existențe care s-au măcinat în mizerie, boală și umilință : „N-am cunoscut decît vîrtejul frunzelor / Pe-o Europă cuprinsă de flăcări... / Ascuns după gratii de lacrimi, / Simțeam la călcîi legănată / Ghiuleaua tăcută a lunii. // [...] Năuc sub prăvala trompetelor, / În toamnele reci și cețoase, / Plecam cu amica mea Inima / La balul paltoanelor roase, / Ca să dansez totdeauna / După o orgă de plînsete... // [...] Pe toți îi pierdeam, pe toți i-am pierdut... // Și-acum, / Un fluviu de lacrimi de-aș fi, n-aș mai putea / Să-ntorc pe nimeni din drum, / De după codrul de scrum în lumină, / Decît vîrtejul cu frunze de fum — / Doar adierea zădărniciei... // Ghiuleaua lunii mi-atîrnă pătată, / Durerea înalță, pustie, o stîncă / Și ochii mi se-mpăienjenesc deodată. // Prefă-te, liră moho-

Scanned with OKEN Scanner

rîtă,-n lopată / Și sapă-mi o groapă tăcută și-adîncă." *(Veacul de grație)*

Școala barbiană, la care s-a format, a rămas pentru Jebeleanu o experiență constitutivă, oricît de mult a evoluat ulterior, într-o direcție diferită, lirica lui. El va aduce în poezia „angajată" un cult puțin comun al limbajului august, oracular, curățit de reziduuri prozaice. Pe măsură ce tind spre o rezonanță socială cît mai largă, versurile lui Jebeleanu se purifică și își înnobilează armătura metalică interioară. Arta rară a poetului este de a reuși să facă aceasta, fără a micșora patosul vocii sale, ci dimpotrivă, amplificîndu-l. Singura temere pe care o exprima Pompiliu Constantinescu, recenzînd elogios volumul *Inimi sub săbii*, era ca autorul „să nu-și comprime sensibilitatea prea mult de dragul unei virtuozități artistice, tărie și punct nevralgic al liricii sale". Jebeleanu va dovedi cu prisosință că poate evita o asemenea primejdie. În *Ceea ce nu se uită* (1944), vastul poem care face trecerea către impresionanta lui operă postbelică, o memorie neiertătoare, „de optsprezece carate", vine să-l ajute a întocmi rechizitoriul unei întregi orînduiri. Imaginile, extrem de concentrate, încărcate cu o deosebită forță sugestivă, apasă pe caracterul „legal", „curent" al crimelor burgheze : „Un rîu fosforescent de putregaiuri" inundă marile bulevarde, etalîndu-și indiferența sătulă, îndărătul căreia zac ascunse tragediile obscure, menționate doar la rubrica „faptelor diverse". Sub luxul orbitor, ochiul poetului descoperă, însă, viețile jefuite, coloanele de tineri, mînate în răpăitul darabanelor spre front. Părul fetei care s-a aruncat în gol de la mansardă închipuie un blestem mut adresat orașului nepăsător ; „cu patru lei în gura ei de umbră", poșeta sinucigașei rîde alături, pe trotuar. Ceferistul orbit de flacăra cazanelor stă pe acoperișul colibei lui mizere și ascultă trenurile fluierînd în noapte. Sub pămînt, se rostogolesc, azvîrlite de mereu aceiași cîștigători ai unui joc sinistru, capetele morților în război, „zaruri cu trei găuri albastre, gura și ochii ce nu mai sînt". Rememorarea cumulului de ticăloșie legalizată face să crească necontenit tonul vindicativ al poemului pînă la copleșitorul lui accent shakespearian final : „Ca să trăiești cumplit numai o dată, / Să mori ești nevoit de mii de ori. / Inima mea ascultă-nfiorată : / Cei ce s-au dus nimica nu mai vor... // Morți neștiuți, purtați-mă pe vîn-

Scanned with OKEN Scanner

turi, / Căci eu sînt cel ce vrea și pentru voi / Topor să fie, flacără cu gheare / Sau o pădure-n mers răzbunătoare !...“

După 23 august 1944, Eugen Jebeleanu a devenit o personalitate centrală a literaturii române contemporane. Cu *Scutul păcii* (1949), *Poeme de pace și luptă* (1950), *În satul lui Sahia* (1952), *Bălcescu* (1952), *Cîntecele pădurii tinere* (1953), *Surîsul Hiroshimei* (1958), *Oratoriul Eliberării* (1959), *Cîntece împotriva morții* (1963), *Elegii pentru floarea secerată* (1967) și *Hanibal* (1972), și-a cîștigat o imensă popularitate. Meritele lui literare și cetățenești i-au adus în 1972 titlul de „Erou al Muncii Socialiste“. *Surîsul Hiroshimei*, tradus în franceză, engleză, italiană, spaniolă, maghiară și japoneză, a fost caracterizat pe drept ca „una din marile opere poetice de după al doilea război mondial“ (René Lacôte). Renumele lui Jebeleanu a ajuns să treacă de hotarele țării noastre. În 1970, poetul a primit importantul premiu internațional „Etna Taormina“, printre deținătorii căruia s-au numărat Jules Supervielle, Tristan Tzara, Dylan Thomas, Giuseppe Ungaretti, Umberto Saba și Salvatore Quasimodo. Juriul, sub președinția lui Miguel Angel Asturias, avea să sublinieze calitatea de „confesiune înflăcărată“ a acestei lirici, țîșnite din trăirea timpului nostru cu o profundă răspundere artistică. În 1973, i s-a decernat premiul „Herder“. Jebeleanu aparține unei familii nobile de poeți, care, ca Pablo Neruda, Nazim Hikmet, Nicolas Guillén sau Yannis Ritsos, traduși toți de el cu o consonanță sufletească fraternă, au înțeles să fie conștiințe ale epocii lor.

[*Literatura română între cele două războaie*, II, Ed. „Minerva“, București, 1974.]

I. NEGOIȚESCU

SONURI BALADEȘTI

În *Istoria literaturii române contemporane 1900—1937*, Lovinescu trece pe Eugen Jebeleanu în același capitol

Scanned with OKEN Scanner

cu Ion Barbu, constatînd la autorul *Inimilor sub săbii* „lipsă de fluenţă şi de muzicalitate". Oare din cauză că poetul coşbucianiza graţios : „El reteza cu braţul drept / Floarea din stînga, de sub piept, / Şi-o arunca peste oblînc / Cu ochiul drept pe sînul stîng" ? Coşbuc zice : „Ea are flori de crîng la sîn", „Din zări un tînăr călător", „Şi sună văile-ndrăzneţ", „Pe-atunci erau vlăstari în lunci / Copacii de-azi, şi tineri prunci", „Şi noaptea umedă din văi", „Tu vînt de seară-n calea ta", „Şi nici tu nor, nu l-ai văzut". Este adevărat că, departe de a fi fluent, ca al lui Coşbuc sau al lui Barbu, baladescul lui Eugen Jebeleanu se distinge prin superba-i asperitate expresivă. În componenţa muzicală a versurilor sale intră siliciul. Coşbucienele „glorii" melancolice, în care s-au dizolvat „ostroavele Antile" sumbru languros evocate de Ion Barbu, acum lovesc auzul cu durele sonanţe ale muzicii noi : „Calm braţu-n şold în unghi de glorii". Împrejurarea de a fi altfel nu impietează asupra acestei muzici severe, complicate, virile, tainic stridente. Baladescul e asigurat însă de recuzita tradiţională a evului de mijloc : „Acum ani cam vreo opt sute". Tonul poate fi chiar vetust discursiv, la modul ironic : „Puncte iată-n groasa zare ; / ei sînt. Ţi-ar veni să rîzi". [...] Dar mişcarea epică saltă în pretenţioase imagini moderne : „Cu flotele norilor pe cerul cianură", „prin oaze de oglinzi să dea-n hegiră", „sfîrşitu-afară-n săbii ; în tîrg „de hîdă rea", „drag filfîit de steag. Calm zbor, de cretă", „izvor să fii, şi cu hangère", „jderi de-argint în închisori", „o dimineaţă oştile-şi schimba", „fugi de ieniceri pieriţi", „beteli de drum cu călăreţi de ceară / sepia soarelui cînd se îneacă", „Cipreşi în irişi îmi cerneau cu ploi / doar morţi de brom, plutind fără de steme", „împodobesc falange de leş cu reci brăţări", „Orele moarte-au căzut în moneda, / în care mai bat uneori tobe ducale", „flori în spirale pe scuturi", „Harapnicul şi-a pierdut şopîrlele toate / şi curge-n gîrlele plînsului. Arar / mai sclipesc coifurile turlelor înecate. / Codri, cît zborul ieri, par azi de mărar". La Jebeleanu, zarea baladescului e cînd autohtonă — *prin cuvintele* locului : „ciucure-n vîrf de opincă", „cu-o fugă-n dinţi şi cu-o muiere", „O moarte peste suliţi de timp. Paftale scutur", „şi dîrz smulgînd inelul lui Saturn, / din popi fă constelaţii de jivini", „cînd haidu-

Scanned with OKEN Scanner

ceşte înflorite flinte", „ca suliţi stînd, nu ca opinci", „Munţii urcînd ca bouri, suflă cu-acelaşi stol", — cînd cavaleresc medievală : „În evul sur (domn : Dagobert)", „Apus — flori oxidate — prin lentile". Muzica, strîns continuată în imaginea vastă : „păduri de aer verde închid tălăngi de vînturi", vine din onomatopei : „Dara*bane*-n *bani dan*sînd", „în *marmori*, codri-nscriu cu crengi *fur*tuni" ; din rime interioare : „Cresc ca florile *raşi, paşi*", „Soarele s-a *prins aprins*", „Cîntec ce-o să se *frîngă lîngă*", „Seniorii-şi iau panaşul din cozile de *cai*, / tu ţi-*ai* pierdut colanul, inelele şi n-*ai* / să-mi d*ai* decît brăţara unui surîs uitat", combinate cu aliteraţii-asonanţe : „Razele *moi* din jartier*ă* / suie *doi* sori în hote*luri*" sau aliteraţii singure : „cum haiduceşte în*florite flinte*", „Pentru-acest *lianic lac*", „turn *lung lucid*, va fi ceas mort". Muzical absorbit, verbul de la capătul versului poate fi citit ca un atribut : „sub sprînceana muntelui *urnesc*" (cum ar fi de pildă : muntelui ceresc), „la ora fără număr plîngă" (cum ar fi : ora fatală). Tot din cauza muzicii, finalul versului : „o primă toamnă. Coastele, *ca naiuri*" poate fi citit *canaiuri* (substantiv imaginar, precum şi în : „se şterge cu copite *ude-n file*", *undenfile* fiind sau atribut imaginar, sau nume imaginar : *Udenfile).* [...] Atari versuri, intrate în spaţiul baladesc al *Inimilor sub săbii*, deschid perspective proprii retroacţiunii modernului asupra clasicului, contribuind la revalorificarea, pe altă treaptă muzicală, a unor vechi organe ce altminteri riscă să cînte ostenit.

[*Analize şi sinteze*, Ed. „Albatros",
Bucureşti, 1976.]

Scanned with OKEN Scanner

II DE LA *CEEA CE NU SE UITĂ* LA *CÎNTECE ÎMPOTRIVA MORȚII*

Scanned with OKEN Scanner

POMPILIU CONSTANTINESCU

[„O CONFESIE INDIVIDUALĂ"]

Traducător din Rilke şi din poeţii maghiari, d. Eugen Jebeleanu este şi una din siluetele cele mai conturate ale liricii noastre contemporane. Volumul său de versuri, *Inimi sub săbii*, ne-a atras atenţia printr-o artă subtilă a poemului şi printr-o expresie ermetică, semn al unei certe pudicităţi de a se confensa direct. Cu un limbaj de o duritate metalică, sub care se ascundea totuşi o sentimentalitate delicată, forma lirismului său însemna o constrîngere premeditată, lucidă, fugind de facilitate şi creindu-şi dificultăţi voluntare. Poezia sa cea mai afirmată, de pînă acum, sugera o atitudine distantă, blazon de noblețe sub care palpită o inimă fremătătoare, dar ascunsă privirilor indiscrete ; efortul spre ermetism, continuat metodic, l-ar fi dus, poate, la o condensare a conţinutului liric prea excesivă şi l-ar fi împins spre un joc rece al imaginaţiei ; primejdie comună a oricărui ermetism, care se închide orgolios în sine şi comunică numai prin aluzii şi simboluri mai mult sau mai puţin obscure.

În lungul poem *Ceea ce nu se uită*, apărut într-o elegantă plachetă în editura „Fundaţia regele Mihai I" şi ilustrat de d-na Florica Cordescu, d. Eugen Jebeleanu se scutură de pudicitatea în care se complăcea şi ne sugeră, într-o minuţioasă confesie, tragicul destin social al tînărului poet silit să treacă printr-o succesiune de umilinţi ; sînt experienţe, în viaţă, care într-adevăr „nu se uită", ci, din contră, se gravează în sensibilitate cu urme dureroase, cu puncte de sînge.

Evocare autobiografică, fără îndoială, *Ceea ce nu se uită* este un strigăt liric al principalelor suferinţi ale

Scanned with OKEN Scanner

poetului, înlăturat de la festinul îndestulat al vieții, pălmuit de nepăsarea tuturora și sensibil la ofilirea propriei tinereți, între sărăcie și crucificarea prin tot felul de umilinți.

De data asta, anecdota poemului este vizibilă, este cu tenacitate scoasă în relief, ura legitimă nu se mai ascunde în aluzii și simboluri semiobscure, confesia apare pe primul plan și notația dură, deși poetizată, în prețioase imagini, sapă prăpastia dintre poet și societate.

Poemul începe abrupt, ca o continuare totuși a unei prelungite dezbateri cu sine și cu semenii :

Dacă voi uita tot ce-am îndurat,
Nu voi mai urî niciodată.
Dar cum singurul meu bun e memoria,
O memorie de optsprezece carate.
Și cum ura-i singura iubire
Cu care m-ați învățat voi, capete-ngrășate,
N-am să uit niciodată nimic,
Sub luna aceasta și ea îndopată.

Și acum urmează, ca într-un film halucinant, seria de umilinți la care a fost supus, purtînd :

O inimă sfîșiată și fără cuvînt
Printre bijuteriile voastre ce țipă și scapără,
Inima noastră-ngropată de voi
De mult la Capul Bunei Speranțe. [...]

Sensibilitatea elegiacă, aureolînd cu imagini grațioase, amare și ironice o mizerie de poet sfîșiat între atîtea crude lipsuri, care i-au gravat memoria cu suferințe ce „nu se uită", ca să iasă dintr-o deprimantă evocare, sfîrșește cu amenințarea :

Priviți-mă, dar nu vă mai mirați :
Părul albit la douăzeci de ani
Sînt crengile copacului tristeții
Prin ale cărui umbre se resfiră
Fantoma primăverilor pierdute.
Năluca tinereții gîtuite...

Ați aruncat capetele noastre
Ca pe niște zaruri sub pămînt,
Niște zaruri cu trei găuri albastre :

Scanned with OKEN Scanner

Gura și ochii ce nu mai sînt
Și care-azvîrlite, în orice chip,
Vă ies totdeauna cu noroc bun,

Gurile noastre de vînt învelite
N-au prețuit cît o gură de tun...

Ca să trăiești cumplit numai o dată.
Să mori ești nevoit de mii de ori.
Inima mea ascultă destrămată :
Cei ce s-au dus nimica nu mai vor...

Morți neștiuți, purtați-mă pe vînturi,
Căci eu sînt cel ce vrea și pentru voi
Topor să fie, flacără cu gheare
Sau o pădure-n mers răzbunătoare !...

Poemul lui Eugen Jebeleanu, deși cu un final revoluționar, este o confesie individuală, abătîndu-se de la modul său ermetic sau numai aluziv ; este o legănare între o realitate aspră, dureroasă, și o evocare, cu grație și elevație, a unei tinereți umilite pe care o retrăiește acut, într-o încordare.

Culegerea de versuri din *Inimi sub săbii* se pare că închide o etapă pe care poetul a depășit-o ; nu este vorba numai de arta sa formală, cît și de conținutul ei. Temperament elegiac, punea, pînă acum, între sine și cititor, o perdea de aluzii și simboluri, după care-și ascundea sensibilitatea. Și nu ne referim doar la acest poem de ton justițiar și crispat de confesiune. D. Jebeleanu a mai publicat, în cursul anilor, o serie de noi poeme neadunate în volum, de o artă rafinată și de un accent umanizat ; le așteptăm strînse laolaltă, spre a sublinia pe texte evoluția sa lirică ; lungul poem, de astăzi, este un preludiu prețios și-n sine, fără-ndoială, al unui ciclu întreg, care se cere restituit iubitorilor de poezie, într-o înfățișare omogenă, scutindu-l să-l caute și să-l guste, fragmentat, prin revistele timpului.

[*Eugen Jebeleanu : „Ceea ce nu se uită“*, 1945 ; reprodus în *Scrieri*, vol. III, Editura pentru literatură, 1969.]

Scanned with OKEN Scanner

„CEEA CE NU SE UITĂ"

Cărțile de poezie adevărată și mare, ale tuturor acelora care au dorit — lipsindu-le — ani de zile libertatea, au fost și vor fi așteptate permanent cu emoția lucrurilor intense, definitive, care nu se întîmplă decît o singură dată și într-un singur fel : unic.

Placheta lui Eugen Jebeleanu cu tonurile ei conținute, puternice, tari, aduce în prim-plan imaginea atîtor scriitori și intelectuali porniți să-și caute în spirit posibilitatea unei eliberări, pentru care istoria nervoasă și haotică a ultimilor ani n-a lucrat decît împotrivă.

De-a lungul drumurilor Europei, de-a lungul meridianelor ei înecate în aburii de carne ai măcelului, au stat întotdeauna o parte cel puțin din reprezentanții spirituali cei mai conștienți ai popoarelor. Nu faceți niciodată portretul desfigurat al continentului nostru dintre cele două războaie mondiale, fără să adăugați acolo petele, imensele pete de sînge intelectual, care au brăzdat — cel puțin din 1933 încoace — obrajii Europei și i-au înmulțit tatuajele.

De la Madrid pînă la Stalingrad, din Helsinki la Atena, din Africa de Nord și pînă-n nordul U.R.S.S.-ului, scriitorii independenți ai timpurilor contemporane sînt pionii care — julindu-și genunchii, zgîriindu-și pieptul, oficiind cum numai spiritul știe să oficieze și să ardă — au vîslit însîngerați către stîncile de lumină enormă ale libertății omului. Ceea ce armate întregi de soldați aveau să desăvîrșească mai tîrziu, pe cîmpuri de luptă, prevestiseră ei, adeverind — pentru a cîta oară ? — istoriei că numai aceia dintre scriitori sînt notabili cu adevărat, care aduc în tot ce fac ei indiciul libertății, sonoritatea ei creatoare.

Dacă străbați poemul lui Eugen Jebeleanu, intitulat așa de simplu dureros : *Ceea ce nu se uită*, este imposibil să nu asociezi flăcările poeziei de acolo cu celelalte flăcări, ale zguduitorului război civil spaniol, peste care trece țipătul de disperată umanitate, revoltă și umilință al bătrînului poet Antonio Machado, plecat să putrezească în pămînt francez.

Scanned with OKEN Scanner

S-a săvîrşit o crimă la Grenada, va spune lumii Antonio Machado, anunţînd moartea (în războiul civil) a unuia dintre cei mai tineri poeţi ai acelei triste promoţii istorice : Federico García Lorca. Era în 1936... După aceea, crima de la Grenada s-a extins. Brăzdînd continentele, coeficienţii ei au crescut.

Lîngă moartea lui Lorca, se mistuia în persecuţii, în atentate contra culturii — spiritul de libertate, tinereţea sugrumată.

Cartea lui Eugen Jebeleanu îmbrăţişează retrospectiv plimbările tulburi, ascuţite, amare, de-a lungul acelei tinereţi, pe care nu e greu şi nici nu trebuie să ne-o imaginăm, pentru că în numele ei s-a prezentat viaţa în cea mai autentică posibilitate : conştiinţa mizeriei, care se strînge şi se pregăteşte.

De o parte stă foamea, stăruitoare ca tot ce poate fi mai stăruitor şi mai crunt în memorie, de partea cealaltă — doctrina „capetelor îngrăşate". Ceva din crisparea violentă, proclamatorie, cinică, a lui Klabund, poetul german din care (acum 8—10 ani) Eugen Jebeleanu traducea bucăţi impresionante pentru revista *Azi,* filfiie din cînd în cînd peste poemul acesta răvăşit însă puternic, asemenea unui pumn sălbatic, pietros şi însîngerat. Peisaj întrunit din elemente sortite contrastelor (iar prin asta, asociaţiilor celor mai poetice şi poeziei celei mai brutale şi mai pline de resurse). *Ceea ce nu se uită* nu e un document liric şi numai atît ; nu e un cupon de „literatură tare" şi gata ; nu e o carte în care tinereţea şi-a desfăcut pentru o clipă rănile şi, impresionînd, s-a închis la loc docilă, ca o cutie pătrată, cu capac de metal.

Ceea ce nu se uită poate fi — e adevărat — şi un document, o tinereţe, o categorie, după cum poate fi cartea unui singur om, dacă în acel om trăieşte, măcar pentru o clipă, umanitatea întreagă. Un poem care refuză să aibă perimetre, galoane, romantisme şi limite, pentru că în el se regăsesc nenumăraţi oameni şi viaţa sub nenumărate aspecte (deci, poate, viaţa mai multor oameni), — iată profilul, cupola şi teritoriul acestei cărţi de amplă respiraţie. [...]

Iată „ceea ce nu se uită" !

Un caleidoscop al durerii, trăit pe dimensiunile lui întregi, crunte.

Scanned with OKEN Scanner

Pe urmă — iată undeva mansarda de totdeauna a poetului ; iată periferia şi pe toţi oamenii pe care societatea i-a zvîrlit la marginea ei (de la acele fete nocturn obişnuite, cu ochii mari şi *somnoroşi de fluturi,* pînă la fochistul orb, pripăşit cu vremea în colibele ca nişte *broaşte ţestoase* de la marginea oraşului) ; iată goana halucinantă după pîine, în schimbul reclamelor comerciale debitate cu scîrbă, mecanic, străin, la megafon ; iată tot ceea ce nu se uită.

Placheta lui Eugen Jebeleanu e protestul reţinut, adîncit şi transformat, pentru o remarcabilă autobiografie lirică, transfigurată. Un arhipelag multiplu de experienţe, de stări, de inhibiţii, o colecţie nebănuită de fotografii sufleteşti, care duc înăuntru şi pleacă în afară, o investigaţie suficientă în lumea psihologică şi socială a unui singur suflet.

Calitatea acestui poem o formează însă, în primul rînd, nu acele numeroase ferestre deschise în memorie şi în conştiinţă, cît posibilitatea de obiectivare a tuturor stărilor emotive de acolo. Se întîmplă, la un moment dat, acest lucru : că tensiunile, senzaţiile, revenirile acelea febrile, în sfîrşit toate combustiunile adunate în poem, nu mai aparţin cu exclusivitate autorului ; ele au devenit un monolog aspru, patetic, incandescent, covîrşitor, un monolog ţinut în numele unor mulţimi de conştiinţe şi de sentimente identice. Ceva care spune de versurile şi de familia de spirite a lui Walt Whitman, deşi — subliniem — asta nu se cheamă o influenţă, ci cel mult un paralelism de stări afective.

Confesiunea lui Walt Whitman devine la Eugen Jebeleanu solidaritate în revoltă, glas ridicat profetic, ameninţător, grav în miezul veacului. Conştiinţa lui e conştiinţa maselor, în care zace — neevoluat — sîmburele neaşteptat al viitorului.

Peste trupul continentului zac trupurile unor milioane de tineri, a căror existenţă n-a preţuit, în mintea amatorilor de cruciade, a aventurierilor supraputerii, nici *cît o gură de tun.*

Viaţa şi-a avut legile ei, după cum memoria îşi va avea legile sale. Pe deasupra acestor artere de sînge, care au stropit şi scăldat Europa, se ridică — solidar cu foamea de mai bine a celor dispăruţi înainte de timp —

Scanned with OKEN Scanner

glasul poetului, legămîntul conştiinţei, căreia îi răspund conştiinţele tuturor poeţilor iubitori de libertate ai lumii :

Ca să trăieşti cumplit numai o dată,
Să mori eşti nevoit de mii de ori.
Inima mea ascultă destrămată :
Cei ce s-au dus nimica nu mai vor...

Morţi neştiuţi, purtaţi-mă pe vînturi,
Căci eu sînt cel ce vrea şi pentru voi
Topor să fie, flacără cu gheare
Sau o pădure-n mers răzbunătoare !...

Este o evoluţie de la volumul *Inimi sub săbii,* de factură absconsă, hermetică, pînă la placheta *Ceea ce nu se uită*, în sensul participării nu numai la istorie şi la limbajul aderării şi abnegaţiei, dar şi la aventura pateticului. Altă condiţie umană. Pentru cuvinte, alt parlament.

[1946; *Duelul cu crinii*, Ed. „Cartea Românească", Bucureşti, 1972.]

GEORGE MACOVESCU

POEZIE COMBATANTĂ

[...] În cronica aceasta nu vom face o analiză cuprinzătoare a volumului *Versuri alese* de Eugen Jebeleanu, ci vrem să discutăm numai unele aspecte, după părerea noastră semnificative pentru drumul mereu în urcuş al unuia dintre cei mai înzestraţi poeţi ai noştri.

Publicînd volumul *Versuri alese*, Eugen Jebeleanu, după o activitate de mai bine de douăzeci şi cinci de ani, prezintă în faţa cititorilor nu un număr oarecare de poezii, grupate într-o carte după vreun criteriu oarecare, ci dezvoltarea propriei personalităţi poetice. O primă concluzie oferită de lectura volumului este aceea că personalitatea poetică a lui Jebeleanu a căpătat contururi, s-a dezlănţuit şi s-a manifestat în ceea ce are ea caracteristic abia după eliberarea ţării noastre, abia în ultimii

Scanned with OKEN Scanner

zece ani. Creaţia artistică a lui Jebeleanu are un glas al ei propriu, distinct, auzit într-un anumit fel şi în poezia din România anilor celui de al patrulea deceniu. [...]

Acum poetul nu mai vorbeşte la singular şi aceasta nu este o întîmplare. El are conştiinţa că glasul lui exprimă năzuinţele şi voinţa maselor şi aceasta dă o forţă deosebită generalizării sentimentelor exprimate. [...]

[*Gazeta literară*, nr. 8/1955.]

G. CĂLINESCU

[REZONANŢA ORGII]

[...] Ce este aceasta, mă veţi întreba? O fantezie a dumitale? Nu. Este, afară de primele rînduri, un rezumat foarte prozaizat, cuprinzînd însă toate ideile poetice esenţiale, fără adaose din partea mea, ale poemului *Surîsul Hiroshimei* de Eugen Jebeleanu. O compunere poetică, fie ea oricît de ornamentată prin metafore, nu rezistă decît prin concepţia fundamentală, încît oricît am sterilizat-o prin translaţie în proză, poezia gîlgîie printre degetele noastre. Este evident că Eugen Jebeleanu a găsit pentru colosala crimă de la Hiroshima un unghi de vedere artistic prin care să facă dramatice revoltele şi deciziile lumii democratice. Poemul are, luat de sus, un aspect faustian, întrucît se adoptă metoda colocviului şi a interogaţiilor. Ideea de a face să vorbească elementele, precum cenuşa, de a crea himere noi, ca omul-cal, spre a comunica mitic indignarea faţă de soarta omului înhămat, este eminentă. În ultimul caz, himera dezvăluie şi un adevăr de ordin sufletesc. Omul care trage o trăsurică nu poate să nu se simtă în condiţia cavalină. Nu mai puţin zguduitor, în plan oniric, este cazul invalidului de război obsedat de procesul deambulaţiei. În general, deci, cred că rezumatul meu este în stare a sugera noutatea şi valoarea artistică a poemului, împărţit în două acte: fiinţă şi nefiinţă.

Poetul s-a folosit de o frază lirică variat sacadată, în care rima joacă puţin rol. Era şi firesc ca pentru tensiunea groazei să se adopte o prozodie mai crispată.

Scanned with OKEN Scanner

Sforţarea, răsplătită foarte adesea de succes, de a găsi imagini şi culori afară din comun, este vizibilă pretutindeni. [...] Sînt de făcut şi unele obiecţii, şi fiindcă Eugen Jebeleanu are o inspiraţie aşa de viguroasă nu-i va fi greu să le întîmpine şi, de le crede întemeiate, să le aibă în vedere în alte producţii. De unde provine într-o compoziţie cu tema aşa de dramatică, şi în care au fost întrevăzute toate sublimităţile posibile, un aer de frigiditate şi de artificiu? Cred că de acolo că autorul, nemulţumit de rezonanţa orgii, a însoţit-o cu comentariu de viori. De aici aspectul uneori dificultuos al paginii, aproape hermetic, solicitînd o încruntare a frunţii spre a o descifra. Fantezia e pe alocuri exacerbată la rece, uşor grotescă, poezia marilor reflecţii asupra vieţii şi morţii executată migălos în fildeş, apocalipsul lucrat ca o pictură pe mătasă. Pentru masele care înţeleg foarte bine „glasul cenuşii" multe din ironiile, aşa de utile din punctul nostru de vedere socialist, rămîn impenetrabile. [...]

Adevărul este, în ciuda celor de mai sus, că Eugen Jebeleanu a scris un poem cu viziuni cîteodată abisale, şi faustiene, cu multe intuiţii de poet şi care, fiind o demonstraţie de probitate artistică, ne pune la îndemînă o armă morală spre a urî crima de război.

[*Hiroshima*, în *Contemporanul*,
nr. 5/1959.]

VLADIMIR STREINU

[„BOCET SUPREM"]

[...] Această îmbrăţişare a *omului*, bocet suprem asupra exploziei atomice [...], se revarsă binefăcătoare din *Surîsul Hiroshimei* (1958) de Eugen Jebeleanu. Cu o imagine apocaliptică spiritul secolului douăzeci este „demonul din a XX-a vale" şi glasul lui ameninţă însăşi ordinea minerală a creaţiunii [...].

Eugen Jebeleanu, în *Surîsul Hiroshimei*, cîntă în doi timpi, lovind şi mîngîind o claviatură neagră de bemoli.

Scanned with OKEN Scanner

De la fantasticele imagini de teroare eshatologică ale atomizării şi pînă la gingăşia celor evocatoare de mugurii umanităţii striviţi prin atomizare, e un registru liric al ocrotirii vieţii, al paternităţii îndeosebi, dar al unei paternităţi largi şi, am zice, absolute, cum numai poeţii ştiu să absolutizeze relativul.

[*Lirism şi epocă*, în *Gazeta literară*, nr. 2/1968 ; reprodus în *Pagini de critică literară*, IV. Ediţie alcătuită de George Muntean, Ed. „Minerva", Bucureşti, 1976.]

GEORGETA HORODINCĂ

UN POEM AL MARILOR SPERANŢE

[...] Surîsul Hiroshimei renăscute este surîsul omului care a revenit în lumina soarelui după ce a trăit momentul teribil al prăbuşirii umanităţii şi universului („Timpu-a murit, / Cine / dărîmă cerul / şi oceanul / şi-oraşul ?"). Ilya Ehrenburg, în *Însemnările din Japonia*, scrie despre un supravieţuitor al dezastrului de la Nagasaki, oraşul care a avut o soartă asemănătoare cu Hiroshima : „N-am să uit ochii unui bătrîn institutor ; în ei pare că a rămas pentru totdeauna ceea ce un om nu poate şi nu trebuie să vadă". Acest bătrîn institutor cunoaşte un secret teribil. El s-a întors din moarte, el a văzut ceea ce un om nu poate şi nu trebuie să vadă, scufundarea omenirii în neant. Dacă acest om surîde, surîsul lui este surîsul celei mai dureroase victorii, surîsul înţelepciunii infinite, surîsul ataractic al vieţii biruitoare care se înalţă peste ruine, peste cadavre, peste moarte. Despre surîsul acestui modest japonez se pot scrie mai multe tratate decît despre surîsul Giocondei. Surîsul lui este surîsul Hiroshimei.

Eugen Jebeleanu a dat în *Surîsul Hiroshimei* şi o rezolvare optimistă, în spiritul marilor speranţe nutrite de omenire, dureroasei probleme care agită astăzi lumea. Devenit stăpîn al energiei atomice, secolul XX se află

Scanned with OKEN Scanner

în fața unei acute alternative : folosirea în scopuri pașnice a acestei energii ori distrugerea omenirii și a planetei pe care locuim. Arătîndu-se intens preocupat, zguduit de această problemă, Eugen Jebeleanu s-a situat în manifestă actualitate, la nivelul veacului, și abordînd discutarea ei, în plan poetic, din punctul de vedere al popoarelor, i-a dat perspectiva luminoasă a unui viitor pașnic : surîsul victorios al omenirii care nu se va lăsa nimicită de forțele oarbe și demente ale imperialismului. Dealtfel, în interviul acordat revistei *Orizonturi,* poetul mărturisește : „Am axat poemul, între altele, pe tema speranței : ideea că nu se pot distruge speranțele majore ale umanității e una din ideile cardinale ale poemului."

Tragedia Hiroshimei apare în poemul liric al lui Eugen Jebeleanu în tot cumplitul ei adevăr. Poetul a transfigurat artistic evenimentul real, dar nu golindu-l de conținutul lui autentic, ci tocmai relevîndu-l, prin mijloacele artei, prin capacitatea ei de a lumina dinăuntru istoria, de a o reface mereu vie, de a o apropia și de a o intensifica. În fața unor atari teme, arta poetului se vădește în capacitatea lui de a face lectorilor cît mai sesizabil obiectul însuși, de a face faptele să vorbească „de la sine". Eugen Jebeleanu s-a comportat ca un poet liric, păstrînd tragediei de la Hiroshima proporțiile ei de catastrofă care afectează întreaga omenire și dîndu-i în același timp conturul unei dureri personale. [...]

Dar lirismul lui Eugen Jebeleanu e discret și real. Fiorul liric circulă ca un curent electric înlăuntrul poemului, dînd faptelor ca și personajelor lui, simbolice și sintetice, o unitate, o coeziune, păstrîndu-le în același timp autenticitatea. *Surîsul Hiroshimei,* cu tot aspectul său particular, care uneori ia o coloratură epică, alteori pare că se supune legilor poemului dramatic, rămîne fundamental liric. Eroii care apar în cursul lui sînt diversele ipostaze ale aceleiași dureri pe care o cîntă poetul, fără ca prin aceasta persoana lui să ocupe planul principal, în lumina reflectoarelor.

Planul după care se desfășoară poemul pune în valoare intenția poetului de a da contur *obiectiv* lirismului său, de a lăsa imaginile să vorbească prin ele însele, de a se spune ceea ce glasul său pare că nu are putere să spună. În mare, poemul are trei momente care urmăresc să prezinte trei aspecte ale orașului Hiroshima, înainte,

Scanned with OKEN Scanner

în timpul și după declanșarea catastrofei. Aceste trei momente realizează contrastul care stă la baza poemului și care compune fizionomia lui dramatică, contrastul între viața pașnică a unui oraș și calamitatea produsă de războiul nuclear. În primul moment poetul descrie ajunul zilei fatale, noaptea precedentă și zorile. [...]

Construcția poemului pune în evidență o tehnică poetică înrudită cu tehnica cinematografică. În epoca noastră, dezvoltarea celei de a șaptea arte nu s-a făcut fără consecințe pentru surorile ei mai mari, după cum propria ei independență n-a împiedicat-o să învețe din experiența lor. Spunem cu ușurință despre un anume gen de filme că e un poem cinematografic. Iată că poemul lui Eugen Jebeleanu, *Surîsul Hiroshimei*, a folosit tehnica cinematografică, prezentînd, în fiecare din cele trei mari momente ale lui, imagini disparate care se succed într-o ordine aparent întîmplătoare, fără legătură între ele, dar care, împreună, dau atmosfera specifică fiecăruia dintre aceste momente. Glasul poetului este glasul crainicului care unește aceste imagini înlăuntrul unei viziuni de ansamblu, care dă fiecăreia locul și semnificația ei în cadrul întregului. Lirismul poetului s-a îmbogățit cu posibilități infinite de exprimare, împăcîndu-se, datorită sugestiei oferită de arta cinematografului, cu ideea de a proiecta exterior imaginea care i-a fost cauză și care devine astfel efect. Pentru poemele anterioare, pentru *Bălcescu*, de pildă, poetul a avut ca model balada populară, eposul folcloric care a rezultat din îmbinarea unui sentiment fierbinte de patriotism și de sete după dreptate socială cu evoluția unui erou. De data aceasta, dragostea poetului pentru omenire și grija pentru viitorul ei și-au găsit cea mai proprie expresie în succesiunea rapidă, cinematografică a imaginilor care servesc astfel nu numai la împlinirea unei descripții exterioare, ci și la evocarea discretă a unui conținut intim, subiectiv, pe care ne-am obișnuit să-l numim lirism.

Surîsul Hiroshimei merită o analiză mult mai amplă și profundă. Pentru Eugen Jebeleanu, care are predilecția poemelor de mare anvergură, frumusețea versurilor, intensitatea lor emoțională, construcția solidă a întregului fac din *Surîsul Hiroshimei* un punct de vîrf în creația sa.

[*Contemporanul*, nr. 52/1958.]

Scanned with OKEN Scanner

[RUGĂCIUNEA ŞI BLESTEMUL]

Eugen Jebeleanu, din ale cărui poezii „Biblioteca pentru toţi“ oferă o culegere dintre cele mai cuprinzătoare, face parte din acea generaţie de poeţi ce s-au afirmat în ultimii treizeci de ani şi ale căror începuturi au cunoscut toate pragurile pe care una din cele mai tulburi epoci ale istoriei contemporane li le-a ridicat în cale. Ca şi confraţii săi de promoţie — Mihai Beniuc, Radu Boureanu, Cicerone Theodorescu —, Eugen Jebeleanu a fost martorul amărăciunilor şi, după aceea, al bucuriilor pe care poporul acesta al nostru, atît de încercat în lunga sa istorie, le-a distilat în ultimele trei decenii, şi trecerea aceasta dintr-un climat într-altul, dimpreună cu varietatea aspectelor recentei noastre istorii naţionale, au imprimat ecouri dintre cele mai puternice în poezia sa.

Asupra cîtorva din aceste ecouri vom încerca să zăbovim, nu însă înainte de a delimita în ecranul social şi politic pe care s-a proiectat, în cursul acestor treizeci de ani, activitatea poetică a lui Eugen Jebeleanu, locul şi chipul cum arăta la vremea aceea nefericitul ostrov al poeziei. Operaţie, oarecum lesnicioasă, graţie activităţii paralele a publicisticii sale, din care Eugen Jebeleanu a făcut o primă, masivă selecţie cu volumul *Din veacul XX* (E.s.p.l.a., 1956), în care şi-a consemnat gîndurile şi meditaţiile şi care alcătuieşte, prin bogăţia gloselor, sugerate de diversitatea evenimentelor naţionale şi internaţionale, nu numai cutia de rezonanţă a propriei sale poezii, dar şi instrumentul cel mai precis pentru verificarea şi înţelegerea acestei poezii însăşi. Decadenţa politicii noastre interne, pe de o parte, care avea să culmineze, la capătul unor abdicări, din ce în ce mai grave, şi în mijlocul celei mai deşănţate dintre sarabandele vieţii noastre politice, cu demenţa antonesciană, a războiului antisovietic, completată, pe de altă parte, cu mareea fascistă, ce ameninţa să acopere, cu valurile ei de sînge, întreaga omenire, crea literaturii de la noi şi poeziei în primul rînd, ca cea mai sensibilă, o situaţie dintre cele mai stridente. E vremea în care Artur Enăşescu, parnasianul boem, îşi plimbă, ca o mustrare vie, fantasma în zdrenţe,

Scanned with OKEN Scanner

prin fața vitrinelor somptuoase, e vremea în care Bogdan Amaru, această mare nădejde a prozei românești, cum o dovedesc crispantele crîmpeie epistolare, inserate în evocările lui Eugen Jebeleanu, agonizează într-un spital din capitală și e înmormîntat în satul lui de baștină, plîns de toate ploile dezlănțuite ale cerului, e vremea în care Alexandru Sahia, tînărul autor al *Uzinei vii*, al *Ploii de iunie*, al *Cîmpiei Mărășeștilor* și întîiul călător lucid prin U.R.S.S., din lunga serie de călători pe care el a deschis-o, își trăiește ultimele zile și e înmormîntat la Mînăstirea, în satul natal, față-n față cu conacul de petrecere al regelui. Acestor trei victime din lungul martirologiu al scrisului românesc, Eugen Jebeleanu le închină pagini dintre cele mai emoționante, ce se vor reportaje, dar care sînt, în realitate, tot atîtea poeme, atît de calde sînt lacrimile și atît de neconsolată durerea ce resimte în fața acestor injustiții, mai puțin ale destinului și mai mult ale societății. Plecînd de la binecunoscuta „opacitate" a societății în materie de rezonanță lirică, ce singură ea explică „însingurarea" și sterilitatea prematură a majorității poeților noștri, Eugen Jebeleanu scria, la 9 mai 1936, cam pe timpul tradiționalelor „săptămîni ale cărții", următoarele rînduri, grele de adevăr și de deznădejde: „Poetul român cîntă insulele de corali din Pacific, zboară pe aripile fanteziei spre Tahiti, adoarme pe banchizele de la Pol. Tot el, însă, n-a văzut, nu i s-a dat posibilitatea să vadă, pînă acum, nici litoralul românesc al Mării Negre... Pînă acolo nu pot ajunge decît cei care au declarat pe față război poeziei: oamenii politici, oamenii de afaceri (ceea ce-i același lucru) și cavalerii de industrie... Vreți să cunoașteți prețul pe care societatea românească îl pune pe poezie? Treceți pe Calea Victoriei. Artur Enășescu n-a murit încă. E poet, e plin de păduchi și uneori nechează crispînd mut un pumn, undeva, spre cer..." Însă, oricît de dure, deoarece veridice, ar fi adevărurile de mai sus, este, în opera poetică a lui Eugen Jebeleanu, un poem pe care antologia de azi îl include și în care poetul a strîns, ca-ntr-un recipient de aluminiun, toate ecourile îndurerate, atît ale experienței semenilor săi de visuri, cît și ale propriei sale experiențe, și care vibrează, la fel cu scoica marină, de toate furtunile inhibite, pe care marea artă a poetului le-a dominat și a căror intensitate e cu atît

Scanned with OKEN Scanner

mai impresionantă. Poemul se intitulează *Ceea ce nu se uită*, e datat martie-august 1944 și stă la răscrucea dintre cele două perioade ale istoriei noastre contemporane, ca o stelă amintitoare, în care inscripțiile sînt tot atîtea cicatrice dureroase, dar și tot atîtea hieroglife, cărora prezentul numai avea să le dezlege taina.

Dar eu nu uit nimic. Eu sînt strigoiul
Din plină zi, cu buze de cenușă,
Cel ce-și deschide vinele și vede
Că nu mai curg din ele decît lacrimi
Din plînsul celor răstigniți de voi,

stă scris, la una din stațiile terminale ale calvarului, a cărui singură încheiere firească nu poate fi decît aceea cu care Eugen Jebeleanu își încheie poemul :

Morți neștiuți, purtați-mă pe vînturi,
Căci eu sunt cel ce vrea și pentru voi
Topor să fie, flacără cu gheare
Sau o pădure-n mers răzbunătoare !...

Astfel de accente justițiare poezia lui Eugen Jebeleanu a scandat și mai înainte, către începuturile ei, dacă ținem seamă că poema din pragul antologiei de față, *Răscoala*, e din 1932 și că ea ridică o problemă în aparență numai contradictorie. Căci dacă, la vremea aceasta, descoperea, explicabilă satisfacție, sub pădurea de omăt rece a poeziei lui Bacovia, ghioceii plăpînzi ai cîtorva stihuri proletare și dacă, precum în *Răscoala*, aspiră după soluții revoluționare („Fraților, văd numai sînge...“), cu toate că, în ambianța ei totală, poema e mai curînd un atestat veleitar — în 1934 Eugen Jebeleanu dădea la lumină întîia sa plachetă originală, atît de sugestiv intitulată *Inimi sub săbii*. Era o poezie rafinată, cu verbul și metafora trecute prin laminoarele cele mai subtile, hermetică nu o dată, întotdeauna prestigioasă. Cel ce bătuse aceste monede de aur se dovedea un mare meșteșugar, ce nu-și trăda, totuși, secretele. O poezie pentru inițiați, ilustrînd străvechea dispută a artei pentru artă și a turnului de fildeș ? Poate. Dar de unde, te-ai fi putut întreba, aceste atitudini hieratice la un cronicar, atent la faptul de umanitate cotidiană și sensibil la idealurile de libertate și de justiție socială, pe care societatea în mijlocul căreia trudea le disprețuia cu înverșunare ? Sub aparențele ei libertare, epoca

Scanned with OKEN Scanner

era, totuşi, una de opresiune, şi-n astfel de vremuri vitrege poezia se refugiază sub corturi de purpură. Ceea ce fusese, pentru prima jumătate a secolului al XIX-lea, la noi, fabula, avea să fie poezia de avangardă pentru secolul al XX-lea. [...]

Ca şi confraţii săi de promoţie lirică, intermediului acestuia, în aparenţă contradictoriu, Eugen Jebeleanu îi va substitui, concomitent, s-ar zice, o poezie luptătoare, dictată de suferinţele omului şi călăuzită de marile idealuri ale umanităţii, între care libertatea se înscrie printre primele. Actul de la 23 August 1944 a aruncat la recuzita istoriei toate măştile, îngăduind scriitorului să coboare în for, drapat în toga demnităţii lui civice. Despre această schimbare la faţă a poeziei Eugen Jebeleanu scria în 1946, în eseul *Scriitorul şi mulţimile*, rînduri ca următoarele: „Poeţii nu mai vor să cînte alcovurile, parcurile şi ogarii de la conac. Servitutea lor îndelungată faţă de aceste elemente era, de fapt, o robie la scara intereselor unei clase pe cît de restrînse, pe atît de egoiste. Scriitorii s-au trezit. Era şi timpul. Alte cîntece îşi iau zborul de pe cele şapte coarde ale lirei. Melodii care nu mai sînt destinate audienţei a patru pereţi de salon patrician; melodii care îmbrăţişează întreg zbuciumul planetei şi al umanităţii. Scriitorii au coborît, aşa cum cerea Mihail Săulescu, «în stradă». Ei nu mai cîntă parfumurile, ci — cum tot acest precursor scria — simt cum «de sudoare tot aerul e ud». Umărul lor stă astăzi lîngă umărul tuturor celor care muncesc, suferă, visează şi luptă pentru o viaţă mai luminoasă.“ [...]

Poezia originală a lui Eugen Jebeleanu, aşa cum prezenta antologie o reflectă, se exercită în mai multe planuri, de la sonetul sugestiv, ca o casetă aromind de mireasma florilor presate, pînă la poemul de largă compoziţie şi intensă rezonanţă, de la virulenţa satirei, la resemnarea meditaţiei prefunerare şi de la suavitatea stanţelor de dragoste pînă la solemna şi tulburătoarea gravitate a oratoriului. Căci structura lirică a poetului Eugen Jebeleanu e cu mult mai complexă şi mai nuanţată de cum rîndurile noastre de pînă acum au putut cumva lăsa să se întrevadă. Poet al frescelor sociale şi istorice, precum *În satul lui Sahia* şi *Bălcescu*, Eugen Jebeleanu e în acelaşi timp şi rapsodul universurilor liliputane, din rîndul cărora sonetul ni se pare unul dintre cele mai greu de

Scanned with OKEN Scanner

realizat. Un sonet perfect, înţesat de virtualităţi, e comprimatul de potasiu al lui Paul Louis Courier, pe care-l poţi dizolva într-un butoi cu apă sau, pentru a folosi o metaforă a zilelor noastre, atomul, a cărui energie nucleară e incomensurabilă. Într-un astfel de sonet, *Roza*, de pildă, Eugen Jebeleanu înrămează portretul unei spălătorese, şi dacă nu mă opresc la el şi la cîte tîlcuri a închis într-însul poetul, este numai pentru că întîmplarea face ca în ciclul sonetelor unul să fie chiar o stanţă de dragoste. Ele sînt, aceste stanţe de dragoste, cîteva : *Frumoasa adormită, Metamorfoze, Lied, Ca un copil, Vrăjitoarea* şi alcătuiesc, dimpreună cu poemele închinate copiilor săi, *Fetiţei mele, Unui copil*, imaginea unui fericit cămin, în aceeaşi măsură utopic şi realist, pe care numai tablourile flamande, cu lumina lor scăzută, îl pot sugera. Citiţi dintru întîi cele trei strofe, legănătoare ca un hamac, ale madrigalului *Metamorfoze* şi, după aceea, sonetul *Argint şi aur* şi veţi mărturisi că rareori patrusprezece versuri au putut să includă un mai vast roman de dragoste, într-un mai fermecat castel, de cum este acest sonet, în care fiecare vers răsună ca o subterană, adîncindu-se în trecut. [...]

Militantă prin excelenţă, poezia lui Eugen Jebeleanu este, se înţelege, optimistă de la natură. Cine s-a închinat luptei (şi a dori abolirea injustiţiei de tot soiul înseamnă a lupta) nu cunoaşte drum de întoarcere, stăruie, crede şi va învinge. De aceea poezia lui Eugen Jebeleanu e inundată de lumini, de flamuri desfăşurate, de entuziasm, de optimism. Suferinţele trecute şi amintirea umilinţelor îndurate nu fac decît să sporească zelul luptătorului şi-i luminează drumul ca un foc de putregaiuri în inima pădurii. O spune, dealtminteri, cu atîta energie şi cu atîta noblеţă, însuşi poetul, din pragul poemului *Ceea ce nu se uită*, despre care am mai amintit :

Dacă voi uita tot ce-am îndurat,
Nu voi mai urî niciodată.
Dar cum singurul meu bun e memoria,
O memorie de optsprezece carate,
Şi cum ura-i singura iubire
Cu care m-aţi învăţat voi, capete-ngrăşate,
N-am să uit niciodată nimic,
Sub luna aceasta şi ea îndopată.

Scanned with OKEN Scanner

Și totuși, ca o dovadă că intermitențele inimii sînt una din legile organice ale vieții, se întîlnesc în poezia, atît de luptătoare și atît de activă, a lui Eugen Jebeleanu și clipe de popas, dacă nu de descurajare, de examen, însă, pe care le va domina, pînă la urmă, deoarece, cum atît de sugestiv o spune în frumosul poem *Minotaurul*, avertismentele continuă : „...însă în Creta / stă minotaurul și cere jertfe, / și nu pot să nu fac să se audă / în versu-mi mugetul lui infernal". Ele nu aruncă însă mai puțin, ici și colo, o umbră răsfrîntă din umbrele de dincolo de Styx, ce taie și tulbură cu silueta ei fugară oglinda clară a luminii. E vorba de acele meditații prefunerare, cum le-am numit cu un termen aproximativ, firește, și în rîndul cărora ar fi să trecem poeme de proporții și de rezonanțe felurite, pe care le leagă, totuși, un același fir cernit : *Lumi pierdute, Vestitoarea, Cînd o să plec, O, gînduri, Veacul de grație.* Incursiunile acestea imaginare pe tărîmul de dincolo se desfășoară uneori într-un cadru și cu un ceremonial aproape funerar, precum în poemul *Veacul de grație*, închinat, în 1942, amintirii lui Sergiu Ludescu, jertfă a războiului, poem pe care l-am putea considera drept unul din fragmentele romanțate ale marelui poem, din 1944, *Ceea ce nu se uită*. Spre deosebire de acesta, care sfîrșea fluturînd vindicta, *Veacul de grație* termină cu o notă de abdicare, căreia imaginea frustă a blestemului îi imprimă o certă măreție :

Și-acum,
Un fluviu de lacrimi de-aș fi, n-aș mai putea
Să-ntorc pe nimeni din drum,
De după codrul de scrum, la lumină,
Decît vîrtejul cu frunze de fum —
Doar adierea zădărniciei...

Ghiuleaua lunii mi-atîrnă pătată,
Durerea înalță, pustie, o stîncă,
Și ochii mi se-mpăienjenesc deodată.
Prefă-te, liră mohorîtă,-n lopată
Și sapă-mi o groapă tăcută și adîncă...

Alteori, ca în poemul *Vestitoarea*, călătoria aceasta împrumută atribute feerice, ca-n expediția fără de întoar-

Scanned with OKEN Scanner

cere a unei ciudate păsări albastre, dar căreia imaginea finală îi atenuează cu clinchetul ei grotesc gravitatea :

Apleacă-te blîndă asupra mea
Şi aşază-te mică pe umărul drept,
Nu peste frunte şi nici peste piept :
Mîinile cruce-l apasă destul.

Mai spune-mi vestea, cu drag te ascult,
Bulgăr de foc cu ochi de mărgele,
Veni-mi-ar să-mi vie mai repede rîndul.

În satul lui Sahia este, cum spuneam, o frescă socială, închinată, după 13 ani, amintirii prietenului său Alexandru Sahia, scriitorul de mari posibilităţi, căruia Parcele i-au curmat atît de timpuriu firul vieţii. Lui Sahia, Eugen Jebeleanu i-a consacrat nenumărate pagini, din care figura tînărului mucenic, răpus în luptă cu injustiţiile societăţii, răsare luminoasă, dar şi predestinată. Poemul de astăzi e un act de pietate, care nu numai reeditează pelerinajul la Mînăstirea, la mormîntul lui Sahia, dar şi povesteşte prefacerile radicale pe care fosta proprietate regală, trecută în obştea satului, le-a suferit în noua ei calitate de gospodărie colectivă. „Sunt vise nemplinite şi ele atîrnă greu“, spunea un flăcău din cei ce purtară sicriul, ca de plumb, al fantomaticului Sahia, şi de cuvîntul acela Eugen Jebeleanu îşi aminteşte cu bună dreptate, acum, treisprezece ani după săvîrşirea din viaţă a visătorului, cînd tot ce el nădăjduise s-a împlinit. Dacă belşugul şi munca organizată impresionează, nu mai puţin mişcă şi reţine setea de cultură, ca şi locul unde ea şi-a instalat pupitrele. Descrierea fostului conac regal, altădată loc al desfătărilor, astăzi cămin cultural şi sediu al bibliotecii, cu mobila lui de preţ, cu oglinzile lui complice, cu odăile lui de răsfăţ, rezervate azi „evidenţiaţilor“, constituie un peisaj întrutotul inedit. După cum inedit şi tipic întru totul este şi peisajul unei nopţi de vară în cadrul unei gospodării colective. Amintiţi-vă de pastelul lui Coşbuc, cu visătoarea frunte de poet a lunii, cu cîinii ce doar prin somn mai latră, într-un tîrziu, cînd satul a adormit, şi confruntaţi toate acele detalii de viaţă medievală cu modernul pastel al zilelor noastre, defel idilic, însă nu lipsit de poezie şi, mai ales, singurul cu putinţă. [...]

Scanned with OKEN Scanner

După evocarea dramatică a lui Camil Petrescu și după trilogia lui epică *Un om între oameni*, poemul *Bălcescu* al lui Eugen Jebeleanu este al treilea omagiu literar de care figura revoluționarului de la 1848 s-a bucurat în anii de după 23 August. Centenarul revoluției de la 1848 a scos și mai mult în lumină marea personalitate a istoricului, în aceeași măsură vizionar și om de acțiune, „unul din cele mai arzătoare suflete" pe care le-a dat umanitatea, precum se exprimă poetul într-unul din eseurile sale, și a cărui viață, încheiată atît de dramatic, în pămîntul Siciliei, la numai 33 de ani, a ars toată pentru libertatea și bunăstarea poporului. Ca și Camil Petrescu, Eugen Jebeleanu n-a purces la versificarea poemului fără o prealabilă și adîncită cercetare a izvoarelor biografice ale eroului său. Singură această asimilare a documentelor i-a îngăduit poetului Eugen Jebeleanu nu numai să zugrăvească o frescă din cele mai complete, din care cele mai expresive episoade din agitata viață a eroului nu lipsesc, dar și să-și alterneze versificația de la caz la caz. Tabloul revoluției din 1848 la Paris nu putea fi evocat decît în alexandrini, în timp ce majoritatea tablourilor petrecîndu-se la țară, drumurile de noapte conspirative, sau peregrinările lui dincolo de munți, în Cîmpenii lui Avram Iancu, de pildă, se simt în largul lor în straiul stihului popular. Bălcescu al poemului lui Eugen Jebeleanu este cu adevărat acea „făclie călătoare", despre care vorbea eseul amintit mai sus, atît de prezent e eroul în toate drumurile și-n toate momentele hotărîtoare ale revoluției și atît de intensă lumina pe care o răspîndește pretutindeni. Acțiunile lui de înfrățire româno-maghiară, apropierea dintre Avram Iancu și Kossuth, ce singură ar fi putut salva revoluția, n-au fost, din nefericire și cu toată risipa de energie și sănătate a eroului, înțelese la timpul lor. În drumul său la Berlin „se prea poate", notează Eugen Jebeleanu în studiul consacrat lui Petőfi, ca Nicolae Bălcescu să fi strîns mîna marelui poet revoluționar maghiar, aghiotant la timpul acela al generalului, mort pe cîmpul de luptă al Albeștilor, lîngă Sighișoara. Dacă documentele lipsesc, ipotezele sînt cu atît mai libere să-și ia zborul, și Eugen Jebeleanu folosește în poemul său, în chipul cel mai discret, o atare ipoteză. Întrevederea dintre Iancu și Bălcescu se desfășoară, cum e și

Scanned with OKEN Scanner

firesc într-o încrucișare de spade, deopotrivă de tăioase. [...]

Surîsul Hiroshimei și *Oratoriul Eliberării* sînt cele două poeme de mari proporții cu care se completează antologia de față și-n care Eugen Jebeleanu a sădit cele mai pure și mai nobile din gîndurile sale, înaltul său mesaj adresat unei omeniri ce încă nu și-a revenit din spaimele seismelor trecute. Dacă *Oratoriul Eliberării,* scris în cinstea celor XV ani de la Eliberare, își așteaptă compozitorul, care să dea expresie sonoră tuturor ecourilor pe care evocarea anilor de groază ai fascismului și ai războiului le trezesc în inimile noastre, ce n-au uitat, *Surîsul Hiroshimei,* în schimb, e oratoriul prin excelență, patetic, ce își ajunge sieși, și-n care, cu magia verbului său și grație arhitecturii simfonice în care l-a edificat, Eugen Jebeleanu a suplinit multiplicatele acorduri ale orgii, ce stăruie tot timpul prin norii de cenușă-nvolburată. *Surîsul Hiroshimei* este poemul celui mai mare dintre cataclismele născocite de om și avertismentul cel mai elocvent al dezastrelor, pe care demența nucleară ni le rezervă. Pentru ca astfel de nenorociri să fie pururi prezente în memoria oamenilor și să nu se mai reediteze, Eugen Jebeleanu a reconstituit întreaga dramă din dimineața zilei de 6 august 1945 și a dat expresie, în chiar peisajul nipon al Hiroshimei, în decorul și cu figurația originară, oroarei ce avea să se consume și treptele pe care avea să urce. Spre deosebire de apocalipsul sfîntului Ioan Teologul, unde, cu fiecare nouă pecetie ruptă, un nou cursier al morții îngrozește, pînă ce cutremurul zguduie totul din temelie, soarele se-nnegrește ca un sac de păr, luna se înroșește ca sîngele, stelele cerului s-abat la pămînt, ca smochinele scuturate de vînt, cerul se îndoaie ca o carte pe care o faci sul, iar munții și ostroavele se mișcă din locul lor, spre deosebire, zic, de aceste imagini, oricum hiperbolice, și prin aceasta chiar decorative, poemul lui Eugen Jebeleanu își trage seva din țărîna vieții de toate zilele, umilă și nepăsătoare, dar fericită cînd o luminează surîsul unui copil, și contrastul, cată să mărturisim, e cu atît mai impresionant. [...]

Dar dacă rugăciunea și blestemul alternează dintr-un cînt într-altul al poemului, Eugen Jebeleanu știe că jertfele acestea, și cele singuratice, ale visătorilor și antemergătorilor, și cele colective, precum cele de la Lidice și de

Scanned with OKEN Scanner

la Hiroshima, n-au fost zadarnice şi că la capătul atîtor lacrimi, injustiţii şi masacre se profilează îmbietor, în marmora lui albă, altarul Păcii. De aceea şi oratoriul sfîrşeşte într-o atmosferă senină, cu apelul de fraternizare, pe care însăşi victima aceasta martirizată, dar cu „surîsul peste moarte", îl adresează întregii omeniri : „Şi-acum, te uită : din propria ei plagă răsărind, / ţîşnind înaltă ca dintr-un vulcan, / ca dintr-un trandafir de scrum fierbinte, / se-nalţă Hiroshima peste lume / (oh, chipul ei care-a trecut prin moarte !)".

În arhiva diplomelor de onoare, asupra cărora cititorul zilelor de mîine se va apleca cu pietate, poezia militantă a lui Eugen Jebeleanu, în frunte cu poemul Hiroshimei, îşi are locul său bine determinat.

[*Prefaţă* la *Poezii şi poeme*, E.P.L., Bucureşti, 1961, reprodusă sub titlul : *O antologie din poezia lui Eugen Jebeleanu*, în *Menţiuni critice* („Pagini alese"), Ed. „Albatros", Bucureşti, 1976.]

NICOLAE CIOBANU

POLIFONIA TRAGICĂ

Recitim (pentru a cîta oară ?) *Surîsul Hiroshimei*, această operă unică a poeziei moderne, şi acum, după două decenii de la zămislirea ei, capodopera lui Eugen Jebeleanu ne apare la fel de refractară în faţa tentativelor criticii decisă a-i descifra mecanismul creator şi a-i defini structura artistică. Nu vrem să spunem prin aceasta că despre *Surîsul Hiroshimei* nu s-au scris pagini inteligente şi subtile. Dimpotrivă, asemenea pagini există, în număr mare chiar, şi o parte dintre ele, ca text critic în sine, sînt în totul remarcabile. Problema e însă alta : cît şi cum se pot manifesta inteligenţa şi subtilitatea spiritului analitic pentru ca exponentul acestuia, criticul, să aibă certitudinea că, disociind şi glosînd în marginea textului poetic, nu-şi falsifică, în vreun fel, cel mai de seamă element ce ar trebui să se implice în demersul său : emoţia

Scanned with OKEN Scanner

simplă, profund umană a lecturii. Căci *Surîsul Hiroshimei* face parte din rîndul acelor extrem de rare opere în cazul cărora *creaţia*, înţeleasă ca acţiune individuală în sine, împinge la ultima limită — la limita inanalizabilului, am spune — dilema fundamentală a actului critic dintotdeauna : posibilitatea sau imposibilitatea disocierii fondului, a conţinutului de formă, de expresie. Precum la cei din vechime, o atare propensiune spre poezie a existenţialului pare a se produce în afara oricărei premeditări a formelor, căci ceea ce interesează este captarea — aşa-zicînd, artisticeşte dezinteresată — a glasului inimii şi raţiunii umane la cîntec primordial. Din unghi tematic privit, *Surîsul Hiroshimei* este o operă cu deschidere totală spre întrebările perpetuu actuale înscrise în marea şi neistovita dilemă tragică a omului, privitoare la raporturile cu el însuşi şi cu semenii săi, într-un sens, cu legile firii, cu existenţa cosmică, într-alt sens. Aşadar, ceea ce am numi substructura poemului se revendică în chip pregnant de la arhetipurile poetice sociogonice, ale căror începuturi se pierd în ceaţa timpurilor imemoriale, dar a căror istorie, în schimb, fără a se fi întrerupt vreodată, durează pînă în zilele noastre. Avînd în vedere datele lui iniţiale, *Surîsul Hiroshimei*, deci, ar fi putut fi o mare odă modernă, de viziune dramatic-optimistă, în care se proslăveşte viaţa, biruitoare chiar şi în cele mai tragice încercări — războaiele. Tema ca atare este limpede enunţată în secvenţa *Visul poetului*, care se încheie cu inscripţia lapidar imnică unde este reafirmat adevărul, dintotdeauna socotit imuabil, potrivit căruia statornicia materiei este marea, fundamentala chezăşie a înseşi nemuririi vieţii omului : „Statornicie a pietrei, salut ! / Aşa vei rămîne de-a pururi / ca însăşi încrederea în viaţa omului.“ [...]

Puţine din marile discursuri ale poeziei moderne, angajată nemijlocit în neliniştitoarea problematică moral-politică a existenţei omului contemporan, privit ca entitate a timpului istoric, vădesc o atît de revelatoare aderenţă la categoria tragicului de amplitudine mitică precum *Surîsul Hiroshimei*. Spre a face dovada acestei realităţi, nu se pune, desigur, chestiunea neapăratei identificări a surselor şi motivelor fundamentale. Mai potrivit este a se vorbi de puţin obişnuita putere a marelui poet de asumare liberă, în spiritualitatea lor cea mai largă, a acestor surse şi modele. Impresia ultimă şi definitivă, peste

Scanned with OKEN Scanner

tot, este de teritoriu poetic absolut propriu, funciar inalienabil. Dacă totuşi sîntem tentaţi a face identificări şi într-o asemenea direcţie, scopul e de a delimita judecata de valoare, implicit de a releva extraordinara disponibilitate a poetului de a-şi apropia „sonurile“ marii poezii universale. În această direcţie ţintim arătînd, de pildă, că un pasaj conţine descripţii de o tensiune shakespeareeană : „Un ocean văzduhu-ar vrea să fie, / să-nece timpul care-l săgetează, / să-nece-arìpa morţii ce-l străbate. / Opreşte timpul ! E un urlet cerul. / Opreşte timpul ! / Dar timpul zboară, stelele pălesc, / şi-s toate cronometrele cu el / şi toate cronometrele bătînd / la fel, la fel, la fel, la fel, la fel, / cu-aripi de aur alergînd tăcute, / cu dinţi de aur viaţa măcinînd-o...“ ; că un alt pasaj pare a reedita imagini de exod biblic : „Oh, blestemată fie ziua, ceasul... / căci le-am trăit şi eu fără să ştiu, / fără să ştiu, vai, ce se pregăteşte, / fără să pot să urlu din o mie / de guri : — Feriţi copiii ! Duceţi-i în grabă / acolo unde botul căprioarei / nu-i încă ars de nitroglicerină, / acolo unde ochiul de metal / al monştrilor tăcuţi n-ajunse încă, / acolo unde pruncii / cu cozi de mînji şi cu breton cuminte, / ucişii prunci, / nu pot să mai ajungă niciodată...“ ; că, în *Glasul unei femei*, durerea maternităţii, ucigaş frustrată de privilegiul ei sacru, capătă accente de bocet eschilian. [...]

Fie şi numai aceste puţine exemple (care, sperăm, arată şi cît de neavenită apare orice încercare de a restitui substanţa poemului prin intermediul descrierii critice) arată că *Surîsul Hiroshimei*, în ultimă analiză, este una dintre cele mai strălucite expresii ale lirismului pe care l-am numi de structură tragic polifonică.

[*Contemporanul*, nr. 20/1978.]

EUGEN SIMION

CÎNTECE ÎMPOTRIVA MORŢII

Cîntece împotriva morţii continuă poemele de mai înainte, adăugîndu-le o nuanţă de reflexivitate, în cadrul unui lirism cu un relief aspru, fulgerat de mînii te-

Scanned with OKEN Scanner

ribile. Pe o latură însemnată a lor, *Cîntecele* pornesc, ca şi alte poeme ale lui Jebeleanu, dintr-o atitudine polemică. În *Ceea ce nu se uită* (1945), Jebeleanu evocă universul tenebrelor, al spaimei şi al laşităţii, în *Surîsul Hiroshimei*, lirismul său vizionar fixează imaginile de apocalips ale morţii atomice şi ale degenerării sociale, pînă la regresiunea pe scară animală. *(Omul-cal* sugerează, pe alt plan de percepţie, o metamorfoză morală, deseori prezentă, sub formula parabolei, în literatura modernă !)

În noile poeme, Jebeleanu polemizează (e un mod adecvat de a defini un tip de poezie nutrită de o sensibilitate iritată !) cu ipocrizia, cu perfidia morţii, cu multele inerţii sociale şi morale, ce ameninţă pe individ. Volumul debutează sub semnul acestei împotriviri, ce caută corespondenţe şi pe plan spiritual. De aici derivă o particularitate a stilului poeziei lui Jebeleanu. Intemperanţa funciară, predispoziţia spre violenţă verbală sînt împiedicate să se afirme în formele iniţiale, colorate : luciditatea liricului intervine, netezind asperităţile în aşa chip încît ai totdeauna sentimentul că impulsurile polemice sînt domolite în modul liricii lui Ion Barbu, fără a păstra însă stilul sincopat, eliptic al celui din urmă. (Jebeleanu a debutat — se ştie — prin *Inimi sub săbii* — trecem peste volumul juvenil : *Schituri cu soare* din 1929 — sub semnul lirismului abstract, spiritualizat, impus de autorul *Jocului secund.)* Din sevele acestei înverşunări temperate iese o expresie poetică cu învelişuri aspre, în stare să ulcereze tot ceea ce vine în atingere.

Poemul nu păstrează caracteristicile unei spontaneităţi rebele, ale impulsurilor neordonate. Sentimentul, ţîşnit dintr-o atitudine de reacţie, se disciplinează în cadrele unei poezii elaborate cu minuţie de artizan : fluenţa imaginilor este dirijată în sensurile şi pe canalele pe care luciditatea rece a creaţiei le doreşte. Elocvent este, din acest punct de vedere, *Prologul* volumului *Cîntece împotriva morţii.* Moartea este văzută în implicaţiile ei generale şi asociată inerţiilor etice, adică formelor de mortificare morală. Meschinăria, Perversitatea, Invidia, Lăcomia — sînt ajutoare fidele ale morţii, semne ale degringoladei morale. „Zbîrcita Meschinărie", cu trupul de gnom, face din individ simulacrul lui, iar din cutezătoarele zburătoare, „ploşniţe cu aripi" : o sugestie iarăşi a regresiunii.

Scanned with OKEN Scanner

Fundamental este, la Eugen Jebeleanu, sentimentul responsabilității, al datoriei față de umanitate, văzută generic, cu o optică și o solidaritate patetică, whitmaniană. Din perspectiva acestei idei, el a evocat în *Surîsul Hiroshimei* renașterea omului, surîsul biruitor peste ruine. Sugestia neliniștii față de destinul încercat al omului modern e hotărîtoare și în *Cîntece împotriva morții*. Pentru ca verbul să fie mai usturător și atitudinea radicală, poetul rememorează monstruoasele crime împotriva umanității, în epoca civilizației moderne : cheamă spectrele victimelor din camerele de gazare, șoaptele copiilor uciși, revolta disperată a celor duși spre moarte, amintește de părul fetelor asasinate, izbucnind după o asemenea incursiune — în măsură să pregătească spiritele, să le inculce sentimentul adînc, răscolitor al indignării — cu frenezie și hotărît patetism. [...]

Poemul, de reflecție amară, are, prin structura lui, un alt plan de sugestie, latent polemic. Din aceeași sferă de inspirație face parte și poemul *Cocoșii orașului*, construit prin acumulare de imagini, savant ordonate și conduse spre un sens final cu adînci semnificații etice. Umilii și, pînă la un punct, rizibilii împintenați, nu simbolizează, ca în limbajul curent, făloșia tîmpă, lăudăroșenia neroadă, ci nobila devoțiune, sentimentul datoriei împlinite cu gravă modestie. Poetul dă simbolului gravitatea necesară, înnobilînd datele comune de observație. Modeștii cocoși, împlîntați în inima civilizației urbane, au calități — în imaginația fecundă a poetului — de ordinul astrelor, creasta lor pune în mișcare „spițele soarelui". Ei nu cunosc ipocrizia felină, „chibzuința cenușie" a guzganilor sau prudența tîrîtoare a bursucului. Vocile lor vijelioase anunță renașterea, ieșirea din liniștea de plumb a nopții. Ridicarea unui element din sfera cotidianului (chiar a cotidianului „nepoetic", derizoriu) la rang de simbol este un procedeu frecvent în lirica mai nouă. S-a făcut odată observația că în comparație cu romantismul, care a impus pe planul expresiei *imaginea-figură* și *imaginea-simbol* (traducînd o viziune antropologică și cosmologică), poezia modernă, orientată spre sursele lirice ale vieții cotidiene, ale realității în aspectele ei aparent prozaice, a dat o mare dezvoltare *imaginii-lucru* și *imaginii-obiect*, deci concretului. Faptul este evident, dar nu exclusiv. Procedeele nu

Scanned with OKEN Scanner

se fixează şi nu-şi relevă capacitatea de sugestie decît în funcţie de substanţa poeziei, de conţinut — observaţie care, firește, nu este decît un loc comun, bine însă de amintit celor care, dorind originalitatea şi forţînd-o pe cale pur formală, abuzează de mijloacele de expresie fascinante prin noutatea sau numai prin stridenţa lor, străbătînd în acest chip drumul invers al creaţiei.

Revenind la poemul lui Eugen Jebeleanu, trebuie spus că, operînd cu elemente cotidiene, cu imagini-lucruri, cu metafore izvorîte dintr-o apropiere neaşteptată de planuri — din sfere diferite ale realului —, le asociază unor stări afective polarizatoare. Revărsarea imaginilor nu urmează calea ştiută şi compromisă a asocierii „în volute", a lanţului nesfîrşit, obositor, de metafore derivînd una din alta, nu pe baza unei logici a sensibilităţii, ci printr-un mecanism facil de divagaţie, ci tind să concretizeze un gest — civic —, cum spune poetul, un simbol al devoţiunii. Modeştii cocoşi capătă deodată „măreţie de simbol", şi poetul îi evocă cu solemn patetism. [...]

Atent, în genere, inventiv şi cu bogate mijloace figurative, Jebeleanu echilibrează elementele abstracte cu cele concrete, comentariul cu reprezentarea directă, în aşa chip încît acea „exacerbare la rece", ce a fost asociată metodei sale, nu împinge — de regulă — poemul spre oratoria abstractă, spre patetismul calculat, glacial, ascunse în faldurile imaginilor. [...]

Cîntece împotriva morţii solicită, îndeosebi, coarda pamfletară a lirismului lui Jebeleanu. Alături de poemele amintite trebuie citate şi *Eldorado, Întrebări, Ceea ce ucid zarafii, Morţii aceştia, Rue Pierreuse, Atîta vreme cît, Insula Santa-Maria, Terra-Nova, Civilizaţie,* în care se sugerează un univers absurd, patimi nimicitoare, contraste lămuritoare pentru un mod apocaliptic de a vieţui. Mai toate aceste poezii dau sentimentul haosului şi al degradării, al unei existenţe halucinante, strivită de tirania unei civilizaţii (capitaliste) ce dispreţuieşte valorile morale şi spirituale ale omului. Metal perfid, aurul s-a insinuat şi în organismul individului (chip de a spune că i-a mistificat totul !), i-a poleit coastele, i-a acoperit creierul *(Eldorado),* pregătindu-i lent, dar sigur, o agonie sumbră. Cimitirele celor „scăldaţi în aur" dau, tot aşa, senzaţia unei opulenţe groteşti, insultătoare pentru speţa umană *(Întrebări).*

Scanned with OKEN Scanner

În spaţiul vieţii capitaliste, poetul înregistrează contrastele străzii, „plumbul luminii de leşie", feţele albe, de ghilotinaţi, ale oamenilor *(Rue Pierreuse, Civilizaţie)*. Lîngă monumentele solemne observă chipul mizer al copilului *(Cosimino)* şi semne ale exploatării nemiloase *(Atîta vreme cît)*. Un sentiment adînc de silă transpare în aceste mici secvenţe, compuse în maniera unui realism de panou. [...]

Chiar şi în poezia de dragoste, Jebeleanu simte nevoia de a pune cuvintelor „coifuri de fier" *(Dragă)*, deoarece şi aici aude cum vîntul „tîrăşte vaiere şi-aripi de azur muiate-n sînge, / şi luna palidă ca un copil minat de stronţiu". Obsesia trecutului şi a celeilalte lumi (capitaliste) dă poeziei un sens polemic, încurajează o atitudine de delimitare, tradusă, pe plan artistic, prin fuziunea dintre confesiune şi pamflet *(Au fost şi victime)*. Din ciclul erotic, remarcabile sînt *Rîurile se dezgheaţă*, *Chiar dacă* şi *Răsplata*, unde iubirea e asociată, în modul filozofic vizionar, sugestiei de regenerare a universului şi a creaţiei.

[*Gazeta literară*, nr. 50/1963, reprodus în *Orientări în literatura contemporană*, E.P.L., Bucureşti, 1965.]

D. MICU — N. MANOLESCU

[ATRACŢIA MARILOR TENSIUNI]

Poeziile din *Inimi sub săbii*, 1934, volumul de debut, şi în general din epoca aceasta conţin o contradicţie neaşteptată între universul aproape parnasian şi stările ceţoase, crispate, pe care le traduc. O bănuială că ermetismul de suprafaţă al poeziilor, rafinamentul, întoarcerea într-un decor medieval ascund de fapt un protest deznădăjduit, o încercare de a nu vedea ororile, se insinuează în mintea celui care cunoaşte jurnalistica foarte lucidă a poetului din această epocă. Un poem de mai tîrziu, apărut în toamna lui 1944, *Ceea ce nu se uită*, întăreşte presupunerea. Poem de viziune totală şi critică asupra trecutului, el revelă o experienţă nu numai dureroasă, dar mu-

Scanned with OKEN Scanner

tilatoare a conştiinţei. Poetul îşi propune să nu uite ce-a îndurat, tinereţea „scuturată de friguri", „clătinată de foame ca marea-ntre diguri", patul „fără saltele" care-i săpa „gratii pe spate", foamea şi somnul în care se arunca noapte de noapte, „ca sinucigaşii" :

Un ceai de soare luam şi un corn de lună
Şi-apoi, mai străveziu decît un geam,
În zorile ce abureau a pîine,
Trudit mă coboram din Calea-Laptelui
Pe bulevarde sure, ce răsună
Ca un galop de herghelii de piatră.

Dar dacă e aşa, *Inimi sub săbii* e expresia unor suferinţe, atroce, încifrate, refulate, sigilate, a unor crispări lăuntrice supraomeneşti. Cum a observat [...] Paul Georgescu, poeziile proiectau în trecut un viitor presimţit tulbure, încercau să abolească timpul : „Ev armat, apus însîngerat, — scrie criticul — viitor refuzat, timp oprit în tablouri, natură nenaturală, corpuri fragile între obiecte de fier, spaimă ascunsă, încifrată, inimi sub săbii".

În poeziile din anii următori *(Poeme de pace şi luptă,* 1944—1950, *Pădurea tînără,* 1953), valurile imaginaţiei sparg digurile şi se revarsă. Fără a fi, în toate cazurile, reprezentative, versurile acestea conţin cîteva elemente definitorii pentru creaţia poetului. Întîi, atracţia marilor tensiuni şi încleştări. Poetul şi-a intitulat poemele „de pace şi luptă" : el cîntă pacea, evocînd ororile războiului. Romantic prin natură, Jebeleanu este un poet al apărării umanului prin denunţarea inumanului. În al doilea rînd, sfera socială largă. Poetul vorbeşte rareori despre el, ca ins ; poezia lui e expresia unei conştiinţe cu mare rază de reflecţie, în care omenirea se oglindeşte neîncetat. Romantic în gesturi, Jebeleanu e ispitit de obiectivare, străină de romantism. (Aceasta e „contradicţia" poeziilor din volumul de debut.) Din perioada de care ne ocupăm fac parte poemele *În satul lui Sahia* şi *Bălcescu.* În cel dintîi, aripile romantice îl împiedică pe poet să se mişte nestingherit într-un reportaj versificat, de-a dreptul plat pe alocuri, în care singura parte rezistentă este evocarea destinului amar al lui Sahia. *Bălcescu* — nu fără pagini de atmosferă densă, nu fără cînturi puternice, în care imaginaţia se dezlănţuie (al patrulea, cu ecouri din *Împărat şi pro-*

Scanned with OKEN Scanner

letar etc...) — e viciat de ambiția poetului de a face istorie în versuri, de a nara cronologic.

Surîsul Hiroshimei, în schimb, cu un plus de concentrare, ar putea să fie o operă memorabilă. Romantismul hohotitor al poetului, vocația apocalipticului și a viziunilor teribile — toate îl duceau pe Jebeleanu spre această „cantată tragică" (M. Petroveanu), singulară în literatura noastră. Nararea conștiincioasă din *Bălcescu* face loc selecției și gradației dramatice, reportajul cotidianului din *În satul lui Sahia*, alegoriei sau viziunii simbolice.

Poemul începe cu evocarea Hiroshimei înaintea morții atomice. Aici Jebeleanu descrie, privind de sus, narează, dar scenele sînt simbolice. Orașul e „leoarcă de năduşeală", în „infernul portocaliu" al apusului, cînd soarele se-afundă în ocean „sfîrîind pe mute ape", „o masă e orașul ce privește" cum uzina curge „nisip de oameni" (să se remarce distanța de la care e văzut tabloul), rîurile sclipindu-și solzii de pește, „umbre și oameni", zgomotele zilei „ce, înainte de-a pieri, cresc încă". Simbolice sînt și personajele : pescarul care oftează, „rege-acestor ape nesfîrșite", șomerul flămînd de pe podul sinucigașilor, bătrînii ieșind din aziluri „ținîndu-se de mîini cum fac copiii", negustorul întorcînd cheia în broască și luînd-o cu grijă „ca pe-un giuvaer". În fine, simbolice sînt visele în care se prelungește existența diurnă a orașului. Impresionante sînt, mai ales, *Visul pescarului bătrîn*, bătrînul și marea, și *Visul omului-cal*, al omului cu ricșa. [...]

Imaginația poetului se încordează pentru ultima oară, ca să sugereze „surîsul peste moarte" al Hiroshimei, „vocile" umanității încovoiate, încenușate, dar nu nimicite. O mamă își cere copilul — „orișicum ar fi" —, copiii uciși își plîng rătăcirea în spațiul mort, „glasul celor optzeci de milioane" de japonezi denunță pe criminal etc. Dar sînt semne de oboseală în acest final cam prea lung, unde retorismul, nu totdeauna stăpînit nici chiar în clipele cele mai intense ale poemului, iese din nou la suprafață.

Ce va mai cînta poetul care a cunoscut experiența absenței totale, a vidului absolut, a neantului ? *Cîntecele împotriva morții*, 1963, sînt de fapt niște cîntece împotriva Mizeriei, a Foamei, a Meschinăriei, a Tiraniei, a Invidiei și a Lăcomiei, „odraslele și slujitorii" Morții. Volumul este inegal, cu unele poezii neinspirate *(Pisicul și fiara)* și al-

Scanned with OKEN Scanner

tele frumoase, în maniera ştiută mai ales *(Morţii aceştia, Cocoşii oraşului, Rue Pierreuse* etc.). „Ceea ce nu se uită“ cu adevărat din opera lui Jebeleanu este însă *Surîsul Hiroshimei.*

[*Literatura română de azi*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1965.]

MIGUEL ANGEL ASTURIAS

[VALOARE UNIVERSALĂ]

Cei ursiţi somnului să închidă ochii. Cei ursiţi luminei zilei să-i deschidă. Cei ursiţi apelor să plîngă. Cei ursiţi să fie arşi de vii, să şi-i smulgă şi să-i arunce cît mai departe. Toţi vor continua să vadă. Şi nu vor înceta nicicînd să privească. Aşa cum s-a întîmplat cu ochii Hiroshimei. Cei care continuă să ne privească. Ochii celor care au ars aici nu încetează de a ne privi. Asiatici, teribili, impersonali. Şi dacă nu pot vedea, dacă nu pot privi, calculează. Totul e calcul. Ce timp desparte Hiroshima de restul lumii ? Întreaga lume va fi să fie un rug. Chiar de azi. Chiar din această clipă. Sau mîine, la revărsatul zorilor. Dar va fi un rug, un rug asemeni Hiroshimei, dacă popoarele nu se vor ridica, toate popoarele, toţi oamenii, împotriva avalanşei atomice care a început. Războiul atomic, început la Hiroshima şi Nagasaki, continuă cu experienţele lui şi numai popoarele, conştiente de pericol, îl mai pot opri.

De aici, din acest permanent pericol, importanţa, înalta valoare universală a poemului *Surîsul Hiroshimei,* opera marelui poet român Eugen Jebeleanu. Poemul său nu e numai un ram sub puzderia florii, nu e numai o gingaşă construcţie verbală, nu e numai o strălucită armonie dintre sunete şi imagini. Nu este numai un registru total al secretelor poeziei. E un strigăt care trezeşte pe cei care dorm, un strigăt care-i face pe surzi să audă, un strigăt care-i face pe orbii care nu vor să vadă tragedia ce se apropie de noi, apocaliptică, apocaliptică. Un strigăt care le dă glas celor care nu au gură decît pentru alte cuvinte şi nu pentru cele ale poetului, ale profetului. Cuvintele

Scanned with OKEN Scanner

celui care, gemînd pentru ceea ce s-a petrecut la Hiroshima și Nagasaki, prin poemul său ne avertizează ce ar însemna mîine, un mîine al popoarelor prefăcute-n cenușă.

Dar nu tonul înfricoșetor al poemului e cel care ne face, ca la animale, părul măciucă. Dimpotrivă, *Surîsul Hiroshimei* este lipsit de această oratorie poetică, valoroasă numai atît cît vibrează cuvintele. Sunetele sale nu răsună clipele sfîșietoare, la suprafața versului, ci bat din adîncuri. Bat, explodează în oasele cititorului, cel pe care emoția poetică, de la începutul pînă la sfîrșitul poemului, îl ține sub tensiune ca pe un înecat în el însuși, în propriile lui gînduri.

Vocea sa pătrunde peste tot. Este vocea poetului care intră noaptea în oraș. Nu poartă podoabe verbale. E nudă, ca o sabie. Pătrunde prin poarta somnului, îngustă asemeni porții cerului. Și e ca un drum. Cel care merge pe el ajunge pretutindeni. Poetul se află la Hiroshima. E un gest de grandilocvență ? Nu. E uman. În imensitatea somnului nu există ființe mărețe. Toți oamenii sînt la fel. Umani. Uman, fără altă dimensiune, poetul începe să stea de vorbă cu lucrurile mărunte. Cu acele lucruri mărunte care suspină și se cheamă oameni. E o vorbire simplă. Vorbirea celui care sosește noaptea într-un oraș, unde cei care dorm visează cu glas tare. Și poate că datoria visului este aceea de a reface adevărul deformat al vieții. De a reproduce, ca într-o oglindă neagră, monstruozitatea vieții. Acum, cînd locuitorii Hiroshimei dorm, totul se va transforma în fire de nisip. Pînă la ultimul luceafăr. Și nu va mai auzi vreodată ceea ce a auzit, nimeni nu va mai vedea ceea ce a văzut. Nu va mai simți arsurile de pe trupul său. Totul e curgere. O curgere absentă. Numai poetul, acest plăpînd dușman al neînsemnatelor relații cotidiene, al neînsemnatelor realități ale lucrurilor adevărate, numai poetul știe ce spune, căci el se află dinainte prezent în inima adevărurilor ultime.

În această realitate ultimă, visul nu are decît o singură față. Sub hecatombă, realitatea și visul se confundă. Numai mai înainte au trăit separat. Aici, în acest poem, trăiesc împreună. Teribil de împreună, definitiv împreună. Pentru că nu mai putem să ne despărțim gîndul despre tragedia Hiroshimei și să citim visele poetului ca și cînd nu am ști care e deznodămîntul. Nu există suspensiune. Suspensiunea se află în ceea ce va să vină. În ceea

Scanned with OKEN Scanner

ce, indirect, ne comunică acest strălucit poet român, Eugen Jebeleanu. Nu există nici un fel de răgaz. Nu ai unde să-ţi tragi sufletul. În tragedia antică mîna mai găsea o coloană pe care să se sprijine ; străpuns de pumnal, trupul mai găsea o palmă de ţărînă pe care să se prăbuşească. Acum, însă, unde să-ţi sprijini mîna dacă toate coloanele s-au şters în aer ca nişte spectre ? Unde să cadă trupul nostru dacă nu va mai fi ţărînă, ci doar materia incendiată ? Să urlăm. Să ne adunăm şi să urlăm ca lupii ca să ne audă cei care pregătesc războiul atomic. Nici nu am avea altceva de făcut în mijlocul acestei nepăsări, aproape totală, cu care omenirea asistă la păzirea atomului nimicitor. Să-l păzim noi. Să-l păzim aşa cum se păzeau armele. Şi să sfîrşim prin a-l parodia pe un anume poet, rostind această frază : oricare din armele de demult a fost mai bună.[1]

Fără a distrage şi fără a frîna emoţia, există în poemul lui Jebeleanu o orchestraţie verbală care o însoţeşte clipă de clipă, o orchestraţie construită din cuvînt şi tăcere peste ceea ce a fost o distrugere totală — un surîs, doar, şi împotriva surîsului o bombă atomică —, o orchestraţie, repet, care se descompune în crîmpeie mici — sfîşiere, haos şi cenuşă — fără a se fărîmiţa cu totul, pentru că niciodată, niciodată nu se va stinge nerostit, în gîtlej, glasul unei mame care-şi caută fiul, nici în guşa păsărilor nu se va stinge ciripitul, cel care întreabă unde sînt... unde sînt... unde sînt oamenii... milioanele de oameni prefăcuţi în cenuşă.

Eugen Jebeleanu ne reîntoarce, astfel, la marea poezie epică, poezia epică primitivă, cea a dialogului, a dialogului cu universul. Poemul său *Surîsul Hiroshimei* a fost tradus în mai multe limbi, iar mie îmi revine cinstea de a-l prezenta cititorilor din Hispano-America, în versiunea spaniolă realizată de Manuel Pérez Serrano.

În această versiune, poemul şi-a păstrat întreaga vigoare, forţa, rezonanţa şi jocurile auditive care reuşesc să alcătuiască o imagine mai mult sonoră decît plastică, virtute care mă îndreptăţeşte să sper că acest mare poem nu va rămîne în paginile unei cărţi, ci va fi rostit în pieţe pu-

[1] E vorba de poetul spaniol Jorge Mansique (1440—1478), cel care spunea : „Oricare din timpurile trecute a fost mai bun".

Scanned with OKEN Scanner

blice, în adunările tinerilor, femeilor, muncitorilor, țăranilor, studenților și artiștilor, de-a lungul și de-a latul țărilor noastre, din Mexic pînă în Argentina.

La căderea bombei, în afara speranței, tot ceea ce putea să facă surîsul din Hiroshima a dispărut ca prin magie, dar speranța este surîsul care învinge moartea și, împotriva asasinilor lumii, pune drapele în mîinile celor ce vin să vadă aceste pămînturi japoneze arse, scrumite; pune drapele în mîinile celor ce vin să sărute aceste pămînturi, închipuindu-și că sărută milioanele de fețe ale inocentelor ființe sacrificate aici; sărutare care, în același timp, este și un jurămînt.

Jurăm că ceea ce s-a întîmplat la Hiroshima nu se va mai întîmpla pe pămînt, nu, nu se va mai repeta. Niciodată o bombă atomică nu va mai distruge un surîs.

București, toamna anului 1962.

[Publicat ca prolog la vol.: Eugen Jebeleanu, *La Sonrisa de Hiroshima*, Buenos Aires, 1965.]

Scanned with OKEN Scanner

III *ELEGIE PENTRU FLOAREA SECERATĂ; HANIBAL*

Scanned with OKEN Scanner

NICOLAE MANOLESCU

ELEGIE PENTRU FLOAREA SECERATĂ

Elegie pentru floarea secerată este cartea cea mai tragică a lui Eugen Jebeleanu. Poate să pară curios că spun asta despre poetul care a plîns Hiroshima : dar acolo exista un „surîs", al Hiroshimei, aici nu mai este nimic, acolo era o speranţă, aici nu este nici una. În *Surîsul Hiroshimei* tragicul era colectiv, era adică tragedia unei lumi ; acum e o tragedie individuală [...].

În *Elegie...* poetul refuză unul cîte unul apelurile de a-şi depăşi tragedia, aruncă una cîte una punţile de trecere. Situaţiei tragice i se adaugă (agravînd-o) o conştiinţă tragică. [...] Poezia ţîşneşte direct din suferinţă şi nu aduce alinarea suferinţei, dimpotrivă, *revelarea* ei. Căci suferinţa omului e confuză, nestatornică, inegală, amestecată cu emoţii de toate zilele. Poezia îşi coboară sondele invizibile acolo unde, în adîncul fiinţei, nu este altceva decît suferinţă, ea nu comunică sentimentele omului impure, trecătoare ca norii pe un cer de vară, ci însăşi *capacitatea* lui de a suferi (sau de a iubi sau de a jubila). Poezia *face* durerea pură. [...]

Spaţiul poeziei nu este psihologic, ci simbolic. În cutare versuri nu e prezent, nu poate fi numit nici un sentiment, poezia rămînînd zguduitoare ca o absenţă, ca o prezenţă ; o absenţă pe care poetul o umple cu lucruri. [...] Din uimire şi perplexitate în faţa morţii, deznădejdea izbucneşte uneori ca o flacără roşie. În *Cel mai nefericit*, poate capodopera volumului, poetul se închipuie arzînd în durerea lui fără ieşire, alt Nessus înveninat în haina-i, pedepsit să ardă fără încetare şi fără să piară, pedepsit cum n-a fost nimeni pedepsit nici în infernul lui Dante. [...]

[*Contemporanul*, nr. 25/1967.]

Scanned with OKEN Scanner

[ABSOLUTUL DEVOȚIUNII]

Limita extremă a diminuării ființei implică reconsiderarea reprezentărilor curente. Timpul își suprimă succesiunea și devine eternitate : „Nu mai străbați nici un timp, / nici un an nu te-apasă, /.../ Ești contemporană cu străvechii parți“ *(Cîntarul)*. Clipa este o convenție umană, reper al precarității existențiale. Inaderența la lume impune, deci, figurația în eternitate : „Nu ești, nu te vei înapoia, / nu ești plecată numai pentru o mie de ani, / ci pentru...“ *(Să povestesc)*. Spațiul inexistentului vizează nedeterminarea. El nu mai indică segmentul „aici“ sau „acolo“, ci constată prezența ilimitatului „pretutindeni“, dincolo de hotarul percepțiilor noastre : „Acolo te caut unde poți fi : / pretutindeni. / Ești dincolo de frunzele zbătîndu-se / în tahicardia lor verde ? / Ești dincolo de lună unde se aud foșnind / miresmele acestei primăveri / neajunse la tine ?“ *(În lună)*. Moartea reprezintă o imixtiune absurdă a stihialului în perimetrul rațional al vieții. Răpirea ființei iubite demască un gest arbitrar al Destinului, de o înfiorătoare gratuitate. Stupefiată, luciditatea îi surprinde caracterul ireversibil : „Omoară-te de două mii de ori, / și tot n-o să ajungi s-o mai învii“ *(Florica)*. Dar, pentru cel care a atins un grad liminar de suferință, realitatea — de fapt, ceea ce apare celorlalți drept realitate — constituie mai întîi un act de consimțămînt. Reacția conștiinței agonice a poetului va fi, deci, inflexibilă : inacceptarea. Eterică și învăluitoare, omniprezența „florii secerate“ este axiomatică. Vagul derivă dintr-o ciudată anihilare a capacității de acțiune : „Ești în mine ca un fîlfîit / necontenit de aripi. /.../ Ești în mine și-n afară de mine. // Dar nu poți să deschizi ușa.“ *(Ușa)*. Din absolutul devoțiunii erotice, gîndul revendică punerea imposibilului într-o ecuație solubilă pe plan vital : resurecția !

Aceleiași pretenții intenționaseră să-i răspundă și „înalții inițiați“ într-ale magiei. Punctul lor de pornire era, însă, altul : corpul e un vestmînt al sufletului, uzabil

Scanned with OKEN Scanner

în timp, prilej, deci, pentru suflet de a-l părăsi. Dar dacă, printr-un accident oarecare, acest vestmînt scapă sufletului, fără a fi uzat sau distrus, sufletul poate, în anumite cazuri, să-l reia, fie prin propriul efort, fie recurgînd la ajutorul unei alte voințe, mai puternice și mai active decît a sa. De asemenea, moartea nu este, într-o asemenea concepție, nici sfîrșitul vieții, nici începutul nemuririi, ci o continuare și o transformare a vieții. Or, transformarea fiind întotdeauna un progres, există puține șanse ca cineva să consimtă a-și relua vestmîntul pe care de-abia l-a părăsit. Era și motivul care făcea din resurecție una din operele cele mai dificile ale „înaltei inițieri".

La Eugen Jebeleanu, tărîmul tenebrelor pare un univers concentrațional. Evadarea ar fi posibilă prin solidarizare : „Ajută-mă s-o regăsesc. / A plecat nici de două luni, / și ea vrea să se înapoieze, / dar trebuie să fiu ajutat" *(Ajută-mă)*. Durerea, asociindu-și, uneori, un sublim orgoliu al omenescului, împrumută reflecțiilor poetului o neașteptată marcă polemică. Neantului îi este contestată orice aparență izbîndă. Chipul din mormînt nu semnifică înfrîngerea, ci indiferența : față de viață, față de moarte... Din străvechiul ritual, e reținută implorarea, ritmată obsesiv : „Înapoiază-te chiar numai pentru o zi, / de sărbători, cînd toată lumea se duce acasă, / cînd masa e un iaz foșnind de lumini, / cînd paharele sunt păsări cîntătoare" *(Sărbătoare)*. Faza ulterioară e așteptarea, cu varianta sa nocturnă — insomnia („nesomnul arzător semn"). Și cîte nopți n-are, de partea ei, nefericirea... Nefericire de necuprins în universul cuvintelor ! Substanța acestora nu rezistă nocivității sentimentului : „Cuvinte roase ca buzele leprosului..." Durerile cumplite sînt inexprimabile. Ele emit doar semnale interioare : „moartea m-a lăsat fără cuvînt. / Ceea ce spun, spun ca muții / prin semne bănuite numai de vînt" *(Mutilatul)*. Expresie a dezintegrării dintr-un prezent văduvit, amintirea încearcă zadarnic să actualizeze trecutul, printr-un transfer de virtualitate. Tentativa, bineînțeles, eșuează. Opțiunea către sancționarea Destinului, către incendierea întunericului, să fie o ultimă șansă ? „Destinul nu va scăpa / nepedepsit de mine. / Sunt la pă-

Scanned with OKEN Scanner

mînt, însă la pîndă /.../ Voi mai aprinde, și nu o dată, / murdara față a întunericului, / să se rușineze" *(La pîndă)*. În mod surprinzător, însă, poetul preconizează lansarea sa în moarte, dar ca sol prometeic al vieții : „mă desprind de soare, însă nu / fără a-i răpi căldura ce-ar putea / să-ți înflorească zîmbetul pierit" *(Cînd)*. Și viața merge înainte peste ruine, pe viitor și trecut, pe coborîri și urcări, pe aproape și departe *(Și viața)*.

Dar neclintit rămîne numai acel tulburător cîntec de lebădă, ce și-a ales „floarea secerată" ca pseudonim.

[*Elegie pentru floarea secerată*, în *Amfiteatru*, nr. 7/1967 ; reprodus în *Polemos*, Ed. „Cartea Românească", București, 1978.]

ALEXANDRU PALEOLOGU

EROS ȘI POLIS

Ca altădată Demostene, *Cicero* sau poate mai cu seamă Marc Antoniu din *Julius Cesar* de Shakespeare, Eugen Jebeleanu vine în forul public să ne interpeleze conștiințele. Marea lui carte de poeme, cu titlul teribil : *Hanibal*, are ceva imperios, de suflu antic. (Nimic comun cu „antichitatea de cabinet" a erudiților și filologilor.) Ce poate fi mai bărbătesc și mai actual (firește, în înțelesul aristotelic al acestui termen) decît pildele antice ?

Poemele acestea sînt grave și severe : nu sînt „poetice", nu sînt „frumoase", nu urmăresc să fie admirate. Ele proclamă direct, sau cu un minim de retorică indirectă, lucruri esențiale și presante. Aceasta nu înseamnă deloc că ar fi „anti-poetice" sau „prozaice" în spiritul lirismului de avangardă. Jebeleanu nu propune nici o formulă și nici o tehnică, nici inovatoare, nici tradițională. Nu-și pune probleme de artă : arta cea mare a acestui poet e de a spune adevărul cel mai omenesc în

Scanned with OKEN Scanner

forma cea mai lapidară. Materia lui verbală e rezistentă ca piatra sau ca arama.

Această masivă carte are o valoare exemplară de comandament moral. Ea nu contrazice, ci pur și simplu anulează toate prejudecățile estetizante despre incongruența poeziei cu etica civică. Și mai ales a elegiei cu viața cetății. Acum se va înțelege cît de nedrepte au fost imputările ce s-au adus poetului care a scris *Elegie pentru floarea secerată*, că s-a retras în marea lui durere intimă, chemînd-o, poate nu zadarnic, pe Euridice asemenea lui Orfeu. Marea durere a unui bărbat ilustru e totdeauna un eveniment public. Cine trece pe lîngă ea văzîndu-și de treabă, trece ca un asin pe lîngă o catedrală.

Astăzi poate că adversități efemere ori disproporționate, porniri de temperament și de umoare, vorbe aruncate și cine știe ce iritări ori susceptibilități vor face să fie de unii privită cu rezervă afirmația mea și a mai multora că Jebeleanu e într-adevăr un bărbat ilustru. Dar urma alege ; de fapt, a și ales. Cel care l-a sfidat pe Hanibal e unul dintre făuritorii de civilizație, unul din soldații libertății, al cărei preț e mereu exigibil și niciodată definitiv plătit. Un vers memorabil al lui Voiculescu anunță că : „Poeții sînt astăzi eroii omenirii". Sînt în lume cîțiva care-l confirmă. Jebeleanu e dintre aceștia.

Cartea lui de acum mai confirmă ceva (de fapt, același lucru), anume o credință pe care am mai exprimat-o de cîteva ori : poezia politică, marea, adevărata poezie politică, e totdeauna poezie de dragoste. Cine nu-și poate iubi, dar cu nesfîrșită putere, femeia, copiii, prietenii, acela nu poate iubi pînă la capăt nici cetatea. Principiul generator al cetății e cuplul la treapta umană (în romanul lui Goethe *Afinitățile elective*, personajul Herr Mittler spune același lucru : căsnicia e temeiul civilizației). Iubirea înseamnă mîngîiere, tandrețe, răbdare, dar deseori și asprime, necruțare, mînie. Și totdeauna curaj. Ea se exprimă în elegii sau imnuri, dar niciodată în tămîiere și flagornerie. Ea presupune neapărat încredere și fidelitate, deci optimism, dar nu optimismul mincinos și laș al ipocriziei, ci optimismul uneori exultant, dar alteori dureros și chiar tragic al conștiințelor superioare. Așa e iubirea virilă și eroică a lui Jebeleanu : pilduitoare

Scanned with OKEN Scanner

din acest punct de vedere ar fi cu osebire, dacă am putea totuși alege din această vastă carte în care nici un rînd nu coboară mai jos de culme, poemele : *Atrizii, Izvoare, Desprindere.*

Fiindcă această carte consacră convergența lui Eros cu Polis, ea e împărțită în două secțiuni aproape egale ca întindere, perfect egale ca forță și adîncime, reprezentînd cele două versante ale aceleiași pasiuni (să restituim acestui cuvînt sensul său primar, pe care-l are și la oratoriile lui Bach). Prima poartă titlul : *Râul pe obraz.* A doua : *Parabole civile.*

Rîul pe obraz e albia pe care lacrimile bărbatului matur, rămas singur să-și ducă mai departe răspunderile și nemîngîierea, i-au săpat-o neșters pe figură. Viața merge mai departe, dar pentru el rămîne așteptarea singurei izbăviri, de care se teme numai cine nu știe. Dar asta nu-l schimbă față de lume :

> Să spun „bună ziua", s'arăt
> că sunt o stâncă tenace cu brațe,
> care suportă orice.
> Așa e cuviincios.
> Foarte bine.
> Cu noaptea în mine, șoptesc „bună ziua".
>
> ***Tors***

Bărbatul acesta, poetul și cetățeanul, nu dezarmează, nu-și uită, nici nu-și amendează idealurile cărora s-a angajat din tinerețe : revoluția, dreptatea, adevărul, iubirea. El rămîne intratabil, prezență catonică în viața obștească, punîndu-i în față, ca un memento, *Parabole civile.*

Spună alții ce-or vrea. În ce mă privește, după nu puține tribulații, la vîrsta la care am ajuns și care începe să devină crepusculară, fac această declarație poate emfatică și poate pentru mulți perfect indiferentă : opțiunile mele morale și politice sînt și știu că vor fi totdeauna acolo unde e Jebeleanu.

[*România literară*, nr. 47/1972 ; reprodus în *Simțul practic*, Ed. „Cartea Românească", București, 1974.]

Scanned with OKEN Scanner

O LUME ÎN FLĂCĂRI

S-a remarcat de la primele afirmări poetice ale lui Eugen Jebeleanu (acum aproape patru decenii, cînd tipărea *Inimi sub săbii)* tendința de a jugula emoția directă, un reflex de cenzurare a vibrației spontane, sau ceea ce Pompiliu Constantinescu numea, cu o nuanță parcă de reprobare, „pudoarea lirică excesivă" ; dar resursele de afectivitate din profunzime puteau fi ghicite și criticul adăuga : „un limbaj de o duritate metalică sub care se ascunde totuși o sensibilitate delicată".

Ermetismul din *Inimi sub săbii* fără îndoială că purta semnificația unei benevole înfrînări de la comunicarea directă, o înghețare lucidă a emoției vii într-un decorativism de originală vigoare a expresiei. Mai tîrziu, în marile poeme de perspectivă socială *(Ceea ce nu se uită, Surîsul Hiroshimei* ș.a.), atitudinea se schimbă prin deschiderea spre exterior, prin asumarea unor teritorii care valorifică precumpănitor ceea ce inițial poetul ascunsese : vibrarea patetică, vizionarismul, aptitudinea de a încorpora liricului evenimentele obiective petrecute în orizontul istoriei.

Astăzi poetul s-ar spune că e iarăși încercat de vechiul impuls al reprimării și fără a deveni ermetic îl vedem din nou preocupat de comprimarea eului intim. Iar dacă ceva din tăinuita fremătare se risipește în afară, acest lucru el îl privește ca pe un act de neînțelepciune și-l dezaprobă :

Nu sunteți înțelepte, degete,
nu știți să vă uniți,
să fiți un cuib care păstrează
foi, păsări și cântări ascunse.

Chiar strânse tare, încă mai lăsați
silabe de lumină între voi,
prin care se strecoară
țiparii fulgerătoarei mele vieți.

Scanned with OKEN Scanner

Și totuși e altceva decît în vechile poeme în *Hanibal*. Percepem accente care anunță modificări în poziția poetului față de substanța liricii sale și nu e dificil să observăm că efortul de acum nu mai e îndrumat spre obscurizare, spre înălțarea acelei perdele de „aluzii și simboluri" (tot Pompiliu Constantinescu), ci, dimpotrivă, spre limpezire și atingerea esențelor, spre alungarea oricărei discursivități. Dramele și pasiunile cetății, iubirea, viața și moartea, totul e cuprins, contras în această lirică de reprezentări esențializate, virilă și austeră, procedînd la o îndrăzneață despodobire a expresiei literare pe care o constrînge la un mesaj dramatic și activizator de conștiințe.

„M-au despuiat de piele de sus și pînă jos" — iată un vers semnificativ pentru originea unei lirici care țîșnește dintr-o înmiită sensibilizare a fiiței morale a poetului, adus cu țesuturile sîngerînde la o percepere a realului plină de suferință. Iar aceasta e cu atît mai intensă cu cît poetul se implică într-un destin general, autoînvestindu-se cu o misiune de protector al tuturor formelor vieții, dar mai ales al expresiilor ei fragile și inocente, amenințate, fie și ipotetic, de un principiu al distrugerii ce ar putea redeveni activ. [...]

Obsesiile Hiroshimei se prelungesc așadar și în lirica de astăzi a lui Eugen Jebeleanu, perpetuînd o atmosferă și determinînd un șir de reprezentări caracteristice („Văzduhul mă leagănă / într-o lume de flăcări și fum. / Arse, boabele de grâu / vor părea peste cîteva secole gloanțe"), o plastică de severe tonalități : alb, negru, plumburiu, flăcări, fum, cenușă — totul încadrîndu-se unei viziuni dramatice, tensionate pînă la violență. Un sentiment de sfîrșit cosmic simțim cum crește în noi, irepresibil, din acumularea atîtor imagini ale descărnării și împietririi în forme scheletice, din această îngrămădire nesfîrșită de reliefuri colțuroase, profuziune de ascuțișuri, muchii, linii frînte, stranii și obsedante, apăsătoare simboluri, atît de intim specifice poeziei lui Jebeleanu. Cît de propriu și de inconfundabil îl exprimă — în sensul că sugerează o atmosferă sufletească — sintagme ca acestea : „scheletul zăpezii pe câmpuri", „lungi coaste de stele", „codrul mut

Scanned with OKEN Scanner

de oase", „gene de scrum", „o daltă de vânt ascuțit", „gheare de foc", „sprâncene de trăznete", „ucisul cer străpuns de alice", un limbaj poetic ce construiește peisaje interioare și configurează o viziune.

Așadar : negru, alb, plumburiu, fum, cenușă, zăpezi maculate — iată afinități cu Bacovia, poetul atît de iubit de Eugen Jebeleanu. Deosebirile sînt însă și în tehnică, și în atitudine : unul procedează prin insinuări lente, monoton acaparatoare ; celălalt prin violentare și efecte de șoc ; la primul, acută notare de senzații care duce, prin înmulțire, la conturarea unui climat obsesional ; dincoace, la Jebeleanu, trăirile imediate, emoțiile sînt transportate într-un plan etic, iar multe poeme devin meditații despre om și despre natura umană, despre tăria de a te împotrivi morții sau despre lașitate, despre ambițiile puterii sau despre destinul artistului — *Aștept*, *Nu cu tristețe*, *Dihorii*, *Convertiri*, *Hanibal*, *Satrapi* sînt cîteva poezii din ciclul *Parabole civile*, marcate intens de accentul meditativ, revelatoare în cea mai deplină măsură pentru valorile etice și de sensibilitate pe care această lirică le afirmă și năzuiește să le ocrotească : loialitatea, curajul de a fi tu însuți, vocația jertfei pentru biruința adevărului, apoi tandrețea, gingășia, căldura iubirii, în fine tot ceea ce definește esența umană în întrupările sale de noblețe și idealitate.

Pentru că e natură luptătoare și un temperament de învăpăiate combustii, Eugen Jebeleanu afirmă prin combatere și o mare parte din lirica sa este pornită din imperativul unei înfruntări. Macedonski nu-i este un spirit cu totul îndepărtat lui Eugen Jebeleanu și un sonet al său captează ceva din superbia polemică și amar incriminatoare a poetului *Nopților*. [...] Pe aceste canale se infiltrează în țesătura poeziei lui Jebeleanu un umor întunecat, amar, exteriorizat în grimase și proiecții coșmarești, pigmentînd desfășurările lirice într-un chip caracteristic. Nu e totuși aspectul dominator, fiindcă vibrația umanistă e prea intensă, iar deschiderea spre marile teme prea bogată și prea organică spre a nu înălța săgețile privirii către un orizont înseninat. Poemul final, *Desprin-*

Scanned with OKEN Scanner

dere, exprimă un energic crez de implicare, idealul unei nobile dăruiri către semeni :

...pentru că vă iubesc și din iubire vă las să mă chinuiți —
nu pentrucă n-aș putea să sbor
și să vă părăsesc
deslegându-mă de chin.
Dar dacă ați suferi ? Roata voastră s-ar răsuci în gol
nemaiavând ce să apuce, [...]

Aș putea să sbor și să vă părăsesc,
dar inima mea este urechea unei pânde :
palidă-n întunericul surd
așteaptă să audă foșnetul sborului vostru
smulgînd frunzișuri de păsări...

[*România literară*, nr. 47/1972 ; reprodus în *Valori actuale*, Ed. „Eminescu", București, 1974.]

VALERIU CRISTEA

TENTATIVA LUI ORFEU

Sînt, de fapt, două cărți de poezie, foarte deosebite ca registru tematic și ton, în recentul *Hanibal* al lui Eugen Jebeleanu.

Prima dintre ele, intitulată *Râul pe obraz*, stă sub semnul unei mari dispariții, fiind o suită de elegii, am spune, dîrze, neresemnate. Atitudinea poetului față de moarte e foarte specifică : activă, chiar combativă, de concentrare într-un efort desperat de regăsire. Și înainte de orice, de neacceptare a faptului. Într-un cuvînt, nemioritică. Moartea — pare a spune poetul — e doar un naufragiu ; cei aflați încă pe mal nu pot rămîne pasivi. Întreaga poezie din acest ciclu reprezintă o tenace încercare de recuperare a ființei pierdute. Trebuie să existe anumite posibilități de accedere în ceea ce se înfățișează drept inaccesibil, trebuie să apară odată și odată un Columb al sumbrelor continente (și poetul, evident, dorește

Scanned with OKEN Scanner

din tot sufletul să fie el acela). Eugen Jebeleanu refuză să creadă în caracterul ireparabil al morții : „Nu cred în adevărul omului trăind / chiar și un secol, și-apoi dispărând". Postura caracteristică, de aceea, este „în așteptare". Nimic nu s-a decis încă pentru totdeauna : „...Cred în tot ceea ce-i legat de tine / și-atâtea sunt, doar orbii nu văd, / ești pe cea mai apropiată / stea ; ce firesc ar fi de-ai apărea".

Poetul proiectează un fel de orfeică „răpire" a iubitei, smulsă din mijlocul umbrelor : „Acum, te voi lua, / dar nu cu blândețe, de-acolo unde ești / și unde stai ascunsă (ascunsă prin / propria ta voință întunecată sau / prin geometrica, / nepăsătoarea voință a pietrei — / mă feresc să-i spun altfel —), / acum te voi lua și te voi duce / în imperioasa înaintare a luminii", urmărește cu nostalgie traiectoria unui suflet de „cățelandru ucis". „Cățelandrul ucis își lăsase pielea pe șosea / și acum sufletul lui sbura sus / printre norii roz-albi ai acestui Decembrie nebun. / Îl vedeam cum, liberat, puțin nedumerit de noul său drum, / și puțin întristat de ceea ce lăsase în urmă / sufletul lui sburda pe pajiștile cerești / unde, Doamne, eu nu sunt încă. / Și totul era frumos și atât de roz-alb, / în afară de oribila floare roșie / care-și picura petalele din trupul cățelandrului întins pe șosea", caută calea de a fi „mai aproape" : „Vom putea fi mai aproape / dacă nu ne vom îndepărta / de drumul suind / printre oamenii care / nu râd totdeauna", imaginează imposibile întîlniri : „Ai putea să vii acuma fără să-ți fie frică, / fără grija că oamenii noi te vor privi ciudat, / iar ceilalți câți au mai rămas, / ca pe un om care a lipsit atâta" ; „Noapte a lunii, / noi ne-am întâlnit în fundul mării. / Coborai atât de lin / și eu mă înălțam de pe tipsia nisipului / puțin numai / ca să nu-ți fie greu să mă atingi. / Nu era nimic nefiresc, / nimic nu mai făcea să-mi bată inima / înspăimântată. / Trecuse tot. / Cobolzii care-mi străpunseseră / încă o dată pieptul / când cu nevinovăție șoptisem / cuvântul îndurerat / se legănau ei înșiși pașnici / pe aripile libere ale undelor. / Nu știam să mai spun decât unde unde / și mă înălțam lin spre tine / în timp ce tu coborai atât de blând / spre inima mea / prin care treceau pești de lumină." Existența fără ființa iubită devine un mod de a amîna revederea ; de aici exasperarea de a se regăsi în

Scanned with OKEN Scanner

fiecare dimineaţă mereu viu : „Moartea a scobit în mine un cavou / în care, nevăzută, s-a întins. / Fiecare mort este un erou — / m-am gândit — şi am stins. // Şi dimineaţa, vai mie, mă văzui viu din nou !...“ Odaia celui rămas singur cu propria sa suferinţă se constrînge, se îngustează printr-un fel de mimetism ciudat, devine o asfixiantă coajă : „În coaja odăii o să intru din nou, / căci vine întunecata / şi o să stau în odaie până ce zăpada / va face din casă un ou“.

Efortul regăsirii este însă reciproc ; se sapă, ca să spunem astfel, şi din cealaltă parte a zidului. Cîteodată comunicarea devine posibilă, parvin mesaje : „Atunci se răreşte pânza a ceea ce ne ţinea / împreună pe noi toţi, chiar necunoscută, / şi prin ea zărim o pleoapă sau o stea, / o silabă tremurătoare de la cei deveniţi muţi“, „literele licuricilor“ articulează un grai al defuncţilor. Reapariţia este pîndită în metamorfoze : „De toamnă şi de primăvară mi-este frică. / Nu pentru mine. Pentru voi. / Atunci, deodată, te poţi transforma în rândunică / sau într-un tremurător trifoi“. Poetul se simte spionat de animale bizare, antene parcă ale lumii de dincolo : „Ceapa cu foi moi de opal / a îngheţat şi a scos o coadă verde / şi a devenit un mic animal / care din ochi nu mă mai pierde“. Anatomiile tind spre o restructurare postumă, pentru a redeveni apte să perceapă lumina, emisiile vieţii : „Pipăia cu ochii tot ce nu mai putea să vadă — / şi mâinile nemaiputând să le mişte, / genele deveniseră degete nespus de fine, care, / încet rotindu-se, căutau să mai simtă / faţa fugară a luminii. / Şi era în întuneric şi eu o priveam / şi muream privind-o şi mă-necam în noapte, / însă ea căuta cu genele mereu mai atente / tot ce-i fugea, / şi ochii ei rămaseră deschişi aşteptînd răsăritul“. Nu se capitulează în poezia lui Eugen Jebeleanu nici în faţa morţii, nici dincolo de ea. O zbatere dureroasă, continuă de aripi izbeşte în recele perete despărţitor, dintr-o parte şi alta ; e zbaterea regăsirii în predestinată, eternă pereche. Ciclul *Râul pe obraz*, extins pînă la dimensiunile unui volum de poezie, este dominat de tema întoarcerii, de motivul orfeic al eliberării din moarte. La ce-ar mai sluji poezia dacă nu ne-ar ajuta să întreţinem o absurdă şi totuşi atît de

Scanned with OKEN Scanner

omenească speranţă ? Tentativa lui Orfeu a izbutit doar pe jumătate. Fiecare poet o reia însă din nou, pe cont propriu.

A doua parte a volumului *Hanibal*, intitulată *Parabole civile*, şi care ar merita o analiză aparte, se nutreşte din bogata experienţă socială şi istorică a poetului. Predomină accentul sarcastic şi o anumită dezabuzare cauzată de repetiţiile în eroare ale omenirii (dar care nu dezarmează pe luptător) : „Acolo şi acolo, moartea îşi arată dinţii / întâmpinată de zâmbetul altor hârci, / cadavrele sunt culese şi fotografiate, / dar eu mă aflu printre ele de pe acum. // Au mai izbucnit câteva furuncule de bombe / pe spinarea colosului acesta de pământ şi flori. / Şi totuşi pământul se învârteşte, / vomitând cocoşi de flăcări salutând din zbor. // Mă doare sufletul. Sufletul / care există. / Un răget de fiară sunt totul / gândindu-mă la voi, copii şi bătrâni, mereu. / Bună dimineaţa este spus de salve de tunuri / — Deocamdată, sufletul meu, deocamdată, / mâine întreaga bătrână carne a cerului / de mortuari crini explozivi s-ar putea / să fie brăzdată. // Nu vreau să mai ştiu nimic. / Lăsaţi-mă să dorm două mii de ani / şi sculaţi-mă după aceea un pic / în lumea înţeleaptă a paşnicilor guzgani.“

Suferinţele legendare ale Atrizilor se estompează pe fondul celor halucinant de reale ale secolului în care trăim. Continuitatea în raport cu primul ciclu se realizează prin acelaşi refuz al morţii. Autorul acelui *Surîs al Hiroshimei* din tinereţea noastră pledează şi în acest volum, consecvent cu sine, împotriva nepăsării obtuze, a egoismului mărunt, pentru o conştiinţă a responsabilităţii universale : „Trosnetul puştilor e un joc de copii, / se trage pe alte continente şi nici nu-l auzi. / Cei care cad încap cu toţii / în sicriele cîtorva coloane de ziar, / în cîteva fotografii. / Totul e să nu cadă Ceamare / şi în nici un caz n-o să cadă aici. / Cele mai fericite inimi sunt cele insulare / apărate de nepăsări mari şi de griji cît mai mici. / Nu comparaţi luna niciodată / cu o grenadă sau cu un obuz. / Pălăria cea mai căutată / e pălăria anti-auz.“

Constituind numeroase piese antologice, versurile din volumul *Hanibal*, de o savantă elaborare, au totodată

Scanned with OKEN Scanner

marea calitate, din ce în ce mai rară astăzi, de a porni „din inimă", din „inima [...] deschisă ca o gură" a poetului trecut prin toate cercurile suferinței.

[*România literară*, nr. 47/1972; reprodus în *Domeniul criticii*, Ed. „Cartea Românească", București, 1975.]

MARIUS ROBESCU

CĂILE POETULUI

Versul lui Eugen Jebeleanu are înfățișarea unei lame de oțel : trimite în ochiul cititorului o lumină albă, tăioasă și nepătată. Asemenea este drept și plînsul poetului, căci nu e născut din rătăcire sau căință, ci din durerea acestei lumi, departe de a seca. Există o morală a artei care nu se confundă, desigur, cu faptele noastre de zi cu zi, dar pe care faptele noastre pot s-o rănească. Oricît ar fi despărțită ființa omenească de ființa poetică, confortul moral al celei dintîi o mîhnește, adesea, pe cea de a doua. Păcatul trupesc sau social e în stare să înconjure chiar versurile frumoase într-o aură jilavă. Tocmai de această aură e ferită poezia lui Eugen Jebeleanu, și a fost mereu, de la *Inimi sub săbii* la *Surîsul Hiroshimei*.

Hanibal este cartea unde vîrstele, toate, ale poetului sînt contopite într-un timp fără succesiune, ideal. Două experiențe fundamentale, proprii deopotrivă, îi dictează alcătuirea. Prima, *Râul pe obraz*, mărturisește o peregrinare tragică, peregrinarea lui Orfeu pe urmele incomparabilei iubite. Va fi fost pedepsit cîntărețul nu pentru altă vină decît fericirea, despre care anticii spuneau că stîrnește mînia zeilor ? „Cu cât ești mai fericit și mai mult timp / cu atât trăznetul te pândește cu mai multă încordare". În lumina crepusculară a monotonului ținut de dincolo, călătoria se consumă fără speranță : „Inima-mi arde în febra unor / trandafiri fără nădejde". Deodată însă drumul cernit și înlăcrimat deschide o altă cale.

Scanned with OKEN Scanner

Calea în amintire, prin locurile altădată vii, pustiite de absența Ei. Ceea ce acum se înfățișează văzului nostru e încă și mai înspăimîntător : țărmuri, orașe, arbori, toate căzute, căci toate își sorbeau oxigenul din răsuflarea stinsei Euridike, toate își sprijineau statura de privirile ei. Prin ființa iubită poetul pierde o lume, iar umbra acestei lumi îl urmărește în ținutul umbrelor. Așadar, iată prețul ființei. „Căci totul trebuie trăit și trebuie / făcut să trăiască și fără sfârșit / să fie". Întrucît este legat de existență, întrucît universul întreg se răsfrînge în sine, ne spune o dată poetul cu acest prilej (fericit prilej, totuși, de vreme ce lacrima purifică și redă lumii prețul ei adevărat) : „...plâng / cu niște lacrimi nevăzute / ce se prefac în continente". Iubirea concretului, însă, atît de mare fiind, nu vindecă dezgustul pentru dezordinea, pentru excesele materiei. Dimpotrivă, chiar ea îndeamnă către pacea contemplației, către armonia desăvîrșită. „Și să mă duc la mine să mă culc / să mă întind pe pat să stau culcat / să stau culcat și să nu pot să dorm // Să mă gândesc la o coexistență / între pământu'n flăcări și'ntre Mare / să mă gîndesc la Europa și / la celelalte continente, și / că mult mai bine ar fi fost să fiu / născut acum vreo două mii de ani / când ceea ce există nu era // și frânt de oboseală să încerc / să fac din mine, cel sfărmat, un cerc..."

Abia a doua parte a cărții stă sub semnul lui Hanibal, trufașul războinic. *Parabolele civile* sînt expresia acelei voințe de dreptate pe care doar poeții o au în sens absolut și de care nu-i pot vindeca primejdia și nici revelația, nici chiar moartea și învierea. Trăirea simultană a tuturor destinelor, darul a prea puțini, numește faptele fără cruțare, cheamă gestul pedepsirii și al mîngîierii. Și deopotrivă invocă sentimentul zădărniciei, al deșertăciunii acelora ce, asemenea cartaginezului, și-au mînat elefanții peste vertebrele munților. Satrapii : „Tiribaze / Tissaferne / Farnabaze / Datame / Mazaisos / Spithridate / Memnos din Rhodos / Abrokomas / Ariarathe / Atorampara / Azbaal / Elpaal din Byblos..."

Nimic omenesc în aceste nume precum nimic omenesc în numele celor care îndeasă în gura întristatului, ca pe un căluș, floarea rîsului. Dansul ipochimenilor se înlănțuie : lași, ipocriți, ucigași și maniaci ai puterii, ca și alții cu înfățișare curat omenească, cărora, în clipe pe

Scanned with OKEN Scanner

care nu le bănuiesc, sufletul păros le izbucnește prin piele. Iată-l într-o memorabilă convertire pe credinciosul Petru ucigînd — în numele cui ? — și liniștit revenind lîngă scaun, în dreapta tatălui. „Mânia și sila câtă-i pe pământ", strigă poetul, ne mai scaldă trupul precum sîngele șarpelui din poveste care, ucis, se răzbună încă. Întins peste arsuri, balsamul iubirii stă în cumpănă cu nedreptățile mari și mici, cu vinile celor ce învinovățesc. Dar însăși iubirea poate deveni mască și alibi înălțător : „Ție îți iau un pic'or și ție o gheată / și plâng pentru că nu o să știți / cât viam iubit — niciodată..."

În întregul ei, ultima carte de poeme a lui Eugen Jebeleanu consacră o ipostază superbă : a cîntărețului trecut prin infern și reîntors la grijile cetății, arătînd semenilor un obraz ud de lacrimi, dar neînduplecat. Rugăciunea lui sună astfel : „Tatăl nostru carele ești în ceruri / coboară, dacă ești, pe pămînt / și oprește viforul morții / și fă din căști pălării / și mângâie fețele morților / păstrându-i în viață pe cei vii / și stai printre noi de ni-ești tată / din sângele scurs făcând vin / și fă din oricare armată / alaiuri civile. // Amin."

[*România literară*, nr. 47/1972.]

DAN LAURENȚIU

O VIZIUNE EROICĂ

Estetica lui Eugen Jebeleanu, așa cum ni se relevă ea în formele sensibile ale poemelor din *Hanibal*, este, mai înainte de toate, proiecția organică a unei exemplare conștiințe morale. Fără îndoială că orice operă artistică poartă cu sine, la origine sau în finalitate, pe lîngă alte valori și una de natură etică, o anumită accepție a binelui și a răului, dar, de cele mai multe ori, ascunsă de veșmintele strălucite ale metaforei, ea trăiește sub regimul sugestiei, al implicației, asemenea rîurilor subterane care dau viață sau moarte grădinilor înflorite. Măsura în care această dimensiune etică apare cu mai multă claritate la suprafața unui produs estetic cunoaște o variabilitate in-

Scanned with OKEN Scanner

finită, dar, prin oricîte metamorfoze ar trece, ea nu va lipsi niciodată.

Eugen Jebeleanu face parte din acea rasă nobilă a poeţilor mesianici, profund angajaţi în destinul lumii, care nu pun mare preţ pe podoabele stilistice, pe stările ludice ale cuvîntului (prea rar născînd bijuterii, prea adesea mărgele de sticlă colorată), ci au curajul şi forţa patetică să iasă în for în hainele sărmane ale adevărului. Doctrinari ai binelui absolut, ai unei morale transcendente, care să funcţioneze cu egală putere asupra tuturor oamenilor, aceşti cavaleri ai dreptăţii vor blestema toate formele de alienare istorică şi inechitate socială, vor trece prin focul şi sabia cuvîntului lor profetic toate ipostazele răului, care mai împiedică omenirea să atingă idealul purităţii şi armoniei. Astfel, dacă admitem că orice operă artistică îşi are proprie, într-un anumit grad de sublimare, o dimensiune morală, vom spune că aceşti poeţi militanţi, cu un program preponderent şi autoritar etic, sînt cei mai idealişti, întrucît ei visează să impună direct un cod, o normă universală de existenţă şi comportament pentru ceea ce se manifestă totuşi ca diacronic şi eterogen. Dar fără aceşti „moralişti", fără aceşti „visători", cît de greu ar fi somnul vinovat al lumii... Înalta conştiinţă morală a poetului, veghind la succesiunea diferitelor forme social-istorice ale răului, a înregistrat şi a trăit intens, cu groaza şi mila dezastrului propriu, coşmare ale umanităţii numite Lidice, Hiroshima... *Elegii pentru floarea secerată*, poemele unei iubiri nestinse, sînt ele însele exorcizarea protestului împotriva absurdului, împotriva nedreptăţii universale a morţii. Volumul *Hanibal*, înscriindu-se în sfera unei viziuni unitare de percepţie şi reprezentare a lumii, confirmă adîncimea vocaţiei patetice, justiţiare a lui Eugen Jebeleanu, dispoziţia generoasă, fecundă a spiritului său de a se lăsa vulnerat, de a nu-i rămîne nimic străin din dramatismul omului angajat în dialectica istoriei. [...]

Astfel, prima secţiune a volumului, *Râul pe obraz*, rememorează stări, evenimente cu un caracter mai curînd individual, dar care, prin forţa lucrurilor, tind la o semnificaţie generală, în virtutea aspiraţiei la arhetip a oricărui demers artistic autentic. Meditaţiile grave ale poetului, succesiunea imaginilor lumii privite cu ochii în lacrimi se structurează de regulă sub regimul auster al

Scanned with OKEN Scanner

gravurii expresioniste, linii simple într-un desen alb-negru. Iată poema *Râul pe obraz*, avînd ceva de mască tragică bacoviană, dar mai ales respirînd cu dorul odihnei infinite, de reintegrare în ritmurile cosmice, așa cum ni se dezvăluie el în spiritul lui Eminescu :

Pe străzi sunt eu cu fața spartă
de-un râu al cărui nume nu e
întipărit pe nici o hartă
și care din pustiuri suie
și-așteaptă clipa — neștiută —
când pe pământ or să mă'ntindă,
iar apa lui cu fața mută
va fi o netedă oglindă.

Pe aceeași notă a dorului de neființă, de această dată cu un „exordium" polemic față de cuvîntul Ecleziastului, este scrisă și poezia *Firescul nefiresc* :

Ceea ce a fost nu mai este
și ceea ce este nu va mai fi.
Atâtea mecanisme pământești și celeste
care nasc atâția homunculi și fii.
Toate tristețile se sfâșie între ele
și norul le stinge amintirea cu vata
și amurgul meu naște sângerii mărgele
și limba uitării le șterge — și gata.

Tentația acută a dispariției, ca formă de protest a moralistului față de ipostazele degradante ale istoriei, care-l reduc pe om la condiția abjectă a viermelui (Bacovia spune „mîhnit de crimele burgheze"), revoltă întoarsă împotriva lui însuși, a doctrinarului purității absolute scandalizat de persistența răului în lume, iat-o legănată pe ritmurile unui *Argument final* :

Acum e ora când eroul
alt merit neavând decât
de-a fi'nfruntat singurătatea
se strânge, singur, el, de gât.

O face fără întristare
și fără bucurie, doar
cu silă, fără resemnare,
că totul fost-a în zadar.

Scanned with OKEN Scanner

A încercat să'nalțe gânduri
și-a suferit și el un pic
văzând cum viermii rânduri-rânduri
din viață făuresc nimic.

Rămână viermii, el se duce
ne'nfricoșat de ei, și strâns
de mâna-i ce-a rămas curată,
de ploi spălată și de plâns.

A se observa aci, din imaginea contrastantă a viermelui și a eroului, imagine desfășurată cu o simplitate desăvîrșită, efectul cathartic al tragicului (sinuciderea eroului pur cu „mâna-i ce-a rămas curată, / de ploi spălată și de plâns").

Cele mai multe poeme din această primă secțiune a cărții sînt evocări, invocări, pe ton de elegie funerară, ale femeii iubite plecată în lumea umbrelor. Fericirea trecută și durerea de neșters de acum, amestecul de imagini vitale și pustiitor neant creează o atmosferă neliniștită, stranie, de misterioasă poveste orfică. Poeme de acest fel nu vom cita.

Dacă partea întîi a volumului, *Râul pe obraz,* s-a structurat pe relevarea semnificației mai largi a unor experiențe oarecum individuale, a doua parte, *Parabole civile,* așa cum o spune și titlul, individualizează teme generale ale răului în istorie, dezvăluie protestul și revolta poetului împotriva puterilor funeste, care minează drumul spre lumină al umanității, căci în secolul nostru atît de încercat de războaie, de răsturnări sociale, de reevaluări ale valorilor constituite, soarta unui om, a oricăruia dintre noi, depinde direct de soarta celorlalți. Nimeni nu poate rămîne indiferent că pe un meridian mor oameni sub bombardamente, că pe altul inegalitatea socială și arbitrarul sînt ridicate la rangul de lege. Cu atît mai tulburat va fi poetul, el, absolutistul care simte experiența întregii lumi ca pe propria-i experiență, el, cel responsabil pentru orice act care ar contrazice idealul desăvîrșirii morale. Iată o ipostază a poetului în ora sacrificiului suprem, încoronîndu-și „turnul cuvintelor" cu prețul vieții, în speranță că tot răul lumii va trece asupra lui și că aceasta va rămîne pură în urma lui „ca marea — fără

Scanned with OKEN Scanner

de minciună“ *(Sugrumătorul)*; sau oroarea pustiitoarelor războaie, regresiunea teribilă, halucinantă a omului pe scară biologică. [...]

Acestea ar fi niște exemple pentru tema responsabilității individului în fața istoriei, dar *Parabole civile* conțin alte numeroase poeme dure, sarcastice, despre alte forme ale degradării, alienării sociale a omului modern. *Hanibal* va rămîne o carte tulburătoare, mărturia unui poet tragic, de o puritate morală desăvîrșită, care a trăit suferința lumii ca pe propria-i suferință; mărturia unui poet angajat în istoria timpului, care nu vede în om și în raporturile lui sociale un spectacol idilic, o comedie infantilă, ci un efort eroic, o luptă conștientă, dramatică pentru frumusețea și adevărul acestei lumi.

[*Luceafărul*, nr. 49/1972; reprodus în *Eseuri asupra stării de grație*, Ed. „Cartea Românească“, București, 1976.]

LAURENȚIU ULICI

[„TULBURĂTOARE POEZIE POLITICĂ“]

Poet al Cetății a fost Eugen Jebeleanu dintotdeauna. Poet al Cetății, dar nu oricum. Ce-i stăpînea poezia încă de timpuriu era o romantică a umanismului, sentimentul dureros și revoltat că atîtea milenii de civilizație n-au reușit totuși să transforme omul pînă-ntr-atît încît să-l facă să-și neutralizeze instinctele barbare și să-și domine, cu rațiunea și cu sufletul, împrejurările. În 1932, de tot tînăr, punea degetul pe rana apatiei suficiente, izbucnind într-o atitudine proletară: „Revoltat sînt pe mine că am răbdat atît / Pe țara asta, că rabdă încă. // Cerul e ca o cerneală și nu am scris / Nici unul dreptatea cu el sau cu sînge. / Pumnul stă doar în cuget închis... / Ajunge!“ Cu vremea, umanismul poetului se radicalizează, mai puțin în formă (unde patetismul juneții e înlocuit de geometria discretă, dar mereu expresivă, a lirismului concentrat pe spații epice) și mai mult în sub-

Scanned with OKEN Scanner

stanță, unde maturizarea aduce cu sine o viziune dramatică, un unghi mai cuprinzător de înțelegere deschis asupra lumii și, nu în ultimul rînd, o canonadă analitică îndreptată împotriva ipostazelor aberante ce amenință condiția omului. Se schimbă tonul poeziei, dar se schimbă și atitudinea, din teribilă și declamatorie în gravă și mocnind de neliniști ce ating, dincolo de accidentatul împrejurărilor, destinul însuși al ființei. Poetul n-are intenții de novator în modurile lirismului, pare să fie în schimb tot mai preocupat de sancționarea, prin lirism, a deraierilor conștiinței. Model persuasiv: *Surîsul Hiroshimei*, poem grav și amar, protest tulburător, ipostază lirică a durerii ce seacă lacrimile, imagine monocromă a decăderii conștiințelor iresponsabile sub limita speței. [...]

Încă mai radical este Eugen Jebeleanu în *Hanibal*. Refuzul compromisurilor poluante și revolta devenită o a doua natură iau acum, în ordinea poeziei, forma „parabolelor civile". Ceea ce vrea să însemne nu o atenuare a atitudinii lirice prin învelirea ei în mantia parabolei, dar, dimpotrivă, un crescendo polemic, care găsește în expresia insinuantă și plurivocă un excelent spațiu de desfășurare lirică. Poetul știe face diferența dintre idealurile umaniste ale Cetății și tipologiile fatalmente contradictorii ce o compun. Nu confundă excepția cu regula, dar, din contra, fidel idealurilor epocii, e în război fără conciliere cu vreascurile ce amenință sau numai pătează pădurea.

Spuneam că Eugen Jebeleanu e un umanist radical. *Parabolele civile* din *Hanibal* îl descriu mai bine, sub raportul structurii personale, și mai înalt, sub acela al lirismului, decît o făceau poemele scrise mai înainte. Atitudinea esențială e aceea de altruism civil, în spiritul armoniei și al iubirii înțelese ca mod al fraternizării la rangul speței și, implicit, întemeiate pe rigoarea morală: „Tatăl nostru carele ești în ceruri / coboară, dacă ești, pe pământ / și oprește viforul morții / și fă din căști pălării / și mângâie fețele morților / păstrându-i în viață pe vii / și stai printre noi de mi-ești tată, / din sângele scurs făcând vin / și fă din oricare armată / alaiuri civile. // Amin." De pe poziția afectivă a unui iubitor de oameni, în înțelesul aproape montaignean al cuvîntului, poetul blamează atitudini morale, gesturi sociale,

Scanned with OKEN Scanner

frînturi de gîndire ce vădesc abaterea de la postura ideală a condiţiei omului, dar important este faptul că gestul poetic exprimă violenţa sentimentelor fără a fi el însuşi violent. Dincolo de vehemenţa atitudinii, se poate citi elogiul raţiunii dus uneori pînă la tonurile înalte, de cor antic, ale unui imn închinat gestului de mare demnitate responsabilă.

Poetul e, în fond, un mare sentimental, incapabil a se minţi pe sine şi a-şi minţi semenii cu fraze de un optimism duios şi confortabil. Nimic nu preţuieşte mai mult Eugen Jebeleanu decît imaginea omului liber, condus de propriul său destin, liber să existe, să simtă şi să gîndească (în fond e, acesta, idealul nostru de om).

În *Parabole civile* poezia e reintegrată Cetăţii, cu intenţia evidentă de a concura viaţa publică. Nu e vorba numaidecît de participarea poeziei la treburile Cetăţii, ar fi şi vulgarizatoare o asemenea ipoteză, dar de consacrarea ei ca *atitudine,* faţă de acestea.

Poetica lui Eugen Jebeleanu presupune, în ciclul acesta, o îndrăzneală de două ori asumată : de o parte, renunţarea la ascendentul metaforei, cu alte cuvinte, şi mai exact, neglijarea destinului privilegiat pe care poeticele tradiţionale îl acordau metaforei ; de alta, aşezarea actului sau gestului poetic sub semnul eficienţei la rangul conştiinţei moral-politice, şi nu doar la acela al conştiinţei estetice. Ambele caracterizează, tot mai mult, poezia europeană a timpului nostru. Lucru interesant, în ciuda suspiciunii cu care un ochi conservator ar privi un asemenea program poetic, poezia ce-l ilustrează este excepţională prin calităţile ei, ca să zic aşa, clasice : timpul liric, darul sugerării, funcţiunea emoţională a limbajului. Toate însă, valori lirice, dar, totodată, vase comunicante pentru, cum spuneam, o atitudine de conştiinţă moral-politică.

Un al doilea ciclu din *Hanibal* (primul în ordine tipografică), *Râul pe obraz,* e prelungirea, după ce timpul a mai şters conturele durerii, dacă nu şi pe ale tristeţii, a acelor impresionante *Elegii pentru floarea secerată.* O prelungire însă ce consună în linii mari cu atitudinea din *Parabole...,* fiind o variantă de mai mare intimitate a acesteia, melancolică şi convulsivă, efect al unei memorii afective ce regenerează prin simpla aducere aminte. Sentimentul pierderii, dominant, suportă o mutaţie de pla-

Scanned with OKEN Scanner

nuri trecînd, sub influența radicalismului generalizat al poetului, din existența individuală, accidentală, în existența Cetății, permanentă și miraculos creatoare. Poemele au poate mai multă unduire decît cele din *Parabole...*, sînt cumva mai lirice, fiindcă țin de o latură ea însăși lirică a ființei poetului, iar impresia autoritară e tot aceea de elegie. Poetul are o viziune specială asupra morții, dar se lasă întotdeauna profund emoționat de propriile-i aduceri-aminte. Uneori evocarea unui anume spațiu sau unui anume timp e doar un pretext pentru transcrierea, pe un fond liric, a unor impresii din afara spațiului și timpului evocat. Între atitudinea strict lirică și aceea moral-politică se produc interferențe ce lasă senzația că poetul vrea să dea o mai accentuată semnificație evocării, transferînd-o din domeniul memoriei afective în cotidian. Sugerînd, poate, permanența. Sau dorind-o. Ca importanță, însă, pentru evoluția poeziei lui Eugen Jebeleanu, ciclul acesta mi se pare a sta sub dominația celui discutat anterior.

În tot, *Hanibal* este o tulburătoare carte de poezie politică, scrisă de un umanist radical, care iubește mult Cetatea și oamenii ei. Mesajul umanist al poetului se cere înțeles ca atare, iar, în ordinea lăuntrică poeziei, frumusețea temerară a poemelor — mai cu seamă a celor din *Parabole civile* — îngăduind admirația, face din *Hanibal* evenimentul poetic al acestui an.

[*Contemporanul*, nr. 49/1972.]

ROMUL MUNTEANU

POEZIA TIMPULUI PIERDUT ȘI REGĂSIT

Eugen Jebeleanu este un poet neoromantic al poeziei noastre. Laitmotivele poeziilor sale din *Hanibal* sînt iubirea și moartea. Din această cauză cele mai multe versuri ale sale reprezintă o asumare afectivă a existenței, concepută ca o eternă trecere. Situată sub zodia timpului care curge ca un flux repetabil spre un sfîrșit repetabil, poezia lui Eugen Jebeleanu este ilustrativă în acest sens și

Scanned with OKEN Scanner

prin unele titluri ale sale ca *Eternitate, Anotimpuri, Fără oprire, Argument final, Ultima oră, Succesiuni, Renașterea, Mai bine, Atât* etc.

Concepînd timpul ca un proiect proteiform ce se rostogolește inevitabil în neant, Eugen Jebeleanu trăiește în permanență atît obsesia eternității, cît și ritmul trepidant al orei, momentului, clipei, anului prin care devenirea, decupată de poet în trecut și prezent, se poate converti într-o angajare cantitativă față de prezent.

Eugen Jebeleanu trăiește sentimentul timpului din perspectiva ființei umane care are o existență datată în istorie. Realizată din acest punct de vedere, poezia sa devine o meditație lirică de amplă vibrație pe marginea destinului uman, marcată de derularea timpului spre moarte.

Didactic, în maniera poeților din marea antichitate orientală, preocupat de lecția etică a angajării în prezent, la fel ca și moraliștii secolelor XVII și XVIII, iritat de contextul istoric al existenței umane amenințate, care îl face să privească în jurul său cu mînie, autorul lui *Hanibal* cultivă scriitura sentențioasă și aforistică, afirmația directă și laconică, negația polemică, scepticismul lucid, tipic pentru poetul dornic să-și inițieze cititorii în marile mistere ale vieții.

De aceea, poezia lui Eugen Jebeleanu reface cu precădere un spațiu reiterativ și dimensiunile unui timp reversibil. *Ochi închiși*, de pildă, reprezintă mărturia tragică a unui poet care a trăit o anumită situație-limită, ca un eveniment repetabil :

> Voi n-ați văzut precum eu am văzut
> Ochii care se închid nu pentru somn
> Ci pentru totdeauna,
> Lopețile a două lacrimi
> Scăpate în definitivul lor fumuriu.

Eugen Jebeleanu este însă prin excelență un poet egolatru. Dacă semnul edificator al existenței care se revarsă impetuos și calm spre viitor este condiția umană, confruntarea cu timpul se produce doar din perspectiva unui ins traumatizat de trecerea nemiloasă a acestuia. Conceput din acest unghi de vedere, fluxul existențial se convertește într-o amintire care, proiectată asupra prezentului, indică o anumită tentativă de asumare a clipei,

Scanned with OKEN Scanner

în vreme ce asupra viitorului se îndreaptă doar o privire încordată :

Ce caut pe acest tărâm
Unde amintirile rămân în urmă
De parcă le-ar fi ologit cineva,
Și unde aud fâlfâitul timpului zburând
Mereu înainte, nu sfidător, nu triumfător,
Ci nepăsător ca parfumul tinereții.

Poezia lui Eugen Jebeleanu devine în felul acesta un film patetic, prin care poetul reconstituie secvențele lirice ale unui timp pierdut. Proiecția ființei umane în viitor, reconstituirea trecutului din perspectiva unui scriitor vizionar, care și-a autoprogramat destinul pentru un sfîrșit inevitabil, creează sentimentul unei tragice solitudini cosmice, aptă să acopere toate dimensiunile vremii :

Până la urmă fiecare rămâne singur.
După aceea
Care poate fi după iubire sau despărțirea pentru un timp

Sau pentru totdeauna
Totul este destinat despărțirii
Numai amăgirea fată pierdută ne dă târcoale
Legându-ne ochii cu o năframă de violete
Curând destrămată.

În fluxul acestei deveniri nemiloase există însă evenimente, acte de comportament, obiecte etc. care solicită privirea poetului spre fixare, coagularea afectivă în jurul clipei dînd astfel iluzia pactizării sale cu eternitatea. Concepută în mod programatic, poezia *Da și nu* se constituie ca un avans și recul în fața viitorului. Dialectica aceasta a afirmației și a negației sugerează adeziunea profund subiectivă a poetului față de valorile perene, exprimată prin anumite enunțuri poetice cu care se deschide fiecare strofă :

Cred în tot ceea ce-i legat de tine...
. . . . . .
Nu cred în adevărul omului trăind
Chiar și un secol, și apoi dispărând
. . . . . .
Nu cred în nedreptate...
. . . . . .

Scanned with OKEN Scanner

Nu cred în rânjetul ticăloşiei
. . . . . .
Nu cred în cei ce vor să uite
. . . . . .
Nu cred în corbul care vrea
Cu foşnetele beznei să acopere văpaia
. . . . . .
Cred în văzduhul tău, azi fără lanţuri,
În frumuseţea ta cred.

Dar mirajul frumosului este şi el înşelător, deoarece iubirea poate să se încorporeze mereu în alte forme. În acest sens, poezia *Succesiuni* reprezintă o mică parabolă despre trăirea vieţii sub semnul eternităţii, concepută ca o imensă repetiţie :

Spuneam : nu sunt pentru ea
hainele acestea tainice, fularele de umbră,
ghetele de aur şi umbrele lor.
Le cumpărasem pentru tine
şi le poartă ea şi i se potrivesc
de parcă ai fi tu.

Poezia lui Eugen Jebeleanu se defineşte astfel ca o meditaţie continuă asupra existenţei. Reconstituind lumea ca absenţă şi prezenţă, poetul acordă o preferinţă deosebită discursului liric, conceput ca un enunţ aforistic, lapidar, în sfera căruia podoabele stilistice apar ca o inedită asociere între cuvinte.

O singură şi lapidară concluzie se impune : citit la modul antologic, Eugen Jebeleanu este, fără îndoială, un poet de talie europeană.

[*Argeş*, nr. 1/1973.]

DUMITRU MICU

[POEME „CE NU SE UITĂ"]

Sensul titlului acestui nou volum de poezii al lui Eugen Jebeleanu se precizează pe parcursul celui de-al doilea ciclu, *Parabole civile*, în care este inserată poezia

Scanned with OKEN Scanner

omonimă. Căci tîlcurile „parabolelor" de aici se răsfrîng şi asupra ciclului anterior, *Râul pe obraz*, culegerea dobîndind astfel şi o unitate de viziune. Această unitate o dă convergenţa poemelor spre un motiv central : aspiraţia la autenticitate şi spontaneitate, la încredere şi armonie interumană, la ceea ce înseamnă, într-un înţeles activ şi fecund, pace.

Fără a fi vorba de o compartimentare foarte severă, ciclul întîi reuneşte îndeosebi poeme de inspiraţie intimă, în notă meditativă şi evocativă, adesea elegiacă, numeroase piese, poate majoritatea, perpetuînd amintirea „florii secerate", a aceleiaşi „flori" pentru care Eugen Jebeleanu a scris cunoscuta „elegie" ; vreau să spun volumul astfel intitulat, apărut în 1967. „Necrezînd în uitare", cum o declară explicit în *Da şi nu*, poetul îi smulge acesteia — uitării — clipele, unice, trăite alături de cea care i-a fost soţie şi inspiratoare, proiectează în sferele imperisabile ale ficţiunii lirice imagini de altădată, reface, altfel zis, în materia fragilă a cuvîntului (materie ce poate deveni mai rezistentă decît bronzul) ceea ce nu mai poate fi recuperat în ordinea existenţei fenomenale. Purtată în inimă, „floarea" (uneori „floarea-soarelui", „chip rotund", cu ochi „grei de lacrimi aurii şi fericire") e încadrată în peisaje idilice, cînd în tablouri crispate, cînd implantată în concretul cotidian, cînd transportată în zări siderale. Dacă în *Trecere* se aud „bătăi de tobe", ce punctează „anii duşi", cînd „sprijineam cu suflarea / atît de încordată / pereţii înnebuniţi / de bombardamente", *Început de iarnă* reactualizează ceasuri de argint, în durata cărora cuplul ascultă, vrăjit, cum gerul îşi sună miile de clopoţei nevăzuţi. Alte poezii evocă momente pariziene, precum acela în care, la *Les deux magots*, iubita priveşte toamna : „o pisică udă / ieşind din Sena, mică, sgribulită", sau, mai cu seamă privelişti marine, precum aceasta din *Mic salt mortal* : „Iepele mării / nechezau înălţându-se. / Soarele ne împrumuta / pielea fierbinte. / Ţeseam — cît de simplu / şi cât de frumos ! — / din corzile vocilor / lungi fire de iarbă. // Şi se răsturnară deodată şi Marea / şi Cerul şi totul — / şi se liniştiră." Toate aceste rememorări se desenează pe golul nemărginit în care s-a mistuit „floarea secerată" şi astfel ele capătă o frumuseţe tragică. De o sobră, întru totul simplă şi, tocmai prin aceasta,

Scanned with OKEN Scanner

extrem de intensă vibrație, este evocarea extincțiunii înseși. [...]

Interiorizarea, adîncirea în subiectivitate, traversarea unui registru emotiv în care nota elegiacă preponderează, traducîndu-se uneori în tonuri de-a dreptul întunecate, nu implică izolarea, distanțarea de viața lumii. Indiferentismul civic devine, în *Hanibal*, dimpotrivă, chiar obiectul unei directe denunțări. Laitmotiv în cel de-al doilea ciclu, ideea angajării este prefigurată încă din primul. A gîndi altfel și a adopta o conduită în consecință — rezultă din întregul ciclu al *Parabolelor civile* — echivalează cu acceptarea, ba mai mult, cu sprijinirea puterilor întunericului perpetuate prin „gloanțe" și „flăcări". „Inimile insulare", „apărate de nepăsări mari și de griji cât mai mici", sînt, în înțelegerea poetului, inimi „fericite" la modul meschin, detestabil. Lipsite de generozitate, ele pot deveni cuiburi ale tuturor mișeliilor. Adusă pe acest teritoriu, reflecția interiorizată se convertește în filipică. Poetul își asumă, ca în atîtea creații anterioare, rolul de vates. În tonuri ce amintesc de *Surîsul Hiroshimei* și, mai ales, de *Cîntece împotriva morții* sînt denunțate violența, opresiunea, nedreptatea, intoleranța, minciuna, precum și complicitatea cu ele, rostindu-se implicit năzuința la triumful deplin și generalizat al dreptății, libertății, adevărului, cinstei și omeniei. Modul atitudinal este, de regulă, sarcasmul, un sarcasm grefat pe dezamăgiri, pe durere.

Pentru ca pămîntul să fie populat cu o umanitate purificată, sînt de extirpat în prealabil — cugetă poetul, în simboluri și pilde — o sumă de racile ; în rîndul întîi, individualismul zoologic, pe care *Parabolele civile* ni-l arată sub variate măști. Iată-l sub înfățișarea pretinsului „apostol", ce predică iubirea de oameni, privindu-se în oglindă „iubită doar de sine" și zîmbind în fața ei astfel încît „un ger a aburit oglinda toată", zbîrcindu-i apele. În alt loc, individualismul apare sub chipul cuviosului ipocrit, îmbogățit de pe urma negoțului cu nimburile martirilor pe care, dîndu-li-se drept frate, îi vinde (*Convertiri*). Îl identificăm, de asemenea, în „perfectul acrobat", căruia, „Neatingând decât sârma întinsă, / picioarele-i sunt totdeauna curate" și pentru care „Tot ceea ce-am pățit noi, cei de jos, / sunt, fără doar și poate, pățaniile noastre", el văzînd „totdeauna lucrurile de sus" întrucît „are gheare cu

Scanned with OKEN Scanner

care ia tot ce se poate lua / și privirile candide și albastre" (*Perfectul acrobat*).

Stigmatizînd, poetul edifică paralel. Dezvăluind hidoșenii, el proiectează totodată lumină. Condus de credința că, în pofida tuturor desfigurărilor pe care le suferă, lumea rămîne frumoasă („totuși, totul e atât de frumos"), denunțătorul trufiei lui Hanibal înalță „o laudă dragostei, primăverii, / unduirii trupurilor neîncătușate ale apelor, meteorilor de muguri, / iubirii, mult mai puternice decât teroarea", cîntă forța „acelora ce — apăsați de lespezi — / cred în forța descătușătoarelor vânturi" *(Izvoare)* și, visînd la ziua cînd toate armatele se vor preschimba în „alaiuri civile", cînd, asemenea păsărilor, oamenii vor zbura fără opreliști dintr-un continent în altul *(În vis)*, se dovedește mesager al universalei înfrățiri, chemînd în juru-i, într-un elan de generozitate, toate făpturile : „Vă primesc pe toți cu brațe deschise. / Veniți oameni, veniți stânjenei. [...] / Pe toți am ajuns să vă înțeleg."

Expresie a unei înalte conștiințe civice, a unei fine și originale sensibilități, carte a unui poet cu variate resurse, *Hanibal* înscrie un nou titlu în bilanțul realizărilor lirice din cei douăzeci și cinci de ani republicani. Apariție de prestigiu, acest volum apărut la Editura Cartea Românească sporește lista scrierilor lui Eugen Jebeleanu cu încă o culegere de poeme „ce nu se uită".

[*Eugen Jebeleanu : „Hanibal"*, în *Scînteia*, nr. din 11.I.1973.]

ANA BLANDIANA

[UN EXEMPLU DE DEMNITATE]

O carte semnată de Eugen Jebeleanu naște, în mod automat, în jurul ei, o atmosferă de emoție și efervescență, marchează de fiecare dată nu numai artistic, ci și moral un moment, momentul confruntării conștiinței acute care i-a dat naștere cu nenumăratele conștiințe capabile să fie electrizate de ea. Dar, adevărat eveniment în sfîrșitul de an literar 1972, *Hanibal* este, prin nivel artistic și forță de expresie, un vîrf puternic marcat și în creația auto-

Scanned with OKEN Scanner

rului ei, un vîrf de pe care se vede limpede în jur — și coasta muntelui urcată pînă aici, și plaiurile alpine care se desfășoară în continuare. Pentru că ceea ce este cu adevărat fascinant în această ultimă carte a lui Eugen Jebeleanu este felul în care reușește să strîngă, precum focarul unei oglinzi, toate temele de pînă acum ale unei creații întinse pe cîteva decenii și — intensificîndu-le, transfigurîndu-le — să fie totuși altfel decît celelalte cărți ale poetului, deosebită nu numai în calitate, ci și în esență.

Cele două mari și tulburătoare motive ale poeziei lui Jebeleanu sînt *motivul revoltei* și *motivul morții*. De la *Inimi sub săbii* la *Surîsul Hiroshimei* și *Elegie pentru floarea secerată*, moartea și revolta sînt cele două protagoniste care-și dispută, rînd pe rînd, sufletul sfîșiat al poetului. În această privință, nimic nu se schimbă în *Hanibal* : moartea și revolta continuă să fie polii (neînstare să se înfrîngă între ei) ai lirismului ; dar, în timp ce pînă acum cele două teme apăreau separat, răspunzîndu-și contrapunctic din cărți diferite, de la distanțe de ani, în *Hanibal*, ca într-un final tumultuos de simfonie, cele două teme se întîlnesc și se ciocnesc dramatic, răscolitor.

Cele două părți ale cărții — *Râul pe obraz* și *Parabole civile* — încearcă să le mai păstreze separate, dar dincolo de arhitectura paginilor, ele, templele esențiale, se întîlnesc, își dispută întîietatea și se unesc în cele din urmă într-un strigăt puternic de durere și neînfrîngere, de revoltă și jale. În felul acesta, din confruntarea lor dramatică, fiecare din cele două motive ies îmbogățite : sublimată în apropierea morții, revolta primește valențe metafizice ; însoțită de revoltă, moartea devine înălțătoare, exaltantă.

„Cred în tot ceea ce-i legat de tine“ — își începe poetul un poem programatic *(Da și nu)*, în care iubita dispărută devine zeitate protectoare a unei ordini morale stricte, contopindu-se cu idealurile etice ale celui părăsit, îndurerat, dar neresemnat niciodată. Sfîșietoare poezie de dragoste, poezia lui Eugen Jebeleanu din *Râul pe obraz* este mai mult decît o poezie de dragoste, așa cum mai mult decît poezie de dragoste este toată marea poezie de dragoste a lumii. Absolută, totală, iubirea se confundă în cele din urmă cu tot ce în sufletul poetului este

Scanned with OKEN Scanner

absolut, total — aspirația spre bine, revolta în fața răului, frumosul, moartea. [...]

Asemenea recluziuni nu sînt definitive, însă, și retragerile din zgomotul luptei și strălucirea revoltei sînt întotdeauna limitate de o nouă izbucnire. Cea de a doua parte a cărții — *Parabole civile* — clocotește de neîmpăcare, de sarcasm și durere nereținută. În timp ce poeziile din *Râul pe obraz* sînt pline de o stranie frumusețe, modulîndu-și lin melodia, cele de aici sînt aspre, brutale, abrupte. Verbul tăios și arzător al poetului înfierează trădarea și ipocrizia, oportunismul, crima, hoția, delațiunea, comoditatea, răul — cu ură neiertătoare, cu mînie comunistă. Citez, pentru ilustrarea virulenței cuvîntului, două poeme de o forță și de o ardere rar întîlnite în perimetrul literar : „Perfectul acrobat este acela / care n'a călcat niciodată în noroi, / cel care totdeauna este deasupra noastră, / cel care vinovat fiind, spune : «Vinovați sunteți voi...» // El are dreptate să spună aceasta / pentru că nu se amestecă niciodată / printre cei care suntem acolo unde suntem / în lumea noastră mereu un pic vinovată. // Neatingând decât sârma întinsă, / picioarele-i sunt întotdeauna curate, / el vede întotdeauna lucrurile de sus, / pe dînsul nu-l ating sârmele ghimpate. // Tot ceea ce am pățit noi cei de jos / sunt, fără doar și poate, păcatele noastre. / El are gheare cu care ia tot ce se poate lua, / și privirile candide și albastre.“ *(Perfectul acrobat)* „Ceea ce s'a dus — s'a dus. / Privește spre Miazăzi, privește spre Miazănoapte, / privește spre Răsărit și spre Apus / și nu striga, — vorbește în șoapte. // E lămurit. Mulți am vrut să fie bine / nu pentru noi, ci pentru toți, / și alții au vrut să aibă viețile line / doar pentru ei, pe patru aurite roți. // Totul este atât de firesc, / încât mă mir de ce mai și scriu / aceste litere pe care ar trebui să le gândesc / melodios doar în vioara-sicriu.“ *(Firesc)* Autorul *Parabolelor civile* este un luptător care nu încetează să lupte.

„Cu noaptea în mine, șoptesc bună ziua“, spune poetul într-un loc și nimic nu e mai definitoriu pentru poezia sa decît acest eroism al întoarcerii din noapte spre zi, al ieșirii neobosite în for, după epuizanta străbatere a cercurilor infernului. Ochii, obișnuiți cu întunericul de dincolo, se deschid larg și plini de neîmblînzită revoltă în fața petelor luminii. Poet politic, Eugen Jebeleanu este, ca ni-

Scanned with OKEN Scanner

meni altul în poezia română, asemeni lui Orfeu, prototipul poetului, *Hanibal* fiind un exemplu nu numai de poezie, ci şi de demnitate.

[*Argeş*, nr. 1/1973.]

CONST. CIOPRAGA

EUGEN JEBELEANU SAU DESPRE DUREREA SPIRITULUI

Din cele aproape cincisprezece titluri de volum, e de presupus că timpul va reţine mai puţine, dar trei din ele vor face, cu siguranţă, ca numele lui Eugen Jebeleanu să ocupe un loc important în istoria poeziei noastre. *Surîsul Hiroshimei*, *Elegie pentru floarea secerată* şi recentul *Hanibal* se situează la nivelul cel mai înalt al creaţiei sale, iar dacă e vorba să citäm una din cele mai substanţiale opere lirice din aceşti ani, *Hanibal* se impune de la început. Efigia poetului apărea, pînă la *Surîsul Hiroshimei*, mai degrabă în ipostază de militant, de om al cetăţii, înclinat să descifreze din istoria contemporană valorile umane exemplare. Însă militantul era, în forul intim, un sentimental de nuanţă specială : un sentimental meditativ, un vizionar, poate mai exact un moralist liric, tentat să privească lucrurile la scară universală. Dualitatea aceasta de reacţiuni persistă şi în *Hanibal*, cu precizarea că moralistul din a doua parte a cărţii *(Parabole civile)* tinde spre un sarcasm amar, aproape de renunţare, în timp ce sentimentalul din prima parte *(Râul pe obraz)* este un elegiac. A intervenit un şoc moral cu profunde implicaţii existenţiale (pierderea celei mai iubite) pentru ca orizontul şi universul să-şi modifice sensurile. Nu e deci acea *tristesse sans cause*, pe un fundal nelămurit, cum o aflăm la atîţia poeţi. Aici durerea spiritului, „mult mai adîncă decît a trupului", rezumă o dramă cu fond precis, de o sinceritate tulburătoare. La Petrarca, de pildă, imaginea solară a iubitei transcende din real în zone celeste, dragostea dînd existenţei o rotaţie ideală. Laura era o *prezenţă*, o

Scanned with OKEN Scanner

simbolizare a frumuseții vii. La Eugen Jebeleanu asistăm, dimpotrivă, la o dramă a iubirii truncheate, imaginea celei iubite sugerînd iremediabil *absența*. Fără să utilizăm un joc de cuvinte, ni se pare că adevăratul tur de forță este la poetul din *Hanibal* de a fi realizat prin sublimarea durerii o dramatică *prezență a absenței*. Precum la Petrarca, la Eugen Jebeleanu orice amănunt, orice fapt de viață cheamă imaginea aceleia care pentru el a însemnat totul. Cu diferența însă că la acesta din urmă totul este prilej de *retrospective*, totul „a fost", iar intensitatea durerii se traduce în nenumărate moduri, constituindu-se într-o permanență.

Pretutindeni, la Paris, în *Rue Pierre Demours* sau la *Les deux Magots*, în Italia, pe care cea dispărută o caracterizase cu un singur cuvînt („splendidă"), la mare, în pădure, în casă, dar mai ales în straturile profunde ale memoriei stăruie, obsedant, mistuitor, o fantomă. Nici o „descriere", nimic la modul „plastic", nici un *lamento*, ci o impresie de jale aeriană care inundă spațiile de la iarbă pînă la stele. Amintirea își revelă virtuțile în dislocarea unui gest, a unui cuvînt semnificativ. „Eram somnambul cînd am văzut toate culorile acelea / cu tine împreună : orașe zburînd în stoluri..." Dintr-o tandră *Călătorie* durează, rănind spiritul, o reflecție : „Niciodată n-o să mai văd toate acestea (mi-ai șoptit), / dar o să ne mai aducem măcar aminte ?" În alt loc, o întrebare similară : „Crezi că o să mai revenim vreodată ?..." Dialogul continuă imaginar, lîngă mormînt. În *Iarba proaspătă*, metafora dispune de o mare capacitate de a lucra subteran, ca o melodie ce ne însoțește necontenit, în minte : „Crescuseră ierburile încă o dată : / M-am dus s-o deștept. / — Lasă-mă, te rog, lasă-mă să mai dorm puțin... — / m-a rugat. / M-am dus să mai aștept un an din / puținii mei ani, un an / din nesfîrșiții ei ani..." Stabilizat astfel într-o chinuitoare conștiință a iremediabilului, poetului nu-i mai rămîne decît să-și reîmprospăteze confesiunile cu date noi. Din multiplele pagini antologice, între care e greu să alegi, să transcriem pentru ilustrarea forței de sugestie cîteva versuri excepționale : „Când nu voi mai avea nimic de la tine / nici un nasture orb, nici o cămașă de lună zdrențuită / nici un flacon aburit în care a mai rămas o lacrimă suspendată / când nu voi mai avea nici o oglindă / nici

Scanned with OKEN Scanner

o pupilă de apă în care să mă recunosc... / Ce va fi atunci, nu știu... / Dar cum aș mai putea fi eu ? / Voi fi un cărăbuș orb, mă voi lovi / de cîteva mobile de praf, / voi întreba în stânga și în dreapta / dacă mai este un drum și unde duce...“ *(Când)*. Poemele de acest gen, de un dramatism compact, se refuză „explicării“ curente. Efectul lor ține de muzică, de tonul surdinizat, de ecoul metafizic. Elegiile lui Eugen Jebeleanu se ridică deasupra condiției subiective, individuale, către un plîns demn, plîns, totuși, universal.

Care sînt punctele de sprijin ale elegiei ? Dramei consumate i se alătură un sentiment al declinului, prevestire a inevitabilului („Eu în văzduh, mereu fără tine, / în așteptare“), perspectiva dispariției proprii. Deși respiră neliniște, viitorul e privit cu stăpînire de sine ; filozofia e condensată într-o lecție de comportament : „Nu vreau să scriu de moarte, însă / de câteva ori i-am văzut / atât de-aproape fața plânsă / încât de-atunci condeiul mi-este ud“ *(Incidențe)*. Un sens înalt al umanului rezultă din ciclul acelor semnificative *Parabole civile*, în care masca elegiacă se destinde o clipă pentru a propune mostre de demnitate. Lacrima trebuie înțeleasă și uitată. Existența presupune lumină : „Surâdeți. Fiți liberi. Fiți vântul / care, trecând prin sita soarelui, / lasă ce-i aur căutătorilor buhăiți. / Nu strîngeți ca să nu aveți ce pierde. / Râdeți cu dinții strălucitori.“ *(Cu nepăsare)*. Un proverb provensal crede a sesiza că prin „spiritualizare“ o durere se estompează : „Qui chante son mal enchante son mal...“ Durerea spiritului la Eugen Jebeleanu se eliberează prin artă.

[*Cronica*, nr. 11/1973.]

NICOLAE BALOTĂ

[UN ZID AL CUVINTELOR]

Iată un poet care, într-o oră ce nu mai este timpurie a vieții sale, mărturisește cu adînca fervoare a unei conștiințe încercate credința sa în poezie. E tulburătoare mărturisirea aceasta, neformulată în cuvintele unui crez

Scanned with OKEN Scanner

explicit, dar subiacentă, străvezie ca în filigran, necontenit prezentă în lirica lui Eugen Jebeleanu, din înalta vîrstă a bărbăției.

„Cred în puterea a ceea ce să sboare-a învățat" — sînt cuvintele poetului, ce nu se ferește de un anume patos viril, laconic, al afirmațiilor simple. Credința în poezie înseamnă, înainte de toate, credința în verb, în puterea cuvîntului. Cuvîntul înseamnă triumf asupra nihil-ului, a marelui gol. „Nu cred în resemnare și-n pustiu" — adaugă poetul, după ce și-a declarat încrederea în puterea celor zburătoare.

Întrebîndu-se pe sine, la bătrînețe, dacă atribuie literaturii virtuți consolatoare sau întăritoare, Thomas Mann înclina să vadă în arta de care, uneori, s-a slujit ca de o armă, o mare mîngiiere și nicidecum o mare putere. Asemenea afirmații ostenit-resemnate abundă în literatura contemporană. De aceea este atît de înviorătoare, în sensul *plin* al acestui cuvînt, pilda unui poet ce crede cu adevărat în puterile poeziei. Acestea nu sînt pentru el artisticele, amăgitoarele podoabe care schimbă fața celor ce sînt, care te ajută să uiți, să evadezi în afara celor ce sînt, ci, dimpotrivă, ceea ce *întemeiază* o existență, pune temeiuri noi conștiinței, o poezie care — folosind frumosul cuvînt românesc, atît de plin — *durează*. A dura înseamnă a dăinui și a clădi ceva ce dăinuie. Eugen Jebeleanu, în luptă cu puterile care amenință vulnerabila făptură omenească, mai exact, în luptă cu moartea, a ridicat un zid al cuvintelor. Poezia este pentru el, în ultimă esență, ceea ce triumfă asupra efemerului, a evanescenței, puterea binefăcătoare care surpă și rușinează orice forță răufăcătoare, corupătoare a firii sau a societății umane. Cuvîntul i-a fost dat omului pentru a triumfa asupra morții.

„Eu trec prin noaptea ce pe veci îmi fură / vestmîntul meu de naiuri străvezii / și tai nelegiuitul întuneric / cu sânul astrului meu : sacru, sacru". Sînt versurile cu care se încheie *Orfeu*, proiecție lirică, parabolică a miticului poet coborîtor în infern, însuflețitor al firii prin cîntarea sa. Așezat de poet acolo, în centrul volumului său, ca încheiere a primei părți — *Râul pe obraz* —, între două poezii : *Argument final* și *Sugrumătorul*, amîndouă implacabile viziuni ale judecății de sine, orficul

Scanned with OKEN Scanner

poetic joacă rolul unei tainice oglinzi în care poetul-adevăr se închipuie pe sine. Căci gestul său are o adîncă semnificaţie orfică. Desigur, elegiacul din ciclul *Râul pe obraz*, cel care continuă acel lamento al poetului din mai vechea *Elegie pentru floarea secerată*, ştie prea bine că Orfeu nu poate redobîndi fiinţa pierdută decît în umbră şi ca umbră. „Sunt cel ce nu ascult, deşi aud — / că întorcându-mi ochii spre iubire / voi câştiga doar umbra". Şi totuşi, cuvîntul orfic, invocator, nu e zadarnic. Din cuvinte se întrupează Euridice. Precum, într-un alt registru — dar există oare un alt registru, cînd este vorba de viaţă şi de moarte ? —, poetul *Surîsului Hiroshimei* ştie prea bine cît de imperioase pot să fie, de cotropitoare, puterile răului în lume. El l-a văzut pe Hanibal şi „superba lui trufie / şi elefanţii / şi labele lor sfărâmând vertebrele / acestor Alpi albiţi de spaimă...", dar mai cunoaşte puterea cuvîntului drept, adevărat asupra oricărei silnicii.

De aceea, nu ne vom mira că poetul a înscris în *Hanibal*, ca pe cele două tăblii ale unui diptic, cuvintele prin care încearcă întruchiparea unei făpturi mai pure, alături şi împreună cu cele prin care statuează o existenţă mai curată. Elegiile şi parabolele civile purced din aceeaşi sursă, ele au o sorginte comună în procesul unei conştiinţe mistuite de propriile-i ardori. Iat-o în poezia *Combustiune* arzînd pe-al ei rug, întreţinut de focul preaintimelor amintiri, dar şi acela al cumplitelor experienţe ale veacului : „Aşteaptă, nu grăbi să spui / că'n mine soare-i sau doar noapte : / când nevăzut sunt, noaptea, sui / spre zorile sclipind de şoapte — // şi când în răsărit mă'nvălui / în ochi priveşte-mă adânc / şi o să vezi cum noaptea'n vălu-i / pândeşte surâzând că plâng // cu nişte lacrimi nevăzute / ce se prefac în continente / cu sfincşi, cu munţi, cu lumi tăcute / cu căprioarele atente // la criminalele pupile / de arme grele automate ; / cu atâtea nopţi şi atâtea zile / ucise, arse, bombardate, // din care, tremurând, se'nalţă / o floare pasăre ce cântă, / deşi e cea mai desbrăcată : / cenuşa tainică, şi sfântă." Stranie alunecare şi atît de proprie structurii emoţional-imaginative a poetului, de la privirea iubitor-interogatoare a Diotimei pierdute, la pupilele ameninţătoare ale sîngeroşilor adversari ai vieţii. Acelaşi suflu străbate, dealtfel, ţevăria acestei orge poe-

tice, fie că poetul trezește sonurile delicatelor reminiscențe ori sunetele scrîșnite ale evocărilor pline de sarcasm. Suflare vădind o sursă comună a poeziei intime și civice în una și aceeași iubire.

Dacă iubirea prezidează evident liricele din primul ciclu al volumului — și avem în fața noastră una dintre cele mai secret-patetice poezii de dragoste din lirica noastră —, aceasta nu este o poezie a reminiscențelor pălinde, ci a memoriei febril-exploratoare, nici a nostalgicelor încercări de recuperare a timpului pierdut, ci a aprigelor încercuiri ale propriei conștiințe, spre a elibera acel cuvînt aspru, auster și de o admirabilă simplitate care se poate opune morții. Căci, încă o dată, moartea pentru acest poet nu este Madame Lamort, doamna falbalalelor, cea care răsucește și înnoadă nesfîrșite panglici și funde pentru ieftinele pălării ale soartei (după cuvîntul elegiei rilkeene), ci este o aspră, o implacabilă realitate pe care poetul cuvîntător, bărbătește, o înfruntă.

Înfruntarea aceasta devenind o severă confruntare a conștiinței cu ceea ce o amenință, o urmărim, ca participanți la o dramă, citind „parabolele civile" din partea a doua a volumului *Hanibal*. Poezie politică în sensul plenar al cuvîntului. Poezie a unui om care a văzut „o lume în flăcări" — cum spune el însuși — și care știe că nu este demnitate mai înaltă a poetului decît aceea de a rosti cuvîntul care poate să slujească cetății. De la ironia insidioasă la sarcasmele vindictei, tonurile toate sînt folosite de acest poet al tragicelor peripeții ale sufletului modern. Toate formele violenței nesăbuite își găsesc în poezia aceasta biciul pedepsitor. Monstruoase chipuri ale idolilor războiului, ale viclenelor împilări, „centauri", „satrapi", făpturi tenebroase, defilează în lungi procesiuni sau galopează tumultuos, pierzîndu-se în deșertul van al timpului devorator și al silabelor care le fixează nimicnicia. Monștrii stîrnesc, ca într-o apocalipsă, rezistența celor ce nu li se supun, celor ce îi vor învinge, „Slavă vouă" — exclamă sarcastic poetul, în poemul *Centaurii* — „Slavă vouă, zeilor patrupezi, / cei care faceți din fluvii șerpi vii, / cei care — împotriva voinței voastre — / ne învățați să ținem fruntea sus, / cei care ne siliți să ne împotrivim / cu seninătate turbării voastre, / cu istețime vomitării avalanșelor voastre, / cu scutul silei înțelepte nebuniei voastre. / Slavă

vouă, care-mi străpungeţi inima / lăsând să se vadă prin ea azurul ; / fiară senină ce n-o să vă ierte.“ Da, o voce cutremurătoare este cea care rosteşte aceste „parabole civile“. Dar, iată alte elogii, rostite în opoziţie parcă cu cele ironic-vehemente adresate „centaurilor“. „Laudă dragostei, primăverii, / unduirii trupurilor neîncătuşate ale apelor, / meteorilor de muguri, / iubirii, mult mai puternice decât teroarea / nourilor călușI / asasini ai luminii ; / castanilor care ne vor dărui lampadare necerându-ne nimic... / Elenei care se smulge din braţele silnice / hotărâtă să înfrunte mai degrabă fierul decît să rabde / osânda blonzilor cârlionţi ai lui Menelaos ; / slavă credincioaselor iscălituri ale tenacelor pârâuri, / libertăţii lor — glorie-n păduri şi pe şesuri ! / ochilor viorelei care nu clipesc în faţa furtunii, / voinţei omului ieşit din iarnă slăbit, — glorie / acelora ce — apăsaţi de lespezi — / cred în forţa descătuşătoarelor vânturi, / în tine, primăvara mea, şi în / eternitatea celor care aşteaptă / învăluiţi în giulgiuri mari de piatră.“

Nu e nicidecum un exerciţiu retoric, ci o comunicare directă, aceea a conştiinţei deschisă conştiinţelor în aceste versuri ale poetului cetăţii. Pentru sensibilitatea sa în alarmă („M-au despuiat de piele de sus şi până jos“ — mărturiseşte poetul), orice atingere a integrităţii umane e echivalentă cu o leziune ce se cere recunoscută şi vindecată. Dar deasupra războiului, a violenţelor de tot felul, a nedreptăţilor, poetul proiectează imaginile calme ale adevăratelor puteri care durează în această lume. „Un car mărunt, cu grâu, ce trece / peste pământu'ntins şi rece // un car cu grâu ce se înclină / sub greutatea-i de lumină // un car cu grâu ce se apleacă / oftând încet şi vrând să treacă // printre chesoane, printre şire / de leşuri, printre cimitire — // şi trece, luminând cu spice / ucisul cer străpuns de-alice“.

Nu, nu este nicidecum sumbru orizontul acestei poezii peste care planează, obsedante, amintirile sfîşietoare ale atîtor Hiroshime, în care răsună, ca puse de un teribil Sfinx conştiinţei moderne, întrebările chinuitoare ale secolului. Nu este vocea unui înfrînt care se face auzită, deşi de atîtea ori a trebuit să rostească vorba „moarte“. Dar zidul acesta de cuvinte, durat încet, parcă fiecare vers izvorînd din examenul unei conştiinţe deopotrivă etice şi poetice, îşi dovedeşte temeinicia, tocmai prin

Scanned with OKEN Scanner

puterea cu care înfruntă neantul ce pîndește cuvintele omului. De aceea, *Hanibal*, ultima carte de poezie a lui Eugen Jebeleanu (cu tenebroasă noblețe ilustrată de fiul poetului, Tudor Jebeleanu), mărturie a unei înalte conștiințe lirice, e destinată să străbată timpurile.

[*„Hanibal" de Eugen Jebeleanu*, în *Steaua*, nr. 2/1973.]

CORNEL REGMAN
AL. PROTOPOPESCU

MOMENT EUGEN JEBELEANU

Al. Protopopescu: Peste puțină vreme se vor împlini patruzeci și cinci de ani de la apariția primului volum de versuri al lui Eugen Jebeleanu *(Schituri cu soare,* 1929). Nu s-ar putea spune că toată această distanță a prisosit nici poetului, din cale-afară de auster cu propria avuție de har, nici criticii, inexplicabil de economicoasă și mai ales prea festivă în aplecările sale spre această veritabilă „celulă" a poeziei noastre moderne, cum spunea cu un prilej Ștefan Aug. Doinaș. S-ar putea ca lucrurile să decurgă unul din celălalt. Autorului recentului *Hanibal* i-a plăcut, pur și simplu, să se lase „uitat", uneori decenii întregi. Mă grăbesc chiar să mă mir de impetuoasa fecunditate a unor poeți din preajmă, care pe la douăzeci și șase de ani sînt semnatarii a șapte volume de versuri!

Dar această parcimonioasă autoadministrare a fondului liric nu poate explica, singură, faptul că poetul nu are încă o retrospectivă editorială concludentă, cînd — iarăși confrunt faptele — confrați cu jumătatea și sfertul experienței sale au scos, de mult, cîte una-două cărți cu cununiță antologică. Nu-mi închipui cîtă greutate ar putea avea în momentul de față o culegere de comentarii intitulată „Eugen Jebeleanu interpretat de...", în genul seriei recent inițiate de Editura „Eminescu". Sînt aproape sigur că o astfel de întreprindere ar fi sub valoarea operei poetului, cînd nu ar fi de-a dreptul deformatoare.

Scanned with OKEN Scanner

Ceea ce cred că a stînjenit și diminuat relația dintre critică și poezia lui Eugen Jebeleanu e un „amănunt" în aparență paradoxal. Mă gîndesc la așa-zisa *consacrare de manual*, de care scriitorul a beneficiat firesc și la timp, dar care, prin rutină, a ajuns să funcționeze ca un mod de „înghețare" a contururilor valorice, contînd ca datorie împlinită în ochii criticii. [...]

Pentru mine, Eugen Jebeleanu este poetul care ilustrează, în cel mai nou înțeles artistic, celebrul stih parnasian : *„le plus grand soupir fait le plus beau vers"*. Dealtfel, în *Elegie pentru floarea secerată*, există o profesiune de credință intitulată manifest *Arma secretă*, absolut identică :

> Nu fi laș — umblă — respiră,
> ferește-te de lacrimi — preferă opalele.
> Ai putea fi un bijutier bun de lacrimi —
> *Fă din durere artă.* (S.n.)

Nu întîmplător această ultimă devoțiune spirituală, începută cu tălmăciri din crepuscularul, liturgicul și răzvrătitul Rilke, premergătoare debutului, rămîne, pînă în ciclurile ultimului *Hanibal*, linia de forță inconfundabilă a poeziei sale, căreia autorul nu i-a îngăduit să iasă în lume decît în momentele de paroxism. Or, aceste momente poetul nu le-a ales nici din lumina veiozei, nici din existența savantă a cuvintelor, ci din istorie și autobiografie. De aici misterul neestetizat al liricii lui Eugen Jebeleanu, de aici lapidaritatea și esențialitatea neafectată a versului, trăsături ce nu pot fi totdeauna cuprinse în categoriile tradiționale ale teoriei, cum ar fi *elegia*, *realismul liric*, *umanismul* etc. Mai presus de acestea, dar în interiorul lor, Eugen Jebeleanu este un modern tragic, iar o parte din opera sa un prelung bocet în ce are mai pur, mai sfîșietor și mai intraductibil acest cuvînt. El este poetul care a făcut din această zestre poetică românească o dimensiune universală, neresemnîndu-se să facă din mijloacele lamentației universale o dimensiune autohtonă.

Cornel Regman : O disjungere mai hotărîtă e necesară pentru discuția noastră, concomitent cu... încetinirea vitezei. Altfel, riscăm să spunem lucruri de o oarecare

Scanned with OKEN Scanner

importanţă „făr'a prinde chiar de veste". Nici noi, nici mai ales cititorul. Mai întîi, ce e cu „consacrarea de manual", cu „poetul de manual" Eugen Jebeleanu ? Poate fi năpăstuit poetul pentru că manualele şi antologiile tematice îşi fac de lucru, cu încăpăţînare, mereu cu aceeaşi bucată ? Nu-i mai puţin adevărat, iarăşi, că *acea bucată există* în opera autorului şi, pe lîngă ea, altele, de aceeaşi factură, care-i ţin trena, îi formează anturajul. Dar Jebeleanu e departe de a exemplifica singur această particularitate. Aproape identică e situaţia lui Mihai Beniuc, a Mariei Banuş, a lui Radu Boureanu, a lui Miron Radu Paraschivescu, poeţi cu o prezenţă palpabilă în lirica anterioară Eliberării, poeţi ai resurecţiei, poeţi martori ai evenimentelor care au dus la Insurecţia naţională armată şi ai perioadei imediat următoare, în fine, poeţi-agitatori în anii de început ai construcţiei socialiste. Din păcate — mă refer la această ultimă perioadă —, moda era a „romanelor în versuri", a „cînteceţelor" pentru cîte cineva, iar poezia era înţeleasă ca emanînd de la o fiinţă care trăieşte între pereţi de sticlă, în văzul public. Ce putea ieşi dintr-o atare supraveghere de sine, care anula cu desăvîrşire spontaneitatea, îndemnînd mai degrabă la sentimente studiate, la atitudini standard ? Poetica aceasta din vitrină, maniera de a trata atitudinile lirice, sentimentele ca pe nişte exponate au reprezentat răul cel mai mare ce s-a adus poeziei în acei ani, egalat doar de pornirea industrioasă a unor poeţi — efect, de asemenea, al formulei de a oferi prozodia pe bandă rulantă.

Altfel, poezia angajată, poezia politică, poezia cetăţii (cum într-un fel mai poematic i se spune acum), care de la Whitman încoace trăieşte vîrsta ei modernă, după ce în epoca redeşteptării naţiunilor îşi trăise copilăria şi adolescenţa, nu poate fi făcută vinovată de mezalianţa cu anecdotismul, cu poanta vînată cu disperare, şi mai ales cu contrafacerea în cele mai felurite chipuri. Revenind la Eugen Jebeleanu, e de subliniat faptul că poetul tipic „de manual" *(Lidice, În satul lui Sahia, Bălcescu* etc.), cu poezii rezumabile, e concurat relativ repede de poetul unor ambiţii care nu-l înstrăinează nici de istorie, nici mai ales de patosul civic, apropiindu-l în schimb de poezie. *Surîsul Hiroshimei* este indiciul acestei

Scanned with OKEN Scanner

emancipări, al reînscrierii pe orbita lirismului, poziţie cucerită nu numai pe planul „viziunii“, al „ideii poetice“, dar cu consecinţe durabile şi în planul limbajului. De fapt, nici nu ştim cum s-ar fi putut produce miraculoasa levitaţie dacă poetul n-ar fi ştiut să azvîrle la timp peste bord cuvintele îngreuiate de duioşii factice, reprezentările prăfuite, versificaţiile netrebuincioase, tot acel balast prin care producţia lui aducea cu a altor şapte. Pe nesimţite, el şi-a reeducat bunele deprinderi care-l alătură acelei poetici percutante, consecutivă experienţelor de atîtea feluri ale secolului (expresionism, avangardă etc.), poetică numărînd printre rezultatele ei cele mai frapante faptul că poezia se pune în mai direct şi mai expresiv contact cu realul, asumîndu-şi-l fără intermediar. Numai că spre deosebire de un Neruda („receptat“ la noi, la un moment dat, de Maria Banuş), din descendenţa whitmaniană pletorică, la Eugen Jebeleanu „cîntarea“ îşi impune accentul austerităţii, ea exprimă o mare înfrînare a disponibilităţii spre joc, mărturisind acel gen de supunere la obiect care e al piliturii de fier ce se rînduieşte *decis* pe liniile de forţă ale cîmpului magnetic. [...]

Sînt convins că despre bocet ca una din speciile poetice româneşti, promovată — prin fapta lui Eugen Jebeleanu — printre categoriile lamentaţiei universale, mai sînt încă destule de spus. Înainte de a-ţi trece cuvîntul, aş vrea doar să mai observ că în acest din urmă volum al poetului se rostesc preferinţe pentru un cîntec simplu şi esenţial, direct şi totodată saturat de reflecţia conţinută (care nu e mai niciodată mîngîietoare, ci mai degrabă amară şi chiar sarcastică), liric-magic prin capacitatea pe care o au lucrurile de a sugera starea elegiacă, elementar-poetic ca tot ce ţine de condiţia liminarului. Acest cîntec, această elegie mai curînd dură decît neagră, Jebeleanu a mai încercat-o, şi s-ar putea spune că începuturile ei sînt de căutat în creaţia sa din timpul războiului, înainte ca gustul pentru oratorii şi pentru anecdotic să-l fi cîştigat. Două poeme, îndeosebi, publicate în *Preocupări literare* şi în *Kalende* (1942—1943), sînt de amintit : *După luptă*, un bocet autentic (amintind de nu puţine poeme din *Elegie pentru floarea secerată* şi de

Scanned with OKEN Scanner

„cîntecul“ reprodus anterior), și *Veacul de grație*, în amintirea prietenilor dispăruți în război, acesta din urmă mai aproape, prin tonalitatea aspră, prin nota de demistificare dureros-drastică, prin gestul patetic din final al refuzului oricărei alte atitudini în afară de disperare, de unele poeme din *Hanibal*. [...]

[...] O singură remarcă aș mai avea de făcut în legătură cu „thanaticul“ Jebeleanu. El conservă multe trăsături ale unui mod de manifestare colectiv-empiric, și tocmai acest lucru ne-a îngăduit să vorbim de bocet, deși din cele ce-ai spus mai înainte ar putea reieși că renunți la această înrudire. Bocetul e expresia „naturalistă“ a emoției, și în orice caz forma ei gesticulată. În timp ce alte moduri ale lirismului împing pe poet la o „întîlnire de taină“ cu sine însuși, prin acesta el își caută sprijinul în elementele și pretextele lumii din afară. E ca și cum durerea, care așteaptă la praguri, pîndește clipa cînd să năvălească, să „năboaie“ (am mai folosit acest cuvînt) sau înlănțuie ca un vrej pivotul-pretext apărut în cale și arde cu pălălaie pînă la deplina combustie a materiei cu care a făcut un singur trup. Un scurt răgaz, apoi flacăra se întețește din nou, întreținută de un alt prilej exterior. Fiind o modalitate de „colaborare“ imprevizibilă cu realul, cu obiectele, se înțelege că poezia nu e stăpînă pe obiectele și ocaziile acestea, dimpotrivă, tocmai ele par a o domina, i se impun, iar varietatea, chiar disparitatea lor e legea. De aici aspectul barochizant al acestei poezii în care, pentru a ființa, sentimentul *se impurifică* — chiar în condițiile discreției — devenind volum, belșug de forme, greu subtext îndoliat :

> Cu cheia care-mi tremură în mînă —
> pe cînd erai
> puteam să deschid orișice ușă.
> Acum ușa ta îmi spune : stai !
> și celelalte sunt de cenușă.

Am spus toate acestea tocmai spre a face legătura cu celălalt Jebeleanu din *Hanibal*, despre care încă n-am apucat să vorbim, poetul „parabolelor civile“, atît de deosebit la prima vedere, atît de același, la o privire mai atentă. Criticii care au comentat volumul n-au pierdut ocazia de a elogia, precum se și cuvenea, pe *bărbatul*

Scanned with OKEN Scanner

Jebeleanu, omul unei conduite exemplare, dar prea multe imnuri despre *bărbat* fac să treacă pe al doilea plan creaţia şi pe autorul ei.

Originalitatea acestei părţi a volumului e incontestabilă. Poemele continuă firul mai vechilor *Cîntece împotriva morţii*, dar împlinirile sînt mai numeroase, datorită abolirii discursivului, operaţie salutară care a făcut din „parabole“ o specie de satiră unică, impulsivă şi dură. „În duşmănie“ — expresie populară ce califică superlativul urii nereţinute, instinctive — pare a fi chiar dispoziţia care prezidează aceste versuri pornite dintr-o mînie zăcaşă (limitată adesea în zările ei), foarte potrivită să lovească, umilind-o, forţa oarbă, sumară şi strivitoare, căci, evitînd subtilităţile, satira aceasta găseşte forme tot atît de brutale şi expeditive în a o identifica şi desfigura. În fond, cu mijloacele şi temperamentul său atît de bine acordat pe o particularitate a psihologiei colective (credinţa în forţa de a sancţiona a demnităţii, viul sentiment al superiorităţii în cuget), Eugen Jebeleanu ilustrează prin satira sa o faţă a omeniei noastre. Poezia care dă titlul volumului vine cu toată duritatea cerută de trebuinţa de a înfăţişa pe cuceritor, forţa lui de anihilare e sintetizată magistral în cele două imagini — şi sumare, şi şocante — ale elefanţilor ce vor fi părut celor ameninţaţi nişte îngrozitoare maşini utopice ; nu mai puţin fericită în necruţarea ei laconică e şi replica din final — singurul răspuns potrivit :

Nimeni n'avea ceea ce el avea :
superba lui trufie
şi elefanţii
şi labele lor sfărâmând vertebrele
acestor Alpi albiţi de spaimă.

Călca, de-abia să se audă, peste stînci
şi s'auzea în lună, şi
nimeni nu mai văzuse trîmbiţele
de piatră ondulândă ale acestor fiare.

Şi n'au învins.

(Hanibal)

[...] Un *Coşmar* îmbogăţeşte acest barochism sarcastic cu neaşteptatul suprarealist, întărind şi mai mult impresia că ne găsim în prelungirea dispoziţiei (dar cu ce clari-

Scanned with OKEN Scanner

tate şi adresă a mesajului !) care a prezidat poezia insurecţilor din anii ultimului război, unul din ei fiind chiar Jebeleanu :

M'au invitat — în somn — vreo şase
mari procurori, ca să mă'ntrebe
de ce-mi plac fetele frumoase
şi nu frumoasele cu ghebe,
. . . . . .
de ce sunt cu Trufia frate
ce drept să umblu mă provoacă
şi nu prefer să car în spate
umblând în patru labe, o vacă, [...]

de ce săgeata fermecată
se'ntâmplă să mai dea şi'n proştii
ce vor să'nghită lumea toată
vârâtă'n guşa mică-a ploştii...

Aici — „procurorii“, altădată „perfectul acroba“, apoi „centaurii“, apoi „Hanibal“, apoi „Apostolul“, „dihorii“, „satrapii“, „Prea Sfînta Neruşine“, cei cu „priviri de solzi de-oţel“, „privighetorile“ ipocrite, „cel care vrea să-mi pătrundă în suflet cu biciul“, „heruvul caligraf cu aripi lucind de gomină“ etc., etc. sînt numai o mică parte din întruchipările acestui sarcasm civic de-o speţă cum poezia românească n-a cunoscut încă. Despre această parte a creaţiei lui Eugen Jebeleanu — o constantă în neostenită modificare — sînt convins că se va mai vorbi mult.

[Dialog *Cornel Regman—Al. Protopopescu*, în *Tomis*, nr. 10—11/1973 ; reprodus în : Cornel Regman, *Colocvial*, Ed. „Eminescu“, Bucureşti, 1975.]

ION ADAM

REFUZUL UITĂRII

Pare paradoxal că romanticul vizionar şi patetic care este Eugen Jebeleanu a putut fi tentat iniţial de ermetism. Azi, cînd contemplăm traiectoria lirică a poetului,

Scanned with OKEN Scanner

înţelegem clar că „perdeaua aluzivă“ de simboluri hieratice masca nu un deficit de emoţie, ci un surplus. Surplus care, imprudent dezvăluit într-o lume de contemporani cu idealuri domestice, l-ar fi făcut vulnerabil pe autor. Ceea ce ar fi fost absolut inacceptabil pentru un temperament liric orgolios, prea puţin dispus să meargă la Canossa pentru a capta bunăvoinţa unui public suficient. Decomprimarea tumultului interior nu s-a lăsat mult timp aşteptată. Ea este corelativă metamorfozelor existenţei sociale. [...]

În *Ceea ce nu se uită*, negarea uitării implică o fulminantă acuzare a celor vinovaţi de hecatombele de morţi în război. Drama personală există, desigur, şi aici, dar ea palpită în subteran, aidoma pînzelor freatice. Cea care se manifestă fiind îndeosebi o conştiinţă exponenţială. Aceeaşi retragere a suferinţelor proprii într-un plan secund este detectabilă în *Surîsul Hiroshimei* şi în *Cîntece împotriva morţii*. Amintirea — apocaliptic figurată — a uriaşei crime de la Hiroshima împrumută ceva din concreteţea dură a rocilor : „Iau amintirea / şi fac din ea beton, / făclii şi scuturi“. Cel ce se judecă cu trecutul în faţa unei supreme instanţe are facultatea grozavă a miticei Gorgone de a putea trece chipurile asasinilor în nefiinţă : „Şi daţi-mi chipurile vii / ale-asasinilor / ca să le pot preface în / neant. / Veniţi şi ajutaţi-mă / să fac pe omul Om / să stea de strajă / şi chiar şi-n somn / să-i fie pletele cabrate de memorie“ *(Ca să pot apăra)*. Un complex de culpabilitate începe însă să se contureze de pe acum, chiar dacă cuvintele mai poartă încă „coifuri de fier“, marcînd coborîrea în subteranele eului. Cei morţi îl resping tacit pe poet, pentru marea vină de a nu fi ştiut să-i apere *(Morţii aceştia)*.

Elegie pentru floarea secerată şi *Hanibal* sînt însă cărţile radicalei schimbări la faţă. Purificată de trucuienţă, de intemperanţă lexicală, de congestii verbale, poezia (aliaj inefabil de suavităţi şi durităţi eshatologice) vizează acum esenţele. Nimic mai opus, la prima vedere, decît lirismul elegiac, cu inflexiuni thanatice din *Râul pe obraz* şi sarcastica denunţare a apostolilor răului din *Parabole civile*. Ipostazele sînt însă complementare.

Scanned with OKEN Scanner

Râul pe obraz stă sub semnul lui Orfeu. Un refuz înverşunat al resemnării, o inacceptare absolută a morţii imprimă o tensiune patetică acestui „monodialog". [...]

De reţinut că şi reconstituirea insistentă a ororilor, departe de a reprezenta o voluptate a poetului, cum s-a insinuat uneori, devine de fapt, contemplată prin această prismă, un act de partizanat în favoarea forţelor vieţii. Cum ades se întîmplă, terifiantul este lespedea ce ascunde tainicul drum spre suav. Şi chiar o poezie ce imaginează înfricoşătorul supliciu al jupuirii de viu are ceva din seninătatea personajelor din planşele lui J. Van de Velde sugerînd ca şi la acesta perenitatea, îndărătnicia vieţii, pe care nici o suferinţă şi nici o brutalitate nu o pot anula : „M-au jupuit de piele de sus şi până jos / şi mi-a-runcară pielea la fel ca pe o plasă. /.../ Voi tremura, probabil, un pic, că's jupuit / de piele, şi sunt roşu în veacul generos / şi n'o să vadă nimeni cum sunt şi, negreşit, / privindu-mă vor spune : — Ce trandafir frumos !" *(A doua ediţie specială).* Evocarea crimelor, prezenţa teratologicului sînt învestite şi cu o funcţie premonitorie. Uitate, ororile se vor repeta, potenţate prin sadice rafinamente. Împotriva lor trebuie aşezată de veghe Memoria. Nu una fugară, sinuoasă, înclinată spre estompe şi indulgenţe, ci una colţuroasă, totală, necruţătoare. Între „băuturile memoriei cîntăritoare" şi cele ale „memoriei imprudente", Eugen Jebeleanu le-a ales pe cele dintîi. De aici s-a înălţat un patetic NU spus morţii, rostit uitării.

[*Luceafărul,* nr. 30/1974.]

Scanned with OKEN Scanner

IV RETROSPECTIVE. CONSIDERAȚII GENERALE

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

IMAGINE ȘI VIZIUNE LA EUGEN JEBELEANU

Rezerva pe care unii poeți și critici o manifestă față de imaginea poetică — această celulă a liricii moderne — nu ni se pare a fi determinată de saţietatea omului de azi de a trăi, pe toate planurile, o „civilizaţie a ochiului", cît de abuzul la care au supus-o o serie de scriitori, îndeosebi de orientare suprarealistă. Pentru aceştia, de fapt, imaginea se naşte din simplă asociaţie verbală, stabileşte doar o relaţie între elemente cît mai disparate, şi — ca atare — tinde numai să jupuiască suprafaţa lucrurilor : valoarea ei se măsoară, în extensiune, prin gradul de alteritate, pe care-l manifestă între ele, lucrurile somate să ia loc în spaţiul ei ideal. Rezerva faţă de un asemenea procedeu este, aşadar, refuzul faţă de o poetică a grabei şi facilităţii. Pentru a putea să îmbrăţişeze realul şi irealul, imaginea trebuie să fie — cum spune Pierre Jean Jouve — „un fruct al memoriei" : să divulge, prin elemente concrete, un sens acumulat, şi adîncit, al universului, să actualizeze potenţele semnificative ale lumii noastre. Numai în felul acesta, lirismul se va impune ca o replică faţă de real, ca o altă geometrie — posibilă datorită virtuţilor creatoare ale imaginaţiei. Cu alte cuvinte, imaginea trebuie să fie permanent un prag al viziunii, să sugereze — dincolo de datele care intră în componenţa ei — o altă faţă a universului, misterul lui inepuizabil.

Lirica lui Eugen Jebeleanu se impune printr-o anume imagistică ce mărturiseşte o adevărată voluptate a vizualităţii. De la *Inimi sub săbii* (1934) pînă la *Elegie pentru floarea secerată* (1967) şi încă, în poeziile cele mai recente, publicate în paginile *Contemporanului*, într-o măsură ce variază în funcţie de o tematică subia-

centă sau explicită, imaginea se încastrează mereu în discursul liric, marchează diverse praguri de perspectivă, sau trece pe nesimțite în viziune — de cele mai multe ori, cutremurată — a existenței. Titlul însuși al volumului de debut este o imagine—blazon : cele două elemente „desenate" decupează semnificații contrastante, antagonice chiar, sugerînd — îndărătul lor — un „cîmp" desfășurat în durată. Implicația factorului timp este atît de pregnantă, încît avem imediat impresia concretă a unei epoci cu sensibilitatea ultragiată de multiple forme ale violenței. Dincolo de influența lui Ion Barbu — vizibilă în eufoniile verbale, în criptarea savantă a mesajului, în predilecția pentru cuvintele monosilabice rostogolite ca niște cristale pe lespezi și în rigoarea neiertătoare a anumitor ritmuri —, E. Jebeleanu e, aici, memorabil datorită unei ferme lapidarități a imaginilor, tăioase și precise, asemenea lucrurilor pe care le cîntă, constituite mereu ca praguri de potențiale viziuni lirice. Într-un hemistih ca *Iarba dă soldați (Anotimp armat)*, echivocul semantic al verbului deschide o întreagă perspectivă în care tîlcurile „joacă" în funcție de darurile imaginative ale cititorului : de la „iarba *descopere* soldații ascunși", la „iarba *naște* soldați" sau „iarba *se aseamănă* cu armele soldaților" — toate interpretările sînt posibile ; iar marginea aceasta de indeterminare este condiția însăși a viziunii ce se iscă îndărătul cuvintelor, ca o zare mișcată. Poetul pare conștient de tehnica pe care o utilizează, căci revine aproape explicit asupra ei, într-o poezie intitulată *Nelămurit*, care sfîrșește cu o strofă absolut semnificativă : „Apus — flori oxidate — prin lentile" *(Nimeni nu știe)*. „Ștergeți aquarela. / Cum calcă seara, e și nu. Gazela / Se șterge cu copite ude-n file." De data aceasta, obscuritatea se obține prin exces de determinative, ca la maestrul amintit, adeverind o lecție de poezie bine asimilată. Cît de rafinat-prețioasă, prin jocul contrastelor, este în *Autoportret* următoarea „schiță de cap", care — în mod uimitor — manifestă, pe deasupra, o certă asemănare cu modelul : „Leprei din soare-mpărat, / De toate razele tuns, / Capul se pleacă surpat / Pletelor lungi ca un plîns..." !

Urmărirea imaginilor poetice într-o operă devine, fără îndoială, un lucru pedant și lipsit de semnificație, atîta timp cît ele nu ne permit depistarea unor linii de

Scanned with OKEN Scanner

forță care le ordonează într-un anumit sens, a unor direcții obsesive capabile să configureze stîlpii susținători ai universului liric. La Eugen Jebeleanu imaginile se adună, însă, coagulînd — după opinia noastră — patru mari direcții care străbat întreaga sa activitate lirică. Există, mai întîi, o pronunțată preferință pentru imaginile care năzuiesc să surprindă sau să fixeze trecerea temporală. În *Inimi sub săbii*, ele ni se oferă ca gravuri ale unui timp revolut, linii sumare, dar expresive, în care durata capătă extensie, dar e lipsită de adîncime : tablourile sînt bidimensionale, trasate cu o peniță fină, sau tăiate puternic în lemn. Poetul se simte, cel mai adesea, detașat de propriul său subiect, așa cum certifică finalul poeziei *Senior de ceașcă* : „Văd timp de bătălii. Leat mediu. / Cu alții-n fier și-n gînduri grave, / Dădu și prințul un asediu, / Pe undeva, prin mlaștini slave. // Re-ntors în timp pribeag. Schimbat / Prințul : sluțit în bătălie. // Sfîrșitu-acesta nu l-am dat ; / El plînge-n smalț și-n veșnicie.“ Alteori, el se simte foarte apropiat de „drama“ eroului său ; dar desenul e static, ca-ntr-un tablou de epocă, încremenirea personajelor avînd un hieratism caligrafiat : „Havuzul cerului stropește spadă ; / Încremenitul cavaler sub ea, / Bronz înverzit sub rece acoladă, / Plecat grumaz tăceri nu străpungea.“ Tabloul „se mișcă“ abia în final, dar nu datorită eroului din istorie, ci autorului care-i adresează un îndemn la revoltă anticlericală : „Rotește-arătătorul de lumini, / Din bărbi ia-ți mătură pentru coturn / Și dîrz smulgînd inelul lui Saturn, / Din popi fă constelații de jivini.“ *(Îndemn)*. Alteori, timpul nu e fixat în linii ferme, ci surprins în curgerea lui inefabilă : „Jos, se naște viața prin sfîrșire, / Spre a săvîrși un cerc deplin ; / Zorile vor izbucni un crin / cu cenușe-n gura lui subțire.“ *(Tălmăcire)* ; sau : „Orele moarte-au căzut în monede“ *(Amintirea)* ; sau : „Ca sidefate clape, / O dimineață oștile-și schimba.“ *(Bură de dimineață)*. Oricîtă mișcare ar avea aceste zugrăveli, nu e greu de reținut că timpul e văzut ca o materie grea (crin, cenușă, monede, clape, oști), care se sedimentează și se stratifică : e Istoria însăși, pe care poetul o scoate din neant fixînd-o în verb, în tablouri statice, ca niște frize fragile. Douăzeci de ani mai tîrziu, epoca celebrată în *Inimi sub săbii* îi va apărea

Scanned with OKEN Scanner

poetului sub chipul unei fiare : „Ce este întregul / ev mediu, / cu-ngrozitorul lui colan de lănci turbate / ca un mistreț zbîrlit, / față de lumea voastră ?“ *(Capitalismului)*, iar în *Cîntece împotriva morții* (1963) o perioadă istorică și mai îndepărtată e zugrăvită în linii grotești, de un crud realism, și opusă — din nou — prezentului : „Luna / plombează cu argint / măseaua cariată / a Coloseului. / Caracalla privește / cu fruntea-ngînduratâ de o sută / de bice-ale invidiei / la măreția criminalilor / de azi.“ *(Cosimino)*. Schimbarea operată — dinamismul și grotescul introduse în tablou, participarea eului liric la subiectul ales, deci trecerea imaginii în viziune — marchează o mutație poetică, adeziunea la o artă angajată. Nu numai politicul, ci și o altă experiență de viață, crucială, solicită adeziunea poetului la temele sale. Cînd, în *Elegie pentru floarea seceratâ*, E. Jebeleanu scrie : „pisica zilei de Joi pîndită de leopardul de Vineri“, ferocitatea implicată în vers subliniază o altă viziune asupra timpului, o dușmănie clamată pe față, și cuprinde însăși ființa sa, neputincioasă totuși înaintea marelui Inamic : „încă mă pot face înțeles / șuierînd — mîncînd din vînt / pierzînd dinți pontoane ale podului memoriei...“ *(Cuțite)*.

O nouă dimensiune lirică se manifestă într-o serie de imagini ce traduc o experiență cumplită : familiaritatea cu moartea. Temele thanatice abundau încă în *Inimi sub săbii ;* dar acolo extincția era privită de la distanță, se închega în tablou fin desenat, căpăta suavitatea zăpezii atinsă de umbră *(Sfîrșit princiar)*. Gîndul propriei sale dispariții nu-i sugerează poetului încă nici o teroare : e o virtualitate pură, reductibilă la o imagine de o prețiozitate barocă („Amfiteatru-n ceruze / Întristînd gura rece“), memorabilă prin imaginea „timpului rămas singur pe cal“ *(Apoi)*. Era, deocamdată, o familiaritate cu *ideea* morții. Odată cu *Surîsul Hiroshimei* (1958), ea devine familiaritate cu spectacolul morții, și ia forma lirică a unor viziuni halucinante, apocaliptice : Glasul demonului din a XX-a vale (poemul însuși este orchestrat ca un mare spectacol) declară cavernos : „Pot să prefac orice munte / într-un nimic răsturnat, / o piramidă a golului / cu creștetu-n jos, / o colosală / cupă de beznă !“ ; sau : „Fosforescentul plantelor sînt, / al codrilor stufoși de dinamită... // Sînt plantatorul / miraculos / al pal-

Scanned with OKEN Scanner

mierilor exploziilor...“ Ca orice spectacol, moartea Hiroshimei este însă văzută, nu trăită, oricîtă concretețe ar avea imaginile pietrelor care evadează din propriile lor granițe naturale, care se transformă parcă în vietăți ce agonizează. Mai multă emoție are dialogul liminar cu moartea din *Cîntece împotriva morții*, în care comparațiile — păstrate în sfera experienței casnice — au o nuditate rece și gravă : „[Mizeria] îți seamănă ca două picături, / ca două lacrimi de spălătoreasă / ce se apleacă pe sicriul albiei / în care nu-și dă seama ce mai spală : / rufe sau giulgiuri, pruncul nou născut / sau pe bătrînul mort ce nu mai cîntărește / mai mult decît un prunc...“ Adevărata cutremurare în fața morții — care, de data aceasta, este *experiența* personală devastatoare — o atinge Jebeleanu în *Elegie pentru floarea secerată*, carte străbătută de la un capăt la altul de o tandrețe sfîșiată după ființa pierdută. Atunci cînd scapă el însuși emoției prea puternice care-l devoră, poetul construiește „situații poetice“ de mare expresivitate, precum ipostaza *Daniel în groapa cu lei*, în care confesiunea din versul final echivalează o întreagă viziune a durerii universale : „E groapa singură, cu buzele senine / nu se aude-un pas afară // Și toate fiarele se plimbă-n mine“ ; sau îndură cea mai cumplită suferință a celui rămas singur : incapacitatea ontologică de a deveni altceva, sau altcineva, conștiința identității cu sine însuși în pofida rugului pe care arde *(Cel mai nefericit)*. Aici, familiaritatea cu moartea atinge limita extremă : dispariția ființei iubite este afirmată și negată în același timp, cu o încredere străbătută de patetice accente de optimism, versurile — simple, directe, am zice : brute — comunicînd un fel de fericire tragică.

Al treilea grup de imagini care direcționează lirica lui Eugen Jebeleanu sînt cele ale revoltei. Ele încep odată cu *Ceea ce nu se uită*, poem publicat în 1945, dar sînt anunțate încă din *Inimi sub săbii*, prin versul pe care l-am citat :„Din popi fă constelații de jivini“. Expresie a atitudinii militante, ele sînt fructe ale memoriei și ale urii : „Dar eu nu uit nimic. Eu sînt strigoiul / Din plină zi, cu buze de cenușă, / Cel ce-și deschide vinele și vede / Că nu mai curg în ele decît lacrimi / Din plînsul celor răstigniți de voi.“ În numele „morților neștiuți“, poetul se vrea acum „topor“, sau „flacără cu

Scanned with OKEN Scanner

gheare", sau — fără nici o aluzie livrescă la codrul shakespearean de la Dunsinane — „o pădure-n mers răzbunătoare !". Determinate istoric, alimentate din trecut, datele prezentului capătă înfățișări crîncene sau epuizate, ele fixează — în părul „albit la douăzeci de ani" — „fantoma primăverilor pierdute, / năluca tinereții gîtuite". În *Cîntece împotriva morții,* Omul visat de poet are „pletele cabrate de memorie", veacul acesta „uituc" e plin de „monstruoși negi explozivi", mormintele celor bogați sînt adevărate palate cu îngrădituri de fier „pentru ca nu cumva / palele mîini de lună cleptomană / să fure-un răposat...", iar sarcasmul acesta se adaugă, acum, ca o nouă componentă a discursului liric. În *Surîsul Hiroshimei,* revolta zugrăvește, pe fondul ultim al Istoriei, viziunea cumplită a „Crimei [...] cu capu-i de satîr ascuns în beznă !"

În fine, ultima categorie de imagini din lirica lui E. Jebeleanu — poate cele mai expresive, în care fantezia poetică joacă un rol esențial — închide viziuni ale vieții active și triumfătoare. De la imaginea măruntă și grațioasă a razei de soare care se „plimbă pe tavan / [ca] o maimuțică ageră" în fiecare odaie *(Dialog în cartierul nou),* pînă la sticlirea de dimineață a „iezerelor [care] ies din punga nopții / ca niște bani de-azur" (*E muntele),* de la bestiarul luminos pe care-l creionează în *Oh, animalele,* pînă la cascada imagistică din *Cocoșii orașului* („creasta voastră pune-în mișcare / spițele soarelui" ; „sans-culoți, / vestitori, / rebeli impetuoși" ; [care] „faceți gargară cu beznele" : „incendii de aur localizate, / peceți zburlite, / trîmbițe civile de pene", „limbi ale zorilor" : „brichete în pumnul transparent al dimineții" etc., etc.) ; de la notația bucolică („Aud cum respiră pădurea, / la gît cu arterele albastre / ale pîrîului") sau senzuală („Femeia se-apleacă, / ia mărul, / și sînii-i o clipă iviți / strălumînează pădurea / ca două ecouri rotunde-ale / lunii..."), la cea modernă (cu implicații politice : mașina de scris e văzută ca o „mitralieră civilă", într-o poezie dedicată lui József Attila), uneori șocantă prin elementul de civilizație ce-l introduce (spălătoreasa e „soră cu soda", noaptea „cu mască de cloroform / răsuflă tăcută") sau prin temeritatea asociației („Nucile... erau creieri mărunți de filozofi cinstiți") — toate acestea surprind aspectele

Scanned with OKEN Scanner

dinamice ale vieţii, reperele care indică dialectica ei interioară, protestul şi lupta. Un plan sonor vibrează îndărătul datelor de ordin vizual, după cum un plan social şi istoric respiră dincolo de pragul prezentului.

Într-un discurs liric mereu mai patetic şi mai descătuşat prozodic, imaginea poetică a lui Eugen Jebeleanu trece în viziune cutremurată a existenţei ori de cîte ori e alimentată de sevele adînci ale memoriei. Atunci, poetul coboară îndărăt în timp, pînă la „ceea ce nu se uită", pentru a-şi alege, fără prea multă deliberare, cuvintele care-i vor compune cîntecul, iar metafora ce rezultă ne fulgeră, încărcată de Istorie : „Nu ! Nu stau lîngă moarte. / Stau lîngă tine şi-aud / cum lacrimile picînd / nu vor să dispară, ci — strălucitoare stele-trasoare — / se-adună răzbunătoare, / în cartuşiera de-azur / a Revoluţiei".

[*Contemporanul*, nr. 17/1971.]

AUREL MARTIN

VOCILE TRAGICULUI

Laureat al premiului „Etna-Taormina" pentru *Surîsul Hiroshimei*, Eugen Jebeleanu îşi vede răsplătită internaţional una dintre creaţiile sale realmente caracteristice. Şi ca problematică. Şi ca modalitate de expresie. Concretizînd vocaţia autorului pentru adevăr, tragic şi metafizic. Într-un context prin definiţie de excepţie şi, tocmai prin aceasta, revelant. Concentrînd în datele lui materiale, ele însele obiectiv dramatice, elementele esenţiale ale unul conflict etern şi universal. Avînd ca protagonişti Viaţa şi Moartea. În ipostaze deopotrivă fizice şi alegorice. Dominînd la toate nivelele şi în toate înţelesurile metaforice existenţa. Tema e, se ştie, veche — şi rar poet care n-a abordat-o, de vreme ce, într-un fel sau altul, toate drumurile duc la ea. În cazul lui Jebeleanu, cîştigă anume valenţe care o scot de sub regimul cotidianului. Căci, aici, e vorba de un atentat de factură monstruoasă al Morţii împotriva Vieţii. Alimentat şi provocat nu de legile implacabile ale speciei, ci de geniul Rău-

Scanned with OKEN Scanner

lui, scos însă din orizonturile imponderabilului şi ale abstractului sau din acelea ale romantismului tradiţional şi adus la dimensiunea lui manifestă, activă, la modul gîndirii diabolice umane. Ideea de moarte sau sentimentul morţii nu mai sînt, în consecinţă, izvoare naturale ale melancoliei, ale resemnării sau ale lucidităţii. Tragicul provine, în *Surîsul Hiroshimei*, din insolitul situaţiei, din caracterul şi efectele catastrofale, genocide ale acestuia : cineva alege ca soluţie finală crima şi acţionează prin surprindere, risipind în neant o civilizaţie şi o colectivitate. Destrămînd realităţi şi pararealităţi. Pulverizînd în neant şi condiţia obiectivă, şi pe cea subiectiv ideală, configurată în somn. Somnul fiind, la Eugen Jebeleanu, o modalitate, eliberatoare, de ancorare în posibilul feeric, şi nu, ca la Eminescu, o sugestie a extincţiei. Dar, în acelaşi timp, ca în eresuri, găzduind premonitoriu reprezentări inverse ale adevărului iminent dramatic. Proiecţia în fantasticul oniric, seducătoare prin răscolirea straturilor obscure ale aspiraţiilor omeneşti desalienante, se înscrie (în amintitul conflict vital) ca expresie a evadării din fenomenal, ca variantă a împlinirii totale, dar şi ca tulburător termen de comparaţie. Ursit a amplifica, prin contrast, valenţele tragice ale raportului dintre ştiut şi neştiut, dintre previzibil şi imprevizibil, dintre real şi imaginar. Căci suita de vise (al oraşului, al pescarului bătrîn, al mutilatului de război, al omului-cal, al negustorului sau al poetului), remarcabile fiecare prin altitudinea trăirilor emoţionale, prin calitatea transfigurării, prin fulgurarea, la scara transcendentului, a laitmotivului „speranţei“, se situează, arhitectonic şi cronologic, ca moment de vîrf, între ceea ce e şi ceea ce va fi. Între purgatoriul îngăduind senzaţia unei virtuale ameliorări şi între ceea ce va însemna, neaşteptat, infernul apocaliptic. [...]

Reluată peste cîţiva ani, într-o plachetă unde ipostazierile sînt multiforme *(Cîntece împotriva morţii)*, relaţia fundamentală din *Surîsul Hiroshimei* vizează un raport existenţial de ordin universal. Ieşind, deci, de sub semnul excepţiei marţiale. Al hazardului şi insolitului. Moartea e văzută acum ca fenomen cu statut social, stăpînind autoritar o parte (cel puţin) din umanitate. Prin „gemene“, „odrasle“ şi „slujitori“, care acţionează sub protecţia încurajatoare a Tiraniei. Proliferate pe meridiane

Scanned with OKEN Scanner

și paralele diverse, Mizeria, Foamea, Meschinăria, Perversitatea, Invidia, Lăcomia — stări, așadar, economice și morale, receptate alegoric — sînt. fiecare, manifestări sinecdotice ale aceluiași principiu : Moartea. Așa cum, prin contrast, femeia cu brațele încărcate de trandafiri,

soră a sfărîmătorilor de lanțuri,
logodnică a timpului ce vine,

apărînd, mereu și pretutindeni,

senină și înaltă,
pururi senină și înaltă,
cu-o roză între dinții scăpărători,

e, asemenea „surîsului", un simbol al Vieții, al încrederii, al valorilor umanist-optimiste. Nu însă neapărat idilice sau utopiste. Căci, avînd o țintă precisă, „cîntecele" lui Eugen Jebeleanu se întemeiază pe antiteza (nu obligatoriu romantică) dintre real și ideal. Dar mai ales pe convingerea că dihotomia rău-bine (obiectiv și subiectiv adevărată) pretinde, omenește, o atitudine ofensivă, menită a răsturna, în favoarea Vieții, raportul existent. Ceea ce explică tonalitatea violent satirică, demascatoare, uneori pamfletară, apelul la „faptul divers" și la instantaneul prin sine elocvent, exploatarea altor disponibilități ale gestului estetic decît cele folosite în *Surîsul Hiroshimei*. Poem de transfigurare, cu inflexiuni de fabulos, explorînd dimensiunile metafizice ale fenomenului, el investiga natura esențială, cardinală și imanentă a Morții, ca formă de extincție integrală și finală, *stricto sensu*. „Cîntecele" se referă, în schimb, la ceea ce s-ar putea numi formele vii, de durată și de relativă generalitate, disimulate și disimulante, ale unei „Morți" care roade din interior structura organismului social, sau definesc, în paralel, virulența procesului modern de alienare spirituală a individului.

În *Elegie pentru floarea secerată*, problema morții e cristalizată, sentimental, în variantă autobiografică. Fără a mai fi ispitit s-o definească. Nici alegoric, nici ca fapt biologic, nici ca aberație etică. De data aceasta, în tradiție multiseculară, în prezența ei (ca fenomen ireversibil), se desferecă universul anamnezic. Sub egida uneia din temele predilecte ale poeziei lui Eugen Jebeleanu :

Scanned with OKEN Scanner

supraviețuirea. Ființa iubită nu moare decît fizic. Altminteri, trece în eternitate (sau în iluzia eternității) prin memoria celor apropiați. Episoade, instantanee, imagini conservate în mintea acestora, obiecte aparținînd celei dispărute devin semne ale proiecției în durată. Încît, evocîndu-le, însuflețindu-le, însemnează a recompune nu numai o atmosferă vie, ci și o fizionomie spirituală care biruie, esențial, însăși ideea de extincție. Prin neuitare. Adică prin nemoarte. Prin transfer existențial. Prin absorbție afectivă. Elegia își pierde astfel modulațiile ei, clasice sau romantice, de meditație filosofică pe motivul *fortuna labilis*. Ca și rezonanțele sale particulare de lamentație. În ciuda frecvenței cu care revin vocabule ca „lacrimă", „jale", „plîns" și altele din aceeași familie emoțională. Departe de a fi un bocet, *Elegie pentru floarea secerată* întreține nu conștiința Morții tutelare, ci sentimentul anti-morții. Comentariului obișnuit tragic i se substituie oda de dragoste. Elogiul direct sau indirect adus principiului Vieții. Dincolo de timp și de accidental. Odă scoasă de pe portativul madrigalului. Cîștigînd în profunzime și vibrație, prin conjunctura care a provocat-o și, mai ales, prin natura aparte a gestului metafizic larg cuprinzător. Reunind, sub aceeași cupolă a monologului liric, tema supraviețuirii, a durerii inconsolabile, a neputinței, a neîmpăcării cu destinul implacabil, a confruntării trecutului cu prezentul, a posibilului cu imposibilul, a imaginarului cu realul torpilant. Materializările estetice sînt nu o dată antologice, prin dramatismul mișcărilor interioare. [...]

Cele trei variante ale ecuației, comunicate în *Surîsul Hiroshimei*, *Cîntece împotriva morții* și *Elegie pentru floarea secerată*, formulează, consubstanțial, același punct de vedere categoric. Ideatic și afectiv. În expresie alegorică sau nealegorică, ele transcriu repulsia poetului față de moartea nocivă și, prin contrast, nu numai foamea umană de bine și de frumos, de dragoste și de nemurire, visul de desalienare și fericire, ci și capacitatea inepuizabilă a speciei, și adesea și a individului, de a-și depăși impasurile. Cărți de dezbatere etică pe marginea condiției omului contemporan și, prin generalizare, a omului de totdeauna și de pretutindeni, ele structurează lirismul lui Eugen Jebeleanu pe coordonatele gravului, valorificîndu-l ca atare. Revenind la unelte experimen-

Scanned with OKEN Scanner

tate în anii afirmării interbelice și la un chip de transfigurare metaforică modern (chiar modernist), renunțînd la soluțiile inconvenabile temperamentului său, acceptate cîndva în poeme epice ca *Bălcescu*, poetul se reîntoarce acum, în etapa maturității depline, la sine însuși. Redescoperind căile spre esențial și universal. Altele decît cele ale limbajului ermetizant încercat în *Inimi sub săbii*. Altele și decît acelea ale ilustrării explicite, rudimentar teziste.

Începînd cu *Surîsul Hiroshimei*, neîndoios capodopera lui Eugen Jebeleanu, acesta preferă transparența, sugestia, metafora revelantă, cu sarcini emoționale, repetiția cu rosturi funcționale, concizia, interogația cu ecouri infinite, zborul în fantastic, ancorarea într-un sentimental transcendentalizat. Ca în *Corul copiilor uciși*, unde distihurile punctează sacadat, în versuri paratactice, dramatismul evocării, iar momentul în sine (asemenea altora) reliefează magistral, în plan arhitectonic, o construcție trădînd grija poetului de a-și organiza materia. [...]

Nu sînt unicele note caracteristice lirismului lui Eugen Jebeleanu. Autorul *Surîsului...* nu face parte din rîndul monocorzilor, ca Bacovia. Căruia îi datorează mai mult decît se crede. Și ca viziune. Și ca mijloace de expresie. Tragicul rămîne însă, deocamdată, categoria estetică în care s-a realizat mai deplin. Viitorul stă, totuși, sub regimul surprizelor...

[Eugen Jebeleanu și vocile tragicului, în *România literară*, nr. 13/1971; reprodus în *Poeți contemporani II*, Ed. „Eminescu", București, 1971.]

OVID. S. CROHMĂLNICEANU

POETUL TRĂIRILOR ÎNALTE

Eugen Jebeleanu este, neîndoios, una din cele mai treze conștiințe ale epocii noastre. Pe el l-au împiedicat mereu să doarmă marile fărădelegi ale veacului, stîrnindu-i necontenit teribile mînii justițiare. De la *Ceea ce*

Scanned with OKEN Scanner

nu se uită la *Parabole civile*, puține glasuri s-au ridicat cu atîta vehemență spre a denunța crimele istoriei contemporane. Dar Eugen Jebeleanu n-a încetat să fie și o egal de trează conștiință *poetică*. De aceea, cu cît s-a simțit mai „angajată", vocea lui s-a încăpățînat să atingă o și mai înaltă puritate lirică. Temperament fugos, Jebeleanu a știut să-și împingă imaginația aprinsă pînă la o pregnanță halucinatorie și să dea verbului său năvalnic cînd scrîșniri metalice, cînd fluidități aeriene. [...]

S-a spus că Jebeleanu are o sensibilitate poetică esențialmente tragică. Totuși, umanitatea martiră pe care el a cîntat-o reușește să-și biruie imensa suferință și să „surîdă". Versurile lui cunosc, nu o dată, energice accente jubilative. Puternice lumini se aprind chiar și în noaptea *Elegiei pentru floarea secerată*. Mai exact ar fi să spunem că sensibilitatea lui Jebeleanu lucrează aproape exclusiv sub un flux liric de „înaltă tensiune". Avem aici de-a face permanent cu sentimente copleșitoare, pe care o contenire severă nu le lasă a se revărsa și le aduce la încordări extreme. Revolta, indignarea, disprețul, mila, iubirea, satisfacția, bucuria capătă motivări din ce în ce mai profunde printr-o imagistică îndrăzneață cu valoare revelatoare. Altfel zis, Jebeleanu e un poet care știe să se încălzească pînă la alb. [...] Că nu sensibilitatea la tragic, ci tensiunea înaltă a fluxului liric e caracteristica poeziei lui Jebeleanu, ne-o dovedește și altceva. Ciclurile *Elegie pentru floarea secerată* și *Râul pe obraz* au amîndouă o sursă de inspirație dureroasă. Scrise sub semnul doliului etern cu care poetul a fost marcat prin pierderea soției sale, ele sînt admirabile cîntece de dragoste. Există în aceste versuri o obstinație fantastică de a păstra vie prezența iubită împotriva a tot ce o împiedică să se manifeste. [...] Coardele lirei lui Jebeleanu sînt atît de întinse, încît par să vibreze singure ca și cum nu le-ar mai atinge vreun deget. Erosul thanatic se sublimează cu desăvîrșire, ca la Hölderlin sau Poe.

Cu ultimele sale versuri intitulate *Parabole civile*, Jebeleanu se relevă a fi și un admirabil poet al sarcasmului. Gustul acestuia și-l trăda oarecum încă din *Cîntece împotriva morții*. [...] În *Parabole civile* poezia aceasta a sarcasmului capătă o dilatare enormă și ia o formă foarte originală. Sîntem invitați să urmărim ravagiile pe care le provoacă prostia și cruzimea omenească în

Scanned with OKEN Scanner

societatea contemporană. Lungul bilanț al unei asemenea opere lugubre și grotești, Jebeleanu ni-l prezintă într-o serie de reflecții aforistice amare, scoase din scurte tablouri cu mare putere sintetică, expresivă. [...]

Jebeleanu reușește să practice o poezie dură, fără cruditățI verbale, patetică, fără retorism, tumultuoasă, fără mîl, suavă, fără dulcegării. Nimeni nu i-a definit mai exact versurile ca regretata lui soție, cînd — după cum aflăm — spunea cu o intuiție plastică formidabilă că sînt „grumaji de cai sălbatici".

[*România literară*, nr. 31/1972; reprodus ca *Prefață* la volumul *Surîsul Hiroshimei și alte versuri*, Ed. „Minerva", București, 1973.]

AL. ANDRIESCU

PERMANENȚELE LIRICII LUI EUGEN JEBELEANU

Eugen Jebeleanu își făcea intrarea în literatură ca un rafinat al imaginii. Confirmarea deplină a acestei înzestrări particulare, deși poetul avea la acea dată o activitate literară mai întinsă în timp, o face volumul său din 1934, *Inimi sub săbii*, operă răsplătită, în epocă, cu un premiu pentru scriitorii tineri. La apariția volumului despărțit numai de patru ani de acela al lui Ion Barbu, treceau ca frapante mai ales legăturile cu poezia criptică pe care, în numele unui crez artistic rostit ferm și înainte de 1930, autorul *Jocului secund* reușea s-o impună atenției critice nu numai ca o simplă curiozitate. Înrudirea dintre Eugen Jebeleanu și Ion Barbu ocupă aproape în întregime interesul lui G. Călinescu în rîndurile pe care le consacră volumului *Inimi sub săbii*, în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*: „Toate mijloacele barbiene spre a stîrpi liniile unei inspirații în fond descriptive sînt folosite: rimele interioare *(munți-frunți; rași-pași; prins-aprins)*, alienarea de la gramatica obștească" (p. 817). Dacă trecem peste rimele interioare, numai reluate, de fapt, de Ion Barbu, pentru că le întîlnim în producțiile noastre folclorice ca și în poezia unui rafi-

Scanned with OKEN Scanner

nat ca Macedonski, observăm că „alienarea gramaticală“ este mai ales în sintaxă, covîrșită cu o serie de dislocări și inversiuni, în fraze de obicei eliptice. De aici rezultau, într-adevăr, unele dificultăți pentru cititori, cît și asemănarea, constatată de G. Călinescu, cu poezia lui Ion Barbu, prin care aceste construcții își făceau loc în tehnica poetică modernă : „Havuzul cerului stropește spadă ; / Încremenitul cavaler sub ea. / Bronz înverzit sub rece acoladă, / Plecat grumaz tăceri nu străpungea“ *(Îndemn)*. Un „ev“ fără loc și fără istorie *(1186, Senior de ceașcă, Sfîrșit princiar, Ciumă)* putea să întărească impresia de asemănare dintre poeziile din *Inimi sub săbii* și cele ale lui Ion Barbu.

Fundamentală, în sensul că poate pecetlui, sub raport stilistic, un destin literar, ne apare îndeosebi construcția imaginii. După sedimentarea influențelor, astfel de procedee în elaborarea imaginii s-au transmis pînă la volumele recente ale poetului, între care *Hanibal* ocupă, și din acest punct de vedere, un loc de excepție. *Anotimp armat*, din *Inimi sub săbii*, în care este evocat un peisaj autumnal, este transformat de imagine într-un tărîm ireal, abstract. Analogiile poetului intelectualizează imaginea, care pune, rar, pete de culoare mai vii, concrete. Dezastrul autumnal al vegetației este desenat de o suită de imagini „războinice“ sau de pustiu arab, sugerînd un dezastru interior : „Mă clatină cămile de paragini, / Prin oaze de oglinzi să dea-n hegiră / Văzduhul din atlazuri îmi resfiră / Steaguri de muzici veștede, în pagini“. Eugen Jebeleanu scrie în *Inimi sub săbii* o poezie descriptivă și contemplativă, sprijinită pe imagini elaborate, care măresc, de cele mai multe ori, fără să concretizeze, pentru că depășesc apelul la simțuri, dar stimulează, în schimb, gîndirea adusă-n pragul unor înțelesuri alegorice. Imagini asemănătoare, care lărgesc mult înțelesurile alegorice, vom întîlni și în volumele de mai tîrziu, dintre care le numim pe cele reprezentative : *Surîsul Hiroshimei*, *Elegie pentru floarea secerată* și *Hanibal*. Dacă militantismul poeziei lui Eugen Jebeleanu era greu de dedus din volumul *Inimi sub săbii*, în schimb o poezie ca *În zori, vedenie*, din ciclul *Arc*, putea prevesti unele părți descriptive din *Surîsul Hiroshimei*. „Vedenii“ de „agonii stelare“ traversează și visurile celor amenințați la Hiroshima. Darul de a construi imagini care închid meditații

Scanned with OKEN Scanner

elegiace, vizibil încă în primul volum de afirmare, pentru că poetul își face debutul editorial cu placheta *Schituri cu soare* (1929), poate fi urmărit și mai tîrziu, mai întîi ca o surdină la clamoarea retorică a unor poeme de prin 1949—1952 și, afirmat plenar, în poezia biografică din ultimele volume.

Chiar cînd este confesiv — confesiunile civice și cele intime merg împreună, încorporate biografic —, poetul se înconjoară în aceeași atmosferă filtrată savant, cu care intra în lirica românească în 1934. Un *Autoportret* ca cel din *Inimi sub săbii* sau poemul autobiografic *Cîntec cu mine*, din același volum, ciclul *Bal de moarte* anunțau, de fapt, elegiile timpului din volumele de mai tîrziu. Poezia erotică este, mai întotdeauna, tot o elegie a timpului care trece. Dovada o găsim în *Lied*, *Metamorfoză*, *Ca un copil* etc., poezii scrise în 1958 și selectate în antologia *Poeme* din 1964. În *Elegie pentru floarea secerată*, confesiune pe care o va continua, poetul pare că pune mereu cortina imaginii între sentiment și evenimentul biografic care-l generează. Inima este trecută sub săbii, pentru a lăsa loc larg meditației, cînd poetul nu se oprește, întristat, la o amintire comună cu iubita dispărută tragic *(Îți amintești)*. *Cîntarul* e, în schimb, mai mult o meditație asupra timpului și neființei. Poetul se apără cu imagini enorme de o realitate inacceptabilă și în *Greul pămîntului*. Astfel de imagini care măresc, împung imaginația, incită la o meditație care depășește mult evenimentul biografic. Ce mașinării uriașe sînt mișcate în elegia *Înainte*, pentru a spune că viața continuă, trecerea iubitei integrîndu-se în mișcările cosmice. În felul acesta poezia este scoasă din biografismul mărunt, care nu permite extragerea unei semnificații mai adînci, păstrîndu-și, în același timp, toată căldura confesivă închisă în tenacitatea cu care este negată posibilitatea absenței *(Ușa, Atîtea lumi)*, contrabalansată de marea dezolare a ireversibilității *(Mutilatul)*.

Suita acestor elegii este continuată în prima parte a volumului *Hanibal*. Într-o poezie ca *Mână spartă* este dezvăluită, în imagini de un rar rafinament, taina dispariției confundată cu o dăruire : „Nu sunteți înțelepte, degete, / nu știți să vă uniți, / să fiți un cuib care păstrează / foi, păsări și cîntări ascunse. // Chiar strînse tare, încă

Scanned with OKEN Scanner

mai lăsați / silabe de lumină între voi, / prin care se strecoară / țiparii fulgerătoarei mele vieți...“ Înfiorarea umană la presimțirea morții este reținută în multe din aceste elegii, din care menționăm cîteva : *Mai bine, Tors, Iată cum*. De cele mai multe ori, și mai ales aici se vede legătura cu volumul *Elegie pentru floarea secerată*, trecerea este asociată tot iubirii lovite brutal de moarte *(Jocul, Eternitate, Culesul)*. Absența este subliniată dureros, în poezii mai dezbrăcate de imagini, de amintirea unei excursii, a unui loc, a unei străzi, a mării, a unui oraș sau numai a unui gest *(Splendori, Fără, Floarea soarelui, Rue Pierre Demours, Moment* etc.). Șuvoiul sentimentului se supune, alteori, unui manierism imagistic, cu rădăcinile cele mai îndepărtate în *Inimi sub săbii*, care nu-i ucide autenticitatea și nu-l diminuează. Iubita dispărută devine o omniprezență consolatoare în miracolele naturii *(În toate)*. Această prezență este abia sugerată, de o discreție perfectă, adîncimea sentimentului măsurîndu-se în ecourile lăuntrice, ca în splendidele versuri din *Miresme pierdute*. Nici un gest grandilocvent și nici o vorbă strigată nu sfîșie o discretă contopire, revolta lui Orfeu împotriva întunericului, care o răpește pe Euridice transformîndu-se în cîntec *(Hotărâre, Primăvara, Primăvara la mare, Iarba proaspătă, Orfeu)*.

Trecerea de la ciclul *Râul pe obraz*, erotic și elegiac, la ciclul de meditații sociale, căruia poetul îi spune *Parabole civile*, ar putea să pară, la o privire neatentă, bruscată, permițînd chiar observația că sînt cuprinse două cărți într-o carte, dacă împărțirea tematică își mai are vreun rost aici. Dealtfel, o poezie ca *Da și nu* face o frumoasă trecere de la un ciclu la altul, deși figurează în primul. Locul „parabolelor civile“ după cele cu un caracter intim este, am spune, firesc, ambele cicluri vorbind despre durerea și revolta omului dintr-un unghi individual, care se deschide tot mai mult spre cetate. Numai așa poezia, deci și cea patriotică, nu este o simplă abstracțiune. În *Surîsul Hiroshimei*, dacă ne-am întoarce la un model exemplar al acestor *Parabole civile*, sînt reunite simfonic o sumă de elegii care dau curs social revoltei trăită ca dramă individuală de poet. Pornirea este întotdeauna interioară, nu din afară, și de aceea remarca lui Miguel Anghel Asturias, în legătură cu poemul lui Eugen

Scanned with OKEN Scanner

Jebeleanu, merită să fie reţinută : „Sunetul lui nu se risipeşte spre suprafaţa versului, în clipele sfîşietoare, ci se implîntă spre adîncuri". Această calitate esenţială pentru liric, mai puţin evidentă în unele din părţile finale ale celebrului poem, se reliefează mult mai pregnant în *Hanibal*.

Eugen Jebeleanu a protestat cu consecvenţă împotriva atrocităţilor fizice şi morale, fixîndu-şi un ideal din scoaterea omului de sub destinul Atrizilor, care pedepseau, ca în teatrul lui Eschil, crima prin crimă *(Atrizii)*. Poetul încearcă să recîştige pentru om dreptul la demnitate *(Cînd nu vreau, Pedeapsă indulgentă)*, demonstrînd slăbiciunea forţei brutale ca în frumoasa şi concentrata poemă *Hanibal* : „Nimeni n-avea ceea ce el avea : / superba lui trufie / şi elefanţii / şi labele lor sfărîmând vertebrele / acestor Alpi albiţi de spaimă. // Călca, de-abia să se audă, peste stînci / şi s-auzea în lună, şi / nimeni nu mai văzuse trîmbiţele / de piatră ondulîndă ale acestor fiare. // Şi n'au învins." O caracteristică a acestor parabole civile este dată de înlăturarea totală a elogiului neacoperit de credinţa în adevăr. Înălţarea omului nu se poate realiza decît după înfrîngerea păcatului linguşirii, cea mai tristă din căderile omului în nesinceritate. Dintr-un mare respect pentru om sînt condamnate nepăsarea şi minciuna *(Apostolul*),falsitatea *(Sfînta neruşine, Nu cu tristeţe, Perfectul acrobat, Raiul)*, frica de a ne vedea cum sîntem. Ideile nu vin în deriva imaginilor, ci sînt, ca peste tot în ultimele volume ale lui Eugen Jebeleanu crescute organic din ele. Imaginile devin, în felul acesta, vehicole încăpătoare, adevărate parabole concentrate şi foarte virulente *(Copiii veacului, Privighetorile)*. Poeziei conformiste, în care entuziasmul facil şi mincinos alunecă în mari cuvinte la suprafaţă, Eugen Jebeleanu îi opune, în *Hanibal*, o poezie socială a sincerităţii depline, fără stridenţe retorice, cu adînc şi grav sunet interior. În „Veacul nostru de uraniu", Eugen Jebeleanu a găsit elementele unui dialog necesar între Erato, muza elegiei şi a poeziei în genere, şi Clio, muza istoriei. În acest dialog se află semnificaţia cea mai adîncă a întregii sale opere.

[*Cronica*, nr. 7/1973.]

Scanned with OKEN Scanner

[UN MONOLOG DRAMATIC]

Exceptînd culegerea de început: *Schituri cu soare* (1929) — exerciţii tinereşti de acomodare cu o tehnică poetică dificilă — şi volumul *Inimi sub săbii* (1934), unde lirismul hieratic tinde să construiască o viziune fabuloasă, poezia lui Eugen Jebeleanu se constituie în jurul a două mari mituri: *adevărul* şi *istoria*. E vorba, mai întîi, de o concepţie morală a poeziei (voce a tribului!), dar şi de un ideal liric mai înalt, poezia fiind, după expresia lui Cocteau, o „Minciună" (adică o convenţie) ce spune Adevărul.

La Jebeleanu aspectul etic primează. Tot ceea ce scrie implică un angajament, o dramă a conştiinţei, un viu sentiment al datoriei. Pentru alţii poezia este un limbaj, o confesiune pură, pentru el poezia este, înainte de orice, un act de *responsabilitate*, o plasare în istorie, o încercare, în fine, de a crea dintr-un material fragil (cuvîntul) un instrument teribil de sancţionare a răului.

Ceea ce nu se uită (1945) e, de pildă, o răfuială cu trecutul, un act de justiţie postumă. Limbajul versurilor se simplifică, e direct şi concis ca un act de acuzaţie. Poezia ulterioară se implică şi mai adînc în *eveniment*, pînă a deveni memoria lui fidelă. Jebeleanu urmează aici ambiţiile generaţiei lui şi le nuanţează printr-un lirism dur, vizionar, cu o mare sensibilitate la tragic (*Surîsul Hiroshimei*, 1958).

Este un fapt ştiut că războiul a repus în discuţie condiţia poeziei şi a răsturnat vechea retorică. Un fenomen mai general în literatura europeană, silită în acest chip să regăsească sursele ei umane, teme mai puţin secrete şi o expresie mai directă. La mulţi poeţi regăsirea presupune o ruptură în planul artei, o schimbare de optică, dar şi de tehnică lirică. În condiţiile literaturii noastre, *ruptura* a devenit o temă poetică, autorii negîndu-şi scrierile anterioare pe motiv că, fiind abstracte, ermetice sau intimiste, nu mai corespund viziunii lor actuale. Această negaţie — sinceră sau doar circumstanţială (mulţi au revenit apoi la formula pe care o părăsiseră!) — se asociază cu opţiunea deschisă pentru o

Scanned with OKEN Scanner

poezie a evenimentului: comunicativă, activă, polemică sau mitizantă. Formula este esteticește posibilă, cîteva poeme remarcabile au supraviețuit evenimentelor ce le-au provocat. În fond, nu strică poeziei, din cînd în cînd, o *baie de istorie*, o infuzie cu sînge social. Poezia poate muri și de prea multă... poezie. [...]

Față de istorie (considerînd că în orice *eveniment* este o cantitate de *istorie)*, Eugen Jebeleanu se apropie totdeauna cu un sentiment de revendicare. Istoria este complice... Istoria este leagănul unor comploturi teribile împotriva omului... Istoria nu trebuie, în concluzie, adulată, mitizată. Poezia (poezia fiind instrumentul unei justiții imaginare) trebuie să ajungă la substratul tragic al evenimentelor. Poezia este, în fond, o tentativă de a smulge din eveniment partea lui de istorie și din istorie cîtimea ei de adevăr. Dar cum ? *Surîsul Hiroshimei* este un colaj enorm de fresce biblice. Imaginea dilată cinematografic, antrenînd un șir neîntrerupt de metamorfoze care schimbă, în cele din urmă, dimensiunile reale ale lucrurilor. Putem spune că Jebeleanu gîndește cosmic și vede apocaliptic. El amplifică volumele, lărgește suprafețele, pune în spatele obiectelor pînze de proiecție colosale.

De aici vine și gustul pentru epopee, cînd toată poezia modernă tinde spre formele concentrate ale liricului. Evocarea unui personaj istoric (Bălcescu) ia proporțiile unei veritabile *saga*, comemorarea unui prieten dispărut (Sahia) duce la scrierea unui poem de mii de versuri. Ca să poată exista, *obiectele* trebuie să întunece orizontul. Eugen Jebeleanu este, pe scurt, un poet al amplitudinii. Ca să izbească bine cu lancea în capul balaurului mitic, el începe prin a-i mări de o sută de ori proporțiile. Căci spiritul acestui Sfînt Gheorghe al poeziei noastre, iritat, iritabil, justițiar, poartă totdeauna o lance. Cu ea vînează monștrii existenței, de la dragonii mari ai istoriei pînă la reptilele mărunte din viața de toate zilele : inerția, lașitatea, plictisul *(Cîntece împotriva morții,* 1963).

În versurile mai noi, *Elegii pentru floarea secerată* (1967) și *Hanibal* (1972), Eugen Jebeleanu adaugă temelor dinainte o altă dimensiune : Timpul, sub expresia lui

Scanned with OKEN Scanner

cea mai tragică : Moartea. Lirismul se interiorizează, limbajul pierde din asprimea obișnuită.

Poetul este nevoit să întîmpine acum alt adversar, mai subtil, mai viclean, crescut în interiorul spiritului său. Din această confruntare, fatal mai dură, se naște o mitologie *poetică* nouă : o mitologie a surprizei, a incredibilului. Elegiile trăiesc liric din acest *refuz* de a accepta implacabilul, dintr-o disperare rece, bărbătească.

Hanibal, din aceeași sferă de reprezentări, sugerează un alt cerc al timpului (și, implicit, al morții) : absența. E un lirism al *absenței*, o încercare de a smulge uitării fatale un mare sentiment. Întreg ciclul *Râul pe obraz* poate fi pus sub simbolul acestei tentative de exorcizare a morții și de salvare, prin creație, a iubirii pierdute. Poezia își schimbă acum menirea : nu mai este o expresie a justiției, ci o formă a recuperării, un act de demnitate în fața iremediabilului. Conflictul tragic, observa tot Béguin, nu poate fi suprimat prin mit, dar exprimat, transpus în planul imaginarului, el apare dezarmat în fața ochilor noștri. Mitul are o funcție salvatoare, permite omului să triumfe prin *creație* asupra destinului său și a neliniștilor ce îl înconjoară. Însă pînă să ajungem la aceste implicații mai subtile, dăm peste rana vie a sentimentului. Ce este, în fond, esențial și profund liric în *Elegii* și *Hanibal* este durerea unui bărbat care și-a pierdut femeia. Suferința deschide o poartă spre o lume mai largă de sentimente și antrenează alte reprezentări, cum e, de pildă, aceea a timpului care macină totul. Poezia ezită, atunci, între elegie pură și meditație. E ceea ce se întîmplă cu versurile din ciclul citat *(Râul pe obraz)*, rîul fiind, se înțelege, timpul vorace, ireversibil. În fața lui, omul nu are multe șanse. Totuși, una îi rămîne : aceea de a nu se grăbi să accepte uitarea, de a nu se resemna în fața inevitabilului. Timpul acoperă totul, memoria poate salva o parte. Uitarea este adevărata moarte și stă în puterea individului să se împotrivească acestui neant mai subtil :

Nu cred în cei ce vor să uite,
și cât mai repede, pe cei plecați din viață,
fiindcă ei sunt cei care astfel
vor să dea pradă Morții Spiritul

Scanned with OKEN Scanner

Nu cred în corbul care vrea
cu foşnetele beznei s-acopere văpaia
şi croncăne : „Urmaţi-mă, eu sunt
orga luminii". Cred în licurici.

Cred în văzduhul tău, azi fără lanţuri,
în frumuseţea ta cred.
Cred în vestmântul gândurilor tale,
şi nu cred în uitare. Niciodată.

(Da şi nu)

Un asemenea bocet demn este *Hanibal*, o jelanie aspră, cu momente de crispare şi de furie îngheţată. Lacrimile trecute prin ţevile spiritului au devenit cristale, suferinţa se izbeşte de pereţii cunoaşterii. Însă, încă o dată, cunoaşterea nu poate să însemne înţelegere, acceptare a fatalităţii. Absenţa nu destramă, purifică doar imaginea iubirii. O formă de a o proteja este la Jebeleanu ceea ce am putea numi căutarea timpului comun. Poemele din *Râul pe obraz* reconstituie, cu elegantă discreţie şi durere stăpînită, momentele trăite împreună, într-un timp fabulos, plin, timpul iubirii. În timpul războiului, bărbatul şi femeia, închişi de cercul aceluiaşi destin, sprijineau cu suflarea lor încordată „pereţii înnebuniţi de bombardamente" *(Trecere)*. La Paris, într-un hotel de pe strada Pierre Demours, ascultă cîntecele răguşite ale descărcătorilor de lăzi *(Rue Pierre Demours)*, în Italia contemplă cîmpia, iarba fumegătoare şi norii *flamingo (Splendori)*. Într-un loc pustiu, străbătut împreună altădată, bărbatul caută acum urmele vechi şi trăieşte tristeţea de a nu le mai afla. Pasiunea reînvie, atunci, în imaginaţie. [...]

Acest Orfeu modern, trecut printr-un şir de experienţe tragice, înţelege că, cercetînd iubirea, găseşte doar umbra ei. Căutarea nu linişteşte, dimpotrivă, amplifică durerea, sporeşte sentimentul absenţei. Luciditatea, cunoaşterea pot limpezi dramele individuale, dar nu le pot împiedica şi nici repara. De aceea, poetul poate spune într-un admirabil distih :

Am cunoscut aproape tot ceea ce
neputinţa noastră poate cunoaşte.

Prin complicitatea determinărilor, individul a devenit prizonierul suferinţei lui. Iubirea există atîta vreme cît

Scanned with OKEN Scanner

există durerea care o întreține. Orice evaziune înseamnă o negație. Poezia sublimează, *salvează* și, în același timp, întreține vie flacăra tragediei : condiție a perpetuării unei mari pasiuni și, totodată, cauza unei devorante triste̦ți. Cercul este bine închis. Însă, împingînd analiza spre acest schelet moral, sofisticăm puțin poezia ce crește deasupra lui. Condiția unei poezii de acest fel stă, în fond, în sinceritatea absolută a confesiunii și în cît mai puțină *artă*, adică mistificație, artificiu. Nici chiar artificiul profunzimii... Eugen Jebeleanu, cu un instinct artistic sănătos, concentrează versul, renunță la frescă, panoramă, desfășurare epopeică și reduce la minimum rolul imaginii. Poemele din *Hanibal* sînt niște confesiuni aspre, fragmente, scrise — cum spuneam — sub puterea unei obsesii : *absența*, și cu o puternică senzație de *surpare*. Aceasta mi se pare a fi figura lor interioară : *destrămarea*, alunecarea în umbră, desprinderea lucrurilor din cercul gravitației lor. Mărirea, cosmicizarea au distrus, s-ar părea, unitatea și coeziunea lor celulară. Obiectele se desprind, acum, unele de altele, se prăbușesc, intră și ies din întuneric, fără ca această schimbare de identitate să mai fie asociată de zguduirile cosmice pe care le știm. Moartea atrage după sine o diminuare a funcției vitale a lucrurilor, o încetinire a ritmului, o deplasare din zona vîrtejurilor apocaliptice. [...]

Totuși, poetul nu trăiește numai din amintiri. *Parabolele civile* (al doilea ciclu al volumului) ni-l arată preocupat, în continuare, de viața cetății. Pe o cale mai ocolită, el revine la temele anterioare. *Istoria* nu încetează să-l fascineze (vom vedea sub ce forme), pasiunea de a despărți răul de bine nu l-a părăsit, chiar dacă va face acest lucru cu mîinile altui spirit *(Împrumutat vieții)*. Lirismul civic, pentru care E. Jebeleanu are, indiscutabil, o vocație specială, se realizează în scurte însemnări sarcastice, cu o morală transparentă și o judecată aspră. Unele se referă la condiția poetului, altele privesc complicatul mecanism social. Ursul Veta se smulge din fiare și din funii și, în locul belciugului obișnuit, își pune în nas *belciugul lunii (Ursul Veta)*. Se înțelege că ursul contestatar simbolizează poetul. Pentru că nu și-a plecat fruntea și a crezut în ceea ce cred

Scanned with OKEN Scanner

sfinţii şi dezmoşteniţii, adică în puterea spiritului şi în speranţă, poetului i se taie nu capul, ci aripile de la picioare *(Pedeapsă imaginară)*. Lumea nu-i o idilă (oamenii se *rup* între ei — *Hotărâre)*, iar cel deprins să judece înfăţişările ei, din nou poetul, nu trăieşte într-o grădină suspendată. Idilizarea istoriei este o complicitate de neiertat. Mitizarea este una din ipocriziile cele mai fine. [...]

Din sfera aceloraşi reprezentări este şi scurtul pamflet *Nu cu tristeţe*. Artistul este obligat să joace comedia veseliei, în timp ce gura lui se strîmbă de durere şi spiritul lui calcă peste abisuri.

Forţa acestor versuri stă nu în subtilitatea artei (arta se reduce la o notaţie directă a ideii), ci în forţa de a denunţa cu o vehemenţă rece o impostură (impostura „principală“ !) şi a ridiculiza o prejudecată ce loveşte spiritul liber al poeziei.

Tema mai generală a *Parabolelor* lui Jebeleanu este, în fond, ipocrizia sau, în limbajul lui, *neadevărul*. Ipocrizia are mai multe trepte. Există o ipocrizie elegiacă şi opusul ei, ipocrizia surîzătoare, apoi ipocrizia *sinceră*, lîngă ipocrizia elementară, demagogică etc. Un poem *(Privighetorile)* dezvoltă ideea cruzimii duioase, a violenţei încîntătoare. În schema dinainte e vorba, deci, de prefăcătoria euforică. Cei care ne-au scos ochii sînt nu lupii, ci privighetorile, simbolul îndeobşte al inocenţei :

...şi au făcut-o totdeauna ciripind
că ne fac bine.
Erau de-ale noastre.
Cu ele puteam discuta despre treptele culorilor
despre piscurile sunetelor
despre vaidenoi şi despre Ossana eternităţii
ne-au iubit şi sărutându-ne
ne-au scos ochii

Orbi acum, — să ne dăm mâinile
trecând clătinându-ne podul tenebrelor.

Vine la rînd ipocrizia senină, cumpănită, retrasă în sferele raţiunii superioare, dincolo de binele şi de răul prin care trec indivizii obişnuiţi *(Perfectul acrobat)*. Apoi ipocrizia mesianică *(Apostolul)*, spectaculoasă, schimbătoare la faţă *(Convertiri)* sau solitară *(Insula)* etc. For-

Scanned with OKEN Scanner

mele ei sînt nelimitate și, ca balaurul biblic, arată o forță de vivificație extraordinară. În locul unui cap retezat, alte nouă răsar, înfricoșătoare.

Primejdia pentru poezie, abordînd astfel de subiecte, ar fi întîrzierea în alegorie, atitudinea invariabil mustrătoare — ce ar marca o distanță și un privilegiu. Eugen Jebeleanu o ocolește, implicîndu-se în *parabolele* lui mușcătoare. Poetul nu-i judecătorul imperturbabil, nici pamfletarul imaculat, e doar conștiința unei istorii dure. Negația se ridică pe o experiență dureroasă, versul civic se subiectivează. El depășește, astfel, circumstanța și nu se mulțumește să trăiască din aluzii, deși un al doilea plan, subînțeles, premonitor, există totdeauna în poeme. *Hanibal* este parabola sabiei care nu poate înfrînge, în timp, spiritul :

Nimeni n'avea ceea ce el avea :
superba lui trufie
și elefanții
și labele lor sfărâmând vertebrele
acestor Alpi albiți de spaimă.

Călca, de-abia să se audă, peste stânci
și s-auzea în lună, și
nimeni nu mai văzuse trâmbițele
de piatră ondulândă ale acestor fiare.

Și n'au învins.

Simțim aici că divorțul dintre expresie și gînd dispare. Cuvîntul începe să aibă o valoare, poetul nu scrie pur și simplu, ci se exprimă. *Hanibal* reprezintă, din acest punct de vedere, o reabilitare și o reconciliere : încercarea de a reabilita un gen de poezie (poezia civică), de a reconcilia poezia cu istoria în termenii unui monolog dramatic, lucid. Aceasta îmi amintește de propoziționea celebră a lui Malraux : „transformer l'expérience en conscience".

[*Poezia lui Eugen Jebeleanu*, în *România literară*, nr. 12/1973 ; reprodus în *Scriitori români de azi*, I, Ed. „Cartea Românească", București, 1974.]

Scanned with OKEN Scanner

MEMORIA POEZIEI

Aspirația unei mari părți a poeziei de azi, în bună descendență autohtonă, este de factură testamentară și se traduce în frecvența motivului memoriei nealterate. Degradarea facultății omului de a-și aminti provoacă unele dintre cele mai patetice manifeste lirice actuale. Le datorăm unor poeți de marcată atitudine politică, între care vom numi, fără nici o pretenție de ierarhie, dar în ordinea unor preferințe subiective, pe Eugen Jebeleanu, Ion Gheorghe, Geo Dumitrescu, Mihai Beniuc, Marin Sorescu. Motivul amintit ia la fiecare un chip deosebit, aspirația e aceeași. Adesea memoria este proiectată într-un viitor fictiv pentru a-i face mai puternică funcțiunea de martor incoruptibil. Nimic mai străin de spiritul acestei poezii decît ficțiunea științifico-fantastică a timpului reversibil sau a teoriilor despre corectarea trecutului. Transformîndu-se în organ al memoriei nealterate, poezia pare să opună o anume rezistență maniei anticipationismului modern. Ea își propune să despartă apa de flăcări, aparența de esență, punînd la dispoziția umanității viitoare un tablou exact, fără mistificații sau linii confuze. Eugen Jebeleanu dă poeziei sale această misiune : „Mă folosesc de niște mâini / care nu sunt ale mele. / Mi-au fost dăruite. Și nici măcar atât : / împrumutate. / Nu le-am putut păstra cum mi-au fost date, / au îmbătrânit singure — / piele / a unui copac / topit în zare. / Un copac / care nici el nu-i al meu. / Sunt împrumutat vieții / de către moarte. / Văzduhul mă leagănă / într-o lume de flăcări și fum. / Arse, boabele de grâu / vor părea peste câteva secole / gloanțe / și gloanțele — boabe de grâu. / Nu e totuna. / Trebuie să arăt că nu e totuna. / Să despart apa de flăcări / cu mâinile mele / împrumutate.“ Sarcasmul poetului este aruncat inimilor insulare, vinovate de lene sufletească și de chietudine („Cele mai fericite inimi sunt cele insulare / apărate de nepăsări mari și de griji cât mai mici. // Nu comparați luna niciodată / cu o grenadă sau cu un obuz. / Pălăria cea mai căutată / este pălăria anti-auz“), denunță morala ce nu cunoaște insomnia con-

Scanned with OKEN Scanner

ştiinţei („Nici o deosebire între icre şi gloanţe. / Fă-ţi cruce. Linişteşte-te. / Împacă-ţi conştiinţa cu cele dintâi, / dar stomacul să nu fie prea încărcat. / Ascultă rafalele de storuri noaptea în întreg oraşul. / Pregăteşte-te să te speli pe mâini. / Apoi vei adormi. Bat vânturile / dincolo şi dincolo şi dincolo / «*Requiescat in pace.*»“ ; „Să ne vedem cu toţii de strâchinile noastre / şi dacă-l doare capul pe altul, nu-i al tău. / Omul trăieşte doar o dată, în schimb trăieşte rău. / Cele mai caste pulpe sînt pulpele de astre“), superioritatea imorală a perfectului acrobat sau a centaurilor care nu-şi frîng gîtul niciodată („Perfectul acrobat este acela / care n-a călcat nicicând în noroi /.../ El are dreptul să spună aceasta / pentru că nu se amestecă niciodată / printre acei care suntem acolo unde suntem / în lumea noastră mereu un pic vinovată“). Apostolului a cărui iubire de oameni se întemeiază pe credinţa că oamenii merită să fie iubiţi, doar pentru că şi întrucît îi seamănă lui, îl reproduc pe el însuşi în imagini multiplicate, i se adresează : „De ce fel de iubire de oameni îmi vorbeşti ? / de-aceea care-ţi face doar ţie bine ? — spune !... //.../ Ce dărui tu ? cuvintele, dresate / să ţi se-napoieze iar şi iar, / umflate după voie, dezumflate, / cu dragoste de tine, fără har ?“ Se vede, aşadar, fie şi alegînd doar acest exemplu din multe posibile, că atitudinea politică în poezie nu este un joc politic, ci o patetică luptă pentru adevăr, contra măştilor falsei memorii care pot desfigura sau chiar transfigura adevărul. Tonul este direct, antiidilic, polemic, demistificator. Acest patos este prezent în tot ce se scrie mai durabil azi în poezia noastră. Şi, dealtfel, dacă e să vorbim de o misiune pe care şi-o asumă, direct sau indirect, poezia de care vorbim, ea ar fi aceea de a dezafecta omul de moştenirile retrograde şi de prejudecăţi. De a învinge marea viclenie, exersată în epocile istorice anterioare, a instinctului de conservare ce poate într-adevăr să apere şi să conserve fiinţa umană, însă printr-o formă al cărei atac devine şi mai virulent : stagnarea, instalarea prematură în comodităţile efemere, în „insule“ iluzorii înconjurate de un calm existenţial imaginabil doar în sferele cu vid. Poezia de atitudine politică poate fi asemuită astfel unei forţe, violentă sau nu, care deblochează căile de acces ale spiritului, înzăpezite de furtunile, adaptările şi asimilările

Scanned with OKEN Scanner

aglomerate și rapide în fiecare zi. În dialectica evoluției poeziei se poate, astfel, distinge un adînc proces polemic, a cărui scenă de desfășurare este întregul spațiu poetic, înglobînd toate formele de expresie existente. Fixînd poeziei țeluri, spiritul politic ce funcționează în interiorul ei împiedică și devitalizarea poeziei. Nervul politic este unul vital, de legătură esențială : el asigură circuitul normal dintre artă și istorie, menține atmosfera morală în care circulația adevărului se poate produce fără sufocări ori strangulări. În acest sens trebuie spus mai limpede că moralitatea sau morala nu-i un scop, ci doar un mediu favorabil adevărului. Poate fi sacrificat adevărul de dragul moralei ? — iată întrebarea pe care, într-o formă sau alta, și-o pune adevărata poezie de atitudine politică. Teoretic, e ușor să tragi concluzia, perfect logică, după care orice sacrificare sau numai ciuntire a adevărului, în orice domeniu, cu orice prilej, face morala ipocrită. În realitate, însă, lucrurile nu se înfățișează cu atîta claritate teoretică și nici într-un dozaj simplu ale cărui elemente pot fi strict delimitate. Dreptatea înclină nu între adevăr și morală, și salvează uneori adevărul, alteori, mai des, morala. În orice caz, poezia politică își pune mereu aceste întrebări și se mișcă în spațiul dintre ele prin formele ei specifice, bineînțeles, dar nu mai puțin în formele specifice și caracteristice fiecărui poet în parte, conform viziunii și complexității lui artistice. În ciuda aparențelor contrare, tocmai de aceea, fiind expresia cea mai intimă a personalității poetului, aceea care nu se poate face dacă nu este, poezia politică ne apare ca fiind domeniul cel mai vulnerabil pentru că este cel mai deschis și, ca atare, aici contrafacerile, mimările, îngînările sînt repede și precis resimțite și repudiate. Impostura nu e posibilă aici prin confuzie, ci doar prin consens. E aproape paradoxal însă că aspectul ce pare mai atașat ființei exterioare, raționale și normative își leagă totuși șansa de cea mai intimă fibră a personalității, și anume acea latură care se exprimă direct pentru că altfel nu o poate face, pentru că aici alegerea este constrîngerea. Aceasta se întîmplă fiindcă adevărul cel mai profund al spiritului uman este netransfigurabil. [...]

[*Flacăra*, nr. 18/1973.]

Scanned with OKEN Scanner

EUGEN JEBELEANU

Împotriva legilor cauzalităţii din fizică şi ştiinţele naturii în general, în literatură şi artă, foarte adesea ceea ce urmează explică, măcar în parte, antecedentele. Poemului *Surîsul Hiroshimei*, culegerile ulterioare de versuri ale lui Eugen Jebeleanu, *Cîntece împotriva morţii* (1963), *Elegie pentru floarea secerată* (1967) şi un întreg ciclu din *Hanibal* (1972), i-au pus în valoare o semnificaţie nouă, de nebănuit la apariţia celebrului protest al poetului nostru, la adresa războiului atomic. Semnificaţia în cauză se leagă de considerarea morţii drept motiv lăuntric, de biografie spirituală, a autorului. Recitind *Surîsul Hiroshimei* prin prisma amintitelor volume, înţelegem mai bine, dacă nu mesajul propriu-zis al textului, care rămîne cel cunoscut şi dealtfel enunţat fără nici un fel de echivoc posibil şi în titlu, rădăcinile subiective din care a crescut oroarea de moarte ce-l stăpîneşte pe Eugen Jebeleanu, încă de la prima carte din anii noştri. *Ceea ce nu se uită* (1946) este o amplă elegie a frustraţiilor de tinereţe, cu accente de diatribă împotriva războiului : „Priviţi-mă, dar nu vă mai miraţi : / Părul albit la douăzeci de ani. / Sînt crengile copacului tristeţii, /.../ Aţi aruncat capetele noastre / Ca pe nişte zaruri sub pămînt, / Gura şi ochii ce nu mai sînt /...// Gurile noastre de vînt învelite / N-au preţuit cît o gură de tun... // Ca să trăieşti cumplit numai o dată, / Să mori eşti nevoit de mii de ori ; / Inima mea ascultă-n-fiorată : / Cei ce s-au dus nimica nu mai vor. // Morţi neştiuţi, purtaţi-mă pe vînturi, / Căci eu sînt cel ce vrea şi pentru voi / Topor să fie, flacără cu gheare / Sau o pădure-n mers răzbunătoare.“ (Poemul e datat : martie—august 1944.)

Lipsită de tremurul nevrotic al obsesiilor, dar nu mai puţin persistentă, avînd aceeaşi funcţie motrice determinantă, adversitatea faţă de spectrul etern al omului are în *Surîsul Hiroshimei* acelaşi substrat organic, aproape biologic, pe care-l vor acuza *Elegiile* dedicate soţiei. Pasionat de viaţă, tot atît cît de femeia iubită, poetul

Scanned with OKEN Scanner

simte cataclismul nuclear consumat sau fluturat numai drept amenințare universală, ca expresie a unui atentat la existența sa proprie. Existență concepută însă nu în limitele ei individuale, ci în accepția sa „naturală", de simplă mărturie sau de încoronare a speciei umane. Poate că forța cutremurată a poemului își are obîrșia tocmai în această interpretare vitală a ceea ce pare să constituie doar un imperativ etic sau, oricum, abstract : lupta pentru conservarea păcii și, prin ea, a umanității. Nicăieri în cuprinsul poemului nu poate fi delimitată prezența poetului, participarea lui directă la dialogul dintre viață și moarte. Și totuși, ființa lui intimă, totală, de carne și sînge, este implicată în teribila confruntare, prin fiecare din „vocile" și „visele" care, sub chipul alegoric al unor personaje reale sau imaginare, individuale ori colective, exprimă întreaga umanitate *(glasul unei femei, corul copiilor uciși, glasul celor optzeci de milioane)* și universul însuși : oceanul, soarele, noaptea, cenușa, păsările. Ele sînt proiecții aproape identice ale efectelor războiului, un război pe care Jebeleanu îl poartă cu moartea, luînd la rîndul ei măștile cele mai diverse. De la casele de fier care, străjuite de arme moderne și de răpăitul tradițional al tobelor, simbolizează profitul industriașilor și negustătorilor de vieți, la palatele și parcurile adăpostind potentații, de la vertebrele sfărîmate ale tuturor celor ce îndură imemorabila opresiune, la pădurile de oase ale „morților neștiuți" și cenușa victimelor Hiroshimei, se întinde aripa neagră a unuia și aceluiași vrăjmaș. Insidioasă ori brutală, fizică ori sufletească, acțiunea morții constituie supremul obstacol al omului în toate întreprinderile încercate spre a-și edifica o existență omenească și a-și cuceri libertatea, sau pur și simplu spre a dăinui. De aici, structura dialogată, de opoziție dramatică între cei doi antagoniști, pe care o are fiecare episod în parte. Moartea figurează numai o singură dată ca „erou", și anume prin glasul *demonului din a XX-a vale :* „Sînt cel ce cască pîlnii-n epiderma / planetei, / umplîndu-le c-un vin neprețuit / din vițele albastre-ale arterelor... / Fosforescentul plantator sînt, / al codrilor stufoși de dinamită... / Sînt fermierul / artezienelor fîntîni / de țăndări de orașe / și de rubine-n flăcări, și de oase. /.../ Eu însumi / sînt Pîlnia ce suge, / polipul / celei de-a douăzecia văi / a vremurilor noas-

Scanned with OKEN Scanner

tre. /...// Pot să prefac orice munte / într-un nimic răsturnat, / o piramidă a golului / cu creştetu-n jos, / o colosală / cupă de beznă !“ [...]

Disputa neîntreruptă cu partenerul teribil al traiului cotidian conferă omului o statură morală, un relief de combatant fără răgaz, fără măcar tentaţia capitulării, firească într-o bătălie sortită să nu se încheie niciodată cu victoria insului singur. Explicaţia stă în considerarea încleştării din perspectiva speţei, a omului privit ca membru al unei comunităţi în stare să dăinuie prin acţiune, printr-o obstinată reconstituire de forţe, în ciuda pieirii ineluctabile a indivizilor. Poziţie susţinută în planul general al vieţii, cu atît mai mult în planul uman, unde moartea dată omului de omul însuşi poate fi înfrîntă, zăgăzuită cel puţin printr-o voinţă colectivă, a cărei forţă rezidă şi în idealurile sale, şi în mijloacele capabile de a le apăra. Devenită umană în sensul cel mai larg al termenului, lupta politică preconizată dobîndeşte un patetism liniar, dar zguduitor, fiindcă total, adunînd toate energiile fiinţei într-un singur focar colector. A trăi faţă în faţă cu moartea, „a o privi în ochi“, a-i accepta provocarea şi a o provoca la rîndul tău, neconsimţind o clipă să te resemnezi, implică un mod dramatic de a fi. Cotidianul, cît de tern, de apăsător sau de însîngerat, se înalţă la rangul unui cadru de exigenţă intensă, grandioasă. Condamnaţii vieţii, cei ce trăiesc în marginea ei — omul-cal, pescarul bătrîn, infirmul —, cei slabi prin forţa lucrurilor, pasivi sau inocenţi, şi deci vulnerabili, odată însufleţiţi de asemenea spirit agonic, îşi sporesc dimensiunile. Biete umbre, simple amprente fugare ale vieţii, ei ajung să se reliefeze, să se impună pe scena existenţei, alături de protagoniştii prin excelenţă ai luptei cu moartea (muncitorul, soldatul, mutilatul), să li se audă vocea pînă departe, răscolind zările şi prelungindu-şi ecoul peste timpuri. [...]

În războiul cu monştrii pe care îl poartă poezia lui Eugen Jebeleanu, volumul *Hanibal* confirmă mutaţiile inaugurate cu precedentele *Elegii pentru floarea secerată* (1967), şi anume deplasarea cîmpului de bătaie, modificarea „strategiei“ utilizate şi reînnoirea arsenalului artistic. Duelul între forţele ipostaziate, antagonismul dintre viaţă şi moarte se desfăşurau pînă atunci ca o înfruntare între nişte personaje simbolice, chiar alegorice.

Scanned with OKEN Scanner

În *Elegii*, lupta împotriva deznădejdii stîrnite de moartea soției face parte din viața sa cotidiană, e o încercare de fiecare clipă pentru cel care, singur, „invidiază / pămîntul“ sub care stă iubita, „căci ți l-ai așternut pe tine /.../ călcînd în vîrful degetelor / (precum umblai cînd îmi păzeai de larmă / somnul) ; // tu nu mi-ai dat răgaz / nici să-ntorc capul / și mi-ai furat pămîntul / sub care trebuia să m-aștern. / Nu ți se potrivește, în zadar. / E prea mult și prea greu / și, totuși, l-ai îmbrăcat.“ *(Vestmîntul)*.

Coborînd cu *Hanibal* mai adînc în incinta eului, încleștarea abandonează cu totul spectacolul scenic al oratoriilor, în beneficiul unui dramatism indirect, sprijinit nu pe ciocnirea deschisă a protagoniștilor, ci pe obstinația cu care memoria încearcă să smulgă neantului iluzia dăinuirii : „Te voi lua și te voi duce / în imperioasa înaintare a luminii / te voi lua și te voi duce de acolo unde ești / pitită sau acționată de alții, de Alta / de Înalta, de Adînca, și de cea mai mută dintre Nevăzute, / Acum te voi lua și te voi smulge / nepăsător de împotrivirea pietrei / rîzînd de crinii trîmbițelor cerești, / de toba lumii vălurind uitarea / pe care norii-și trec degetele hipnotice. / Acum, te voi lua și te voi smulge / de nepăsarea pietrei, din acel loc al câinilor vîntului / și a ceea ce nimeni nu poate / să-nțeleagă. / Acum te voi smulge din acel loc / (nu vreau să-l numesc), / te voi spăla cu mâinile mele / și te voi repune / în imperioasa înaintare a luminii.“ *(Hotărîre)* Dacă, așa cum vom vedea, stilul proclamator, atitudinea afișată, atît de cunoscute cititorului lui Eugen Jebeleanu, își vor păstra totuși amprentele, această particularitate definește exclusiv ciclul *Parabole civile*, căci în ciclul majoritar, *Râul pe obraz*, violența teatral-oratorică se resoarbe, se mistuie în limbajul unei confesiuni hrănite din humusul cotidianului și al unei naturi mai apropiate omului, mai puțin grandios-cosmice. Pe de altă parte, ambiția reconstituirii chipului scump nu se nutrește din farmecul „bolnav“. Eugen Jebeleanu nu cunoaște separația între trecutul (plin) și prezentul (gol) al unei vieți lovite, prin moartea partenerei, în rațiunea de a fi. Ambele momente ale timpului coincid, compun un singur act, care nu este acela al evocării — evocarea presupune dis-

Scanned with OKEN Scanner

tanță —, ci acel al retrăirii nemijlocite, ca și cum obiectul ei ar fi încă prezent. [...]

Periplul memorial, jalonat de urmele convieţuirii zilnice, de vestigiile vestimentare ale defunctei, sau de ecourile momentelor de călătorie, chiar de evaziune în doi, la margini de rîu, într-o pădure, sub un cer de vară marină ori de iarnă silvestră, celebrează icoana dispărutei, înfiorată de căldura omenească a sufletelor pereche, dar și de extazul transfigurator al îndrăgostiţilor. Hainele devin „tainice", fularele se umplu de „umbră", ghetele sînt „de aur", pardesiul este „de zăpadă". Alteori, în ceasuri de ispită a nimicului, în care totul pare că se destramă, punctele de reper ale amintirii își schimbă sensul, nu și valoarea de metafore cînd ale unei terestrităţi intense, dogorîtoare, cînd al unei diafanităţi de abur de rîu, de suflare eoliană, de irizare solară. Solemnizat, profilat în veșnicie, întregul contur al aceleia care a fost rămîne în cadrele unei naturi feerice. Cuprinsă de „acest pardesiu / de zăpadă abia începută", „ea este un plop tânăr eliberat / înaintează spre ceva limpede / își scutură sunând pletele de râu / și-mi lasă în palmele nepricepute / câteva răcoroase cuvinte neînţelese" *(Succesiuni)*. [...]

Cu ciclul *Parabole civile*, s-ar putea spune că Orfeu predă lira lui Pindar, dar unui Pindar care, departe de a slăvi, vituperează. Judecînd după mijloacele mobilizate — fabula și apologul, satira, caricatura, aforismul sarcastic —, poetul face apel la căile unei lupte piezișe, ocolite. Titlul însuși al suitei îi confirmă intenţia. Numai că temperamentul nu-i îngăduie să se obiectivizeze, să respecte convenţiile genurilor mînuite, lăsîndu-l pe cititor să tragă concluziile, să deducă el atitudinea autorului. Se simte prea lesne că poetul încearcă inutil să-și diferenţieze rechizitoriul sau să-și nuanţeze resentimentele. O unică mînie, dublată doar de exasperarea înaintea persistenţei răului în lume, inundă aceste false „parabole civile", în fond pamflete condensate în rafale, pleznitoare, sau dezlănţuite în cascade de invective. Apreciabil este tocmai conflictul, tensiunea dintre impulsul expansiunii vehemente și necesitatea referirilor aluzive : „Am simţit de departe dihorii / tîrcoale dînd grași, cenușii / puilor lunii în zorii / acestei primăveri prea târzii // O, nu, eu nu acest lucru / am vrut — în

Scanned with OKEN Scanner

mine-am strigat — / sub cerul roz și de cupru / atâta sânge-i vărsat" *(Dihorii)*. Cine seamănă asemenea moarte ? Cei care, în istoria contemporană, sugrumă, laolaltă cu frumusețea și autenticitatea vieții, speranța în biruința omului asupra neomului. Mai emoționant însă decît acțiunea de demascare și osîndire a puterilor malefice — acțiune întreprinsă cu o elocvență de șarjă — este refuzul de a accepta ca pe o condiție firească a omului hegemonia servituții, a înstrăinării de sine, a morții spirituale, drapată în veșmîntul unei false libertăți : „Să fie ăsta rostul omului ? / O pândă fără încetare, ca / să auzim când or să șuiere prin tine / un stol de noi săgeți, / sfinte Sebastiane ?" *(Sfânta sfintelor)* sau : „Dar este o pomană odioasă / că mi-a fost dat să mai trăiesc / după atâția morți // Căci am trăit nu într'o / grădină, / ci într'o măcelărie // Să spun, așa dar, că miriadele / de picături de sânge / sunt rubine // Să mint pe toți, mințindu-mă, / că am trăit nu printre semeni atârnați de știreang, / ci legănați de raze / în răcoroasele grădini ale / Semiramidei" *(Semiramis)*.

În *Parabole civile*, Eugen Jebeleanu nu poate fi decît același pătimaș al vieții fără opreliști, al vieții în expansiune triumfătoare, ca în *Râul pe obraz* : „Laudă dragostei, primăverii, / unduirii trupurilor neîncătușate ale apelor, / meteorilor de muguri / iubirii, mult mai puternice decât teroarea / nourilor călușI / asasini ai luminii ; / castanilor care ne vor dărui lampadare necerându-ne nimic... /.../ slavă credincioaselor iscălituri ale tenacelor pârâuri, / ochilor viorelei care nu clipesc în fața furtunii, / voinței omului ieșit din iarnă, slăbit, — glorie / acelora ce — apăsați de lespezi — / cred în forța descătușătoarelor vânturi, / în tine, primăvara mea..." *(Izvoare)*. Ambele cicluri se sprijină astfel, se completează, dînd volumului *Hanibal* o structură solidară.

Vociferant în sensul etimologic al cuvîntului, Eugen Jebeleanu este și un poet al glasurilor instrumentale. Timpul său, deși refuză o percepție armonică, o înțelegere a muzicii ca artă transfiguratoare a realului și pacificatoare de suflete, se exprimă totuși orchestral. Poetul își caută partitura suferinței și protestului, prin intermediul unei ciudate orchestre de forțe ale naturii și de mijloace muzicale : „Năuc sub prăvala trompete-

Scanned with OKEN Scanner

lor /.../ Plecam... / La balul paltoanelor roase, / Ca să dansez totdeauna / După o orgă de plînsete... // Mereu răsunau de afară / Un ropot de tobe, o grindină-n vînt, / Oraşe culcînd la pămînt, / De liră-mpiedicîndu-mă-n rînd, / Pe-o pîine băteau toba mare..." *(Veacul de graţie)*. Freamătul de mînie şi revoltă al contemporaneităţii, mişcarea ei surdă sau viforoasă evocă mereu răpăitul tobei, însoţind marşul luptătorilor sau erupţia trompetelor, anunţînd izbucnirea răzvrătirii. Toba, darabana, trompeta, instrumentele de percuţie şi de suflat sînt cele mai frecvente instrumente muzicale în poezia lui Eugen Jebeleanu. Dacă trompeta pare rezervată începuturilor de acţiune şi momentelor hotărîtoare pentru destinul colectiv, tobele secondează fazele de încordare sau de încleştare de forţe, dar şi clipele sumbre, de jale a mulţimii : „Pe străzile oraşului treceau / Împinşi spre fronturi, tineri cot la cot, / Mînaţi de-un răpăit de darabane" *(ibidem)* ; sau : „Un ropot e-un ropot de bulgări / Şi nu-l poate ascunde distanţa. / Ascultă şi-auzi cum răsună, / Greu, tobele negre din Franţa" *(Tobele negre)* ; ori în altă parte : „De ce sînt casele acestea şi vesele şi liniştite ? / — Pentru că-n ele / nu duruie / tobele morţii" *(Dialog în cartierul nou)*. Clamorosul Eugen Jebeleanu are conştiinţa poeziei-cîntec, „însumare de harfe", cum ar fi spus Ion Barbu. Violenţa, stridenţele epocii sînt însă condiţii improprii lirismului orfic, impunînd abandonarea voluntară, sacrificarea consimţită a vocaţiei sale tradiţionale : „Cîntăreţii ar muri mult mai simplu / în braţele lirelor, decît între paranteze" *(Trecut)* ; „Aveam cîndva un flaut, un flaut nevăzut, / Scotea din ochii lumii-numai lacrimi" *(Cîntecul)* ; „Legat de mine stă copacul / precum un cînt din violină" *(O, gînduri...)* ; „Prefă-te, liră mohorîtă,-n lopată / Şi sapă-mi o groapă tăcută şi-adîncă" *(Veacul de graţie)*. Nostalgia după poezia ca melos pur, transformînd în feerie sonoră lumea şi omul într-un receptacol, într-un organ de transmisie al consonanţei universale, subzistă. Cum subzistă, ca o amintire prea recentă pentru a nu fi dureroasă, conştiinţa celeilalte funcţii a poeziei, rolul ei de interpret al sensibilităţii personale. Suferinţa dragostei, jalea pierderii fiinţelor apropiate, mîhnirea ori cutremurul înaintea misterului morţii se cer însă suspendate, „uitate" în favoarea patosului social, ale cărui voci şi instrumente nu

Scanned with OKEN Scanner

pot fi decît acelea ale disarmonicului. În măsura în care se recurge totuşi la intonaţiile intime şi la mijloacele eufonice, acestea se cer convertite cu forţa la noua partitură, silite să accepte o servitute tiranică pentru ele, necesară însă omenirii confruntate cu încercări incompatibile cu idolul ei, frumuseţea: „Nu am atins niciciînd numai o coardă / sau două doar din braţul rămuros / al harfei, /.../ Ştiu... Ce frumos e să mîngîi o coardă / şi s-o prefaci în iederă ce naşte / spirale mari de umbră şi de muzici... /.../ Ştiu... însă în Creta / stă minotaurul şi cere jertfe" *(Minotaurul)*. Apolinicul trebuie să cedeze unui alt avatar al dionisiacului, cel al istoriei. Al unei istorii care-şi face instrument din trupul omului, cîntîndu-şi teribila arie pe scheletul acestuia: „O luntre sînt / de oase... / alunecă pe lîngă mine peştii / şi mă ating / şi eu răsun / din toate fluierele albe — / un cîntec, un cîntec de durere." *(Visul pescarului bătrîn* din *Surîsul Hiroshimei)*. [...]

Element heraldic, parte a blazonului său, lacrima, plînsul sînt şi emblema condiţiei umane. De aceea, depăşirea suferinţei implică obligatoriu nu lipsa lacrimei, cu atît mai puţin ruşinarea de plînset, ci căinarea cu glas tare, în hohote: „Născut cu o mie de-alţi arbori / Sub fum şi lavă murdară / Îmi scutur tăcut cîte una / Din frunzele mele de scrumuri / Şi-aştept să mă smulgă din noapte / Din lacrimi şi hohot furtuna." *(Lumi pierdute)*. Lacrima e marca ahileană a bărbăţiei.

[*Traiectorii lirice*, Ed. „Cartea Românească", Bucureşti, 1974.]

DAN CRISTEA

[IUBIRE ŞI TRANSFIGURARE]

I-ar fi fost dat poeziei lui Eugen Jebeleanu să fie în întregime o poezie a fericirii. O asemenea afirmaţie poate să pară paradoxală şi din mai multe motive. Ea se referă doar la un poet a cărui memorie — „o memorie de optsprezece carate", după cum însuşi autorul o

Scanned with OKEN Scanner

declară — a tins mereu să se confunde cu memoria accidentată a veacului său („veacul de zgură") ; ba, mai mult decît atît, a năzuit să-i corecteze acestuia, de cîte ori se impunea, vinovatele amnezii ale conștiinței. Se referă apoi la un poet în ale cărui pagini, defel senine, reînvie tragic Lidice și Hiroshima, după cum tot aici se perindă într-un cortegiu al durerii suferințele, mizeriile, terorile omului și ale lumii dintotdeauna și mai cu seamă de un secol încoace ; autorul despre care vorbim e un poet care cunoaște chipul multiform al morții :

Nu, nu ești singură,
nu, nu ești numai una.
E fața ta o prismă
cu mii de-oglinzi, cu mii de patinoare,
cu trape și cu ochi adînci de mlaștini,
cu arbori telepatici care-ascund
în ramuri streanguri, împletite din
făgăduieli magnetice-orbitoare,
din vipere electrice-mpletite
cu fire lungi de lună, streanguri care
sortite sînt să fie coliere
la gîtul tău de marmori străvezii,
Candoare, și la gîtul tău fragil,
Naivitate, nu o dată frînte
de labele înmănușate ale Perversității...

și este totodată un poet care știe că pînă și moartea individuală, oricît de teribilă, ajunge să se transforme aproape într-un drept ce trebuie dobîndit ca o garanție de identitate în mijlocul cataclismului colectiv. [...]

În sfîrșit, această afirmație despre prezența fericirii poate să pară paradoxală, raportată fiind la un poet care își simte un „râu de lacrimi" pe obraz și care își poartă în lume chipul „săpat de râpe" și „masca de cenușă arzând" în urma unei ireparabile pierderi intime ce l-a aruncat în pragul celei mai amare dezolări cu putință. Privită astfel, într-adevăr, poezia lui Eugen Jebeleanu este o pînză de apă pe fața căreia s-au oglindit toate sălciile, întunecate și despletite, ale sufletului modern.

Dar să nu ne oprim numai aici și să ne amintim că această poezie a dovedit în repetate rînduri că nu-i este străină noblețea suferinței, ca și atitudinea demnă, viril-

Scanned with OKEN Scanner

reculeasă dinaintea durerii. Să nu uităm, în același timp, că autorul de față și-a intitulat cîntecele sale *Cîntece împotriva morții*, că *Surîsul Hiroshimei* este, cum s-a mai spus, „un surîs trecut prin moarte", că *Elegie pentru floarea secerată* este cu mult mai mult un imn al iubirii decît o elegie a dispariției. Prezentul dragostei biruie aici absența, după cum lumina realității covîrșește în intensitate crepusculul amintirii. Fără această implicare clipă de clipă a dragostei, a dragostei față de femeia iubită, față de aproape, față de semen și față de colectivitatea umană, fără această acoladă confraternă, care se extinde de la individ pînă la întregul univers, nici nu poate fi bine și exact înțeleasă poezia lui Jebeleanu. Sentimentul iubirii mărește și concentrează atracția existenței și face, prin urmare, cu atît mai odioasă intervenția absurdului, a fărădelegii și a arbitrariului în zonele vieții. Nu întîmplător dintr-o poezie de dragoste se naște ideea putinței de a înfrînge implacabilul și neantul, tocmai pentru faptul că numai acela care și-a trăit fericirea personală cu ardență și pînă la capăt are capacitatea să se gîndească la fericirile și nefericirile celorlalți. [...]

Pentru ca să poți urî trebuie să fii în stare, mai întîi, să iubești ; să te încarci, ca pentru un scurtcircuit, cu toate resursele de afectivitate ale ființei. Tot astfel, moartea ar fi o simplă trecere, și nu un zguduitor și obstinat asediu la adresa vieții dacă nu ar fi demonstrate în primul rînd valorile umane pe care le întrupează existența. Combustia pasiunii alimentează energia atitudinii și acest adevăr se verifică și în cazul lui Jebeleanu. Numai cel care a cîntat dragostea și a intuit permanențele ei sensibile este capabil să fie sincer impresionat de evenimentele nefaste ale istoriei și de prezența răului în lume. Drumul cel mai scurt care îl poate conduce pe poet la angajarea în istorie este nu atît drumul suferinței, cît acela al pasiunii. Căci, pe cîtă vreme moartea este o taină, un fenomen irepetabil, iubirea este un sentiment iradiant, pretinzînd comunicarea, un loc comun al vieții și implicit al poeziei. Iar dacă receptăm cu o asemenea claritate aspectul etic, ultimativ și vitriolant ale poemelor lui Eugen Jebeleanu, poeme exprimînd un viu atașament la viața cetății, asta se datorează și faptului că ele exprimă cu aceeași forță un mesaj al iubirii și al bucuriei de a trăi, în pofida tuturor încercărilor și experiențelor dure pe

Scanned with OKEN Scanner

care ni le scoate înainte existența. Generozitatea și amplitudinea relației dintre om și lume constituie fibra lor intimă. Într-un cuvînt, atașamentul civic își are nucleul în atașamentul la fire și la permanențele ei.

Netăgăduit că poemele lui Jebeleanu conving. Însă ar fi prea puțin să ne explicăm această virtute convingătoare doar prin drama conștiinței care se dezvăluie sau doar prin patetismul și intransigența atitudinilor poetului. Mai e încă ceva, și anume faptul că în poezia aceasta vehementă nu ne vorbește un retor al datoriei, argumentat și rece, despre lucruri care aprioric stîrnesc indignarea, compasiunea ori revolta noastră, ci un poet care își fundamentează sentimentul datoriei pe accesul pe care-l are la realitățile primordiale și la dimensiunile interioare ale ființei. Un autor dublat în gestul său justițiar de un poet care își descoperă de fiecare dată contactul său nemijlocit și exemplar cu toate formele de apariții vitale. El desface cu delicată răbdare angrenajul lucrurilor și al sufletului omenesc, transfigurîndu-le liric, recompunîndu-le apoi într-o montură de efigie, surprinzătoare și memorabilă. Se poate astfel spune că, înainte de a fi un poet al mîniei și al răzbunării, Eugen Jebeleanu este un poet al fericirii și al bucuriei, marcat de un puternic instinct al vieții. Imaginar vorbind, sensibilitatea lui la incidența istoriei ca și fidelitatea revendicativă a unei memorii care „nu uită“ traversează mai întîi (în realitate, momentele sînt concomitente, inseparabile) o anticameră unde se întîlnesc visele oamenilor și traiul lor de zi cu zi, dorințele și speranțele, sentimentele și candorile acestora. Este o scufundare de scafandru în tot ceea ce constituie pulsația vie și de neînlocuit a existenței. Înainte de a vedea „apocaliptic“ o lume scuturată de suferințe fizice și morale, Jebeleanu vede și imaginează o lume armonioasă, expusă în culori și tonuri fermecătoare. Imaginea acestei lumi constituie partea feerică a lirismului său. Aici, de fapt, găsim legitimarea lăuntrică a demersului constant de martor și acuzator : în așezarea în cumpănă a tuturor exploziilor de frumusețe posibile din manifestările vieții, astfel încît, la oricare din gesturile justițiare pe care le întreprinde, poetul să poată răspunde : „Ca să pot apăra mai bine această viață...“ [...]

Multora, obișnuiți doar cu unele laturi ale poeziei lui Jebeleanu, le va părea probabil o curiozitate revelarea în

Scanned with OKEN Scanner

cadrul acestei opere, atît de ancorate în istorie, a unui univers feeric, de o mare vivacitate și pregnanță metaforică. Este ceea ce M. A. Asturias numea „o fericită îmbinare de sunete și imagini". Aici, cu deosebire, întîlnim sursele umane ale poeziei, ordinea iubirii și a generozității de care vorbeam. O viziune a vieții cosmice domină viziunea existenței în cetate. Aspectul acesta nu poate fi rupt însă de întregul lirism al poetului, căci sensibilitatea la înfățișările vitale ale materiei pregătește și ascute sensibilitatea la tragic. Lauda făpturii și lauda luminii („Lumina — ce bună...") însuflețesc și determină sentimentul abstract al datoriei morale, la fel cum surprinderea părții de suprarealitate din lucruri și fenomene însoțește unghiul cel mai concret de percepere a acestora. Poezia lui Jebeleanu cunoaște o față nocturnă și o față solară, un chip apocaliptic și un chip paradisiac. Ea este o trecere prin teritoriile vieții, publice sau intime, și o trecere prin spațiile secrete ale acesteia. [...]

Intensitatea privirii și concentrarea interioară sînt semnele aceluiași instinct al vieții prezente în toate formele. Realitatea cea mai reală se îmbină astfel cu realitatea transfigurată poetic. Forța și demnitatea poeziei lui Eugen Jebeleanu provin din faptul că lumea pe care ne-o descoperă ea este o lume brăzdată de itinerariile sufletului. Dincolo de suprafața versurilor, în substraturile profunde, se poate auzi un puls constant al inimii și al minții, care se confundă cu însăși vocea esențială a poeziei :

Atîta timp cît pulsul încă-mi bate,
e o minune.
E o minune cînd se zbate liniștit
ca un pui de țipar
sub apa zorilor
ce curge lin în toamnă.
E o minune-atunci,
fiindcă pot munci
tăcut și liniștit și cu folos
ca un zidar
ce chizbuit înalță ziduri, biblioteci
de cărămizi fierbinți.

Scanned with OKEN Scanner

Din acest moment, al intuirii pulsului existenţial ce animă această poezie, ceea ce spune poetul, în cuvinte fie simple, fie solemne, fie familiare, fie încrustate în metalul *Parabolelor civile*, devine imperativ şi tulburător ca o bătaie în porţile destinului.

[*Luceafărul*, nr. 1/1974; reprodus sub titlul *Poezia lui Eugen Jebeleanu*, în *Arcadia imaginară*, Ed. „Cartea Românească", Bucureşti, 1977.]

EDGAR PAPU

[URIAŞĂ FORŢĂ DE TRANSFUZIE]

Cele două mari volume, recent apărute, care cuprind aproape întreaga creaţie lirică a lui Eugen Jebeleanu, sînt un prilej de stimulare fecundă a reflecţiilor asupra acestei opere poetice, rod al unei activităţi de cîteva decenii. Mai întîi ne sugerează distincţia ce se cere aplicată între o *factură nouă* şi o *factură personală*. Desigur că aceste două calităţi pot şi coexista perfect, însă nu în mod obligatoriu. Întîlnim poeţi de factură nouă, însă deloc personali, fiindcă şi-au anexat din afară unele formule de ultimă oră, după cum ne întîmpină alţii profund personali, fără a fi aderat la expresii formale cu caracter „înnoitor". Eugen Jebeleanu face parte din această ultimă categorie. Îi calificăm pe atîţia drept expresionişti, ermetici, abstracţi, concreţi, incifraţi, descifraţi etc., dar omitem a spune că sînt poeţi. Este tocmai ceea ce nu se întîmplă cu Jebeleanu. El nu ne face niciodată să uităm că este poet.

Ce anume am surprins în creaţia sa, care ne-a dirijat la această concluzie? Într-o vreme cînd prea adesea lirica de pretutindeni se vede invadată de „conotări" şi de asociaţii reci, opera lui Jebeleanu — alături de a altor cîţiva poeţi ai noştri din diferite generaţii — înseamnă o reabilitare a sensibilităţii — calitatea supremă a poeziei

Scanned with OKEN Scanner

de totdeauna. Această tensiune a simțirii poate fi urmărită încă de la creația de tinerețe, îndeosebi de la *Inimi sub săbii*. Titlul, care sugerează un fel de baroc arab, o magnificare a exaltării, corespunde perfect conținutului. Jebeleanu, călăuzit încă de un orgoliu juvenil, se drapează în hlamida de poet. Printr-însa străbate, însă, aceeași frămîntată sensibilitate, care se va preciza într-un sens tot mai uman în operele următoare :

„Flori de aramă negre răsar pe pîntec : cupă / mai albă decît pînă cînd au cernit-o soli ; / au nefiresc sfîrșitul blînd, mortuari atoli. / Iată, trupul se-afundă ; ei — pată — cresc și după. // Ochi de venin cresc ca o halucinație, printre / alăturate două clopote de zăpadă / și fără glas. Mă caut. Dar regăsesc la vintre / o spaimă cunoscută. Un tîrg. O canonadă. // Fricile galopează, cad, se înalță : fluturi. / S-arunc mîinile, ca pe niște mănuși, aș vrea. / O moarte peste suliți de timp. Paftale scutur ; / sfîrșitu-afară-n săbii ; în tîrg : de hîdă stea. // Un trup cimpoi, aprinse cratere-n mătrăgună, / un fum de boală și de cărbune. Peste ziduri, / durere cunoscută și azi, cu gropi și riduri, / această-afurisită rotulă-n brume : luna.“

Această precizare va fi stimulată de marile calamități istorice care au zguduit omenirea către mijlocul veacului nostru. Nedreptatea, cruzimea, impulsurile bestiale au dezlănțuit valuri de durere asupra lumii. Toate acestea au jignit profund sensibilitatea umană a poetului. El uită de sine, de tot orgoliul său artistic, își leapădă somptuoasa hlamidă, și se arată sîngerînd de milă și indignare.

Iată cele două valențe în jurul cărora se va polariza de-aici înainte lirica sa. Evenimentul exterior nu va rămîne niciodată exterior la el, ci se va asimila în cea mai intimă vibrație a milei și indignării. De aceea resursele sale poetice devin cu atît mai intense cu cît se cufundă în cele mai tragice episoade ale istoriei contemporane. Ca poet social, Jebeleanu nu se arată un programatic rece, ci un suferind de durerile lumii, pe care le retrăiește plenar, însușindu-și și absorbind în sine, fără menajament, tot supliciul lor în momentul creației. Să ne amintim numai de accentele prin care poetul cere iertare Hiroshimei

Scanned with OKEN Scanner

în numele conștiinței umane, și vom vedea că poetul nu săvîrșește un act comemorativ, ci își strigă, pur și simplu, chinul unor răni ale cugetului ;

Pămînt, pămînt tăcut.
Tăcută,
cu pielea pîrjolită, cu statura goală,
iertare, Hiroshima...
Iertare pentru fiecare pas
ce-atinge-o rană, rupe-o cicatrice...
Iertare pentru fiece privire,
ce — chiar de-i mîngîioasă — doare...
Iertare pentru fiece cuvînt
ce tulbură văzduhu-n care-ți cauți
copiii,
noroadele de prunci pe veci pierduți.
Mormînt
inexistent... Vînt... vînt... vînt... vînt...

Acest poet are darul de-a opera o radicală transfuzie a durerii, din afară înlăuntru și invers. Așa cum a știut să asimileze într-însul suferințele altora, s-a arătat capabil a-i face și pe alții — în speță pe lectorii săi — să absoarbă propria sa suferință. Din 1967, de la *Elegie pentru floarea secerată*, Jebeleanu se integrează în rîndul marilor nemîngîiați pentru pierderea ireparabilă a unei ființe apropiate. Motivul este vechi, chiar străvechi. Există de cînd a apărut poezia pe lume.

Și totuși, ce inflexiuni noi știe să-i găsească Jebeleanu ! Ele pot fi urmărite încă de la poemul *Florica*, poem cu care se deschide ciclul, și pătrund, după ani de zile, pînă și în noua culegere, *Hanibal*. Ca și în cîntarea Hiroshimei sau a atîtor alte evenimente tragice din veacul nostru, Jebeleanu se afirmă și în speța durerii personale ca un neîntrecut *poet relicviar*. Este cîntărețul prin excelență al vestigiilor rămase de la ființa dispărută, ale acelor virgiliene *dulces exuviale* care au intensificat disperarea Didonei. Asemenea vestigii — cel mai adesea umile — care poartă amprenta vie a ființei defuncte, și îi reproduc potențial mișcările familiare, cum ar fi pantoful „puțin scîlciat", ce-i gata „să suie o treaptă", evocă notele cele mai grave din tonalitatea sfîșierii lăuntrice.

Scanned with OKEN Scanner

Aceste relicve ale unei absențe definitive se văd uneori extrapolate pe plan auditiv, bunăoară în cadența tocurilor care se grăbeau să ajungă acasă. Într-un registru ceva mai larg, devine vibrantă ambianța familiară, rămasă mută de viață. „Pustiul scaun vișiniu", unde dispăruta ședea la masă, este privit de cel văduvit, în timp ce „în mine scîncește un cîine / gata să se prefacă în lacrimă".

De la vestigiile concrete, poetul urcă la cele ale gîndului, la amintirile care au rămas ca niște răni deschise. Trecutul văzut numai de ei doi, de cel rămas și de cea absentă, ne actualizează, prin puterea evocării, poezia Indiei, de la *Megadhuta* lui Kalidasa pînă la elegia lui Tagore. Rememorarea bucăților vii de existență, trăită împreună, devine înnebunitoare. Clipele cînd au contemplat pentru ultima dată luna ținîndu-se de mînă, amintirea mării, pe care a iubit-o, a muntelui unde el i-a sărutat „fruntea rece", amintirea călătoriilor, Fontana Trevi din Roma, compartimentul trenului unde cea care nu mai este a lăsat obosită capul pe umărul lui, anunțarea stațiunilor, Reggio d'Emilia, cuvintele înțelese numai de ei, și între ei, arată, cu o simplitate mai elocventă decît orice retorică, că ființa celui ce cîntă poartă într-însa o ruptură nevindecată.

Tocmai prin această cuceritoare simplitate, potențată către o frenezie a supliciului, Jebeleanu intră în noi, se substituie individualității noastre, se substituie chiar biografiei noastre. De aceea, el nu deșteaptă compasiune ca față de altă ființă, ci stîrnește tortură directă, insuportabilă. În timpul lecturii fiecare din noi este Jebeleanu, fiecare din noi, în acel moment, a pierdut ceva iremediabil, fără de care nu mai poate trăi.

Dacă doar prin faptul că nu s-a exprimat în noi și alambicate tipare formale, această uriașă forță de transfuzie a durerii nu este poezie, atunci nu este poezie nici cîntarea lui Iov, nici a Antigonei, nici psalmul *La malul Vavilonului* și nici una din marile elegii ale lumii.

[*Poezia lui Eugen Jebeleanu*, în *România literară*, nr. 38/1974.]

Scanned with OKEN Scanner

EUGEN JEBELEANU

Poetul avar care părea în prima fază Eugen Jebeleanu (n. 24 aprilie 1911 în Cîmpina) a scris după 1944 mult, iar după 1950 a și început să publice mult, întîi poemul *În satul lui Sahia* (1952), apoi poemul *Bălcescu* (1952), *Cîntecele pădurii tinere* (1953), o culegere de *Versuri alese* (1954) cu poeme „de pace și de luptă" dintre 1944—1950, cele două poeme *(În satul lui Sahia* și *Bălcescu)*, alte versuri dintre 1950—1953 și versuri de dinainte de Eliberare (1930—1944). *Surîsul Hiroshimei* (1958), *Oratoriul Eliberării* (1959) și celelalte au intrat în culegerea de *Poezii și poeme* apărută în 1961 în „Biblioteca pentru toți", cu o prefață de Perpessicius. La această dată, *În satul lui Sahia* și *Bălcescu* erau la a patra ediție integrală, iar *Surîsul Hiroshimei* la ediția a doua. Poemele au fost îndată traduse în diverse limbi. *În satul lui Sahia* — în limba maghiară, de Bajor Andor în 1953, *Bălcescu* în limba maghiară de Majtényi Erik în 1954 și în limba germană de Franz Bulhardt în 1955, *Surîsul Hiroshimei* în limba maghiară de Dudás Kálmán, Garai Gábor etc., în 1960, în limba franceză de Hubert Juin în 1960, în limba germană de Georg Maurer în 1960, în limba greacă de Yannis Ritsos în 1961, în limba spaniolă (Cuba, 1962, și Buenos Aires, 1965) de Manuel Serrano Perez, în limba italiană de Elio Filippo Accrocca și Dragoș Vrânceanu în 1970. Se poate spune că *Surîsul Hiroshimei*, încununat în 1971 cu premiul „Etna Taormina" (pe care l-au mai luat Jules Supervielle, Tristan Tzara, Dylan Thomas, Ungaretti, Saba și Quasimodo), este opera lirică a literaturii noastre contemporane cea mai cunoscută peste hotare.

În ciuda criticilor care li s-au adus după ce fuseseră elogiate și distinse cu Premiul de stat, *În satul lui Sahia* și *Bălcescu* sînt încă poeme durabile prin tensiunea memoriei, adică prin capacitatea poetului de a evoca „ceea ce nu se uită", de a aduce în contemporaneitate prin magia amintirii momente sau chiar o epocă revolută, înviate printr-o intensă trăire de la orizontul actual.

Scanned with OKEN Scanner

În satul lui Sahia, relatare a unei vizite făcute în 1950 în satul autorului nuvelei *Ploaia de iunie*, Mînăstirea, fost domeniu regal, cu consemnarea transformărilor suferite după prefacerea lui în gospodărie agricolă de stat, se ridică mult deasupra obișnuitului reportaj, nu numai prin frumusețea versurilor, dar și prin gravitatea tonului cu care poetul ne cheamă la mormîntul prietenului său, dispărut cu treisprezece ani în urmă :

Da, nu-i mai mult de-o piatră, o piatră de mormînt,
Cu muchiile aspre, cît un bărbat de-naltă,
Și nu-i decît o groapă, pe veci acoperită,
Dar groapa nu e mută, și piatra este caldă.

Luci o stea... Spre chipul din bronz privesc tăcut.
Gîndindu-mă la anii care-au trecut — și număr.
Să-mi amintesc mai bine de viața celui dus
Pun brațu-ncet pe piatră — și parcă-l țin de umăr.

Desigur, poemul de peste 1 300 de versuri de diferite registre, în cele două părți și douăzeci de secvențe, putea surprinde chiar la data apariției pe cine aștepta de la Eugen Jebeleanu compuneri de altă natură, dar poetul experimenta acum modalități noi și nu în chip facil, din moment ce în *Bălcescu*, scris doi ani mai tîrziu, la Cîmpeni-Breaza, se exercita la dimensiunile eposului în peste 3 500 de versuri și în douăzeci de cînturi. La comemorarea a o sută de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848, Bălcescu și-a avut piesa de teatru, drama lui Camil Petrescu (care-i va scrie și romanul), și trebuia să-și aibă și poemul, atît de fals întocmit de contemporanul Zilot Românul, o tombateră, în al său nefericit *Leatul 1848*. Cu toate că pune într-o lumină nefavorabilă pe Eliade, și, conform știrilor de pînă în 1952, face încă aluzie la faptul că Bălcescu ar fi fost îngropat în cimitirul săracilor Rotoli din Palermo (în realitate a fost înmormîntat în cimitirul capucinilor), poemul lui Eugen Jebeleanu e mereu viabil în cele mai multe din versurile lui cvasipopulare și vibrează înălțător în cele trei strofe ale *Epilogului*. [...]

Dacă *Bălcescu* e un poem clasic ce ne-a lipsit și pe care e mai bine că l-am avut mai tîrziu decît niciodată, *Surîsul Hiroshimei* e un poem modern, „unul dintre marile poeme ale timpului nostru“, cum îl consideră un

Scanned with OKEN Scanner

critic de la *El Mundo*, „una dintre marile opere poetice de după al doilea război mondial“ după *Les Lettres françaises*, „un poem imens și de o urgență patetică și universală“ în opinia revistei *Europe* (1959, nr. 363—364). Bizuit în subtext pe un reportaj luat la fața locului asupra dezastrului provocat de o bombă atomică în ziua de 6 august 1945, *Surîsul Hiroshimei* e un oratoriu-spectacol, compus din vaste alegorii apocaliptice, coruri și voci simbolice întrunite finalmente într-un protest de o neobișnuită forță și un avertisment dat lumii civilizate de astăzi și de mîine.

Poemul debutează cu un tablou al orașului înainte de bombardament, privit de la o mare distanță. Se văd rîuri sclipind printre coline spre mare, unde un pescar, regele apelor, oftează. Bătrînii din aziluri se întorc ca niște copii la casele lor, oamenii cu ricșă, obosiți, își opresc cursa, un bătrîn fără lucru, ispitit să se arunce de pe pod în apă, se culcă în nădejdea zilei de mîine, din uzine curge nisip de oameni, negustorul își încuie averile. Orașul adoarme și oamenii visează, pescarul nu mai mulți pești decît are nevoie spre a trăi, mutilatul de război, picioare întregi, omul-cal, să-i bată regulat inima cînd fuge, negustorul o casă de bani inexpugnabilă, poetul statornicia muntelui. Mai ales aceasta din urmă e amenințată de geniul distrucției secolului, „demonul din a XX-a vale“, care-și face auzit glasul. [...]

Urmează tabloul zorilor înșelători ai zilei de 6 august, planul călăilor care pun la cale ora fatală, 8 și un sfert, apoi trăsnetul : „o gheară-a scăpărat și-a sfîșiat din creștet pîn'la talpa lui albastră / muiată-n apa mărilor / văzduhul“. Imaginea ciupercii atomice întrece teroarea oricărei viziuni infernale. [...]

În cea de-a doua parte a poemului, poetul își unește cîntecul său glasului anonim deplîngînd teribila crimă, glasului unei femei reclamîndu-și copilul, „orice fel de chip ar fi să aibă“, corului copiilor uciși plutind prin ceață, ciripitului păsărilor fără cuib, glasurilor celor optzeci de milioane osîndind pe cel ce „lasă pe argintul plăjii mari urme, gropi amare“, glasului cenușii radioactive a celor morți, cuvîntului unui japonez clocotind de furia răzbunării, în fine, glasului unui muncitor gata să zidească, înlănțuindu-și brațele arse, din nou cetatea, ca un surîs peste moarte. [...]

Scanned with OKEN Scanner

Cîntece împotriva morții se intitulează un volum din 1963 care ar putea subsuma întreaga operă a poetului, în cea mai mare parte pusă sub semnul revoltei față de încercările de a nimici viața și de a întrona în locul palpitului vital imperiul terifiant al neființei. După *Surîsul Hiroshimei*, care dăduse expresie plenară acestui sentiment, ar fi fost de așteptat ca lirismul poetului să exploreze alte căi, ceea ce însă, dacă facem abstracție de *Oratoriul Eliberării*, nu s-a întîmplat, Eugen Jebeleanu persistînd în dispoziția sa permanentă de a se institui martorul acuzator al evenimentelor care au zguduit veacul nostru, vocea care li s-a opus în chip vehement, constant. De obicei marile opere precum *Surîsul Hiroshimei* sting intensitatea ecoului altor manifestări și aceasta a fost în parte soarta admirabilelor, totuși, *Cîntece împotriva morții*, încă rezistente. [...]

Un splendid poem este cel despre „cocoșii orașului", simbol al redeșteptării la viață, materializat într-o suită de imagini în cascadă :

„Cocoși ai orașului, / creasta voastră pune-n mișcare / spițele soarelui, / smulgîndu-mă din ape de plumb / ca pe-o săgeată neașteptată. / Cocoși ai orașului... / Dintre transparentele, foșnitoarele-aripi de benzină, / rudele voastre, claxoanele, / vă răspund. / Cocoși ai orașului... / Bună-dimineața, sans-culoți, / vestitori, / rebeli impetuoși, / cîntînd cei dintîi, / împlinindu-vă neîncetat datoria, / de la-nceput pînă la sfîrșit, / voi care faceți gargară cu beznele, / glasuri mîndre, / nepăsătoare, / decapitate de ghilotina luminii, / și renăscînd mereu din cenușa nopții, din propria voastră datorie. / Cocoși ai orașului, / de mătase, de foc, de victorie, / incendii de aur localizate, / peceți zburlite, / trîmbiți civile de pene, / incandescente ape de rubine / în care fîlfîie văzduhul, / semnale ale datoriei, / neprețuind stropii de aur ai trilurilor..."

Consecvent idealului său de apărător al vieții, Eugen Jebeleanu aduce laude animalelor nu pentru însușirile lor fizice, ci pentru cele morale, pentru că „un cîine rămîne totdeauna un cîine", un cal nu se preface în măgar, o veveriță se aruncă „în cele mai paradoxale hamacuri de văzduh" și nu face niciodată chetă, leul nu este lăudăros și, dacă vrea să arate că e cel mai tare, o dovedește.

Scanned with OKEN Scanner

Versuri retorice, bărbăteşti, bine strunite sînt cele din *Soarele Griviţei* :

În soarele acesta eu cred oricînd, oricum.
El nu împarte raze pe orişicare drum,
el nu împodobeşte nicicînd oricare cer,
căci soarele acesta e-un astru greu, de fier,
cu aripi pentru prieteni, pentru duşmani — cu colţi,
un astru-mpins de oameni să stea aprins pe bolţi,
şi care încălzeşte fiindcă-i încălzit
cu inimile care de dragu-i s-au jertfit,
şi-au devenit cărbune şi au intrat într-însul
cu tot ce-a fost viaţă, cu sînge-aprins, cu plînsul
copiilor, cu febra pe care-o îndurară
în umedele hale, la Griviţa de pară... [...]

S-a obiectat lui Eugen Jebeleanu că face prea multe referinţe la viaţa familială proprie, ca şi cum Aragon n-ar fi dedicat soţiei sale atîtea volume de versuri (*Cantique à Elsa*, 1941 ; *Les Yeux d'Elsa*, 1942 ; *Les Yeux et la mémoire*, 1955 ; *Elsa*, 1959 ; *Fou d'Elsa*, 1963 ; *Il n'est Paris que d'Elsa*, 1964). Trebuie să recunoaştem lui Eugen Jebeleanu sobrietatea şi puritatea emoţiei şi a liniilor :

Tot ce nu am făcut
cînd mai erai
putea să fie o stea,
şi este un scai :
E o lumină răutăcioasă

şi orbitoare,
care-mi topeşte carnea
prin care scheletul transpare.

E o lumină fără de tine
şi fără de mine,
o lună strălucitoare
de ruine.

Fiind dintre scumpe
cea mai scumpă,
eşti noaptea aurului
devenit umbră.

Şi se pot cita multe piese de aceeaşi ţinută impecabilă.

Scanned with OKEN Scanner

Volumul *Hanibal* (1972), apărut la distanță de cinci ani de ultimul, parțial publicat prin periodice și în traducerea italiană sub titlul *La porta dei leoni* (Milano, Palazzi, 1970), a lui Roberto Sanesi, unește două cicluri de aceleași dimensiuni, întiiul intitulat *Râul pe obraz* și al doilea *Parabole civile*.

Hanibal, faimosul general cartaginez care îngrozise pe romani, era desigur un simbol al războiului. Lecția pe care o scoate însă poetul din evocarea acestui destin este că, deși cu o superbă trufie generalul băgase în luptă o formidabilă armată de soldați și fiare, totuși n-a învins. Forța neslujită de altceva, oricît de bestială, nu triumfă niciodată. Istoria stă mărturie.

Întregul volum al lui Eugen Jebeleanu este o meditație asupra istoriei, prin extensiune asupra timpului, inamicul nostru numărul unu care pîndește clipa cînd căzuți, după ce și-a săpat pe fața noastră semnele sale, ne va face să dispărem ca în apa abstractă a unei oglinzi. Rămîne totuși amintirea, pentru că aceasta ține de spirit, nu de trup, de aceea poetul își afirmă credința sa în virtuțile memoriei : „Nu cred în cei ce vor să uite, / și cât mai repede, pe cei plecați din viață, / fiindcă ei sunt cei care astfel / vor să dea pradă Morții Spiritul". Sub amenințarea continuă a cinicului rîu curgînd neîncetat, omul încearcă să dea un sens trecerii sale, să fixeze prin intermediul artei veșnicia. O asemenea tentație către absolut este poezia, aspirația, mereu contrariată, de a exprima : „Inima-mi arde în febra unor / trandafiri fără nădejde, / dezamăgite buze de flori, / Parfumul lor naște boboci sub / aripile pietrificate ale unor foști vulturi. // Cum să trezesc soarele meu nevăzut / leopard de lumină / ros de hienele umbrelor ?"

Eugen Jebeleanu atinge, putem spune, performanța de a exprima gînduri adînci prin metafore simple în chipul cel mai scurt cu putință, ca de exemplu în *Meduza :*

> O să mai ningă de câteva ori
> și o să mi se mai anine de sprâncene câte un fulg
> până voi izbuti să mă smulg
> din brațele acestor zile cu ochi înmărmuritori.

Dacă din cînd în cînd mai dăm peste „crinii trîmbițelor cerești", „toba lunii", „cîinii vîntului", „clopoței

gerului", în cîteva piese reduse la cîte un catren ideea rămîne nudă, ca în notaţia misterului încolţirii :

Ceapa cu foi moi de opal
a îngheţat şi a scos o coadă verde
şi a devenit un mic animal
care din ochi nu mă mai pierde. [...]

Hanibal este cel mai bun volum al lui Eugen Jebeleanu, una dintre operele exemplare ale poeziei româneşti actuale.

[*Poezia românească contemporană. 1950—1975*, Ed. „Eminescu", Bucureşti, 1975.]

MIRCEA ZACIU

[TRANSPARENŢA DIATRIBEI]

Eram foarte tînăr şi prietenii mei, cîţiva poeţi foarte legaţi pe atunci şi pe care viaţa i-a împrăştiat apoi, şi i-a învrăjbit, mi-au spus să vin în seara aceea cu ei, căci sosise Jebeleanu în oraş şi vom sta împreună în jurul unei mese, în jurul unor cuvinte. Probabil că mesajul acesta mi l-a transmis V., el locuia la capătul străzii mele, unde era atunci şi capătul oraşului, care murea frumos în lanuri de porumb. V. era corbul meu de noapte, îmi bătea uşor în geam cînd trecea noaptea spre casă şi vedea lumină la mine, şi discutam despre poezie foarte serios fiindcă ea era pentru noi un *never more* al unui timp ieşit din ţîţîni. Dar nu m-am dus, din sfială. Ce să-i spun eu Poetului, îmi ziceam, şi ce ştie el despre mine, ce ştiu eu despre el mai mult decît zăcea în versurile lui, chiar dacă amîndoi ne simţeam cu inimile sub săbii ? Sau poate că nu V. m-a chemat atunci, dar asta n-are nici o importanţă. Am rămas în întuneric toată seara, somnul nu se lega de mine, nu vroiam să aprind lampa şi să citesc, între speranţa că ei vor veni să mă cheme totuşi, vor lua o maşină de piaţă şi vor veni să mă strige, să-mi reproşeze că nu

Scanned with OKEN Scanner

fusesem la ora fixată, să-mi spună că Poetul vroia să mă cunoască și între teama că V., trecînd spre casă, va vedea lumină și-mi va bate în geam ca alte dăți și va intra, se va așeza în fotoliul „lui", îmi va spune cum a fost sau nu-mi va spune nimic, ci va relua monologul său despre poezie. Mi-era teamă mai ales că voi descifra în discursul lui o inflexiune nouă, poate un timbru ușor diferit, ceva în fine lăsat în el de întîlnirea cu J., din cuvintele schimbate ca veșmintele sau mai mult. Și în același timp mi-era ciudă că nu participasem la acea întîlnire, mă simțeam mai sărac fiindcă tinerețea are acea superbă dorință de a fi peste tot, de a comunica în participare. Ratasem (din orgoliu invers ?) cunoștința unuia din marii mei contemporani. Dar ce înseamnă a cunoaște un poet ? Nu e de-ajuns să-i descifrezi ființa autentică din vers ? Nu vorbise el cu mine de multe ori, în singurătatea lecturii ? Acum știu că acest dialog e singurul posibil și poetul însuși o știe de vreme ce ni se adresează astfel :

Ca să vorbești
trebuie să fii și ascultat
sau, cel puțin, auzit.
Să te pună cineva la ureche
(de-ar fi la inimă...)
ca pe o scoică.
Atunci, ar auzi ceva,
sufletul i s-ar umple de culoarea
durerii sau a nedumeririi.

Ce înseamnă anecdotica dubioasă a „memoriilor" scriitoricești, dialogurile imaginare (sau aproximative) evocate după ani, în incertitudinea citării cutărei sentințe sau cutărei vorbe de duh sau cutărui accident biografic, pe lîngă ființa de cristal, a creatorului, fixată în operă ? M-am întîlnit, astfel, cu poetul extraordinar al „florii secerate" de nenumărate ori. Scriind despre Bălcescu, m-am sfătuit cu el și mi-a rostit în taină acel admirabil discurs asupra eroului. Sînt pasaje în *Lidice* ori în *Hiroshima* evocată în surîsul ei tragic cu moartea pre moarte călcînd, care-mi zgîrie conștiința la fiecare relectură. Poetul mă cheamă martor nesfîrșitei lui dureri la pierderea celei mai iubite ființe și-l însoțesc în elegia

Scanned with OKEN Scanner

ireversibilului. În lungile noastre peregrinări, el îmi vorbește despre inocență și moarte, despre vinovăție și derizoriu, îmi evocă pe Iov și pe Hanibal și pe toți satrapii, ce „ucigând / voiau să-nghită Timpul", dar „au pierit / într-o noapte / sau într-o zi"... El mă avertizează asupra „pedepsei indulgente" („Pentru că n-a vrut să-și plece fruntea, / pentru că fruntea lui era / boltă deasupra mocirlei...") și-mi amintește prezența nemitologică a *Centaurilor*. Mă învață să cred în Om și în virtuțile lui indelebile, strivind sub sarcasm măștile, ipocrizia, lingușirile, delațiunea, jocul pe sîrma malversațiunilor :

Perfectul acrobat este acela
care n-a călcat nicicând în noroi,
cel care totdeauna este deasupra noastră,
cel care, vinovat fiind, spune : „Vinovați sunteți voi..."

Nimeni, după Eminescu, Macedonski și Arghezi, n-a mai dat verbului românesc această transparență orgolioasă a diatribei, făcînd din vers o școală a ironiei, în numele unui moralism superior, esențial politic, ghilotinînd impostura și atentatul la plenitudinea umană. Acel *fecit indignatio versum* răzbate melancoliile, duioșiile, regăsește accentul coroziv din marile poeme-imprecații ale înaintașilor, la aceeași temperatură fierbinte cu ei în sonetul *Măști*, dedicat „unor amici" :

De mă iubiți, iubiți-mă tocat
și nu întreg, căci dinții-or să vă doară.
Și sfatul meu, de bun o să vă pară,
e să-mi sfărmați oscioarele, curat.

Nu într-un lac zvârliți-mă-ntr-o doară,
căci știu să-not, și scap și e păcat,
ci-n cârcă aruncați-mi ne'ncetat
o niagară de venin, murdară.

O, nu mă strângeți, dacă mă iubiți,
atât de mult la piept, ci drept, frățește,
veniți și gâtu-mi strângeți, liniștiți.

Dar nu v-ascundeți gîndul ! ca să știu
ce trebuie să fac cât încă-s viu
cu leșul vostru care mai trăiește.

Scanned with OKEN Scanner

Lungile mele convorbiri cu Eugen Jebeleanu ! Multele noastre întîlniri, dialoguri, confruntări, în tăcerea lecturii... Ființa lui aievea mi-a intersectat totuși de cîteva ori existența. Profilul lui amintind tăișul unei lame, eleganța lui de hidalgo semănînd cu Dali ori cu Macedonski, în patetic, în generozitate, în tragic, în mînia dezlănțuită...

[*Lecturi și zile (XV)*, în *Tribuna*, nr. 20/1975 ; reprodus sub titlul *Fals jurnal*, în *Lecturi și zile*, Ed. „Eminescu", București, 1975.]

VICTOR FELEA

[PORTRETUL ARTISTULUI LA MATURITATE]

1. Există în volumul al doilea al *Scrierilor* lui Eugen Jebeleanu un scurt ciclu de poeme, intitulat *Triumful* și datat 1961—1974. Sînt, deci, versuri ce au fost scrise în cea mai reprezentativă și mai impresionantă dintre perioadele de creație ale poetului, cînd au apărut *Cîntece împotriva morții* (1963), *Elegie pentru floarea secerată* (1967) și *Hanibal* (1972), opere de vîrf, de mare tensiune dramatică, unde personalitatea autorului și-a dezvăluit adevăratele ei dimensiuni. Aceste bucăți vin să lumineze încă o dată trăsăturile vii și viguroase atît de umanizate din „portretul artistului" la maturitate, așa cum s-a configurat el mai ales în *Hanibal*. Găsim aici, cu unele excepții, și tonul și temele, precum și finețea execuției din ultimele culegeri. E vorba deci de a semnala și aceste frumuseți ce completează atît de bine un spațiu poetic bogat și cu deosebire semnificativ pentru lirica noastră de azi. Recunoaștem îndată *eroul* liric al lui Jebeleanu într-un poem ca *Nimbul* *, unde acesta trăiește într-adevăr o ipostază *eroică*, figurînd un mod exemplar de comportament în fața împrejurărilor dure ale vieții : „...Și se făcea că, stînd pe spate, / rănit și de dușmani încins, / un nimb de arzătoare spade / mă-nconjura. Păream în-

* Reluată ulterior sub titlul : *Fragment autobiografic.*

Scanned with OKEN Scanner

vins. // Oricît de mică, o mișcare / dacă făceam s-ar fi părut / că moarte-aduce. Scrîșnitoare / tăișuri — șuierau : — Stai mut ! / Ca limbi de viperă-ascuțite / pîndeau să vadă : ce-o să fac. / Și eu știam că liniștite / vor sta doar dacă o să tac. // — Poți să trăiești o veșnicie, / de nu-ți miști pletele în vînt, / stînd răsturnat, pîndit de-o mie / de arătătoare scăpărînd // și chipul tău, ce ascuțit e / nu doar din naștere : de chin — / cu vremea, linii rotunjite / va căpăta, și nu-i puțin ! // Căci te vei îngroșa-n tăcere / sub pînda noastră stînd culcat / și trupul, ce-n cămăși de fier e, / se va muia neapărat... // ...Ca un meteorit ce-n humă / căzut, stă palid și stingher, / și-n timp ce mlaștina-l sugrumă / visează oștile-i de fier, // eram, și ascultam, departe, / cum marea-și înălța tunînd / un cîntec vertical ce-mi arde / și-acum în piept, și orișicînd. // — Ridică-te, chiar pentru-o clipă, / ridică-te să te zăresc, / din spada lor fă-ți o aripă, / ridică-ți chipul bărbătesc ! // Ridică-te și-arată-ți fața / cu nimbu-acesta infernal, / căci se ivește dimineața / săltînd pe calu-i de opal, // și nu te vede pe întinsul / acestei zări unde-ai căzut. / Spre cer te saltă, căci învinsul / e doar cel nemișcat și mut. // ...Și am sărit, străpuns de spade, / și-am și murit o dată-atunci / și auzii cum trupu-mi cade / de sus, brăzdat de mii de dungi, // de mii de dungi de sînge, care / umplîndu-se, schimbară timpul — / căci zorile veneau călare, / aprinse să-mi sărute nimbul...“ Avem în față una din cele mai pregnante „parabole civile“ ale autorului, la care vom adăuga și acest sonet închinat *Lui Shakespeare*, deopotrivă revelant pentru tonul „pedepsitor“, adeseori dantesc, al versurilor lui Jebeleanu : „Prin labirintul crimelor, prin vicii, / prin sînge, printre crini, o, ce firesc / e mersul tău și cît de tineresc, / înalt ca lumea înfruntînd suplicii, // însă mereu știind că lașii, micii, / chiar de-s uriași, nu pot ce-i omenesc / să năruie, fiindcă își găsesc / în chiar făptura lor oglinda fricii... // Tu, Shakespeare, printre flăcări, mă conduci... / Dă-mi mîna și arată-mi iar și iară / că omul este mai presus de duci, // că mîna este mai presus de gheară / și că pedepsitoarele năluci / din iarnă ies, suind spre primăvară.“ Nu e absentă nici elegia pentru „floarea secerată“, o tulburătoare invocație către ființa iubită și pe veci pierdută

Scanned with OKEN Scanner

(Zăvor). Alte cîteva elegii produc o profundă impresie *(Iertare, Asfințit, Leagăn, Îngerul ciung)* prin autenticitatea sentimentului, prin severitatea suavă, dacă pot spune astfel, a atitudinii. Ca orice mare poezie, și aceasta izvorăște din confruntarea directă cu lumea, cu existența, o confruntare filosofică în ultimă instanță, nedespărțită însă de fondul liric originar : „Cînd voi fi țărm și cînd voi fi nisip, / cînd o să fiu ceea ce nu dispare, / cînd o să fiu legănătoare Mare, / cînd nu o să mai pot să tac, să țip, // cînd o să am o mie, nu un chip, / o mie de înfățișări barbare, / retrase, și gonind, și schimbătoare, / după cum eu voi vrea, cu lungi aripi, // ce se vor șterge, fără să apună, / și cînd din soare singur voi putea / să fac, zburîndu-i razele, o lună, — // atunci de-abia senină fața mea, / privind spre lumea voastră ce-o s-apună, / îi va aprinde-o lacrimă de stea“ *(Iertare)*.

O inedită comuniune între expresia tăioasă, nemenajată și o discretă și largă tandrețe conferă un farmec specific poeziei lui Eugen Jebeleanu, poezie cu virtuți vaticinare și cu o gravă rezonanță în conștiința contemporană — din care, cu noblețe și responsabilitate, ea însăși face parte —, poezie ce marchează și mai răspicat — putem spune — un *triumf* al adevărului în lirica noastră nouă.

2. Poezia lui Eugen Jebeleanu reconstituie și reprezintă, cu mare exactitate și cu deosebită forță, *istoria* sufletului nostru contemporan. De cînd o epocă nouă a început să modeleze, uneori cu asprime, alteori cu grijă, ființa străveche a acestei țări, făptura ei martirizată de război, dar neînfrîntă, poetul Jebeleanu s-a aflat și el printre cei care năzuiau cu toată ardoarea, cu toate puterile, să contribuie, prin mijlocirea cuvîntului, a poeziei, la construirea și consolidarea unei lumi mai bune și mai drepte. El punea în joc „singurul [său] bun“, memoria, „o memorie de optsprezece carate“, care ținea vie dinaintea lui imaginea multiplicată a ororilor produse de război, de inechitățile sociale, învățîndu-l să nu uite „niciodată nimic“, întreținîndu-i adînca, patetica *furie* justițiară născută de timpuriu, încă în anii premergători conflagrației mondiale. Suferință și furie — iată cele două mari sentimente-atitudini ce stăpîneau inima și conștiința poetului, determinîndu-i din adîncime gesturile poetice.

Scanned with OKEN Scanner

Suferință pentru omul de aici și pentru cel de pretutindeni, durere din durerea insului concret al istoriei contemporane, și *furia* împotriva răului, împotriva celor ce întruchipau acest rău și năpăstuiau omenirea prin război și teroare, prin nesfîrșite nelegiuiri. Cel care scria în 1943 un poem atît de frumos în fireasca lui sinceritate și atît de semnificativ, cum e acest *Sfîrșit*: „Nu mai pot să scriu nici un rînd / și nu-mi mai vine-n gînd nici un gînd. / Simt oboseala lumii-ntregi în mine / și-aștept să vină moartea — și nu vine, / cu cai de negură și cu căpestre, / creionul ăsta să i-l dau de zestre, / să scrie ea ce văd și nu pot scrie / din lume, printre lacrimi, pe hîrtie...“; cel care își transcria tot atunci, în linii apăsate, sentimentul amar și lucid din *Trebuie*: „Dac-aș muri și-aș fi pămînt, / ar crește iarba peste mine. / Totul ar fi / cît se poate de bine. / Dar mai trăiesc, / tot mai trăiesc / în lumea asta ca fiara / și trebuie / vai, trebuie / s-apăs eu lutul cu gheara“ — era deja pregătit să devină cîntărețul a *Ceea ce nu se uită*, al ororilor de la Lidice și Hiroshima, al *Cîntecelor împotriva morții*, al *Elegiei pentru floarea secerată*, al *Râului pe obraz*, al *Parabolelor civile* și al *Triumfului*, poetul care s-a implicat cu o conștiință atît de profund umană și atît de incisiv-demascatoare în istoria timpului nostru, în tensiunile dureroase și derutante ale acestui veac. Urmîndu-și consecvent drumul pe care îl purtau deopotrivă marea compasiune, dar și neobosita pornire dantescă de combatere a forțelor malefice, dragostea de om și năzuința irepresibilă spre fericire, dar și furia pedepsitoare și recea asprime la adresa celor care deformează și distrug viața și valorile ei, Eugen Jebeleanu a atins în anii din urmă treapta cea mai de sus a virtuților sale artistice și cetățenești, dînd operei nu numai un relief impresionant, ci și reprezentativ. Cu un gest de titan romantic și de „furios“ modern — după o lungă ucenicie la școala experiențelor hotărîtoare ale vieții —, a privit împrejur cu adîncă mînie și cu adîncă iubire și a purces să-și rostească răspicat, cu neobișnuită fermitate, cîntecele, elegiile și parabolele civile, făcînd să se producă serioase și imprevizibile seisme în inimile și în conștiința cititorilor, acel „cutremur“ grav și încîntător totodată care vestește măreția și puterea artei, a cuvîntului poetic. Ver-

Scanned with OKEN Scanner

surile sale au ajuns la privilegiul rar al exemplarității, constituind pentru literatura noastră actuală, pentru tinerele generații de poeți, adevărate repere ale unei orientări active, angajate și de acută responsabilitate etică și profesională. Și nu e puțin lucru să implantezi în peisajul unei literaturi un asemenea *monument* prestigios și durabil, în continuă corespondență cu valorile vii și incitante ale prezentului, cu sentimentele și aspirațiile contemporanilor.

Conturînd în opera sa lirică un destin specific pentru aceste meleaguri și pentru această epocă istorică și ajungînd la accente de autentic tragism și de reală fervoare a încrederii în valorile binelui și frumuseții, Eugen Jebeleanu ne-a relevat nouă înșine cîteva dimensiuni spiritual-istorice mai puțin cunoscute, reușind totodată să propună și în perimetrul universal o expresie originală și de puternic mesaj umanist a lirismului românesc de astăzi.

[*Triumful lui Eugen Jebeleanu*, în *Tribuna*, nr. 20/1975 și, respectiv, nr. 17/1976, sub titlul *Implicație și responsabilitate*; reprodus în *Aspecte ale poeziei de azi*, Fd. „Dacia", 1977.]

MARCEL MIHALAȘ

POEZIE ȘI CONȘTIINȚĂ

Văzută în termeni abstracți — și, deci, schematic — explozia dramatică proprie poeziei lui Eugen Jebeleanu ar apărea ca o confruntare între elemente dinamice aflate în mișcare organică — aparținînd vieții — și două repere absolute : *timpul* și *imperativul moral*. Izbucnirea se produce în momentele în care limitele, zidurile acestei sacre incinte, care conține *umanitate*, sînt perforate, negate. Termenii negației sînt, desigur, moartea și crima morală. Tot ce poate duce la ele trezește împotrivirea, refuzul tragic al poetului, impulsul adînc al artei sale.

Scanned with OKEN Scanner

Aceşti termeni ai anulării sînt pentru poet egal de importanţi ; mai mult — după cum vom vedea — echivalenţi ; nedreptatea înseamnă moarte, moartea este supremă nedreptate.

Tema timpului, a perisabilităţii apare de la început ; în volumul *Inimi sub săbii* cea mai mare parte a poeziilor îi este dedicată. Ei îi aparţin acei cavaleri orientali, sunîndu-şi în vremea lor gloria vană într-o „Împărăţie veche“ („Mai departe, / dăinuiesc doar în ureche / şi în carte“) ; şi acel „senior de ceaşcă“, al cărui destin se mai poate citi, imortalizat prin arta celui care l-a zugrăvit, în „smalţ şi-n veşnicie“. Este o ciudată *evocare picturală* — ciudată pentru că e încercată în cînt pur —, izvorîtă parcă dintr-un impuls de *îndepărtare* a răului. Această îndepărtare se înfăptuieşte prin *descriere*, şi încă prin descrierea unor destine cu totul străine, de mult consumate, ca într-un exorcism prin care o grea presimţire este alungată, trecută asupra indiferentelor lucruri din jur. Motivul fatidic ţîşneşte evident, individualizat, în poezii ca *Autoportret*, însă formula în care poetul încearcă să-l ferece poate fi rezumată, credem, prin titlul unei poezii din volum : *Anotimp armat* ; timp dedus, timp solidificat într-un cifru al cîntului, singur acest cînt pur fiind în stare să realizeze miracolul de a fi deplină *curgere* şi supremă *cristalizare*. Aceasta s-a putut numi un mod de „a barbiza“ ; ceea ce s-a observat mai puţin e că, în formele *construcţiei în cînt* — personală şi ea, întrucît porneşte mereu dintr-o obsesie existenţială a autorului —, apar uneori fisuri ale revoltei, voluntare asociaţii groteşti, un rictus al tropilor care vestesc o nouă retorică lirică, aceea a unei viitoare generaţii de poeţi. Par a anunţa şi propria sa revoltă de conţinut, care în poezie va însemna trecerea de la *exorcizarea* maleficului invadator la *înfruntarea* lui dramatică.

Pe atunci, poetul începuse a da, dealtfel, versurile reunite în *Cîntecele regilor de jos*, cu un lirism de notaţie directă, o poezie a *mărturiei* şi a *participării* în care izbucnesc strigăte de răzvrătire, se surpă elegii, apar cîntece retezate-n răscoală, într-o luptă patetică împotriva morţii biologice, spirituale, civile, pe care o va duce mereu de-acum înainte. Care sînt, în ordinea etică, numele răului ? El le notează cu majusculă, ţi-

Scanned with OKEN Scanner

nîndu-le în recea lor înstrăinare, de concept : Minciuna, Trădarea, Tirania, Perversitatea, Meschinăria, Invidia, Lăcomia, Nerușinea. Toate, surori cu Mizeria și fiice ale Morții cu care se însoțesc : „Știu, Moarte, nu ești singură. Mizeria / de-atîtea ori ți-i geamănă, încît / mă-ntreb : tu o conduci sau ea te-ndrumă ?...“ ; „Invidia fiică ți-i și ea...“ *(Prolog,* din *Cîntece împotriva morții.)* Înrudite — moartea, strîmbătatea tind să dizolve viața în aliajul lor inform. Gestul poetului martor este unul de discernere și de recuperare ; el încearcă să despartă „boabele de grîu“ de „gloanțe“ („Nu e totuna. / Trebuie să arăt că nu e totuna“). Va căuta să restituie, să imortalizeze valorile vieții în imnurile sale patetice închinate *Celor căzuți pentru libertate,* celor sacrificați de „demonul din a XX-a vale“ *(Surîsul Hiroshimei),* femeii iubite. Tarele morale, în locurile și la oamenii la care apar atavisme, inerții, deformări străine idealului nostru, întîmpină refuzul său viu, dramatic, profund angajat.

Cele două teme fundamentale, temporală și etică, se întretaie și consună profund. Întîlnirea lor nu este întîmplătoare, ci reprezintă însăși formula de unitate a personalității poetului. Elementul moral, profund încorporat, devine instinct vital și în acest sens toate poeziile lui Eugen Jebeleanu sînt cîntece împotriva morții. Viața înseamnă unitate, integritate ; dedublarea e moarte. Obsesia care apare poate cu cea mai mare frecvență, trăznet înmărmuritor căzut din reci profunzimi nocturne, este aceea a *decapitării.* Într-un loc, o eroină este executată cu toporul („vai, — vestește Povestitorul — cum sclipește securea, / ca luna, / ca luna ce-alunecă peste morminte, / nepăsătoare“) ; în altă parte, sînt evocate glasurile cocoșilor „decapitate de ghilotina luminii“ ; altundeva, „gorilele“ — oameni cu agresivitate primară — „ar voi să și zîmbească / dar își arată colții // pîndiți de ghilotina rece a bolții“. Instrumentul terorii este aici, pe rînd : cadru mecanic al morții și supremă injustiție ; metaforă a unei bruște, magice prefaceri ; măsură înaltă a nimicniciei morale. Într-o foarte frumoasă poezie, pe deplin caracteristică pentru această mișcare tragică necruțător străjuită de un reper, al destinului, poetul exclamă : „Aștept toporu'n fiecare noapte, / toporul care să-mi cresteze / o tâmplă de unde să zbucnească / nepăsător un trandafir

Scanned with OKEN Scanner

senin. // El poate să se'nalţe de la dreapta / sau de la stânga — nu pot şti nicicând — / de aceea capul mi-e un clopot ce se'ntoarce / în somn mereu şi însetat aşteaptă lovitura" *(Aştept)*. Cu aceeaşi lovitură e pîndită înstrăinarea morală, ca în poezia *Civilizaţie*, localizată *Anvers* : „O crîşmă. Radio. Şi muzică / de dans. / Un om, în crîşmă / lîngă radio şi lîngă / muzica de dans. / Şi mîinile acelui om, / ce bat în masă / ritmul dansului — / şi faţa omului / încremenită, / o faţă albă de ghilotinat. // Mîinile / despărţite / de ceea ce gîndeşte omul. // Şi faţa-i albă de ghilotinat."

Decapitarea nu este simţită doar ca ameninţare şi prezenţă fulgerătoare a morţii ; ea este şi eclipsă bruscă a conştiinţei, divorţ între raţiune şi instinct, alienare, explozie a despărţirii, imperiu al absurdului ivit — ca în acea definiţie celebră a rîsului —, prin placarea a ceea ce este mecanic pe ceea ce este viu. Monştri mitici, plăsmuiţi prin descăpăţînări şi sinistre recombinări mecanice, sînt, desigur, şi *Centaurii*, „care nu-şi frîng gîtul niciodată / căci au grumaji de ape de oţel, / ochi ce nu iartă / copite cu înverşunare potcovite / ...Slavă vouă, care — tropăind / ne ajutaţi să nu uităm că de mult / omul umblă în două picioare."

De la *Cîntece împotriva morţii* poemele urmează diagrama sacadată a unor experienţe înregistrate pe viu, *participarea* tinde să devină *identificare*, în constanta aspiraţie a poetului spre acelaşi unic nucleu al plinătăţii vitale. Arta măsoară intensitatea probelor la care sînt supuse viaţa, conştiinţa, pînă la suferinţa devenită fizică, pînă la sacrificiu — semn palpabil al identificării —, ca în această imagine a unui pictor admirat : „Ai sfâşiat tăcut — să nu fii auzit de nimeni — / pânza ce-ţi învăluia trupul / şi întinzând-o pe un catarg de cântătoare tibii, / ai eliberat tremurul culorii şi liniştea ei / şi strigătul ei..." *(Ţuculescu)*. Din această durere bărbătească, îndelung stăpînită, a unui „ecorché vif" se poate ivi şi frumuseţea, farmec derivat, echivoc : „Voi tremura probabil, un pic, că-s jupuit / de piele, şi sunt roşu în veacul generos / şi n-o să vadă nimeni cum sunt şi negreşit, / privindu-mă vor spune : — Ce trandafir frumos !" *(A doua ediţie specială)*. Artă înălţată din necesara jertfă, din palparea intimă a realului, ca în frumosul poem în proză *Zăpada (În loc de prefaţă)* : „Nu pot decât să cad, să mă aştern

Scanned with OKEN Scanner

pentru voi, să fac trepte din creşterea propriei mele căderi".

Simţindu-şi plinătatea de om, poetul a părăsit de mult lira apollinică, templul ei senin de sunete egale, asumîndu-şi destinul de pămîntean al lui Marsyas : cel jupuit de viu, pentru că îndrăznise, cu flautul său de trestie, să se măsoare cu zeul, şi amplificînd chiar prin strigătul său dureros domeniul de existenţă al artei.

Rareori am putut vedea în poezia noastră o *fiinţă* exprimîndu-se mai răspicat într-o *conştiinţă*, într-o atît de nobilă determinare concretă.

[*România literară*, nr. 30/1975.]

DINU FLĂMÂND

CITIREA UNUI PORTRET

Superbă şi misterioasă este această vîrstă poetică din ultimul volum de poezii al lui Eugen Jebeleanu ! Ni se pare că ştim atît de multe despre profunzimea ei calmă, despre echilibrul ei interior, prin asemănare cu alte ilustre exemple din poezia lumii şi, totuşi, cît de mare îi rămîne misterul. Vom găsi, desigur, şi în *Hanibal*, acele estompate contururi ale unui peisaj interior ce-şi este sieşi suficient cu trecerea anilor, o poezie nu o dată hibernală, contemplativă, esenţială prin sărăcia de mijloace poetice din care se compune, o poezie acut biografică, dar nu vom constata astfel decît o vagă legitate, care survine cu timpul în biografia fiecărui mare poet, fără să fie, totuşi, obligatorie. Căci există în *Hanibal* un mister esenţial al vieţii, mai mult decît al poeziei, un mister al celor „fireşti" (cum se intitulează cîteva poezii), care ne tulbură şi în faţa cărora toate speculaţiile de poetică depun o mărturie aproximativă. O vîrstă poetică ce permite parcă poeziei să înceapă cu o permanentă conjuncţie, cu un repetat „şi" copulativ, ca şi cum nu ar mai exista „teme" diverse pentru o poezie sau alta, ci o imperativă şi de acum înainte singură temă, în continuă întregire. O temă ce nu mai opune rezistenţă, o „materie" pentru care nu mai sînt necesare fastuoase elanuri de concepţie, ca în

Scanned with OKEN Scanner

tinereţe, un domeniu care nu se mai cere a fi cucerit pentru poezie, căci el însuşi impune o permanentă stare de cunoaştere. Este acea viaţă tulburătoare despre care niciodată nu ştim suficient de mult, dar care de la un anumit moment al maximei ei relativizări poate anula chiar faptul de a fi comunicată. Nu spune, oare, chiar Eugen Jebeleanu : „Totul este atât de firesc / încât mă mir de ce mai şi scriu / aceste litere pe care ar trebui să le gândesc / melodios doar în vioara-sicriu“ ? Vom putea totdeauna să apreciem drumul marilor fantasme ale unei poezii scrisă la tinereţe, dar nu putem decît bănui care este esenţa alchimică a simplităţii şi a firescului. Putem vedea din exterior economia severă a metaforei, dar nu ştim ce anume o provoacă. Trebuie să fie vorba de o celulă rară care secretă iniţierea în tainele duratei istorice, care te familiarizează cu sentimentul relativului şi care te convinge apoi de atotputernicia lui. Un plutarhian poem, ce poartă titlul cărţii, ni se pare a fi pilduitor. Este *Hanibal*, una dintre cele mai frumoase parabole poetice scrise în acest veac. Atîta puţinătate de cuvinte, care să ne convingă de relativitatea aparentelor noastre victorii fastidioase, reprezintă aproape o artă pierdută.

Mari şi luxoase bătălii de crezuri poetice se dau aiurea. Rămîn însă foarte puţini poeţi care într-o epocă îşi găsesc, după un lung exerciţiu de cunoaştere, acel unic rîu, acea apă în care viaţa se poate oglindi în toată simultaneitatea ei ; un rîu pe obraz şi o oglindă în suflet. „Pe străzi sunt eu cu faţa spartă / de-un râu al cărui nume nu e / întipărit pe nici o hartă / şi care din pustiuri suie / şi-aşteaptă clipa — neştiută — / când pe pământ or să mă'ntindă, / iar apa lui pe faţa mută / va fi o netedă oglindă“. S-a spus uneori că Jebeleanu are un verb cinic, dar poate nu s-a găsit traducerea cea mai potrivită pentru sagacitatea metalică a cuvîntului său. Dacă ne-am obişnuit, în timp, cu verbiajul impulsiv al multor inovaţii lexicale din acest veac, se pare că ne este încă destul de greu să apreciem eleganţa lucidă, rămasă la atît de puţini poeţi de profund umanism, care vorbesc despre cele omeneşti cu o incurabilă şi melancolică amărăciune. Eugen Jebeleanu este dintre aceştia. „Am cunoscut aproape tot ceea ce / neputinţa noastră poate cunoaşte“, spune el, iar un asemenea distih are în ultimul volum o valoare de protest şi o culoare de tristeţe profunde cît în-

Scanned with OKEN Scanner

tregul poem dramatic despre Hiroshima, să spunem. „Cu noaptea'n mine şoptesc «bună ziua». / Şi scot aur din întuneric", citim în alt loc, iar aceste puţine cuvinte sînt, iarăşi, o mărturie de conştiinţă care nu suportă comentarii. Ele au renunţat la „înscenarea" lirică, la acea punere în temă pe care o reclamă vîrsta mai tînără a oricărui poet. Numai un moment rar de simbioză între faptă şi limbaj îi poate dărui unui poet glasul neintermediat, acea voce interioară care monologhează uneori în fiecare om, supusă sau nesupusă artei. „Uneori mi se pare că îmi vine sfârşitul / când aerul nu-mi mai intră în plămâni, / ci se lipeşte de nări ca o frunză. / Tăcute planete / de unde viaţa priveşte nevăzută spre noi, / mă'ndrept spre chipul vostru cu nedumerire /.../ Sunt împrumutat vieţii / de către moarte / Văzduhul mă leagănă / într-o lume de flăcări şi fum / Arse, boabele de grâu / vor părea peste cîteva secole / gloanţe / şi gloanţele boabe de grâu. / Nu e totuna. Trebuie să arăt că nu e totuna".

[*Steaua*, nr. 4/1976.]

ALEXANDRU GEORGE

CĂCI TOTUL TREBUIE TRĂIT...

Căci totul trebuie trăit
şi trebuie făcut să trăiască
şi fără sfârşit să fie.

Rîndurile acestea memorabile, mai mult decît versuri, traduc, în mai mare măsură decît Poezia, Gîndul lui Eugen Jebeleanu. Ele definesc însă deopotrivă atitudinea sa ultimă faţă de viaţă şi faţă de artă. Nepăsarea lui mîndră arătată celei din urmă nu constituie un capitol de program estetic, aşa cum ni se întîmplă să depistăm în enunţurile prezumţioase ale unor tineri, îndemnaţi, cred ei, spre poezie de un preaplin sufletesc. Expresia directă

Scanned with OKEN Scanner

e ea însăşi o formă a artei, dar riscul e imens, pe măsura tocmai a unui mare poet.

Căci ultimele poezii ale lui Eugen Jebeleanu, din cartea lui de densă meditaţie lirică, *Hanibal*, sînt pagini rupte de fapt existenţei şi integrate vieţii superioare supusă ideii. Cu toată indiscutabila lor frumuseţe, pe marginea căreia s-ar putea glosa delectabil şi profitabil, accentul uman, cînd tragic, cînd violent, cînd numai trist sau ironic, depăşeşte cu mult problematicele chestiuni de „artă". E o carte care nu poate fi judecată la masa de scris, cu cumpăna comună, adecvată altor scopuri. Eugen Jebeleanu dă o admirabilă lecţie de atitudine filosofică, propunînd trăirea şi înţelegerea întregii existenţe, chiar şi a celor mai dureroase aspecte ale ei. Nu atît a nedreptăţilor ei, care i-au smuls, pe vremuri, alte numeroase accente de mare indignare.

Ne aflăm acum nu într-un climat de revoltă faţă de absurditatea firească a morţii, ci de înfruntare a ei bărbătească, potenţată, am zice, în cea mai perfectă contrazicere a clişeului mioritic readus în lirica ultimilor ani prea uşuratic la modă. Eliminînd cu totul iluzia, vechea aliată de nedespărţit a poeziei, Eugen Jebeleanu se află viguros aşezat, cu voinţă şi luciditate, în faţa supremelor aspecte ale realităţii. E uluitor cîtă autentică şi necăutată tensiune se poate isca din simpla contemplare şi acceptare a ineluctabilului, — fără efort, şi, am spune, fără vorbe mari, dar într-un stil cristalin şi dur care trădează intenţia cea mai profundă a poetului.

Glasul său, răspunzînd întregii gravităţi a existenţei, trece dincolo de optimism sau pesimism. Căci, în fond, nici nu e vorba propriu-zis de pierderea vieţii şi nici de moarte ca o necunoscută, ci de împlinirea existenţei, din care aceasta din urmă e doar fatala, nu şi zadarnica, încheiere :

> Ceea ce s'a dus — s'a dus.
> Priveşte spre Miazăzi, priveşte spre Miazănoapte,
> priveşte spre Răsărit şi spre Apus
> şi nu striga, — vorbeşte în şoapte. [...]
> Totul este atât de firesc
> încât mă mir de ce mai şi scriu
> aceste litere pe care ar trebui să le gândesc
> melodios doar în vioara-sicriu.
>
> *(Firesc)*

Scanned with OKEN Scanner

Sînt în *Râul pe obraz* meditații de pe pragul sfîrșitului asupra unei dramatice și bogate existențe. „Totul trebuie trăit", repetă Eugen Jebeleanu în mai multe formulări, dar mai ales prin întreaga fibră a poeziei sale, în spiritul eroic al unui lucid care nu vrea să se amăgească pentru că vrea să fie mai ales om. Durerea, sau „cîntul îndurerat", ca să-i folosim o expresie proprie, îl urmărește — și nu putem trece ușor peste atîtea pagini și versuri de mărturisiri directe, dar nu și de regrete sau lamente în stil elegiac. Cele mai multe poeme sînt însă „smulse" durerii, depășind-o, încorporînd-o, iar accentul personal trece în meditația largă, plină dealtfel de ecouri asupra destinului omului :

Nu cred în adevărul omului trăind
chiar și un secol, și-apoi dispărând.
Absurdu-l văd, însă nu cred în el.
Nu tot ce nu se vede e fantasmă

Durerea spiritului e mult mai adâncă
decât a trupului. Cred în puterea
a ceea ce să sboare-a învățat.
Nu cred în resemnare și'n pustiu... [...]

Cred în văzduhul tău, azi fără lanțuri,
în frumusețea ta cred.
Cred în vestmântul gândurilor tale
și nu cred în uitare. Niciodată.

„Nu cred în cei ce vor să uite", clamează în același poem de neuitat *(Da și nu)* Eugen Jebeleanu, poetul gravelor lucidități, care nici în cămașa de chinuri a lui Nessus nu va schimba tonul, nu-și va închide privirea, nu va încerca să se amăgească.

[*România literară*, nr. 14/1976.]

ALEX. ȘTEFĂNESCU

UN MORALIST MODERN

Diagramă a unei conștiințe neliniștite, poezia lui Eugen Jebeleanu s-a restructurat permanent pe parcursul a

Scanned with OKEN Scanner

peste patru decenii. De la liceanul care debuta cu versuri estetizante în *Bilete de papagal* și pînă la moralistul care își spune cuvîntul asupra raportului dintre om și comunitate, au fost parcurse numeroase etape. Instabilitatea programului poetic a rezultat dintr-un sever tratament aplicat cuvintelor, care nu au reușit decît rareori să-și exercite independent seducția și care, pînă la sfîrșit, după diferite răzvrătiri infructuoase, au fost obligate să se transforme într-un instrument sensibil la vibrațiile vieții.

În această evoluție care a valorificat resurse surprinzătoare, *Surîsul Hiroshimei* și *Elegie pentru floarea secerată* reprezintă două momente de maximă importanță. Ambele sînt rodul unor experiențe dramatice și nu numai că se completează reciproc într-o viziune de ansamblu, dar explică genealogic structura ultimului volum — *Hanibal*, 1972.

În *Surîsul Hiroshimei* (1958), catastrofa nucleară are proporțiile unui coșmar cosmic pe care poetul, limitat în spațiu și timp, nu-l poate cuprinde. Asemeni lui Blaga, care cerea munților un trup pe măsura plenitudinii existenței, el apelează la stihiile naturii și la mulțimea de oameni pentru a realiza reversul acestei plenitudini, dezastrul. Pentru că este vorba de un dezastru — nu de o simplă reducere la neant —, de un rău distribuit cu o conștiinciozitate demențială, de o strivire sistematică, neiertătoare a fiecărui element în parte. Din această infinită difuzie de durere se înalță un murmur cutremurător. Poetul devine anonim, glasul lui se amestecă în imensa orchestrație pe care o dirijează.

Necesitatea de a sugera plînsul universal, exasperant și vindicativ, a lărgit dintr-o dată aria mijloacelor lirice. Amploarea nu poate fi atinsă prin insistență sau tensiune, ci, în primul rînd, prin varietate. De aceea, poetul a învățat să vorbească sumbru și amenințător ca un muncitor cu pumnii strînși, tandru și sfîșiat de durere ca o mamă, mîhnit ca un pescar bătrîn, nedumerit ca un copil silit să-și părăsească jocul. Totodată, el a imaginat reacțiile orașelor adormite, ale păsărilor sau ale oceanelor, văzute ca medii de rezonanță ale umanității, ca păstrătoare, în forme proprii, ale idealului etern de armonie și echilibru.

Este de la sine înțeles că un asemenea spectacol al iresponsabilității și crimei nu poate fi privit, cu ochii lui

Scanned with OKEN Scanner

Nero, în latura sa grandioasă. Dimpotrivă, totul apare jalnic și descurajant, lăsînd doar speranței spațiul unei desfășurări maiestuoase. La rîndul lor, cei care au adus nenorocirea nu sînt spirite înfricoșătoare, malefice, ci biete manechine scufundate în promiscuitatea unui confort inapt de a le contracara anemia. Agresiunea lor nu reprezintă nici măcar o expansiune tragică și reprobabilă a vitalității, ci o absență a acesteia, o moarte morală dezgustătoare.

Implicîndu-se în destinul Hiroshimei, poetul lua atitudine și descoperea nu numai că dispune de o mare gamă de tonuri, dar și că poate juca rolul unui întunecat judecător.

Declanșat de forțe incontrolabile, răul care stă la originea poeziilor din *Elegie pentru floarea secerată* (1967) — moartea ființei dragi — nu mai este tratat de Eugen Jebeleanu de pe o platformă morală. Chiar dacă războaiele se desfășoară conform unor legi obiective, cei care își asumă pasiv aceste legi pot fi acuzați de indiferență, de opacitate, de colaborare cu moartea ; moartea în sine însă nu poate fi acuzată de nimic. De aceea, atitudinea dominantă din *Elegie pentru floarea secerată* este una de consternare. Neexistînd un vinovat, poetul se lasă copleșit de propria sa disperare și consemnează într-un limbaj „dezarticulat" întîmplarea absurdă. Sfidînd evidența, el vizitează de unul singur locurile pe care altădată le vizita însoțit și verifică dacă nu cumva măcar unul dintre ele a refuzat evenimentul, dacă nu cumva iubita a murit numai pentru o parte a lumii și trăiește, în schimb, pentru alta. Eșecurile nu îl descurajează. El nu face deducții sau calcule de probabilitate, ci dă curs unei obsesii. Cu aceeași îndîrjire străbate plaja pustie, gările, camerele în care hainele abandonate pe scaune păstrează încă neglijența vie a gestului. Apoi, ia totul de la început și străbate iar plaja, gările, camerele. [...]

Reprezentînd momentul culminant al creației lui Eugen Jebeleanu, volumul *Hanibal* fructifică atît experiența realizată prin *Surîsul Hiroshimei*, cît și aceea marcată de *Elegie pentru floarea secerată*. Prima secvență — intitulată *Râul pe obraz* — continuă, dealtfel, evocarea făpturii dispărute, însă de la o distanță care a estompat liniile și a transformat notele dezacordate în

Scanned with OKEN Scanner

cîntec. Este un cîntec trist și senin, lipsit de trufie, urmînd unei adînci înțelegeri. Poetul nu mai manifestă uimirea celui care a pierdut dintr-o dată totul, ci calmul celui care nu a avut niciodată nimic. Cu o blîndă ironie, el își mărturisește incapacitatea de a acumula și, prin aceasta, capacitatea de a trăi în umilință și în alianță cu formele vieții [...].

Sentimentul că „floarea secerată" ar putea lua înfățișarea oricărui element al naturii accentuează sfiala tandră față de lume și tristețea de basm a celui îndrăgostit, asemeni personajului eminescian, de „frumoasa fără corp" [...].

Într-o asemenea atitudine, de respect față de ceea ce e în firea lucrurilor, se recunoaște spiritul românesc. *Parabole civile*, secvența a doua a cărții, emană dintr-o altă ipostază a acestui spirit — repudierea organică a oricărei aberații. Eugen Jebeleanu, care în *Surîsul Hiroshimei* a făcut un rechizitoriu al crimei, își reia aici rolul de acuzator, însă de pe o poziție nouă. El nu mai pune acum în mișcare o recuzită imensă, nu mai reproduce vacarmul apocaliptic, nu mai recurge la imagini uranice pentru a sugera incendiile pustiitoare. Singurul lui mijloc este vocea, o voce profetică. Simplitatea ei nu poate fi înfruntată, așa cum o axiomă nu poate fi anulată prin demonstrație. Totul e atît de clar și evident, încît seamănă a expunere în lumina crudă a reflectoarelor. Arătat tuturor, fără menajamente, adevărul este mai dramatic decît înscenarea cea mai abilă.

Divulgarea unor anomalii morale nu reprezintă, la Eugen Jebeleanu, un act de cinism. Faptele incriminate se proiectează invariabil pe un fond umanitar, care le reliefează, dar care, în același timp, le și dă proporția cuvenită, de excepții. Prin însăși puterea de a le denunța, cu o severitate glacială în care se resoarbe mîhnirea, poetul le circumscrie și le domină. [...]

În fine, tot ceea ce falsifică sau tinde să falsifice existența constituie temele *Parabolelor civile* — operă a unui moralist auster, înrudit cu Marin Preda din *Imposibila întoarcere*.

Prin *Hanibal*, Eugen Jebeleanu se raliază, prin urmare, acelor scriitori contemporani care judecă civili-

Scanned with OKEN Scanner

zaţia modernă. Meritul său este de a fi sublimat evantaiul procedeelor lirice într-o comunicare directă, care, asemenea privirii, nu poate fi ocolită sau ignorată.

[*Preludiu*, Ed. „Cartea Românească", Bucureşti, 1976.]

MARIAN POPA

[VALOARE PROFETICĂ, DE AVERTIZARE]

...Opera sa de răsunet este însă *Surîsul Hiroshimei* (1958). Expresie a unei indignări de mare amploare şi inspirat de două călătorii întreprinse în Japonia, poemul este probabil cel mai important act de acuzare literară în plan mondial dedicat acestui subiect. Construcţia este de asemenea concepută dintr-o succesiune de tablouri prezentînd în ansamblu şi prin detalii particularizatoare oraşul înainte, în timpul şi după explozia bombei atomice, structura compoziţională fiind aceea de oratoriu şi de documentar cinematografic. O varietate de ritmuri îi asigură atmosfera în sensul cerut de natura evenimentelor reconstituite. Ulterior, poetul, ce se simte responsabil de soarta întregii umanităţi şi care evocase mai demult Lidice, îşi va face o preocupare din a vedea la modul universal, catastrofic şi meditativ abstract, nenorocirea umană în formele ei violente. [...] O esenţializare a problematicii sale în acest sens e volumul *Hanibal* (1972), unde noutatea o aduce imaginea expresionistă a unui apocalips cosmic, civicul parabolizat în forme protestatare, cu valoare profetică, de avertizare, interpelative şi ultimative.

[Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Editura „Albatros", Bucureşti, 1977.]

Scanned with OKEN Scanner

LUCIAN RAICU

VOCEA LUI JEBELEANU

Există răul, nedreptatea strigătoare, nelegiuirea, crima, moartea celor apropiați, lașitatea, minciuna, există toate relele numărate pentru veșnicie în monologul lui Hamlet și puse de el în cumpănă cu miracolul vieții decît care vor să se dovedească mai puternice, izbutind adesea să încline balanța într-o nemărginită dorință : „să dormi, să mori...“ ; dar cu aceeași putere există gîndul și cuvintele sfidătoare, consolatoare, răzbunătoare, pacificatoare ale marilor poeți exponenți ai umanității. Acestei elite, cea mai prețioasă dintre toate elitele, îi aparține și Jebeleanu ; poezia își redescoperă și își reactualizează extraordinar de viu prin el înțelesul ei străvechi, înțelesul ei de *acțiune*. Pentru că acte și nu doar cuvinte, acte *eficiente*, prin care omul nu doar se exprimă, ci se apără, atacă, se răzbună, mîngîie, vindecă sînt versurile sale.

În fața evenimentelor de toți trăite, a încercărilor grele, a dezastrelor, a nedreptății și violenței oarbe, vrem să știm, ne rămîne totuși timp să știm : ce va „zice“ poetul nostru ; cum va reacționa, ce va întreprinde, ce cuvinte va găsi. Pentru că versurile sale ne dau senzația, cu adevărat, că prin ele se *întreprinde* ceva, se reacționează, se acționează ; într-un cuvînt : *se face ceva !* A rămîne cu brațele încrucișate în fața răului este exact negativul, exact antipodul atitudinii încorporate în poezia sa. A nu întreprinde nimic *pentru* și nimic *împotriva* și a te simți sufocat de neputință este exact starea pe care tinde să o „vindece“ poezia lui Jebeleanu. Dar ea mai cunoaște un revers, acela de a face ce *nu* trebuie și a rosti cuvinte care *nu* trebuie rostite : agitația zadarnică, perorația falsă, optimismul de circumstanță, vorbirea ipocrită.

Rareori s-a întîmplat ca valoarea normelor pur umane, a cărei exaltare însuflețește poezia lui Jebeleanu, tinzînd să anuleze parcă orice altă ispită exterioară ei, să se asocieze în așa măsură, să se confunde pînă la urmă cu emoția în fața Frumuseții, cu suprema emoție : în fața Artei. Citind poezia sa și urmărindu-i cap-

Scanned with OKEN Scanner

tivat „atitudinea", înțelegi cîte ceva din misterioasa afirmație, din ciudata certitudine a lui Dostoievski rostind aproape neînțelesele cuvinte : *Frumusețea va salva lumea !* Numai cine parcurge, pînă la capăt, ciclul valorilor *morale* poate avea acces, cum are poetul nostru, la înțelesul acestor cuvinte care pot figura, cu mîndrie și cu umilință, ca formulă emblematică, cuvînt-cheie al artei sale.

Una dintre „descoperirile", degajînd o mare forță de șoc, care constituie pentru poezia lui Jebeleanu un spațiu specific deosebit de pregnant, este descoperirea identității de substrat, mergînd pînă la confuzia de planuri, dintre accidentele tragice *în ordinea firii* (moartea, înainte de toate) și nelegiuirile, opresiunile, crimele comise la scara umană și socială, cu un coeficient ridicat de răspundere și culpă individuală. Propriu-zis, Jebeleanu nu distinge între unele și celelalte ; mai exact : *refuză* ! Refuză să distingă între suferința provocată de fatalitate și cea provocată de o conjunctură precis identificabilă, fără caracter *necesar*. Suprema „nedreptate" este în poezia sa moartea ; ea clatină, ea *nu* confirmă în ochii lui Jebeleanu normele firii. În ordinea firii numai miracolul vieții și frumusețea în lume sînt cu adevărat, numai ele *merită* să ilustreze firea lucrurilor, tot restul i se opune, stîrnind în sufletul poetului formidabilul tumult protestatar, tumultul revoltei și al indignării teribile, măturînd în calea sa totul, smulgînd, literalmente, pilonii unei argumentări cauzale, ai retoricii consolatoare și justificative. Rareori demnitatea inteligenței și a rațiunii critice, a rațiunii pur umane, și-a găsit un aliat credincios, ca aici, în violența pasiunii, în valul „turbat", de nestăvilit, al afectelor. În serviciul rațiunii umane, acest val are o putere torențială, de neîmblînzit, de ne-recuperat, de ne-asimilat. Numai „iraționalul" ne obișnuise cu asemenea forță, cu un asemenea potențial distrugător ; dar iată că aici raționalitatea „binelui" cunoaște o forță similară.

Atingînd zone de hotar ale sentimentului și ale reflecției existențiale, în care poezia încetează de a mai „exprima" pur și simplu o realitate ori de a o simboliza prin indicații stilistice, prin metaforă etc., spre a deveni ea însăși trăire directă, prelungire a trupului viu, ele-

Scanned with OKEN Scanner

giile lui Eugen Jebeleanu nu se pot străbate cu o privire detaşată, ci numai cu o adîncă şi totală implicare. După cuvîntul atît de exact al lui Edgar Papu, devenim noi înşine „Jebeleanu" în vreme ce le parcurgem, poetul se transferă în noi ca într-un spaţiu liber de afecte individuale, pe care începe să-l locuiască, să-l modifice, să-l determine [...].

Un amestec rar, greu de închipuit şi de realizat, cu mijloace nespus de simple, de o transparenţă desăvîrşită, al şocului afectiv năprasnic cu un fel de *împietrire* situată parcă mult dincolo de durere, acesta este ţesutul însuşi al elegiilor dedicate fiinţei celei mai dragi, pentru totdeauna dispărute. Un *totdeauna* care trăieşte în poezia lui Jebeleanu cu o forţă care izbuteşte să o egaleze pe cea a fatalităţii şi, într-un anumit sens, să-i smulgă îndărăt, din nou *spre viaţă*, ceea ce a răpit incredibil într-un moment de *neatenţie*, resimţit ca o vină de către poet şi de către noi, făcîndu-ne să ne simţim vinovaţi, în aceeaşi măsură, de cele ce s-au petrecut :

„Omoară-te de două mii de ori, / şi tot n-o să ajungi s-o mai învii. / Flăcări aprinde, smulge soarele. / Acum, mai tare-i ea decît oricine. // Nu se mai joacă, nu mai vrea / prin mii de ape să călătorească. / Nu se mai schimbă. E triumfătoare / în nemişcarea-i oglindită-n sine. // Ea te-a iubit şi te-a îmbrăţişat / de-atîtea ori cît ai dorit. / Însă acum s-a liniştit : adîncă. / E floare şi e stîncă." *(Florica)*

Tocmai prin îndepărtarea iremediabilă, de nemaiatins, într-un spaţiu rece, aspru şi absolut irecuperabil, fiinţa pierdută îşi redobîndeşte, în chipul cel mai straniu, starea de *prezenţă*. E greu de explicat cum se realizează aceasta.

Cuvintele poetului nu te despart, ci te cufundă de-a dreptul şi vertiginos în actul trăit, cuvintele nu tind să înfăptuiască o nouă realitate, secundă, specifică şi „artistică", ci s-o actualizeze pe cea originară, s-o încorporeze într-un tipar incoruptibil. Actul trăit se slujeşte doar de cuvinte spre a se revela în toată nuda sa autenticitate *primară*. În raza neverosimilei pierderi a fiinţei iubite (motivul unic, mai mult decît obsedant al *Elegiei pentru floarea secerată* şi al ciclului *Râul pe obraz* din volumul *Hanibal)*, himericul şi sublimul refuz al eviden-

Scanned with OKEN Scanner

ţei are atîta forţă şi atîta violenţă contestatară, încît creează el însuşi o realitate autonomă, halucinant de concretă, şi ceea ce simţul comun consideră a fi un provizorat explicabil, dar incompatibil cu vieţuirea în continuare şi cu principiul vieţii, devine sub ochii noştri singura durată vie, singura posibilitate de a exista, de a mai exista : într-un act absolut al iubirii, într-un miracol şi o taină a fidelităţii. [...]

[...] Stării de întărîtare lucidă, de nesomn, excitaţiei nervoase atingînd paroxismul li se asociază o dispoziţie polemică aparent fără obiect, mai bine zis cu un obiect care-i depăşeşte puterea : destinul inexorabil. Dar tocmai aceasta e forţa poeziei lui Jebeleanu, o forţă pedepsitoare, violent subiectivă, violent umană, exercitîndu-se într-un domeniu care, prin definiţie, se sustrage voinţei noastre şi o sfidează. Dar Jebeleanu sfidează, la rîndul său, imobilitatea sfidătoare a destinului, sub orice formă s-ar înfăţişa. Poezia sa „nominalizează“ destinul, dîndu-i o identitate precisă şi foarte concretă, o „vinovăţie“ de tip uman ; el practică o poezie a „rezistenţei“ (la destin) pe un teritoriu în care rezistenţa pare fără rost. Ei bine, poetul îi găseşte un rost !

Actul absolut se realizează la capătul unei infinit prelungite trezii, ea însăşi un mod al „rezistenţei“ de care vorbeam, al unei aspiraţii de maximă intensitate, la capătul unei aşteptări active, îndreptate spre un sens unic, din perspectiva căruia toate celelalte forme de existenţă par de un vid desăvîrşit. Cuvintele poetului au parcă menirea de a-i spori suferinţa trează, nu pe aceea (obişnuită) de a calma suferinţa prin constituirea, în jurul ei, a unei margini (confortabile) de contemplaţie morală. Trecutul însuşi al fiinţei, pierzîndu-şi orice materialitate, apare strivit, vag şi incoerent, într-atît de vital absorbante sînt, în ultimă instanţă, prezentul tragic, veghea crispantă, aşteptarea biciuită de imaginile prezentului imediat :

„Am avut o viaţă de care mi-amintesc, / ea nu mai ştie nimic de mine, / amintirile sînt nişte urzeli din fire de vînt, / lumina lor abia se mai ţine. // Au fost cîţiva oameni, cîteva pahare, / copiii care nici nu ştiu cînd au crescut, / cîteva geamuri rostogolite din mare, / şi buzele tale de soare, azi mut.“

Scanned with OKEN Scanner

În schimbul lor singura acaparantă realitate : nesomnul, „arzător semn", lumina continuă, insuportabilă, cea mai crudă cu putință, invadînd totul („E o lumină răutăcioasă / și orbitoare / care-mi topește carnea, / prin care scheletul transpare"), dar singura posibilitate admisibilă, și-n cele din urmă singurul mod, cel mai dificil și tocmai pentru că e atît de dificil, de a reține imaginea celei pierdute în intimitatea strictă a conștiinței.

Menținerea acestei stări treze, de lumină crudă, orbitoare, este chiar sensul, finalitatea și materia poeziei lui Jebeleanu. Ea tinde la o comunicare realizată dedesubtul și în afara cuvintelor, la constituirea unui fluid palpabil al gîndului însuși, în care ființa și trupul s-au retras și s-au concentrat, abandonînd tot restul ca pe un decor hilar, inutil, ceva ce s-a dovedit inconsistent. Un fluid liber de balastul cuvintelor și totodată nespus de viu, de o purificată, totuși, materialitate ; poetul nu se „destăinuie", în înțelesul obișnuit, nimănui, el vorbește parcă numai pentru sine ; dar s-a văzut rar poezie mai *comunicabilă* decît aceasta, mai pentru „ceilalți", tocmai pentru că este, în gradul cel mai înalt, pentru „sine" ! Poetul își vorbește lui însuși (și uneori ființei pierdute) cu arzătoarea convingere a comunicării deschise, imediat practicabile. Și transmite celui care-l citește fiorul *încredințării* în adevărul acestei comunicări, un adevăr situat dincolo de banala evidență. Uneori cuvintele sînt, în poezia lui Jebeleanu, nu numai de o deplină transparență, dar, am spune, ca și inexistente, lăsînd loc emisiei pure, zguduitoare în goliciunea sa, a gîndului-ființă :

„Cît mi-e de rușine că plîng, / cît mi-e de rușine, / cît mi-e de rușine de ploaia / ce mă-neacă în mine. // Cernit de gratii de plîns / ce pot face / cu jalea ce mă clatină / încolo, încoace. // Nu pot trece prin lacrimi / ca un înotător. / Sînt cel ce se dă la fund / necerînd ajutor. // Sînt cel ce iubește pămîntul / acoperit de ape, / sînt cel ce se leagănă la fund / cu tine în brațe, aproape."

Omenesc este ca durerea și revolta în fața destinului (și a oricărei forme de nedreptate, cu care destinul se confundă în poezia lui Jebeleanu) să rămînă ceea ce sînt, să nu fie prea grabnic transformate în altceva, cu

Scanned with OKEN Scanner

nume oricît de frumos : stoicism, filosofică resemnare, stăpînirea durerii sau contemplarea ei de la înălțime, de la o prea suspectă înălțime ; respectabile noțiuni, desigur, dar, vai, mult mai ușor de suportat decît adevărul. Iar adevărul greu de suportat este aici, prin însăși apriga și nuda sa intensitate, totuna cu poezia. [...]

În toate direcțiile, cu aceeași încordare și intensitate, cu vibrația *ultimei* convingeri, cu vocea zguduitoare a sincerității ; menită parcă să învingă somnul rațiunii producător de monștri, nu numai de confort, să tulbure conștiința, și tulburînd-o s-o limpezească, redînd omului insemnele legitimității sale în lume, vocea aceasta aparține cu siguranță unuia dintre marii poeți ai epocii noastre :

„Azi-noapte m-am luat de gît — / din mîini făcîndu-mi un colier. / Lungi, mîinile-mi luceau mocnit, / falangele erau de fier. // Mi-am spus : Acuma, strînge, hai, / că nu-i atît de greu cum pare / să te împodobești chiar tu / c-un sfînt colan — și cel mai mare. // Și-am strîns, și nu cu multă milă, / dar pare-mi-se nici de-ajuns, / și-un glas mi se păru că spune : / Așteaptă. Nu ești încă uns // să porți acest însemn, ce-i sacru, / și are forma sfintei roți. / Cînd o să vină, poate, vremea, / adună mîini, dar de la toți, // și-atunci abia, sorbind mînia / și sila cîtă-i pe pămînt, / grumazul tău să fie turnul / cuvintelor, de tine frînt, — // în urma căruia pe chipul / acestui glob s-auzi cum sună / o liniște drept-grăitoare / ca marea — fără de minciună."

Adună mîini, dar de la toți, iată în formularea energică, strînsă pînă la crispare în ea însăși, ca în jurul *grumazului* evocat (care atrage, presînd cu putere asupra sa, *mînia* și *sila* de pe pămînt), transferul caracteristic acestei arte a supliciului moral și a izbăvirii prin durere, transmisia de afectivitate petrecută de la *toți* la *unul*, de la *noi* la *el*, de la *lume* la *poet*, la poetul care nu se desparte niciodată de ea, este al ei ; transferul care face cu putință identificarea cititorului, anularea granițelor dintre cel care citește și cel care scrie. Și iată, în același timp, cum se realizează, într-un fel atît de tipic aici, un alt tip de transfer, cel care tinde să unifice, prin identitatea aceleiași substanțe, planul existențial și pla-

Scanned with OKEN Scanner

nul poetic, planul „fizic“ și planul „expresiv“. Mîinile care strîng, falangele de fier adunate în jurul „gîtului“ (motivul *decapitării* pus în lumină într-un excelent comentariu semnat de M. Mihalaș) își exercită acțiunea mai întîi în planul strict fizic, pentru ca în partea a doua a poemului să asalteze „turnul cuvintelor“ (grumaz al poeziei !), prin frîngerea căruia se urmărește anularea poeticului, dar și redescoperirea adevăratului sens al Poeziei, acolo unde el poate fi găsit : dincolo de cuvinte, dincolo de literatură, de ineficienta literatură. [...]

Din stările de înfrîngere și dezagregare, poetul reface o nouă tensiune, mobilizează și construiește *speranța* după ce toate motivele care o autorizează par să fi dispărut fără urmă. Dar — cu același gest — el *reconstruiește* poezia ; o reconstruiește aproape din nimic ; din cuvinte simple, sărace, de o umilitate „bacoviană“ (ar putea fi vorba de un Bacovia foarte vital, puternic și viteaz !), compune din nou poezia, tot așa cum din destrămare, din contemplarea fără iluzii a morții absurde (și a coșmarului nedreptății care o anticipează încă din această viață) reface demnitatea, reconstruiește speranța. Poetul vede, mai bine ca alții, tot ce e de văzut, el nu-și acoperă o clipă ochii, dimpotrivă, îi deschide spre lume cu o intensitate aproape neîngăduită ; dar ceea ce izbește în poezia sa este și această delimitare, mereu prezentă, între *văzut* și *credibil*. O separare (de planuri) îndărătnică, pe care poezia lui Jebeleanu o adîncește cu fiecare vers și din adîncirea căreia își face o datorie glorioasă :

„Absurdu-l văd, însă nu cred în el. / Nu tot ce nu se vede e fantasmă // Durerea spiritului e mult mai adîncă / decât a trupului. Cred în puterea / a ceea ce să sboare-a învățat. / Nu cred în resemnare și'n pustiu. // Nu cred în nedreptate, nici măcar / în vânturile sorții care'mpart / arzânde roți de spini celor mai mulți / și câtorva — roți de mașini solare // Sunt vasul de pământ ; cel ce păstrează / sărutul amintirilor ; am toarte / pe care le susține brațul tău / mult mai puternic azi decât odată // Nu cred în rânjetul ticăloșiei, / în cei ce-apasă nu numai pământul, / ci și pe frații lor, nu pot să cred, / cum nu pot crede în taftaua mlaștinei // Nu cred în cei ce vor să uite, / și cât mai repede, pe

Scanned with OKEN Scanner

cei plecați din viață, / fiindcă ei sunt cei care astfel / vor să dea pradă Morții Spiritul // Nu cred în corbul care vrea / cu foșnetele beznei s'acopere văpaia / și croncăne : «Urmați-mă, eu sunt / orga luminii». Cred în licurici // Cred în văzduhul tău, azi fără lanțuri, / în frumusețea ta cred. / Cred în vestmântul gândurilor tale / și nu cred în uitare. Niciodată." *(Da și nu).*

Cînd, într-un astfel de tipic context, strîns, lapidar, tensionat, saturat de trimiteri și implicații, Jebeleanu spune : „Nu cred în... *Cred în licurici*", spusa sa are ceva imperativ, și chiar *amenințător*, ceva teribil — în contrast ciudat cu fragilitatea și nevinovăția profesiei de credință luate în litera ei („Cred în licurici"), ca și cum n-ar conta (dar *contează*, tocmai asta e problema...) substanța afirmației, ci numai direcția în care ea se face, numai ritmul ei : imperios, constrîngător ; un ritm al *ultimativului*.

De aceea spunem și repetăm că în poezia lui Jebeleanu ceea ce pare sortit unei existențe neînsemnate, unei ființări mereu periclitate a se stinge, capătă un aliat imperial, ocrotitor, un atribut de forță care, în fața răului care sfidează, sfidează la rîndul său, se impune, amenință și el, la rîndul său, existența răului și a morții, impertinența plină de forță a provocării sale. [...]

Și rareori absurdul, lașitatea, cruzimea, ipocrizia, violența s-au găsit în fața unei tentative de *deposedare* atît de energice, în care voința de a smulge răului partea sa de *inexorabil* accede, ca în poezia lui Jebeleanu, la fervoarea dureroasă și aspră a rugăciunii, la o fervoare ultimativă :

„A doua înviere (oh, cât o aștept !) / a doua înviere, o, Doamne, / dar fără sânge sau — pentru numele Domnului ! — / fără sânge nevinovat... / a doua înviere, / dar fiarele acelea, / sulițași orbi, căști decapitând creierul, / chipuri fără chip, busole / arătând un singur punct / cu frenezia dementilor / («acolo-i Paradisul / unde curg pletele de sânge !») / O, nu, nu, nu ! Fără aceia / care scriu cu piroanele / trecute prin oase, fără / acele călimări de lacrimi, / fără mâinile tale, Pilat, maculate de-atâtea umbre, / fără viața măcinată absurd / pentru ca procuratorul și alții să-și poată spăla /

Scanned with OKEN Scanner

mâinile, fără bilanțul care spune : / «arșițe și oase», / fără acel mort frumos, / mort ca să ne învețe să nu trăim urât, / fără mortul acela și acela, / îmbrăcând feciorelnic cămașa jertfei, / fără tigrii care i-au sfâșiat, / fără nodul pe care blestemata memorie / mi-l suie în fiecare noapte în gât / cu iuțeala unui ascensor insuportabil, / fără mine, dacă n'am învățat nimic / din puterea fierului și a nufărului —, / dar fără de reînvierea voastră / sulițași orbi, fără / orbirea voastră priviri de solzi de-oțel, / fără curțile amețitoare / pe zidurile cărora aripile alunecă neputincioase, / fără trăznetul orb și fără / cântările paralizate, fără brățările / care nu sunt de soare... // O, Doamne, care ești în mine, / și care nu mă mângâi, ci mă seceri, / făgăduiește-mi a doua înviere, / cea așteptată, trup de râu curat..." *(A doua înviere).*

Marele patos conjurator al acestui poem vine din încordarea — susținută cu fiecare propoziție, iar în interiorul ei susținută cu fiecare „amănunt" — cu care urmărește să deplaseze, cît mai departe cu putință, frontierele posibilului ; poetul separă — potrivit unui demers care i-a modificat substanța sufletească, intrîndu-i definitiv *în sînge,* al său și al poeziei sale — firea lucrurilor de ne-fire, legea de aparenta lege ; creează din cuvinte și din articulații de cuvinte un domeniu al imediat-posibilului, încît *a doua înviere* (conjurată să fie altfel decît cea dintîi, atît de altfel, pe măsura unei fierbinți aspirații) începe să fie posibilă. Tocmai pentru că „cere" prea mult, neîngăduit de mult, izbutește poetul să dea emoționantei sale *utopii* un contur de fermitate, caracterul plin și dens al unei realități ne-utopice, al unui prezent feeric și fascinant. Fascinația și feeria paradisiacă a unei învieri, de astă dată ideal-umane, izbucnesc însă la Jebeleanu, aici ca și în atîtea alte împrejurări, dintr-un suflet brăzdat de neliniști, de incertitudini chinuitoare. [...]

Contemplarea eternității și acuitatea angajării în prezentul de care are nevoie și care, de ce n-am spune-o, are atîta nevoie de el. Viziunea tragică a pierderilor ireparabile și neîmpăcarea spusă cu un terestru sarcasm al diatribei se condiționează strîns, sînt două variante (schimbîndu-și numai culoarea și tonalitatea) ale unei

Scanned with OKEN Scanner

singure mișcări sufletești. Despre același lucru, dacă ne gîndim bine, e vorba și într-o situație, și în cealaltă. Prezența în istorie nu e altceva, nu e decît alt fel de a numi perspectiva eternă ; apropierea de istorie este consecința directă a familiarizării cu absolutul, și din trăirea deopotrivă de sinceră, de obsedantă a termenilor aparent divergenți, apare neliniștea, apare acel „ton" de scrupuloasă îngrijorare atît de propriu poeziei lui Jebeleanu.

Metodica „încetinire" a ritmului istoric din care se naște simțul moral, îngrijirea meticuloasă acordată destinului fiecărui om și vieții irepetabile a fiecăruia n-ar fi fost cu putință dacă poetul n-ar fi deprins, cu toate fibrele, lecția de atenție și de concentrare (care e una din marile „învățături" ale poeziei sale), refuzul oricărei „transcendențe" suspecte, îndemnul dureros și tragica voluptate a „rămînerii în loc" : în *locul* eminamente *uman*. Aceasta fiind experiența sa fundamentală : locul din care privește în jur ; cu o *privire* care este și participare intensă, fără răgaz.

„Acum te voi lua ; / dar nu cu blîndețe, de-acolo unde ești / și unde stai ascunsă / (ascunsă prin propria ta voință întunecată sau / prin geometrica, nepăsătoarea voință a pietrei — / mă feresc să-i spun altfel) / acum te voi lua și te voi duce / în imperioasa înaintare a luminii" *(Hotărîre)*.

„Crescuseră ierburile încă o dată, / M'am dus s'o deștept / — Lasă-mă, te rog, lasă-mă să mai dorm puțin... — / m'a rugat. // M'am dus să mai aștept un an din / puținii mei ani, un an / din nesfârșiții ei ani..." *(Iarbă proaspătă)*.

A trăi, a muri ; *a trăi o singură dată*. Din implicarea într-una și aceeași propoziție vin toate sensurile și toate riscurile necruțătoarei, pateticei angajări, care străbat poezia lui Eugen Jebeleanu :

„Poate doar pentru că trăim numai o dată — / atâtea silnicii pe lume ? / Să fie ăsta rostul omului ? / O pândă fără încetare, ca / să auzim când or să șuiere prin tine / un stol de noi săgeți, / sfinte Sebastiane ? // Însă nu tu, ci el, și eu, și voi, / suntem azi țintele. / Și cine-i cel care ne ia la țintă ? / O, Doamne ! Atâtea întrebări... / Cine-i acel ? Ei bine, / e cea mai sfântă

Scanned with OKEN Scanner

dintre toate sfintele, / Prea Sfânta Nerușine...“ *(Sfânta Sfintelor).*

Flacăra interioară, mereu aprinsă, conștiința exemplară și rezonanța extraordinară a vocii ne fac să vedem în Eugen Jebeleanu un adevărat mare poet, unul din „cei mari“ ai lumii contemporane.

[*Practica scrisului și experiența lecturii*, Ed. „Cartea Românească“, București, 1978.]

Scanned with OKEN Scanner

V PORTRETUL UNUI CONTEMPORAN. MĂRTURII

Scanned with OKEN Scanner

HUBERT JUIN

EUGEN JEBELEANU

Il fut un jour en Roumanie
(pays d'aubes claires dans les berceaux de ton Danube,
dans les cachots de grande mer !),
oui ! en Roumanie d'horizons clairs il fut un jour
Balcesco !
Et qui prononce ce nom-là dresse cadastre du futur :
aux vignes du monde nouveau
il faut boire !
Je te connais chantre d'images, comme pas un, comme
pas un de ceux qui vont et viennent
entre l'image et son reflet.
A ton enseigne : Florica. Ce nom gravé comme en sautoir te préserve de félonies, te garde...
Il n'y aura point d'exil pour ce nom que ce nom garde :
à toute liesse qui se livre vienne en signe d'accord
un sou percé !...
Ainsi nous fûmes dans tes îles. Et les Portes de Fer
s'ouvrirent au devant du soleil.
Tatar Bunar avait luisance de la puissance de sa terre,
comme une écharpe,
à bras serrés,
serrés au cou de qui l'on aime —
un poème nommé „Balcesco".

[*La Dryade*, Fevrier 1953.]

Scanned with OKEN Scanner

CRIMA ŞI POEZIA

În primele zile ale acestei luni m-am gîndit, cum se vor fi gîndit milioane de oameni de pe întreaga întindere a pămîntului şi cum, dacă nu va izbucni un război atomic, se vor gîndi veacuri de-a rîndul, la Hiroshima. Dar, prin actul poetic şi de conştiinţă al unui scriitor român, m-am gîndit în acelaşi timp la Lidice şi îmi dau seama că, şi prin ceea ce înseamnă fiecare — fiecare fiind un simbol al abominabilului — şi prin acel act, memorabil, ele se vor lega tot mai strîns în mintea mea.

Lidice !... Cine ar putea spune : N-am auzit ?!

În zilele noastre, în care atîţia visează o imensă amnezie a conştiinţei umanităţii şi o atotcuprinzătoare amnistie a tot ceea ce a fost crimă şi fărădelege în anii războiului, cine ar putea spune totuşi : Lidice ? N-am auzit ?!

Hiroshima !... Cine ar spune : N-am auzit ?!

În zilele noastre, cînd atîţia visează ceea ce nu e îngăduit să se viseze, cînd atîţia speră ceea ce e o crimă să se spere, cine ar avea îndrăzneala să spună totuşi :

— Hiroshima ? N-am auzit !

Multe se vor uita pînă la urmă — mai sînt mii de ani de istorie şi mii de generaţii care aşteaptă să vină pe lume —, dar Lidice şi Hiroshima, pe cît au fost de şterse de pe faţa pămîntului, pe atît nu vor putea fi şterse din memoria omenirii. Cain e numele celui care a ucis, Iuda e numele celui care a vîndut şi ele vor rămîne astfel cît va fi lumea, iar Lidice şi Hiroshima vor rămîne şi ele cît va fi lumea, nume ale marii cruzimi a fascismului şi a războiului.

În 1942 — s-au împlinit în primăvară 25 de ani de atunci —, pentru a şterge Lidice de pe faţa pămîntului şi pentru a-i ucide locuitorii, a mai fost nevoie de plutoane de execuţie, de vagoane de dinamită şi de echipe întregi de dinamitori. Trei ani mai tîrziu, Hiroshima intra în neant în cîteva secunde, şi zeci de mii de oameni erau prefăcuţi în cenuşă în cîteva se-

Scanned with OKEN Scanner

cunde, dezvăluind omenirii îngrozite ce este bomba atomică şi ce ar putea însemna războiul atomic.

În anii ce au trecut de atunci, mulţi sub ameninţarea războiului, mulţi sub ameninţarea apocalipsului atomic, toţi sub ameninţarea reînvierii fascismului, Lidice şi Hiroshima au devenit simboluri, fiecare pentru alt fel de crimă şi, în acelaşi timp, locuri de pelerinaj, uriaşe gresii pe care s-au ascuţit veghea, simţul de apărare a popoarelor.

Printre cei ce, în aceşti ani, au stat o clipă a vieţii lor cu pumnii strînşi, cu dinţii strînşi, cu lacrimi pe faţă sau cu lacrimi îngheţate în pupilă, pe locul celor două îngrozitoare fărădelegi, s-a aflat şi un poet român care, întors acasă, ne-a dovedit că în zilele noastre, ca şi pe vremea tragicilor greci, poezia nu poate ierta crima.

Prin arta militantă a lui Eugen Jebeleanu, Lidice şi Hiroshima au devenit pentru noi, pe lîngă tot ceea ce înseamnă pentru întreaga omenire, două meditaţii amare şi grave, două imprecaţii străbătute de o mînie universală, cu care poezia noastră se poate mîndri faţă de sine însăşi şi faţă de poezia lumii.

[*Contemporanul*, nr. 32/1967.]

BIRUIT-AU GÎNDUL

De cînd au ieşit din pana cronicarului, aceste frumoase cuvinte — în ele cu toată mierea vorbirii româneşti — n-au fost poate rostite de nimeni cu solemnitatea cu care deunăzi le-a rostit Poetul, sub cupola Marii Adunări Naţionale.

Biruit-au gîndul... Era o afirmaţie, bărbătească şi optimistă, toarsă din viziunea despre lume şi din dragostea de neam a cronicarului, fiindcă în jurul nostru pot fi enumerate atîtea asemenea biruinţe. Şi era în acelaşi timp formularea, tot bărbătească, a unei mari năzuinţe, fiindcă deplina biruinţă a gîndului este încă departe.

Numai cînd spunem că soarele răsare la răsărit şi că apune la apus, afirmaţia noastră îşi ajunge sie însăşi şi nu urmăreşte să influenţeze în nici un fel realitatea. Altminteri, de la profeţi încoace, totul intră în uriaşul

Scanned with OKEN Scanner

proces de transformare a lumii. Atunci cînd investim omul cu însuşiri de care singur se dezice, atunci cînd afirmăm că istoria pe care o făurim ne poartă spre culmi, cînd e destul un pas spre a aluneca în prăpastie, nu înseamnă a ignora realitatea, ci a lucra — cu o mare lungime de undă — asupra omului şi a istoriei, a le ajuta să se desăvîrşească.

Biruit-au gîndul... a spus cîndva, în dulcea lui limbă, cronicarul şi sînt sigur că nu exulta numai, ci şi că voia să-şi educe contemporanii, să-i deprindă cu rigoarea raţiunii. Iar în timpul nostru, un timp din care nu lipseşte nici absurdul şi nici iraţionalul, poetul se înveşmîntează, ca într-o armură, în spusa cronicarului.

Biruit-au gîndul... rostit de Poet înseamnă că în jurul nostru sînt multe asemenea biruinţe. Dar poetul fiind, ca şi cronicarul, un pedagog al neamului său, spusa lui mai înseamnă că multe strădanii ne aşteaptă, multe lupte cu alţii şi cu noi înşine, pentru ca gîndul, în fiecare ceas, şi în fiece împrejurare, să poată fi biruitor.

[*Contemporanul*, nr. 54/1969; după cuvîntarea lui Eugen Jebeleanu la sesiunea Marii Adunări Naţionale din decembrie 1969.]

GIANCARLO VIGORELLI

[AVANGARDA DE IERI ŞI DE AZI]

Aş vrea să mă opresc asupra unei caracteristici a poetului. Nu mă laud că sînt un profund cunoscător al poeziei româneşti, dar, după contactele directe şi indirecte avute, pot afirma că dacă astăzi există o poezie care ştie să recupereze în adevăratul sens al cuvîntului, nu în manieră diletantă, scrisul de avangardă, acea poezie este tocmai poezia românească. Se simte că poezia lui Jebeleanu este altoită pe suprarealismul şi avangarda istorică (începînd cu Maiakovski pînă la experienţele anilor '20—'30) care în ţara sa nu erau simple ecouri pariziene, ci căutări efective.

Scanned with OKEN Scanner

Legătura între avangarda de ieri și de azi se manifestă în mod exemplar în poezia românească și mai cu seamă în marea realizare care este poezia lui Jebeleanu.

[*Argeș*, nr. 4—5/1971.]

ROBERTO SANESI

SPERANȚĂ NEMILOASĂ

Ultimul volum al lui Jebeleanu *Poarta Leilor* dă cheia exactă a întregului orizont de preocupări ale poetului. Despre Jebeleanu s-a vorbit întotdeauna, împărțind în două laturi opera sa. Pe de o parte, latura care definește un poet liric, afectiv, poet al memoriei, al meditației intime. Pe de altă parte, Jebeleanu poet-cetățean care intervine în realitate și care nu poate nega nici o realitate istorică, de cronică, spirituală, ideologică, întîlnită de el.

În fond este un poet cu brațele deschise, absolut, complet, afectiv și pasional ; poezia sa ia poziție. Este o poezie pură, limpede. El restituie fapte, emoții, în mod clasic, într-o puritate cu adevărat rară, transmițînd de fiecare dată, oricare ar fi motivul care a stat la baza poeziei sale, un mesaj dintre cele mai mari și mai semnificative ale poeziei contemporane : acela al unei speranțe trecînd peste orice, o speranță aproape nemiloasă.

[*Argeș*, nr. 4—5/1971.]

ELIO FILIPPO ACCROCCA

[RĂDĂCINILE ESENȚIALE]

Jebeleanu ca poet privește acea clipă tragică a umanității, dar reconstruiește tocmai din ruine omul care crede într-un adevăr sacru, adică în libertatea și pacea care trebuie să unească continentele noastre, atît de neliniștite. Acest volum are un caracter istoric care depășește însăși poezia. *Surîsul Hiroshimei* este o lecție : un

Scanned with OKEN Scanner

volum de poezie avînd valoarea unui drum larg deschis către făurirea omului de azi, care trebuie să uite, dar să și roșească în fața unor fapte ale istoriei. Așa trebuie privită opera lui Jebeleanu, acest poet care se vrea nu un adept al retoricii, ci ca un poet-frate. *Surîsul Hiroshimei* este o poezie a morții, dar astăzi ea reprezintă și o poezie a vieții, o poezie a speranței, în special. Prezența lui Jebeleanu insuflă speranțe. Într-o lume neliniștită, este vocea poeziei umane care depășește cadrul politic și istoric, căci ea atinge rădăcinile esențiale ale omului din totdeauna.

[Fragment. *Argeș*, nr. 4—5/1971.]

GEORGE IVAȘCU

[COMPONENTĂ A SPIRITULUI EUROPEAN]

...Personalitatea literaturii române se valorifică plenar prin chiar personalitățile ei creatoare, distinse prin manifestări ale unei opinii publice instituționalizate pe principiul selecției și al opțiunii semnificative. E de la sine înțeles că, în acest mod, literatura română se înscrie pe alte curbe de ascensiune și că, prin ea, cultura noastră, țara noastră însăși capătă noi indici de apreciere la scara internațională.

Iată de ce ne-a bucurat atît — în prima decadă a anului — decernarea premiului „Etna Taormina" lui Eugen Jebeleanu, pentru cele două volume apărute anul trecut în Italia : *La porta dei leoni* (în editura Palazzi din Milano) și *Il sorriso di Hiroshima e altre poesie* (în editura Guanda), acest volum cuprinzînd și *Elegie pentru floarea secerată*. Cititorul de limbă italiană comuniază astfel cu spiritul românesc prin una din cele mai elevate proiecții ale sale în contemporaneitate, rod al inspirației și al conștiinței poetice ale unuia din cei mai reprezentativi lirici ai literaturii naționale. Cu acest sigiliu de autenticitate și pe asemenea culmi ale reliefului nostru literar, viziunea atît de profundă și de generos umanistă a lui Jebeleanu s-a relevat în aria poetică a lui Dante și

Scanned with OKEN Scanner

Leopardi ca o componentă de nouă dimensiune a spiritului european, într-un veac multiplu determinant al destinului uman. [...]

[*Premii*, în *Scînteia tineretului*, nr. din 23.I.1971; reprodus în *101 tablete*, Ed. „Eminescu", Bucureşti, 1974]

GHEORGHE TOMOZEI

EUGEN JEBELEANU — PREMIUL „ETNA-TAORMINA" 1970

Cele două cărţi de versuri, tipărite anul trecut în Italia *(La porta dei leoni* şi *Il sorriso di Hiroshima e altre poesie)*, i-au adus lui Eugen Jebeleanu prestigiosul premiu literar „Etna-Taormina", oferit de un juriu avîndu-l în frunte pe laureatul premiului Nobel, înscris astfel cu strălucire alături de cele ale laureaţilor precedentelor ediţii — Giuseppe Ungaretti, Salvatore Quasimodo, Dylan Thomas, Anna Ahmatova, Jules Supervielle ori Gabriel Celaya.

Decernat la Catania, în oraşul portocalilor, premiul se răsfrînge şi asupra noastră, a scriitorilor români, acum cînd ţara e învăluită în zăpezile iernii şi la ţărmul Pontului Euxin în neştiut sarcofag dorm osemintele de cretă ale lui Ovidius. La el ne zboară gîndul, la poetul iernilor sarmatice şi recenta recunoaştere universală a compatriotului nostru Eugen Jebeleanu ne încredinţează că exilul autorului *Tristiilor* şi *Fastelor* a fost un exil într-un pămînt al Poeziei şi sînt de căutat într-altundeva „sălbăticiile", „barbaria"...

Cavalerul enigmatic străbătînd străzile Bucureştilor în căutarea „adevăraţilor Arnoteni" face parte dintr-un cin poeticesc învestit cu o severă heraldică şi cine îl cunoaşte cu adevărat pe Eugen Jebeleanu se convinge că poetul laureat la Catania îşi înnobilează breasla cu distincţia-i necontrazisă, cu uriaşa sa receptivitate la nou, cu proverbiala-i generozitate.

Scanned with OKEN Scanner

„Etna-Taormina“ încunună o inimă vulcanică, o rară vocaţie poeticească şi un spirit civic demn de marii bărbaţi ai literaturii române.

Pentru Ovidius, vinul îşi pierdea fluiditatea în iernile viforoase şi lesne putea fi despicat în bulgări, din vase îngheţate.

În cinstea lui Eugen Jebeleanu ducem la buze un transparent „bulgăre“ cu vin ovidian la care am adaos o nostalgică floare de portocal... [...]

[*Argeş*, nr. 1/1971.]

ADRIAN PĂUNESCU

[„O INSTANŢĂ MORALĂ“]

[...] De puţine ori m-am simţit aşa de bine lîngă un un om, ca în vecinătatea acestui scriitor, obsedat permanent şi aproape enervant de dreptate. Stă la o masă, cărunt cum este, plin parcă de sîrme care curentează, la sprîncene şi la tîmple. Stă la o masă, de obicei la marginea lumii în care se află, cu coatele sprijinite de masă şi ţinîndu-şi bărbia cu palmele, privind în sus ca înspre o stafie şi scuturîndu-şi din cînd în cînd capul, într-o tuse reţinută.]...[

Eugen Jebeleanu constituie astăzi o instanţă morală. Dar la aceasta el a ajuns devenind în ultimii ani — alături de Miron Radu Paraschivescu — cel mai important poet bătrîn, reuşind adică să cîştige, mai mult decît o recunoaştere profesională, izbutind să ne atragă în zonele senine ale moralităţii, acolo unde pentru ceea ce faci rău ţi-e ruşine, acolo unde litera nu mai înseamnă semn grafic, ci criteriu etic.

Se cunoaşte îndeajuns viaţa lui Eugen Jebeleanu, din vremea cînd colinda închisorile Ţării Româneşti în căutarea unui erou. Se cunoaşte că Eugen Jebeleanu a şi găsit pe acel tînăr erou, în urmă cu cîteva decenii, intuind în acesta o flacără neobişnuită ce avea să devină ceea ce noi numim astăzi Nicolae Ceauşescu [...].

[*Luceafărul*, nr. 39/1971.]

Scanned with OKEN Scanner

LUMINA ACESTEI CONȘTIINȚE

În această noapte de ianuarie mă gîndesc la poetul Eugen Jebeleanu. În această noapte bate un vînt aspru, acoperișurile caselor sînt sub zăpadă subțire ca sub lumină de lună și eu mă gîndesc la poetul român Eugen Jebeleanu. O creangă de plop, ca o sorcovă de promoroacă, întîrzie la fereastră, parcă mai aud colinzi și urări, parcă se mai vede o stea colorată. Au trecut toate. Urarea ultimă a primit-o poetul, și m-am bucurat. Pentru *Surîsul Hiroshimei* și pentru alte poezii, nu știu pentru care, și nu știu pentru ținuta cărei expresii adăugate, dar știu pentru care înțeles al lor, pentru care gest al lor față de umanitate.

Nu-i atîta pace în lume ca să nu mă gîndesc la *Surîsul Hiroshimei*, nu-i nici atîta nesperanță ca să nu surîd înaintea ei, nu-i atîta liniște ca să nu mă găsesc în neliniștea poetului.

Nu-i atît de puțină durere, ca să nu treacă vîntul aspru prin zăpada subțire de pe tîmplele lui și pe tîmplele mele, nu-i atît de puțină moarte, ca sufletul să nu cunoască statornicia umbrei.

Nu-i nici atîta dreptate ca să nu strig în fața nedreptății, nici atîta prietenie ca să nu o invoc în fața neprietеniei.

Nu știu dacă alte neamuri vor cunoaște vreodată în expresia ei originară ceea ce însemnează în scrisul lui Eugen Jebeleanu condiția omului în răzvrătire și în revoluție, în năzuință și în derută, în fața realităților sociale, în realitatea iubirii și a morții, știu însă că în lirica românească, și în calendarele epice cu mișcări de zile și nopți, de timpuri istorice, de orizonturi, poetul Hiroshimei care surîde este o conștiință ce scapără în muchiile severe ale cuvîntului. În lumina acestei conștiințe văd semnificația Premiului „Etna-Taormina“ acordat lui Eugen Jebeleanu. Dar pentru noi acesta înseamnă mult mai mult decît pentru oricine altcineva de aiurea. Înseamnează recunoașterea unei valori a poeziei românești, acordul cu un crez literar care, prin perso-

Scanned with OKEN Scanner

nalităţi de prestigiu, afirmă în lume literatura noastră contemporană.

Nu ştiu cît vor înţelege alte neamuri din frumuseţea poeziei lui Eugen Jebeleanu, cum vor putea descifra adevăratele nuanţe ale cuvîntului său de poet al României de azi, dar ştiu în ce formă am ajuns prin pasiunea lui la graiul poeţilor libertăţii şi cum s-au făcut cunoscuţi aceştia sufletului meu. Această convieţuire de cîteva decenii, în spiritul luptei sociale şi al poeziei ce o înflăcărează, se adaugă înţelegerii preţuirii ce-i veni în zilele începutului de ianuarie, ca o urare. Poate că premiul vulcanic „Etna-Taormina" spune de temperatura din adînc a fiinţei poetului, a condiţiei lui sociale şi a pătimirilor lui, aceea care se relevă în cuvîntul încins şi cristalizează în forme nebănuite.

În această noapte de ianuarie mă gîndesc la poetul Eugen Jebeleanu şi rămîn credincios unei iubiri pentru gestul său poetic şi colegial, pentru prezenţa lui în biografia generaţiei mele. Confesiunea noastră ar rămîne gravă. Uneori ar evoca împrejurări nedrepte. Dar confesiunea noastră nu s-ar putea înţelege fără credinţa în revoluţia socialistă, în ideile fundamentale ale dreptăţii sociale, nici fără căutarea, într-o zodie a balanţei, a cuvîntului care din zgură îşi dovedeşte după ani strălucirea. Tînărul redactor care suna la uşa poetului a primit cu înfrigurare manuscrisul „Hiroshimei", a corectat şpalturi şi pagini, cum avea să facă în acei ani şi cu *1907* şi *Cîntare omului*, sunînd în toaca porţii prisăcarului din Mărţişor. Se limpezea atunci cerul ţării, în primul rînd, şi, în zarea lui, frunţile oamenilor, în aflarea adevărului. Am sunat la casa poetului şi mi-a ieşit înainte doamna Florica, parcă mişcată dintr-o stampă japoneză. Şi am întîrziat într-un fotoliu jos, printre pistoale haiduceşti şi sub zidurile cărţilor de artă, între două suflete de lumină şi omenie. Nu pot ocoli nici acest gînd, cum nu le pot ocoli pe celelalte, cum nu pot uita de *Lidice*, pentru că floarea desenată pe hîrtie japoneză rămîne înclinată şi în amintirile mele.

În această noapte de ianuarie mă gîndesc la Eugen Jebeleanu. O creangă de plop întîrzie la fereastră, sorcovă de promoroacă, şi din lumea mare vin veşti ce ne-

Scanned with OKEN Scanner

liniștesc. Nu-i încă atîta pace pe pămînt, ca să nu mă gîndesc la surîsul poetului.

[*România literară*, nr. 3/1971.]

CONSTANTIN ȚOIU

OM ȘI ARTIST

...Gest de istorie literară, poate, care istorie nu se poate totuși lipsi de o anume anecdotică a ei. Din astfel de amănunte se nasc mai tîrziu, în arheologia literară, multe definiții de caracter. Cînd l-am văzut întîia oară pe Eugen Jebeleanu întinzînd gentil cuiva cu un gest de cafenea literară din altă epocă o țigară de foi, făcui la iuțeală în gînd legătura cu Arghezi — *Na, ține o țigare !* —, formulă clasică, purtînd pe culmile artei limbajul trivial și, prin aceasta, absolvindu-l.

La Jebeleanu nu fusese așa. Direcția tăcută a darului său nu fusese *decît* seniorială. Latură, în viață și în scris, a unei altfel de poezii, complementară celei dintîi. Numai „stegarul", cavalerul-poet care este Eugen Jebeleanu, știe să facă să răsară din buzunarul de sus al hainei, și cu o mișcare de atîta melancolică generozitate (și urbană, ca a lui Rilke și Petőfi), un trabuc exotic și costisitor învelit, havana domnilor de altădată, zîmbind liniștiți pe un vulcan patetic de acceptări sau respingeri, și să ți-o ofere ca el, și mai ales cu surîsul lui de adolescent jucînd cu febră rece, ori luciditate focoasă, ori chiar tandrețe amară — jucînd, într-un rol de cuceritoare compoziție.

65 de ani ?... Convenția acestui gen de sărbătoriri e să exclamăm pe loc : imposibil ! cu neputință ! de necrezut ! — cînd au trecut ?... Dar, *ca nouri lungi pe șesuri*, anii făcură ce făcură și trecură. Jebeleanu însă este prea sincer, ca om și ca artist, pentru ca noi să mai riscăm o astfel de retorică de circumstanță. Sînt oameni, sînt artiști, a căror existență de muncă și neliniște, de putere de îndoială și de afirmare a gîndirii și simțirii, le înzecește vîrsta. Această înzecire îi face să pară —

Scanned with OKEN Scanner

nu paradoxal, ci în cel mai logic și mai real mod — cu atît mai tineri, ca forță cerebrală. La 65 de ani, un astfel de ins, căpătînd cu timpul o extraordinară densitate de viață, poate să zică, firesc, *parcă aș avea 650*. Dintre acești oameni și artiști, excepționali, prin intermediul cărora însuși timpul, sătul de abstracție, parcă ar dori să încerce să devină ființă umană, Eugen Jebeleanu este unul. Un ins, cu alte cuvinte, pe care Timpul și l-ar alege, în mod deliberat, dac-ar voi să știe și el ce înseamnă, trăind, să fii propriu-zis om.

Nu fac parte dintre cei ce pot afirma cu mîndrie că sînt prieteni apropiați cu marele poet care este Eugen Jebeleanu, și regret. O mîngîiere ar fi. Prietenie înseamnă, omenește vorbind, și o bună cunoaștere a slăbiciunilor celuilalt, pe lîngă meritele evidente ; și, deși știu că nici unui om puternic și adevărat nu-i sînt străine slăbiciunile, aș fi mîhnit, ca un naiv, firește, dacă aș afla că și în Jebeleanu au existat ce credem noi că sînt slăbiciuni. În cîmpul literelor, însă, mai durabilă chiar și decît o prietenie exemplară, este ce ne imaginăm noi, pe bună dreptate, și ce recunoaștem, pe baza scrisului celuilalt — strict — și mai ales privind, de pe această bază, înainte, cu ochii cît mai mult strînși, că va reprezenta el, cu adevărat, pentru istoria viitoare.

Fiecare poet de seamă are un loc al său, fix și privilegiat, în spațiu, unde, întîmplîndu-se să nu-l găsești, te și miri că nu e... Se știe unde putea fi văzut cel mai des Ion Barbu ; unde, Blaga — și lista ar fi lungă... Orele de seară și de noapte, pe Eugen Jebeleanu îl prind la „Casa Scriitorilor", la masa, tacit, lăsată lui, în colțul din stînga sau dreapta, după cum ieși din, sau intri în încăperea comună.

Noaptea așadar pe Jebeleanu îl apucă mereu între confrați, și nu s-ar putea spune că locul său e totdeauna unul de destindere sau de amuzament...

Cine trece însă prin dreptul lui, oricît de tîrziu, și îl salută, fie direct, cu inima ușoară, fie șovăind, apăsat de cine știe ce remușcări, dar cu dragoste nemărginită și cu întreg respectul nemărginit și el, știe, numai din privirea lui de lup frumos de pază, de lup-căpetenie — care nu a învățat niciodată să muște, ci doar să privească scurt și scînteietor —, știe dacă cinstea, demni-

Scanned with OKEN Scanner

tatea, adevărul (și tot ce ar mai încăpea într-o conștiință) sînt sau nu la locul cuvenit.

[*România literară*, nr. 17/1976 ; reprodus sub titlul *Trabucul domnilor de altădată*, în *Alte pretexte*, Ed. „Eminescu", 1977.]

NICHITA STĂNESCU

ÎNFIEREA FIULUI RĂTĂCITOR

se dedică lui Eugen Jebeleanu

Nu mă da afară ; —
bate-mă
și lasă-mă să dorm
pe genunchii tăi

De îndată ce mă voi trezi,
în semn de recunoștință
îți voi spune Nu

Iar tu, tată,
îmi vei spune Da
pentru că locuim aceeași casă
dormindu-o
cu alte visuri, noi unul

[*Luceafărul*, nr. 12/1976.]

EMIL BOTTA

[UN MARE POET]

— *Care scriitori v-au apreciat poezia ?*

— Port infinită recunoștință celor doi mari poeți și oameni, cu adevărat oameni : Geo Bogza și Eugen Jebeleanu. Oh, ar trebui să am multe vieți la discreție, ca să fiu vrednic a le mulțumi. [...]

Scanned with OKEN Scanner

— *Cărţile dumneavoastră dovedesc că i-aţi citit pe cronicari. Şi că vă obsedează evul mediu românesc. Închipuiţi o lume galantă, unde se desfăşoară ceremonialuri, în care însă nu lipsesc fapte atroce.*

— Am citit cronicarii de seamă. Vestitele cărţi ale neamului ei le-au scris. La ce lumină sînt scrise ? Poate clarul de lună lumina mai puternic în depărtatul „odată“ ? Şi mai sînt aceia care s-au cufundat într-o noapte a uitării, notarii anonimi. Cum să vă spun, nu am avut conştiinţa unui timp anume, a unei anume epoci. Aţi spus „ev mediu“. Am descoperit şi eu, cu mirare, că rătăceam într-un vag ev mediu. Nu era un refugiu al meu, nu o fugă din istoria zilei în care trăim. Dimpotrivă. Sînt analogii, corespondenţe. Acte de bravură, vieţi eroice au fost şi atunci şi sînt şi astăzi. Fără vrerea mea, repet, făceam „vieţi paralele“, plutarhizam. Dar un mare poet, Eugen Jebeleanu, a definit limpede un teritoriu, o clipă istorică. Ce frumos e mereu al său *Senior de ceaşcă* : „În evul sur (domn Dagobert...)“. Şi vă rog, cu toată prietenia, eliminaţi cuvîntul „galanterie“. Nu face parte din familia mea spirituală, din viziunea mea asupra istoriei (dacă am vreuna). [...]

[*Flacăra*, nr. 12/1976, interviu acordat lui George Arion.]

NICOLAE PRELIPCEANU

POETUL

Lui Eugen Jebeleanu

Poetul nu este omul pe care-l vedeţi
coaja aceasta strălucitoare
de-ar fi aşa ar fi o mie de poeţi
pentru o singură suflare

Noi ne întîlnim şi vorbim uneori
numai cu umbra lui
poetul în realitate în nori
caută lumea şi vede că nu-i

Scanned with OKEN Scanner

În realitate poetul stă retras
în spatele celui care vorbeşte
în realitate poetu-i un ceas
bătînd nebunește

Toate orele bat în el dintr-o dată
şi el deodată le bate pe toate
fiinţa lui tremurată
e-n liniște şi singurătate

El nu se întoarce de unde-a plecat
el trage lumea aceasta cu el
poetul scrie ciudat
cu o cerneală de oţel

[*Tribuna*, nr. 17/1976.]

MIHAI URSACHI

[ADEVĂRATUL PURTĂTOR DE STEAG]

L-am învăţat la şcoală, la vîrsta cînd, cum se ştie, nu vrem să învăţăm nimic. În adolescenţă, cînd vrem să ştim tot, am citit *Inimi sub săbii* şi mi s-a părut că ştiu tot. Nu ştiam, firește, nimic. Altă dată, la Casa Scriitorilor, mi s-a părut din nou că aş şti ceva şi am încercat să-i spun asta Maestrului ; a ieşit o bîlbîială. După ce a apărut *Hanibal,* am înţeles din nou că nu ştiu nimic. Cred că toate acestea m-au ajutat să pricep că Eugen Jebeleanu este adevăratul purtător de steag, port-drapelul nu al generaţiei, ci al generaţiilor de poeţi tineri.

Inima lui, care e Poezia, e mai tînără decît a multora dintre cei mai tineri, pentru că inima lui e eternă. Aceasta mi se pare că ştiu acuma, cînd un bărbat, al cărui nume corespunde cu acela al poetului Eugen Jebeleanu, împlineşte 65 de ani.

[*Tribuna*, nr. 17/1976.]

Scanned with OKEN Scanner

CEZAR IVĂNESCU

INIMA ETERNĂ A POETULUI

Am avut prilejul să scriu despre poezia lui Eugen Jebeleanu, despre nobilul ei dolorism, culoare a timpului, și acum, la un sfînt ceas de celebrare, mai presus de orice, mă copleșește imaginea mitică, plăsmuită fabulos în vechime, a păsării Phoenix, vultur cu pană de aur și de purpură, deținător al imortalității, reînviată din propria-i cenușă după o de la sine ardere de tot : căci suprema „amintire frumoasă“ (cu vorbele copilului de geniu Labiș) pe care un scriitor o poate eterniza în memoria atît de labilă a oamenilor, dincolo de strălucirea unui text ori de accentul moral al unei existențe, se întrupează în fulguranța unei viziuni recurente, imagine-simbol, total grăitoare despre unitatea persoanei umane.

Accederea la plinătatea ființei, la armonia făpturii vieţuind în acord cu sine („— *Ah ! Seigneur ! donnez-moi la force et le courage / De contempler mon coeur et mon corps sans dégoût*“), e drum de foc și de cenușă... iar ceea ce speranța celor vechi a imaginat ca miracol pur, reînvierea curat-auroralã a păsării de basm, pentru noi e doar vecinic recurs la uman, la acel imprevizibil adînc uman, mai adînc decît noi înșine, primenind ca o mirabilă surpriză chipul vieții. [...]

[*Tribuna*, nr. 17/1976.]

NICHITA STĂNESCU

UN OM AL PLUMBULUI

Îmi încep rubrica lunară la atît iubita de mine revistă *Argeș*, apărută sub grija de colecționar de tanagre vii a prietenului Gheorghe Tomozei, cu un elogiu pe care de un amar de vreme se cuvenea să-l înalț nu marelui poet care este Eugen Jebeleanu, ci acelui om al plumbului, dăruitul și nobilul rob al cauzelor nobile, gotul cel mai

Scanned with OKEN Scanner

înalt pe care presa noastră l-a învestit vreodată cu damf de linotip și literă aldină — romanticul și pururea adolescentul Eugen Jebeleanu.

Scăpărător și ciufut ca o sabie de Toledo, „marele Jebi“, cum e poreclit de către admiratori, a fost și este întotdeauna în contratimp cu mersul nisipului în clepsidră, călcînd în peniță convenienţa, jignindu-se și înduioșîndu-se de mersul prea lent sau iute al sîngelui prin artera aortă a omului viu.

Nu mi-l închipui dormind niciodată și nici nu mi l-am închipuit dormind niciodată.

Nu mai visează de mult, de cînd regina Frigiei i-a răpit visul.

Stă singur ca un iatagan înfipt într-o grindă și se lasă visat.

Eu bunăoară îl visez uneori.

[*Argeș*, nr. 10, octombrie 1971.]

Scanned with OKEN Scanner

VI ADDENDA
(ARTE POETICE, CONFESIUNI LITERARE, INTERVIURI)

Scanned with OKEN Scanner

MINOTAURUL

Nu am atins nicicînd numai o coardă
sau două doar din braţul rămuros
al harfei, şi dacă se-aude uneori
vuind mai tare sîngele-mi fierbinte
în unele artere, nu-s de vină :
e necesar, copii, e necesar...
Ştiu... ce frumos e să mîngîi o coardă
şi s-o prefaci în iederă ce naşte
spirale moi de umbră şi de muzici,
miresmele fără de care viaţa
e mai săracă... Ştiu... însă în Creta
stă minotaurul şi cere jertfe,
şi nu pot să nu fac să se audă
în versu-mi mugetul lui infernal,
şi să nu văd că hrana lui nu-s ierburi,
lungi elfe vegetale, luminate
de stelele de rouă, ci liane
roşcate, şerpuind din tîmple reci,
sub care s-au rotit atîtea lumi...
Şi-atunci fac să ţîşnească din artere
fîntîni de săbii săritoare —
şi lăcrimez, dar nu pot să vă dărui
albastrele coline scăpărînd
de milioanele de ghiocei noptateci,
ci semnul care duce către Creta,
o sabie ce apără iubirea
şi-un firmament de căşti sclipind prin fum...

Scanned with OKEN Scanner

CEEA CE NU SE UITĂ

[...]
Dar eu nu uit nimic. Eu sînt strigoiul
Din plină zi, cu buze de cenușă,
Cel ce-și deschide vinele și vede
Că nu mai curg în ele decît lacrimi
Din plînsul celor răstigniți de voi.

Priviți-mă, dar nu vă mai miraţi :
Părul albit la douăzeci de ani
Sînt crengile copacului tristeții,
Prin ale cărui umbre se resfiră
Fantoma primăverilor pierdute,
Năluca tinereții gîtuite...

Aţi aruncat capetele noastre
Ca pe niște zaruri sub pămînt,
Niște zaruri cu trei găuri albastre :
Gura și ochii ce nu mai sînt
Și care-azvîrlite, în orice chip,
Vă ies totdeauna cu noroc bun.

Gurile noastre de vînt învelite
N-au prețuit cît o gură de tun...
Ca să trăiești cumplit numai o dată,
Să mori ești nevoit de mii de ori.
Inima mea ascultă-nfiorată :
Cei ce s-au dus nimica nu mai vor...

Morți neștiuți, purtați-mă pe vînturi,
Căci eu sînt cel ce vrea și pentru voi
Topor să fie, flacără cu gheare
Sau o pădure-n mers răzbunătoare !...

FIULUI MEU

Fii drept — și îndrăzneț — și tare.
Fii blînd
cu cei ce au nevoie de blîndețe :
cu mugurii și cu bătrînii,
cu mersul căprioarelor, plăpînd.

Scanned with OKEN Scanner

Fii neîndurător
cu cei care lovesc în tinereţe.
Fii paloş cu lumini, scăpărător :
duşmanii să-l cunoască, să-l înveţe !

1953

RĂGAZUL

Ia-mi platoşa... Să rîd aş vrea acum
cum rîde, hohotind, din albii-i dinţi
un fluviu, sub betelile fierbinţi
de soare. Vin din iad, din foc şi fum...

Mi-o fi de-ajuns... Văzui ucişi părinţi
şi prunci... în păr am fier şi scrum...
Ia-mi platoşa — şi-n baie du-mi parfum...
E globu-ntreg un ghem de suferinţi.

Dar ce văd ? Peste zarea de bazalt,
duşmanul ne clădeşte rug înalt :
„Spălaţi, de moarte,-s şi mai buni“ — îşi spune.

Stai ! Nu e timp să-mi scutur scrumul cald.
Piei, zînă cu privire de smarald !
Şi pune-mi platoşa, Înţelepciune !

2 aprilie 1957

FRAGMENT AUTOBIOGRAFIC

...Şi se făcea că, stînd pe spate,
rănit şi de duşmani încins,
un nimb de arzătoare spade
mă-nconjura. Păream învins.

Oricît de mică, o mişcare
dacă făceam, s-ar fi părut
că moarte-aduce. Scrîşnitoare
tăişuri şuierau : — Stai mut !

Ca limbi de viperă-ascuţite
pîndeau să vadă : ce-o să fac.
Şi eu ştiam că liniştite
vor sta doar dacă o să tac.

— Poţi să trăieşti o veşnicie,
de nu-ţi mişti pletele în vînt,
stînd răsturnat, pîndit de-o mie
de-arătătoare scăpărînd

şi chipul tău, ce ascuţit e
nu doar din naştere : de chin —
cu vremea, linii rotunjite
va căpăta, şi nu-i puţin !

Căci te vei îngrăşa-n tăcere
sub pînda noastră stînd culcat
şi trupul, ce-n cămăşi de fier e,
se va muia, neapărat...

...Ca un meteorit, ce-n humă
căzut, stă palid şi stingher,
şi-n timp ce mlaştina-l sugrumă
visează oştile-i de fier,

eram, şi ascultam, departe,
cum marea-şi înalţa tunînd
un cîntec vertical ce-mi arde
şi-acum în piept, şi orişicînd.

— Ridică-te, chiar pentru-o clipă,
ridică-te, să te zăresc,
din spada lor fă-ţi o aripă,
ridică-ţi chipul bărbătesc !

Ridică-te şi-arată-ţi faţa
cu nimbu-acesta infernal,
căci se iveşte dimineaţa
săltînd pe calu-i de opal,

Scanned with OKEN Scanner

şi nu te vede pe întinsul
acestei zări unde-ai căzut,
spre cer te saltă, căci învinsul
e doar cel nemişcat şi mut.

...Şi am sărit, străpuns de spade,
şi-am şi murit odată-atunci
şi auzii cum trupu-mi cade
de sus, brăzdat de mii de dungi,

de mii de dungi de sînge, care
umflîndu-se, schimbară timpul —
căci zorile veneau călare,
aprinse, să-mi sărute nimbul...

La Vôt de Blâme, 1956—58

LUI SHAKESPEARE

Prin labirintul crimelor, prin vicii,
prin sînge, printre crini, o, ce firesc
e mersul tău şi cît de tineresc,
înalt ca lumea înfruntînd suplicii,

însă mereu ştiind că laşii, micii,
chiar de-s uriaşi, nu pot ce-i omenesc
să năruie, fiindcă îşi găsesc
în chiar făptura lor oglinda fricii...

Tu, Shakespeare, printre flăcări, mă conduci...
Dă-mi mîna şi arată-mi iar şi iară
că omul este mai presus de duci,

că mîna este mai presus de gheară
şi că pedepsitoarele năluci
din iarnă ies, suind spre primăvară.

ÎNVĂPĂIAT VOI FI ÎNTOTDEAUNA

Cum o să pot deveni vreodată rece,
rece, palid, frumos și întins
în mînă c-un măr de marmoră nins
ca Paolina Borghese ?

Ochii mei scăpărători ca spițele
cum să pot crede că vor
încremeni vreodată ?

Plasa de foc a vinelor mele
să se prefacă-ntr-o stinsă rețea
de crengi argintii ?

Nu vă grăbiți, lăsați...
Pe piept nu-mi puneți flori,
pe gură nici un galben.

Învăpăiat voi fi întotdeauna, sărutat
de buzele aprinse ale soarelui,
de focul ce l-am semănat
în oameni.

SÎNT CEL CE IUBEȘTE PĂMÎNTUL

Cît mi-e de rușine că plîng,
cît mi-e de rușine,
cît mi-e de rușine de ploaia
ce mă-neacă în mine.

Cernit de gratii de plîns
ce pot face
cu jalea ce mă clatină
încolo, încoace.

Nu pot trece prin lacrimi
ca un înotător.
Sînt cel ce se dă la fund
necerînd ajutor.

Scanned with OKEN Scanner

Sînt cel ce iubeşte pămîntul
acoperit de ape,
sînt cel ce se leagănă la fund
cu tine în braţe, aproape.

SÎNT DANIEL

Sînt Daniel cel aruncat în groapa cu lei.
Voci tainice-mi şuieră : „Ei, acum să te vedem,
ei pe tine sau tu pe ei".

Fiorii mă străbat. Cînd or să vină ?
Şi mă tot uit în jur ca să zăresc
o umbră să mă sfîrtece, un leu cu colţi de flăcări, o jivină.

E groapa singură, cu buzele senine,
nu se aude-un pas afară

Şi toate fiarele se plimbă-n mine.

DA ŞI NU

Cred în tot ceea ce-i legat de tine
şi-atâtea sunt, doar orbii nu văd,
eşti pe cea mai apropiată
stea ; ce firesc ar fi de-ai apărea.

Nu cred în adevărul omului trăind
chiar şi un secol, şi-apoi dispărând.
Absurdu-l văd, însă nu cred în el.
Nu tot ce nu se vede e fantasmă.

Durerea spiritului e mult mai adâncă
decât a trupului. Cred în puterea
a ceea ce să sboare-a învăţat.
Nu cred în resemnare şi'n pustiu.

Scanned with OKEN Scanner

Nu cred în nedreptate, nici măcar
în vânturile sorţii care'mpart
arzânde roţi de spini celor mai mulţi
şi câtorva — roţi de maşini solare.

Sunt vasul de pământ ; cel ce păstrează
sărutul amintirilor ; am toarte
pe care le susţine braţul tău
mult mai puternic azi decât odată.

Nu cred în rânjetul ticăloşiei,
în cei ce-apasă nu numai pământul,
ci şi pe fraţii lor, nu pot să cred,
cum nu pot crede în taftaua mlaştinei.

Nu cred în cei ce vor să uite,
şi cât mai repede, pe cei plecaţi din viaţă,
fiindcă ei sunt cei care astfel
vor să dea pradă Morţii Spiritul.

Nu cred în corbul care vrea
cu foşnetele beznei s'acopere văpaia
şi croncăne : „Urmaţi-mă, eu sunt
orga luminii". Cred în licurici.

Cred în văzduhul tău, azi fără lanţuri,
în frumuseţea ta cred.
Cred în vestmântul gândurilor tale
şi nu cred în uitare. Niciodată.

AŞTEPT

Aştept toporu'n fiecare noapte,
toporul care să-mi cresteze
o tâmplă de unde să zbucnească
nepăsător un trandafir senin.

El poate să se'nalţe de la dreapta
sau de la stânga — nu pot şti nicicând —
de aceea capul mi-e un clopot ce se'ntoarce
în somn mereu şi însetat aşteaptă lovitura.

Scanned with OKEN Scanner

RUGĂCIUNE

Tatăl nostru carele eşti în ceruri
coboară, dacă eşti, pe pământ
şi opreşte viforul morţii
şi fă din căşti pălării
şi mângâie feţele morţilor
păstrându-i în viaţă pe vii
şi stai printre noi de ni-eşti tată,
din sângele scurs făcând vin
şi fă din oricare armată
alaiuri civile.

Amin.

CU ÎNŢELEGERE

Dar eu care-mi văzui în zdrenţe-o mamă
să nu ştiu ce îmi spuneţi voi ?
ce este drama şi ce-i comedia
şi ce este Irod şi ce-o mai fi
rămas din bărbile asirienilor ?

Poate... Însă, tu, gingaşă
fiară, ia seama...
Proverbială a fost blândeţea mea
şi este,
însă din lâna ei
nasc leii.
Şi asta-i
o altă poveste...

[*Luceafărul*, nr. 35/1977.]

DE PROFUNDIS

Lasă lacrimile, du-te la râu
şi uneşte-le cu tremurul undelor veşnic renăscute.
Dacă ţi-ai smulge un ochi,
şi i-ai putea reînvia — ai face-o ?

Scanned with OKEN Scanner

Da. Dar tu știi că nu pot,
bestie a Deșertăciunii. Tu
îți bați joc de neputința mea,
ticălosule !
Iarăși ne-ai pedepsit,
nu pentru vreo vină, ci
pentru că ne simțeam mai ai noștri
cu ei.
Ne-ai smuls vrabia, micuța vrabie,
pentru că nu făcea o umbră
ca a vulturului ?
Nu. Ci pentru că învățase să ciripească
și era ceva care știi că ne lipsește acum.
Năframa, năframa, Veronica,
iat-o — legănată de vânt.
Dormi, dormi pe paiul unei raze, vrăbiuță,
care nu știai să ciugulești,
ci doar să cânți.
Să cânte, însă foarte trist,
clapele negre și albe-ale mării,
să netezească nisipul deșertăciunii noastre !
Legene-se clopotele stejarilor,
sunând doar în inimi,
și reamintindu-și de faunul tău nepieritor,
Virgil...
Și tu, cel care-ai simțit
cadavrele în vid,
cel pe care — ultima oară — l-am întâlnit
într-o grădină a eternității
unde plutește harfa mea blondă,
dormi acolo, unde voi veni și eu nu peste mult timp,
Anatol. Ne vom revedea
departe de târâtoare, departe
de cei care te-au disprețuit,
ne disprețuiesc, nefericiții...
Căci ei sunt surzi și la straniile tobe ale pământului,
și la sinistra darabană a lunii.
Repede ați înnoptat...
Ei nu înnoptează niciodată.
Strălucesc.
Ați înnoptat, fără să ne spuneți măcar un „bună seara“,
chiar dacă un pic ironic.
Ne-ați lăsat *pe pământ*.

Scanned with OKEN Scanner

În noapte. Noapte. Și mi-e
din ce în ce mai frig.
Aș striga, și trebuie să tac.
Poate este mai bine.
De jur împrejur este atâta sgomot.
Vreau un pic de liniște
și foarte puțin pământ.
Dați-mi mâinile voastre,
să suflu în ele și să le încălzesc
cu câteva picături de rouă fierbinte.
Inimile sus, frați ai mei.
Ne vom revedea.
Râul curge repede. Plutesc
pe brațele sale.

[*Luceafărul*, nr. 11/1977.]

CE FAC SCRIITORII ROMÂNI ?

A căzut aseară o frunză.

Peste o lună va fi toamnă. O nouă toamnă și pentru destinul scriitorilor români. Nu știm dacă, pînă la sfîrșitul lui 1932, bilanțul bibliografic al acestui an va însuma mai mult de zece cărți cu o semnificație oarecare. Vom însemna încă un an cu cerneală amară și cu manuscrise în sertar și în praf. Este trist. Personal, vedem răul numai în lipsa de solidaritate a breslașilor scrisului de la noi și într-o imobilitate cu totul autohtonă a unor rotițe de la acel aparat de juventute, care se numește elan. Vedeți, ne acoperă zăpezile înainte de a sta cu hotărîre pe picioare. Purtăm florile reginei la tîmplele trudite și zbîrcituri la inimă, cînd ne aniversăm treizeci de ani de viață și — poate — zece de literatură.

Literatul român e indolent, dar practic. Talentul său e cu diviziuni și cu subdiviziuni. Se schimbă după ani, dedicîndu-se pînă la vîrsta de 25 ani fix, poeziei. (Așa încît domnul Eugen Ionescu s-a înșelat cînd, într-un articol al d-sale, aștepta eflorescența poetică pentru etatea precisă de 30 ani.)

Cei care, „par hasard", scriu și peste această vîrstă sînt sau simulanți (deci fără talent), sau formează o

Scanned with OKEN Scanner

excepție și atunci nu mai sînt scriitori români, ci scriitori pur și simplu.

De la vîrsta de 25 ani pînă la 45, literatul român se face sau romancier (altfel nu găsește editor !), sau trece pe lista pensionarilor „S.S.R."-ului.

Iată însă că am amintit de „Societatea scriitorilor români". Ne gîndim cît bine ar putea aduce scrisului românesc această asociație, dacă s-ar găsi în sînul ei numai douăzeci de oameni care să activeze cu tot sufletul.

În primul rînd, s-a vorbit la ultima întîlnire de insuficiența unei singure adunări generale pe an. Cu drept cuvînt. Cum să se cunoască, să se înțeleagă și să-și impună voința acolo unde trebuie niște oameni care se văd o singură dată în 365 de zile, spre a-și da mîna glacial și spre a se despărți la fel de închiși, după două ceasuri de discuții, sortite să rămînă sterpe ? Pentru că aproape tot ce se discută la „S.S.R." — să nu se supere nimeni ! — este sortit să umple doar cercurile celor două ore fixate pe program.

Atît. Dăm exemple.

Un prozator român și senator în trecuta Cameră își luase angajamentul ca — în înțelegere și cu ceilalți colegi de scris și de pupitru — să propună un proiect de lege pentru așa-numitul „timbru de editură", care aduce mari servicii în Italia scrisului de acolo.

Timbrul urma să fie emis de „Societatea scriitorilor români", pentru controlul tirajului și pentru a aduce în cassa (vai, atît de săracă !) a acesteia o sumă, în orice caz, de neazvîrlit.

Nu s-a făcut nimic. Deși am avut cîteva respectabile figuri scriitoricești în Parlamentul, cu un prim-ministru la rîndul său — cîndva versificator. În Franța, literații, care ajung (nu știm : din nenorocire sau din fericire ?) să aibă un mandat parlamentar, știu să apere interesele cărții franceze. Pentru că astfel se apără pe ei.

De aceea, André Maurois poate să se deplaseze comod pînă la Londra, spre a se documenta asupra vieții eroului viitoarei sale biografii romanțate, Henry de Montherlant poate să înfrunte nisipul din Africa, unde locuiește de aproape doi ani, pentru elaborarea unei noi cărți, iar Paul Morand este în drept să scrie reportajii literare, care să intereseze, cînd a văzut, nu în imaginație, ci cu ochii săi „buildingurile" noului Continent. Toți aceștia

Scanned with OKEN Scanner

cunosc solidaritatea de breaslă. La noi, cizmarii au corporaţiile lor şi îşi păzesc cu sfinţenie pielea şi talpa. Scriitorii au „Capşa“. Cum, nu e destul ?

Tot în trecuta adunare a „S.S.R.“-ului — dacă nu ne înşelăm —, se anunţase că — în afară de cele cîteva permise de călătorie gratuită pe C.F.R. — fiecare membru va primi cinci sau şase bilete cu reducere, anual. Rezultatul. Tot nimic !

De asemenea, au fost cîţiva scriitori, care s-au propus să aranjeze, în cîteva oraşe, şezători literare. (Totdeauna publicul provincial primeşte cu dragoste pe scriitori.)

S-a ţinut vreo şezătoare ?

Noi n-am auzit.

Prin urmare, n-am minţit.

Un lucru însă trebuie să se înţeleagă : „Societatea scriitorilor români“ nu a fost făcută de Gârleanu numai pentru a ţine socoteala pensiilor şi a membrilor decedaţi. Este şi puţin cam societate pentru promovarea culturii viitoare. Preşedintele „S.S.R.“-ului, este un scriitor şi un om de rîvnă cunoscută. De ce nu este secondat ? Ce fac ceilalţi ?

Trec toamnele, domnilor...

[*România literară*, nr. 27, sîmbătă, 20 august 1932.]

E PUR SI MUOVE

Nu mai ştim cîţi infatuaţi cu tuleie de „Edelweiss“ premature în barbă şi la tîmple demonstrau de curînd o plictiseală şi o enervare doborîtoare în faţa celei mai verzi promoţii de scriitori.

Firește, ofereau la cerere şi o pseudomotivare a atitudinii lor : tinerii nu dovedesc o muncă într-adevăr creatoare, strînsă între coperte şi oferită în vitrine, toată activitatea lor constînd în sterilele guerille de nimicire a idolilor calcinaţi de timp şi în lansarea de coniacuri la chelii ! Cu această judecată, se trăgea o linie, se efectua un calcul sumar şi socoteala era gata : junii să binevoiască să tacă din gură, de vreme ce, în definitiv, nu

Scanned with OKEN Scanner

rodesc nimic și ocupă numai spațiul revistelor, unde ar trebui să se proiecteze ciubucul literaților cu stagiu.

Toți acești judecători ai celor care n-au împlinit treizeci de ani, și cari — totuși — au impertinența să țină în mîini un condei cu inspirații, mai accentuau că numai în țara noastră se pot tolera astfel de gasconade juvenile.

Și ne îndemnau să aruncăm o privire peste frontieră, în Franța sau în Germania, unde condițiile de ascensiune ale unui scriitor sînt infinit mai aspre decît la noi și unde nu există posibilitățile de parvenire literară din România.

La amîndouă afirmațiile, trebuie să constatăm cu regret că maturii păzitori ai prestigiului literelor române se înșelau. Erau sau de rea-credință sau neinformați.

Mai întîi, raportarea la condițiile de cîștigare a unei notorietăți în circulația literară din alte țări dovedea o inabilitate, și o deficiență în lectura publicațiilor străine, amîndouă deopotrivă de cu rușine.

Iată, de pildă, să vedem care este situația scriitorului nou (nou, în sensul de proaspăt apărut) în Franța. Ei bine, trebuie să duci indolența pînă la a nu parcurge un singur rînd cu slovă franceză, pentru a nu constata luminoasa atenție acordată celei mai recente generații de scriitori, acolo.

Sînt nenumărate premii pentru copiii-scriitori, este nemăsurat spațiu pentru informarea lectorilor asupra muncii tinerilor poeți și prozatori. Revistele din Franța nu se sfiesc să reproducă, la loc de frunte, portretul fetiței Nicole Roubakine (11 ani și jumătate !), laureată a premiului copiilor-scriitori. După cum scriitorul André de Richaud (de-abia la vîrsta înrolării în armată !) s-a văzut, pînă la această primă tinerețe, cu o piesă reprezentată cu mare succes pe scena de la „l'Atelier" și cu un roman, comentat de întreaga presă și critică literară.

Exemple — credem — edificatoare asupra mentalității care domnește în viața literară de peste frontierele României.

Am căutat să conving asupra acestor realități pe un onorabil confrate, care își legitimează prezența în literatura românească prin frecventarea „Capșei" și printr-un volum, apărut acum vreo treizeci de ani și de atunci scos în vreo șase sau șapte ediții (prin schimbarea copertei !).

Scanned with OKEN Scanner

Mi-a răspuns placid :

— Păi bine, străinătatea e străinătate ! Acolo, tinerii sînt respectuoşi cu „maieştrii“ lor... Pe voi nu vă suferim, că sînteţi obraznici, scriţi numai despre voi sau — cînd prididiti şi asupra noastră — ne înjuraţi !...

Într-adevăr, în alte ţări, noii descălecaţi sînt — poate — mai reverenţioşi faţă de scriitorii vîrstnici, deoarece aceştia din urmă, prin ţinuta lor şi prin activitatea lor, merită realmente închinarea unei pălării.

Dar la noi ?

Ce consideraţie literară te simţi obligat să arăţi unor persoane, care, de ani de zile, n-au mai scris un rînd, n-au mai tipărit o carte sau reeditează, sub semnătura lor, ofurile lui Conachi ?! Să-i lauzi pentru că fatalitatea, această zeiţă a gafelor, i-a făcut să apară cu lirele fără coarde într-o aşa-zisă „epocă eroică“ ?

Nu credem că este destul.

Lucrurile se schimbă, cînd constatăm eforturile şi aportul, pe care le aduc noile valori la patrimoniul nostru cultural.

Este frumos să ştii că din ianuarie pînă acum, în toamnă, volumele de poezii apărute sînt datorite numai contingentelor fragede ca vîrstă.

Un bilanţ de preţ în care se plasează Eugen Ionescu *(Elegii pentru fiinţe mici)*, Al. Robot *(Apocalips terestru)*, Virgil Gheorghiu *(Febre)*, Petre Dinu *(Fum de argint)*, Radu Boureanu *(Sbor alb)*, Ion Pogan *(Relief)*, Ilarie Voronca *(Petre Schlemihl)*.

Şi, pînă la sfîrşitul anului, vom mai însuma — desigur — şi alte nume cu rezonanţe noi.

În tot acest timp, ce-au făcut bătrînii noştri moralişti ?

[Eugen Jebeleanu, *România literară*, nr. 39, sîmbătă, 12 noiembrie 1932.]

7 ZILE DE POEZIE

Dintre atîtea inutilităţi, care au încărcat zilele trecute vitrina actualităţii, desprindem un eveniment cu o semnificaţie ceva mai profundă, deşi — sîntem siguri — cu

Scanned with OKEN Scanner

un ecou în public ca și în anii ceilalți, tot atît de șters : săptămîna poeziei [...].

Șapte zile, pe traseul cărora cîțiva dintre liricii noștri de seamă au încercat, în perindarea lor prin fața microfonului, să învie volumele de versuri din anticării și să reactualizeze umbrele precursorilor. [...]

Pentru că — să fim curajoși și să recunoaștem — poezia nu se mai citește deloc.

Aceasta, nu numai din cauza absenței receptivității lirice în masele cititorilor, ci și din vina creatorilor, cari se complac într-o reiterare a acelorași motive poetice, în nici o contingență cu noile realități ambiante.

Pretutindeni e ușor de explicat criza de lirism.

Despre ea a scris, recent, cîteva înțelepte rînduri acel mag al sensibilității indiane, de la Shbantinketian, care răspunde la frumosul, sonorul nume : Rabindranath Tagore. Citățm cîteva pasagii din articolul său *Poezie și viață modernă* :

„Împinsă de o sete excesivă de a încerca toate experiențele vieții, generația nouă a uitat cu totul arta de a trăi."

„Sînt astăzi mai puțini poeți, sînt mai puține capodopere de poezie ; căci și unora, și altora, epoca li se opune esențial." [...]

„S-a spus, și s-a scris, că slăbirea expresiei poetice este consecința progresului realizat de științe, în ultimii treizeci sau patruzeci de ani. Dar nu ; o eră de prosperitate științifică nu este cu necesitate nefastă poeziei. Singurul, adevăratul pericol este că de-a lungul trepidațiilor vieții moderne — lumea să nu devină, puțin cu puțin, incapabilă de a simți frumusețea unei poeme."

Poezia nu a murit firesc.

Poezia a fost ucisă. De spiritul practic, imediat, al epocii, de sportivitatea exagerată, care încarcă spiritul cu mușchi atît de antipoetici. Și Evul Mediu a fost, dacă vreți, sportiv.

„*Tournoi*"-urile acelui bătăios timp erau însă agrementate cu un prolog de menestreli. Astăzi, lecturile se reduc la roman. Îl pretinde publicul, îl oferă scriitorii. Poezia nu mai este cerută. Poeții înșiși își ascund inspirațiile în orgoliul unui hermetism neapreciat decît de

Scanned with OKEN Scanner

cîţiva rafinaţi. Au rămas cu o singură mîndrie : mîndria de a nu fi citiţi sau de a nu fi înţeleşi.

Dar poezia s-a şi sinucis, neînţelegînd sau nevoind să înţeleagă că :

...sufletu-i o sabie sticloasă,
Care trebuieşte trasă,
Să-i scînteie stelele-n luciu !...

Cei mai mulţi dintre actualii cîntăreţi români nu au mers cu timpul. Vremurilor noi nu le-au adus o revoltă nouă în luceafărul unei săbii noi.

Fenomenului (remarcabil !) de interiorizare nu i-a precedat descoperirea unor viziuni proaspete, provenite din sesizarea unui puls social, altul astăzi, decît ieri.

Ştim atît de fada explicaţie care se va da extremei retranşări lăuntrice a poeţilor în faţa izbucnirii fenomenelor sociale : importunitatea imixtiunii oricăror elemente de viaţă exterioară în alchimia personală a creatorului, eroarea de tezism şi de didacticism.

Vechea gogoriţă rediviva : artă pentru... sau artă cu... ! Teamă stupidă, întrucît un artist veritabil (s-a mai spus, de atîtea ori) poate face artă din orice element, din oricare temă.

Cert este că poeţii noştri s-au mulţumit, după lupta cea mare, să se bandajeze.

Poetul suferă pentru sine, se loveşte de durerile sale, se înfricoşează de fantoma sa. Dar să ne urcăm, undeva, sus. Şi să privim. De la al patrulea etaj se aruncă într-o tumbă a morţii o prostituată. Şi nu o cîntă nimeni. Iată şi un ochi de mansardă şi în dosul lui doi ochi larg deschişi. Ce irişi frumoşi de muncitor spînzurat !

O sirenă înalţă un fum şi fluieră, ca o panglică în vînt.

Poeţii nu au văzut, nu au auzit nimic din toate acestea...

Pe stradă curge mulţimea, pe sub poduri mişună mizeria, în patru colţuri ale lumii se aprind semafoare, semnalizînd apariţia unor continente necunoscute...

Pentru salvarea poeziei, trebuie căutată şi îmbrăţişată o formulă nouă, constînd, în parte, poate în abordarea acelui *universalism*, pe care-l susţine, în ultima sa meditaţie, Julien Benda.

Scanned with OKEN Scanner

Parafrazînd afirmaţia acestuia, că „poeţii cu totul intraductibili, acei cari nu există decît în limba lor, sînt departe de a fi cei mai mari“, şi că nu poţi servi universalul decît *dacă spui lucruri universale* — accentuăm că poeţii de marcă vor trebui, pentru a reda în viitor strălucirea poeziei, să facă unirea între melodiile lor interioare şi între cele ale sufletului colectiv.

Să fim înţeleşi. Nu pledăm împotriva hermetismului, luat ca tehnică de claustrare a unor sentimente personale, prea scumpe poetului, pentru a fi vulgarizate într-un strigăt pentru toţi. Nici împotriva hermetismului, utilizat din pudoare şi din orgoliu, pentru a nu-ţi fi cunoscute procesele de sensibilitate de către oricine.

Ci împotriva oroarei (atît de puţin explicabilă la nişte senzitivi) de a aprofunda şi marile tristeţi şi marile dureri ale lumii întregi.

Împotriva celor cari nu vor decît să se cunoască, şi nu să şi cunoască !

După cum subliniază Benda, demn de condamnat este „cel care nu se întrebuinţează pe sine decît în a-şi mărturisi sensibilitatea sa, în ceea ce are ea mai ataşat faţă de ea singură, mai indiferent la orice adevăr exterior, mai subiectiv“.

Nu ştim cum ar trebui să se numească poezia viitorului sau cum se va numi.

Poate „poezie universalistă“, poate „poezie populistă“ sau altfel. Aceasta nu interesează prea mult.

Sîntem siguri însă că arta aceasta va apare.

De presimţit, a presimţit-o şi d. Mihail Sebastian, scriitor cîtuşi de puţin colectivist, dar cu o intuiţie şi un curaj de a-şi exprima opiniile cu totul remarcabile :

„[...] Vînturi noi ar trebui să bată prin literatura noastră modernă anemiată de prea multă «subtilitate», orizonturi noi de umanitate ar trebui să i se deschidă, pentru a o pune în comunicare cu un material încă necîntat şi neînţeles“ *(Cuvîntul* din 30 aprilie 1933).

Un curent de resurecţiune a poeziei, şi de conducere a ei pe drumuri neumblate pînă astăzi de generaţiile actuale de creatori, a pornit nu prea de mult din Republica sovietică şi din Germania. (Pe cîţiva dintre aceşti cîntăreţi germani ne-am străduit acum cîtva timp să-i

Scanned with OKEN Scanner

prezentăm sumar, chiar în aceste pagini, şi ne propunem să continuăm portretizările.)

În ţara noastră o nouă conştiinţă poetică se va ivi, desigur, mai tîrziu.

Credem în schimbarea la faţă a poemei de acum!

Iată pentru ce fraţii întru vers să aprindă, cu gîndul la trecuta săptămînă a poeziei, o candelă de floare pe mormintele trubadurilor morţi — şi să înceapă apoi captarea sunetelor metalelor de azi.

[*România literară*, nr. 65, sîmbătă,
6 mai 1933.]

POEŢI FRONDEURI, ÎN GERMANIA

Într-un număr trecut al *României literare*, am scris cîteva cuvinte despre un cîntăreţ care se plasează, prin o parte din producţia sa poetică, în categoria creatorilor frondeuri, revoltaţi împotriva dogmelor sociale şi de atîtea ori împotriva lor înşile.

În articolul nostru de azi, vom încerca să prezentăm o întreagă şcoală de asemenea barzi (acceptaţi cuvîntul în sensul ideal!), care îşi au obîrşia în Evul Mediu şi în muzicanţii cerşetori.

De acum cîteva sute de ani, însă, şi pînă în zilele acestea, inspiraţii vagabonzi au abandonat ghitara şi s-au obişnuit să fredoneze ceva mai aspru, pe pîntecul unei pîini sau pe lira propriilor artere. Răsturnările sociale i-au scuturat, infiltrîndu-le elanuri noi şi o temeritate pe care nu le aveau strămoşii lor de la curţile feudalilor, siliţi să facă lirism şi bufonerii înduioşătoare.

De aceea şi înţelesul cuvîntului „*Bänkel*“, prin care se desena o baladă moralizatoare, de cele mai multe ori creată la comandă prin tîrguri sau prin curţile celor înstăriţi, a suferit o schimbare. În zilele noastre, o astfel de poezie nu se cere neapărat să fie scrisă la o bătaie din palme, iar autorul nu trebuie să cunoască pe evanghelişti. Dimpotrivă. Cu cît poetul se situează mai în

Scanned with OKEN Scanner

afară de cercul prejudecăților etice și de clasă, cu atît versurile sale sînt de mai intens circuit.

În primul rînd, se pretinde în exercitarea acestui gen de poezie (condiția valabilă oricărui creator autentic), în afară de talent, curaj. Să nu-ți fie teamă că lectorii te vor lapida, că vei fi dat în judecată pentru atentat la siguranța Statului sau că te vor invita — pur și simplu — într-o bună noapte la ospiciu. [...]

Hotărît, nu poate fi vorba de poezie pură.

Sînt anumite tendințe didactice (umor, ironie, sarcasm...), care străbat stanțele acestor cîntăreți și cari — firește — nemulțumesc pe abatele Brémond.

Există în ele, în schimb, un suflu de viață primară neîntîlnit, un ecou al celui care, cu ștreangul de gît, aruncă un ultim : „*Dreck !*“ ca o sfidare lumii, un pathos și o cuprindere a vieții, frenetice.

Ca trăire, poeții germani, pe cari îi vom numi (Frank Wedekind, Hans Adler, Alfred Kerr, Walther Mehring, Klabund, Polly Thieck, Erich Kästner, Theodor Csokor, Erich Mühsam, Erich Singer etc. ...), au corespondențe cu blestemați ca ambulatoriul Rimbaud sau ca suferindul de *delirium tremens* Verlaine.

Încă un motiv ca să ne fie dragi.

Dealtfel, cu tot dreptul pe care li-l dă generosul lor curaj, poeții frondeuri, pe cari i-am citat, duc modestia pînă acolo încît își numesc realizările cu un termen minor împrumutat de la francezi : „*Chansons*“. Sînt cîntece evocînd cabareturile, unde le cad părul și dantura, de bătrînețe, curvelor, cîntece ale febrei pubertății, ale cerșetorilor sau proiectînd atmosfera din epoca inflației și a șomajului de după război. Versuri ale durerii primare, nihiliste, cu țipete ca niște cuțite, nefiltrate prin nici un alambic neoclasic, cu ironie mușcătoare împotriva statului societății burgheze actuale.

Din literatura noastră, cred că numai Tudor Arghezi — cel din *Flori de mucigai* — utilizează cuvîntul și imaginea forte cu atîta expresivitate cu poeții germani pe care i-am numit. [...]

[*România literară*, nr. 51, 4 februarie 1933.]

Scanned with OKEN Scanner

PATUL LUI PROCUST.
DOMNUL CAMIL PETRESCU DESPRE NOUL SĂU ROMAN ŞI DESPRE ALTELE

O nouă carte de Camil Petrescu declanşează totdeauna un circuit de interes şi de interpretări critice singular. De aceea am crezut cu atît mai necesară o convorbire cu d-sa, acum, înainte ca lectorii şi critica să-şi dea verdictul, căutînd prin acest procedeu al *interview*-ului antum să oferim autorului putinţa de a spune tot ceea ce crede despre *Patul lui Procust*, fără a putea fi acuzat de autopledoarie.

Căci o operă trebuie, după apariţie, să aibă liberul arbitru, să se apere singură.

Nu puţin a contribuit la stimularea dragostei cu care am luat acest *interview* (după cum vedeţi, destul de respectabil, cel puţin ca dimensiuni) entuziasmul frenetic al lui Camil Baltazar, care m-a asigurat că noua carte este una dintre cele mai înalte ale literaturii.

Ieri-noaptea am stat de vorbă cu autorul *Patului lui Procust*, azi-dimineaţă am transcris cele declarate, pentru a vă putea prezenta astăzi *interview*-ul aşa cum îl vedeţi.

Cu un cuvînt, o convorbire expresă.

Şi pentru că lectorii demonstrează o curiozitate vădită şi pentru amănuntele plastice din viaţa plasată între pereţii locuinţei scriitoriceşti, vom spune mai întîi că d. Camil Petrescu domiciliază la al treilea etaj al unui imobil din Cîmpineanu. Are un foarte bun tovarăş, cu doi ochi foarte inteligenţi şi cu patru labe, pe nume „Moft“ şi — credeţi-mă — se consolează destul de bine în tovărăşia acestui cîine, care nu-i declară niciodată cu ipocrizie că-i este prieten şi care — totuşi — îl iubeşte.

Cine ar crede că bătăiosul, acidul Camil Petrescu, teroarea atîtora, este acasă de o timiditate de copil şi se cuibăreşte de predilecţie într-un colţ de dormeuză, printre perne multicolore şi printre cărţi ! Vorbeşte încet, calcă tăcut.

Iată, a observat că am un creion cam cîrn.

— „Dă-l, te rog, încoace să ţi-l ascut...“

Ce tînăr ştie să rămînă Camil Petrescu ! Tot atît de vioi ca acum un an, doi, trei. În acest trup de o arhitectură fină şi — în aparenţă — fragilă, cîtă energie

totuşi, cîtă rezistenţă. Numai fruntea puţin încruntată, obosită. Autorul *Patului lui Procust* se resimte de eforturile din ultimele luni, depuse la elaborarea definitivă a romanului.

Un argint viu în pupile, sticlind a febră.

— Ai temperatură, domnule Camil Petrescu ?

— De, ce să-i faci ! Viaţă de scriitor român...

Recapitulez o parte din cariera prodigioasă a acestui unic exemplar de creator român, printre atît de rarii scriitori de la noi, de stemă occidentală, sortit să-şi macine un destin mare în ţara lui Ionescu şi compania.

În poezie, în critică, în teatru, în roman, prin toate genurile pe care talentul şi inteligenţa lui Camil Petrescu le-a abordat, apariţia sa a însemnat o traiectorie, dezlănţuind mari pasiuni. Semn distinct al creatorilor de personală dinamică şi de excepţională anvergură. Tragedia şi izbînda finală ale lui Camil Petrescu se datoresc numai probităţii sale intelectuale de neîntîlnit, spiritului sau complăcîndu-se în profunde inchietudini şi temperamentului său de veşnice „guerille". Şi tinereţea sa tot datorită acestor rare calităţi a rămas pură. Dacă ar fi vroit, dacă s-ar fi aplecat numai puţin în faţa statuiei mediocrităţii, care tronează în această ţară, Camil Petrescu ar fi fost astăzi un foarte respectabil autor obez, cu maşină la scară, cu toate piesele jucate şi cu multe, foarte multe parale.

Aşa, este nevoit să urce zilnic trei spirale de scări, la o mansardă, surmenat, cu respiraţia tăiată, ca să se lovească de tavanul azurului. [...]

Piesele lui Camil Petrescu *(Suflete tari, Mioara, Act veneţian, Mitică Popescu)* au fost sugrumate de către confreria celor care vedeau în d-sa un dramaturg de altitudine nicidecum autohtonă, cu orizonturi prea personale, ca să fie tolerate. Camil Petrescu nu s-a descurajat. A fost lovit şi a lovit. A tipărit pentru aceasta *Cetatea literară,* nedărîmată nici astăzi în memoria noastră. A redactat *Universul literar* ca nimeni altul, selectînd în paginile sale multe nădejdi literare tinere, ajunse astăzi în locuri de frunte ale publicisticei şi literaturii româneşti. A pledat cu dîrzenie pentru un primat al muncii intelectuale.

Între două repezişuri de floretă, făcea din economiile sale şi din sărăcia sa un voiaj în străinătate, ca să se

Scanned with OKEN Scanner

informeze asupra mișcării teatrelor de acolo direct de la Max Reinhardt, ca să studieze jocul familiei de actori Thimig sau să o cunoască pe Elisabeth Bergner.

A apărut apoi în vitrină, cînd aproape nimeni nu se aștepta, sub noua înfățișare de romancier. *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război!*

O carte de profunde introspecții, o strălucitoare izbîndă.

Urmează acel *Danton* de monumentală realizare dramatică, nereprezentat pe nici o scenă a noastră, pentru că sîntem iremediabili proști. (Nu-i vorbă, cu artiștii și regizorii pe care-i avem, ar fi și păcat să se joace!)

Poetul Camil Petrescu reapare apoi în poemele de marmură din *Transcendentalia*, iar spiritul și ochii în continuă agitație în *Rapid-Constantinopol-Bioram*.

Patul lui Procust este cel mai recent volum al d-lui Camil Petrescu și — dacă am crede afirmațiilor d-sale — ultima carte literară din cariera sa...

Cortina.

— Cînd ai început să scrii „Patul lui Procust"?

— Acum șase ani, în 1926.

— Înaintea *Ultimei nopți de dragoste...?*

— Da. Am adunat, în decursul timpului, cîteva arhive de note și fișe. Iată, acolo, în colț, o parte din ele.

Și mai sînt încă foarte multe în birou.

Privește, aici, chiar revistele de modă necesare fidelei redări a îmbrăcămintei eroilor. Memoria funcționa prompt; cu toate acestea, trebuiau controlate datele vestimentare.

Și în ceea ce privește stilurile mobilierelor, m-am informat din gazetele de specialitate, din reviste vechi...

Am dat cîteva mii de lei pentru toate aceste publicații.

Ce zici? Aș mai putea scrie vreo două romane cu materialul ăsta!

Fiecare personaj își are cazierul și mapa sa.

— Îmi faci impresia unui procuror!

— Ai dreptate. Toți eroii din romanul meu își au fișa documentată, păzită între coperte. Poftim! (...și Camil Petrescu îmi oferă dosarul lui Nae Gheorghidiu, unchiul lui Ștefan, eroul *Ultimei nopți de dragoste*... Citesc: „Nae Gheorghidiu: libidinos". Apoi, laconic, urmează celelalte caracterizări.)

Scanned with OKEN Scanner

— Văd numele lui Nae Gheorghidiu. Ce s-a făcut cu celălalt Gheorghidiu în noua carte ?

— Despre Ştefan Gheorghidiu (idealistul chinuit din precedentul roman al d-lui Camil Petrescu, E.J.) nu mai vine vorba decît o dată, la Cameră, cînd aflăm că a fost condamnat la zece ani închisoare pentru... trădare de patrie !

— Este adevărat că scrii a doua oară romanul în corectură ?

— Dragă prietene, există două moduri de a scrie un roman, două tehnici. Sînt unii literaţi, care încep cu începutul, continuă cu mijlocul şi — cînd au ajuns la capăt — pun „fine“ — şi, gata, au sfîrşit romanul ! Pe urmă, îl predau direct şi cu beatitudine tipografiei.

Să numim tehnica asta, a tricotajului. Ştii cum se face un *pullower* ? Odată lucrul început jos, urcă spre gît şi se încheie cu mîneca.

Dar mai e o tehnică, să zicem : a arhitectului, care înalţă mai întîi scheletul casei, pe urmă face împărţirile pe etaje şi, abia către sfîrşit, se întoarce ca să plaseze duşumelele, sobele, clanţele şi celelalte.

Aplicată în arhitectură, metoda tricotajului ar fi să începi cu parterul, să-l mobilezi, să-l decorezi, să-i pui parchet ; pe urmă să construieşti etajul doi, etajul trei şi, apoi — terminînd cu etajul şase —, dacă ai isprăvit la ora 5, la ora 5 şi 25 casa e locuibilă în întregime.

Mărturisesc, nu pot să folosesc această tehnică a tricotajului.

— Atunci care-i metoda ?

— După ce am scris, în linii generale, romanul meu, am nevoie de un număr de corecturi, fiecare cu o menire precisă.

Întîia constă în adăugarea episoadelor menite să fixeze caracterele ; această operaţie dublează manuscrisul.

A doua corectură e sortită să adîncească momentele de interpretare psihologică.

A treia corectură urmăreşte numai adăugarea elementelor care caracterizează atmosfera.

A patra corectură urmăreşte tranziţiile.

A cincea are de scop să pieptene frazele şi să lămurească nuanţele, realizînd o cît mai mare expresivitate şi — firește — mai sînt necesare încă două corecturi normale.

Scanned with OKEN Scanner

— Cum sînt alea ?

— Ei, ce ştii d-ta ! (Rîdem amîndoi.) Spre marea mea părere de rău, n-am izbutit să ajung în lucrările mele, deocamdată, decît pînă la a patra corectură.

— Infiltrezi personagiilor, pe care le creezi, ceva din experienţa dumitale de viaţă ?

— Un personaj este alcătuit dintr-o fuziune de personagii. Toate sînt strict autentice, dar plăzmuite din elemente disparate ca origină, contopite într-o nouă sinteză.

— Unii dintre lectori continuă să creadă într-o identitate a d-tale cu Ştefan Gheorghidiu.

— Atunci, o să fie foarte încurcaţi viitorii mei cititori cu astfel de veleităţi, pentru că în noul roman sînt două personagii principale, total diferite între ele şi care, cu toate acestea, rînd pe rînd ar putea fi socotite ca oglindind personalitatea autorului.

— Apropos ! Romanul este scris tot la persoana întîia ?

— Da. Numai că sînt patru personagii de seamă : doamna T., Fred Vasilescu (fiul lui Tănase Vasilescu-Lumînăraru, din *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război),* actriţa Emilia Răchitaru şi poetul George Demetru-Ladima, care vorbesc toţi la persoana întîia, plus autorul cărţii, care în foarte numeroase şi lungi note din josul paginii lămureşte momentele principale şi corectează memoria personagiilor.

— George Demetru Ladima ar putea fi recunoscut în ambianţa noastră scriitoricească de azi ?

— Ştiu şi eu... Nu cred, pentru că — deşi înfăţişează un poet de cea mai nouă formaţie ezoterică şi hermetică — este construit din elemente disparate ca origină, cum ţi-am mai spus.

George Demetru Ladima acţionează singur şi stăpîn pe individualitatea sa. Scrie poezii, care sînt ale sale, şi se desprinde din paginile cărţii simpatic fără intervenţia autorului. Viaţa şi-o curmă prin sinucidere. Pentru redarea mentalităţii specifice scriitorului român, am studiat cu atenţie patru poeţi de astăzi, care circulă printre noi.

— Numele lor ?

— Pînă aici ! Dealtfel, n-are nici o importanţă.

Ceea ce aş vrea să fie strict autentic este mai cu seamă atmosfera, unde n-aş putea admite nimic disparat, sub nici un cuvînt !

Scanned with OKEN Scanner

— Unde se desfășoară acțiunea și în ce an ?

— În București și la Tekir-Ghiol, între anii 1926—28. Dificultatea cea mare consta în redarea prin cuvînt a personagiilor din acel interval de timp, personagii inevitabile și cunoscute public prin funcțiunile lor. Am fost nevoit din cauza asta să las director al „Teatrului Național“ pe d. Valjan, deși intervine în acțiune. Dacă aș fi pus în pagini, ca deținător al acelei funcțiuni, în acel timp, pe un Ștefănescu oarecare, ar fi fost falș. Cum puteam spune că pe acea vreme era președinte al consiliului Ștefan Voiculescu, să zicem ! N-ar fi părut o improvizație semănătoristă ?

— Ce personagii din viața noastră politică și culturală mai circulă în paginile romanului ?

— Printre alții, apar după o ședință la Cameră, bărbați politici, ca : doctorul Lupu, Sassu, Mirto, Madgearu, Tancred Constantinescu.

Dintre scriitori, figurează ca nume, în două diferite împrejurări, Perpessicius și Ion Pillat.

Perpessicius întovărășește (în pagini, bineînțeles !), o dată, pe stradă pe Nae Gheorghidiu, iar la Ion Pillat se prezintă poetul George Demetru Ladima, rugîndu-l să intervină pe lîngă doctorul Anghelescu, pentru a fi numit profesor de liceu.

Mai apar numele domnilor : Ion Sîrbul, Tony Bulandra, Soare. Nu puteam să evit anumite nume, fără să dau o tentă de artificial.

În orice caz, încă o dată, personagiile principale nu pot fi identificate cu nimeni.

— Ai făcut mai înainte o paranteză, din care am rămas cu impresia că intervine în acțiunea cărții și Ionel Brătianu...

— Aceasta tot în legătură cu faptul că Nae Gheorghidiu e ministru liberal remaniat. Ionel Brătianu se duce acasă la acesta, pentru a-i acorda, după obiceiul știut, o decorație de consolare și — natural — legătura este cu nădejdile pe care le pune în acest gest Gheorghidiu și măsurile pe care le ia față de ceilalți eroi.

— Acțiunea se petrece numai într-un anumit mediu social sau cuprinde întreaga viziune a vieții sociale de după război ?

Scanned with OKEN Scanner

— În sens strict, acțiunea are loc într-un pat. Însă, pe cale de amintire și de documentare, urmărește realizarea unei ambianțe, care îmbrățișează viața literară, gazetărească, politică și financiară, așa cum era — de-altfel — și în *Ultima noapte...*, al cărei spirit îl continuă.

— Care personagii din primul d-tale roman apar și în *Patul lui Procust* ?

— Sînt numai două, și anume...

— Mă ierți că te întrerup. Au suferit în noua carte vreo transformare ?

— Nici una. Însă întregiri, da, devenind personagii de resort.

— Mulțumesc ! Să continuăm.

— Așadar, sînt numai două : Nae Gheorghidiu și Tănase Vasilescu-Lumînăraru, asociatul lui, ambii acum factori politici și economici importanți. Propriu-zis, eroul cărții este fiul lui Tănase, Fred Vasilescu, aviator temerar și secretar de legație.

— Dar doamna T. ?

— Scrisorile doamnei T., publicate în *Cetatea literară*, precedate de un portret de șase pagini în „Nota", formează un fel de prolog al romanului. Încercarea de a identifica pe acel... pe care-l iubea ea, duce la realizarea întregii cărți.

— Trăiește realmente doamna T. ?

— Da. Persoana care a scris epistolele mult modificate de mine, da. Chiar mai departe personagiul este mult amplificat de mine cu elemente împrumutate aiurea.

— Proporțiile cărții ?

— Vor fi două volume, cu paginile mărite.

— În fond, e un roman de analiză ?

— Nicidecum. E un roman substanțial, în sensul unei reconstruiri prin cunoaștere.

— Susții vreun punct de vedere ideologic în carte ?

— Hotărît. Revine și aici, mai accentuat decît în *Ultima noapte...*, sentimentul metafizic al existenței.

— De la *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război, Patul lui Procust* este singurul roman pe care-l dăruiești cititorilor...

— Este singurul și — probabil — și ultimul, căci nu mai am de gînd să mai scriu.

— Totuși, mai ai sub tipar, la „Cartea Românească" un volum de proză.

Scanned with OKEN Scanner

— Nu sînt decît notele de călătorie la Constantinopol, impregnate cu oarecari considerații ideologice.

— N-ai mai scris, dacă nu mă înșel, nimic nou în teatru. Persiști în hotărîrea, pe care ai luat-o, în 1927, prin prefața *Mioarei*, de a nu mai scrie teatru ?

— Te rog să convii cu mine că n-am mai scris teatru de-atunci.

— *Danton* ?

— *Danton* e scris în 1926 și numai publicat în 1931.

— Drept vorbind, cărui motiv se datorește acest divorț treptat de teatru și, în general, de artă ?

— Nu mai cred în artă !...

— Ai avut deziluzii ?

— Deziluziile n-au nici o importanță aici. Romanul dintîi a fost — după cum se spune — chiar un succes. Dar din convingere profundă, de ordin dialectic, cred că toată arta e caducă.

— Caducă, în ce sens ?

— Dacă vrei, în sensul că mijloacele noastre de investigație intelectuală sînt atît de rudimentare azi și acele de investigație intuitivă atît de insuficiente, încît orice examen este condamnat să fie brutal dezmințit și ridiculizat de progresele psihologice de mîine (în legătură cu fiziologia).

— Concepi, așadar, arta *sub specie aeternitatis* ?

— O artă, care nu-i considerată sub un unghi absolut, e distracție sau joc literar.

— Atunci, crezi că nu a existat niciodată și nu va exista un autor într-adevăr mare, în fața căruia te-ai putea închina ?

— Unul singur în teatru : Shakespeare !

Unul singur în roman : Proust ; poate, Balzac și Tolstoi.

Alții, cine știe...

— Totuși, Dostoievski a fost atît de mult discutat în ultimul timp. Mai ales de Gide, pe care nu mă îndoiesc că-l ai în stima d-tale.

— Am să-ți răspund cu relatarea unei experiențe, pe care am făcut-o astă-vară.

Ca să mă antrenez la scris, am luat, plecînd la Balcic, trei romane : *Idiotul* lui Dostoievski, *Histoire comique* al lui Anatole France și *Père Goriot* al lui Balzac.

Scanned with OKEN Scanner

Cel dintîi mi s-a părut absolut ilizibil, convenţional şi îmbibat de poncife specific ruseşti, de la un capăt la altul.

Cel de al doilea, pasabil şi cuviincios la urma urmei. În schimb, Balzac a răsărit înaintea mea ca o lume întreagă. Cu excepţia cîtorva personagii secundare, exagerat artificiale, o omenire adînc văzută şi uimitor de larg înţeleasă.

— Cum se face, cu toate acestea, că ai mai avut puterea de a scrie acest roman şi de a te lupta cu dumneata însuţi pentru a-l realiza ?

— Vei înţelege mai bine ce înseamnă această luptă, ce istovitoare a fost, cînd ţi-oi spune că de cîteva săptămîni sînt bolnav.

— Pe viitor, prin urmare, orice contact cu literatura rupt !

— Pînă la urmă, şi estetica şi psihologia, oricît de ştiinţe, sînt rude bune cu literatura. Cert este că nevoia de absolut, care pe atîţia îi duce la artă, pe mine mă îndepărtează de ea. Sînt mai interesante dezbaterile ştiinţifice...

În această privinţă, trebuie să-ţi mărturisesc că nu pot citi decît memorii sau cărţi despre memorii (neliterare) !

Mă interesează memoriile tocmai prin valoarea lor documentar-psihologică şi socială.

[Eugen Jebeleanu, *România literară*,
nr. 51/1933.]

UN PROTEST AL INTELECTUALILOR

De cîtva timp se încearcă asasinarea morală a celui mai reprezentativ şi mai autentic scriitor român contemporan — Mihail Sadoveanu. E terorizat omul şi scriitorul cu o ură, care nu cunoaşte nici cruţare şi nici margini. Sub influenţa avalanşelor de denigrare, s-au găsit naivi care — crezînd că săvîrşesc o faptă românească — au ars cărţile lui Sadoveanu, cele mai româneşti, ca suflet şi preocupări, ca mentalitate şi expresie, din cîte a produs literatura noastră.

Scanned with OKEN Scanner

Cînd s-a ajuns pînă aici, lucrurile nu mai pot fi privite cu nepăsare obişnuită. Ne aflăm în faţa unei grave primejdii pentru literatura şi cultura românească. Dacă Mihail Sadoveanu poate fi ostracizat cu atîta uşurinţă, fără a se ţine seama măcar de opera care rămîne o mîndrie a literaturii româneşti, înseamnă că bunurile culturale şi-au pierdut orice valoare şi că fanatismul politic copleşeşte manifestările spirituale cele mai curate şi mai preţioase pentru însăşi fiinţa specifică a neamului nostru. Dacă un mare scriitor poate fi pus la stîlpul infamiei pentru credinţele sale, înseamnă dărîmarea oricărei ierarhii a valorilor şi schimbarea tuturor criteriilor de judecată.

Faţă de asemenea intoleranţă, ne credem datori să ne ridicăm cu toată energia. Poporul român nu-şi poate permite luxul de a fi barbar, înainte de a fi atins culmile civilizaţiei. Nu putem îndura în tăcere distrugerea valorilor culturale româneşti şi uciderea morală a creatorilor lor sub pretexte de duşmănie politică.

Cerem pentru marele scriitor Mihail Sadoveanu libertatea de a-şi exprima părerile pe care i le dictează conştiinţa sa românească, libertate asigurată dealtfel oricărui cetăţean român în cadrul legilor şi sentimentelor naţionale fireşti. Reclamînd acest drept elementar pe seama lui Mihail Sadoveanu, apărăm totodată drepturile de a gîndi şi libertatea conştiinţei pentru toţi scriitorii şi oamenii de cultură români, făuritorii progresului şi exponenţii specificului românesc în toate domeniile. Păstrînd lui Mihail Sadoveanu preţuirea şi cinstirea noastră întreagă, credem că accentuăm primatul spiritualităţii în viaţa românească de azi şi de mîine.

[*Dimineaţa*, 1.IV.1937.]

CHEMAREA ALTOR VREMI

...Se vede că nu numai mistuirea în foc transformă şi purifică, ci că, uneori, e destul să priveşti şi să *simţi*, dramatic, pîrjolul care nimiceşte de jur împrejurul tău alte aşezări — pentru a-ţi schimba şi tu unghiurile de vedere.

Scanned with OKEN Scanner

Virtutea cea mai de seamă a sensibilității omenești este, poate, tocmai această putință de *a participa*, intuitiv sau deliberat, la suferințele altora.

Scriitorul cu atît mai mult trebuie să dovedească, la anumite răscruci ale istoriei, că nu se refuză acestui uriaș flux simpatetic, menit să ude pămînturile arse de clacările catastrofelor.

Participarea nu trebuie să se producă numai cînd îți este în joc propria piele. Atunci, nu mai poate fi vorba de sensibilitate, ci de ceva mult mai rudimentar, care se numește destul de vulgar : instinct de conservare.

A participa nu înseamnă numai a plînge alături de cel lovit. Este, mi se pare, prea puțin.

A participa înseamnă a simți tragediile în care nu ești tu însuți implicat, și a căuta să le alini, simplu, bărbătește, fără lamentații.

Războiul, cu toate relele lui, are totuși, prin ricoșeu, darul de a dezgoli sufletele, de a face inimile să bată mai prompt și de a simplifica, de multe ori în bine, anumite mentalități.

Odată răul produs — nouă sau altora —, e de dorit ca mandolinistul să-și arunce instrumentul și să caute un obiect mai adecvat momentului. Un cîntec mai viril se armonizează vremii, și artistul nu trebuie să ignore legile armoniei...

Am însemnat aceste reflecții după lectura atentă a numeroase publicații românești, scrise în majoritate de tineri.

Cele mai multe din revistele acestea aduc o atmosferă proaspătă cu totul salutară.

Preocupări serioase, studii cari nu vor să tragă chiulul nici cititorilor, nici autorului și, mai presus de toate, dorința acestor publicații de a fi *actuale*, de a participa, într-un fel sau altul, la drama prin care trece, în aceste momente, umanitatea.

În Capitală, *Cadran* (condusă de tînărul poet *Ștefan Popescu)* ; la Cluj : *Țară nouă*, de sub direcțiunea d-lui prof. *Victor Jinga* — iată numai două din grupul revistelor așteptate totdeauna cu plăcere, dar mai ales cu interes și cu folos.

Dacă amîndouă aceste publicațiuni sînt vii, aceasta se datorește nu numai talentului și inteligenței colabora-

Scanned with OKEN Scanner

torilor (niciodată nu-i destul atîta !), ci și rîvnei de a folosi într-un chip contemporaneității.

Și cum poate fi mai utilă o revistă, în aceste vremuri neguroase și debusolate, decît prezentînd cititorilor un „îndreptar", care este ori *ardelenesc* ca al *Țării noi,* ori muntenesc, ca al *Cadranului,* dar mai presus de toate românesc și omenesc ?

Nu vom vorbi, astăzi, despre cuprinsul, totdeauna substanțial, al pomenitelor reviste.

Vom sublinia, deocamdată, un singur articol, un îndemn, publicat de *Cadran,* sub îndemnul, cazon, dar foarte la locul lui, astăzi :

„*Simte cotu' !*"

Sînt, acolo, cuvinte de mult bun-simț, scrise fără calcul, dar *cu tîlc,* cuvinte care merită să fie reținute de tinerii scriitori.

E un îndemn la acea *participare,* de care am amintit mai sus. O participare, activă și fecundă, la marele joc al timpului.

Citățm cîteva pasagii :

„Ni se cere să fim o mare, o singură armată : armata scriitorilor tineri români. Să lăsăm acum suspinele și dorurile personale, să neglijăm încondeierile cu cuvinte smălțuite și frazele de paradă, o recuzită de carnaval, meschină, neserioasă.

Îndemnîndu-ne unii pe alții la chibzuire, la seriozitate, la cumințenie, să domolim învăpăierile lirismului desuet și frugal, să poposim la gînduri despre realitate, pentru cele ce ne înconjoară, la gînduri despre viața semenilor noștri, a țării noastre.

«Simte cotu' !», prietene, coleg de generație. Expresia aceasta militărească sună potrivit și imperioasă — astăzi, cînd neamurile, unele, stau cu arma gata la picior, iar altele, cu armele înfierbîntate și șerparele mereu împrospătate cu plumbi ucigători.

«Simte cotu' !», prietene, coleg de generație, cu mîndria vîrstei tale, peste caligrafia stihurilor, peste joaca bibilurilor literare de ieri, peste nepăsarea animalică a inconștienților, a celor cu capul în nori, iresponsabili."

Sînt rînduri aplaudabile, ca și tălmăcirea d-lui *Avram P. Todor* din *Ady Endre,* care — dăruindu-se altora —

Scanned with OKEN Scanner

putea să cînte „istovit", dar, poate, găsindu-şi mulţumirea tocmai în această oboseală :

Am fost şi brad şi luptător,
M-am umilit de mii de ori,

Tot ce-am avut mi-am dăruit
Şi stau acuma istovit.

La Vavilon, în vînt ce bate,
La apele întunecate.

[*România*, nr. 563, joi, 21 decembrie 1939.]

PRO PATRIA

...Ca în toate categoriile activităţii umane, şi în artă există genii (puţine), talente, mari, medii, mici — şi destui imbecili. Este, la urma urmei, şi explicabil. Talentele mari sînt stimulate de genii, cele mijlocii de cele mari, şi aşa mai departe. Numai cu imbecilii se schimbă povestea, pentru că imbecilii rămîn imbecili. Plumbul lor este indestructibil, şi tocmai de aceea poate induce, nu doar pe unul singur, în eroare. Am cunoscut imbecili, decretaţi — pe o perioadă care a însemnat însuşi miezul vieţii atîtora — poeţi de valoarea lui Eminescu, dacă nu chiar mai mari. Asta la noi... În Franţa, un Paul Déroulède, autorul *Cîntecelor soldatului (Chants du soldat, ouvrage couronné par l'Académie française, 129-e édition)*, al *Noilor cîntece ale soldatului (Nouveaux chants du soldat, 110-e édition)*, şi al multor altor culegeri de fligoarne şi tromboane, a însemnat, pentru o bună parte a burgheziei franceze din ultimul pătrar al secolului XIX, cel mai de seamă „poet al Patriei". Asta se întîmpla în acelaşi secol în care Baudelaire era pus, de aceeaşi societate, la stîlpul infamiei pentru că îi lezase precarul simţ moral : în acelaşi secol, în care Lautréamont murea, întru totul necunoscut, într-o mansardă sordidă... şi aşa mai departe... Dar — o să mă întrebi — Arta, Arta nu

Scanned with OKEN Scanner

trebuie să fie patriotică ? Nu arta patriotică este arta adevărată ? Există ceva mai presus de arta patriotică ?

Nu e nevoie ca întrebările să se transforme într-o peroraţie ; răspunsul este limpede, liniştit şi irefutabil : singura artă patriotică este *Arta*. În domeniul artei, cele mai sacre sentimente, neconvertite în artă, compromit şi patriotismul, şi arta. Cine oare ar îndrăzni să spună despre Rabelais şi despre Shakespeare şi despre Villon şi despre Dostoievski că nu sînt sfinţi copii ai patriei lor şi ai umanităţii, prin întreaga lor operă, cu toate că, nu o dată, ei reînvie în faţa noastră nu numai virtutea, ci şi trădarea, şi întregul cortegiu al slăbiciunilor firii omeneşti ? Stegari ai Patriei lor, şi ai omenirii, aceştia sînt, şi nu cei care au sentimente patriotice sau simulează că le au.

Numai cu sentimente patriotice sau cu simularea lor nu se poate face Artă.

Înălţător e sentimentul patriotic, ca şi acel al libertăţii şi al omeniei !

Pro Patria ! Pro Humanitate ! Cît de sublim sună !

Dar şi cuvîntul Artă !

Să nu confundăm, aşadar, temele şi subiectele (oricît ar fi ele de grandioase) cu încorporarea şi înălţarea lor spre bolţile cele mai înalte ale Artei, acolo unde stăpînesc vulturii stelelor. Dacă izbutim să transformăm în artă tot ceea ce merită — este enorm, şi este *Pro Patria* şi *Pro Humanitate*.

[*Luceafărul*, nr. 8/1977.]

BACOVIA CEL MARE

Mă întreb de atîtea ori, şi mi-e cu neputinţă să înţeleg : de ce oamenii sînt atît de uituci, atît de naivi şi atît de ahtiaţi de legende ?

De ce, din copilărie şi pînă în pragul mormîntului — trecînd prin labirintul durerilor, al nedumeririlor, al bolilor, al nedreptăţilor, al împărţirii băncuţei în patru —, se ploconesc în faţa legendelor ?

Scanned with OKEN Scanner

În chip firesc, nimeni n-ar trebui să-şi închipuie că, bunăoară, Alexandru Machedon, cel care pornise dintr-o neînsemnată cetate şi *cucerise* — adică trecuse prin foc şi sabie — cu faimoasele sale „falange", nenumărate seminţii, a devenit cel Mare pentru că a fericit, el, cuceritorul, pe cei cotropiţi.

Să nu-şi închipuie nimeni (sau să-şi închipuie : nimeni nu-l poate opri) că Alexandros, care a ajuns, măturînd toate împotrivirile, pînă la Por Împărat, adică de la caprele lui din Machedonia pînă la elefanţi, a fost iubit de cei cotropiţi.

Nimeni să nu creadă că Alexandru a devenit cel Mare altfel decît prin argumentul Forţei şi prin Mit, adică prin avalanşele de fabule, istorioare şi istorii apocrife şi prin legiunile de scribi linguşitori sau numai îngroziţi de moarte (de moartea lor).

Cît de ameţitor sună bietei noastre urechi numele ţărilor şi cetăţilor făcute praf şi pulbere de cel a cărui piele — se spune — degaja un miraculos miros, nu de sudoare, ci de trandafiri : Babylon, Suza, Ecbatana, Persepolis, Partyena, Hyrcania, Aria, Sogdiana, Bactriana, şi cîte altele.

Urletele sutelor de mii de fiinţe care cădeau strivite nu se aud.

Alexandru cel Mare...

Sau cum ?

Sau poezia Forţei (dacă poate exista — şi se pare că poate — o asemenea poezie).

Fie...

Însă tot de atîtea ori mă întreb : cum se face că, în timp ce atîţia dintre noi nu se dau în lături să încingă frunţile miraculoşilor cotropitori cu podoabele mirtului şi ale laurului, — în cărţile de istorie, şi nu numai de istorie a literaturii, nici unuia dintre poeţi, să zicem, nu i se spune *cel Mare*...

Sînt întrebări nu de azi sau de ieri. De totdeauna.

Pentru că sper, trebuie să mai sper, că oamenii lucizi (nu sînt prea mulţi, dar mai sînt) vor şti, pînă la urmă, că nu poezia Forţei, ci forţa Poeziei este cea care mai poate salva Umanitatea din mizeria în care se află.

Scanned with OKEN Scanner

...Și am scris aceste rînduri cu două zile înainte de a se împlini 20 de ani de la urcarea la stele a celui mai obidit, mai drag și mai uman dintre cuceritorii infinitelor spații ale Spiritului, George Bacovia cel Mare.

[*Luceafărul*, nr. 20/1977.]

ADY ENDRE

— Cine va fi fost să fie ministrul agriculturii pe vrebea lui Homer ?...

— Dar ministrul comunicațiilor ?...

— Dar al învățămîntului ?...

— Dar ministrul vederilor înțelepte peste veacuri ?...

— Unul singur : Homer.

— Și ceilalți oare chiar or fi fost ?

— Ceilalți ? Nu se știe nimic. Praf și pulbere... Neant...

...Și uite-așa. Bietul Homer — orb — a trebuit să le vadă bine pe toate, să răspundă în fața eternității pentru toate și să le poarte în cîrcă pe toate, ca o stea nepieritoare și cărăușă, pentru totdeauna.

Poeții, bieții poeți, cam neluați în seamă, în multe părți ale lumii, în timpul vieții, cam luați, nu o dată, peste picior, cam suferinzi, ca majoritatea oamenilor, și trebuind să răspundă, în curgerea timpului, cu demnitate, pentru toți...

Și se împlinește, în această lună, în ziua de 22, un secol de la nașterea unuia dintre aceștia Mari.

Ady Endre, poet maghiar și universal, este una dintre acele conștiințe unice, reprezentative nu numai pentru poporul din care fac parte, ci pentru o epocă întreagă.

El este memoria, niciodată veștejită, a unui timp, în care Poetul a fost — simultan — martir, profet, erou, părtaș la toate suferințele umililor luptători ; cu un cuvînt : Ministru al Justiției eterne...

Scanned with OKEN Scanner

Plînsetul lui de atunci este trîmbița biruințelor de mîine : lacrimile transformate în briliante :

Cel care-i plîns de mine, să nu plîngă,
Și cel ce-ngroapă, groapa să n-o sape :
Sînt rege pe regatul de morminte
Și-n plînsul meu întregul plîns încape.

De plîng, întreaga Viață plînge,
Ruini, dezastre, chinuri și blesteme.
Și dacă-mi strig durerile în vînturi,
Tot ce-i predestinat prin mine geme.

Să împrumut pe cel care mi-i drag
Cu lacrimi și dureri eu pot prea bine.
Și chiar și-n moarte, falnic și frumos
Va fi cel ce-o să fie plîns de mine.

[*România literară*, nr. 46/1977.]

Scanned with OKEN Scanner

CRONOLOGIA VIEȚII ȘI A OPEREI

1911 aprilie 24. Se naște, la Cîmpina, Eugen Jebeleanu, al doilea copil (primul, Alexandru, a văzut lumina zilei cu doi ani mai înainte) al Aureliei și al lui Valeriu Jebeleanu.

1911—1921 Primii ani ai copilăriei (1911 — dec. 1918) și-i petrece la Cîmpina, iar din iarna lui 1918 la bunica dinspre tată, la Brașov, unde-și continuă școala primară, după numai un trimestru făcut în orașul natal. La Școala primară de stat nr. 2 din Brașov, pe care o absolvă în 1922, are ca director pe Grigore Popescu, iar ca învățătoare pe Clemansa Grebliș.

1922—1933 Din toamna lui 1922 începe cursurile secundare la liceul „Andrei Șaguna" din Brașov, avînd printre profesori pe cunoscutul publicist și militant comunist Ilie Cristea. În 1927, încă elev de liceu, debutează cu poezii la *Viața literară* a lui I. Valerian, care apărea la București din 1926. Puțin mai tîrziu (1928), colaborează la *Bilete de papagal*, revista lui Tudor Arghezi, *Transilvania* (1928) și la ziarul *Ultima oră* din București (1928—1929). Tot acum face să apară, la Brașov, revista *Pe drumuri noi*, în care publică, între altele, interviuri cu scriitori și artiști sași și maghiari ca Mattis Teutsch, Heinrich Schunn și alții, tălmăciri din Petőfi Sándor, Ady Endre etc. Colaborează de asemenea la *Îndreptar* (red. I. M. Rașcu), *Express-Ismail* (red. B. Jordan) etc. Tipărește la Brașov, în 1929, placheta de versuri *Schituri cu soare*. După terminarea liceului se stabilește la București, unde urmează Dreptul. Dar acești ani se caracterizează mai curînd printr-o intensă activitate literară. Condițiile grele de viață, agravate acum și de criza economică, îl silesc să muncească din greu pentru

Scanned with OKEN Scanner

a-şi asigura existenţa. Face corectură, lucrează ca speaker de reclame la ziarul *Cuvîntul*, este redactor la *Rampa*, unde, împreună cu Al. Sahia, se ocupă de pagina literară, intitulată „Mişcarea literară". Scrie mult : poezii, articole, traduceri din lirica universală — Petőfi Sándor, Rainer Maria Rilke, Klabund, Wedekind, Hans Adler etc. —, pasiune care nu-l va părăsi niciodată, participă la şedinţele cercului „Sburătorul" al lui E. Lovinescu. O comunicare făcută de Eugen Ionescu la seminariile lui Mihail Dragomirescu şi aprecierile lui Radu Popescu din revista *Caiete literare* (1929) se înscriu ca prime referiri critice asupra poeziei sale din aceşti ani. În 1929, i se decernează — de către Societatea Scriitorilor Români —, la propunerea lui E. Lovinescu, premiul „Ionel Pavelescu" pentru sonet.

Colaborările scriitorului şi publicistului militant se extind şi se diversifică odată cu trecerea timpului. El poate fi întîlnit acum în paginile unor ziare şi reviste ca *Tiparniţa literară* (red. Camil Baltazar), *Caiete literare* (colaboratori : Al. Sahia, Eugen Ionescu, Radu Popescu, Alf Adania, Horia Roman, Eugen Jebeleanu), *Contemporanul* (dir. Ion Vinea), *Revista scriitoarelor şi scriitorilor români* (red. Aida Vrioni), *Năzuinţa* (1931), *România literară* (1932—1934 ; dir. Liviu Rebreanu), *Azi* (dir. Zaharia Stancu), *Viaţa literară*, *Zodiac* (red. I. Peltz), *Discobolul*, *Stînga*, *Ulise*, *Vremea*, *Reporter* (red. N. D. Cocea) şi chiar la săptămînalul *Abecedar*, din Turda. Nu-şi uită nici locurile copilăriei şi adolescenţei şi, între 1931—1933, face parte din cercul revistei *Braşovul literar şi artistic*, de sub conducerea lui Cincinat Pavelescu. Tot în această epocă tipăreşte revista *Herald* (două numere închinate lui Lucian Blaga şi Tudor Arghezi).

Revista *Ulise* (red. Em. Ungher) îi publică (nr. 1/1932) poezia *Răscoala*, multiplicată în foi volante şi difuzată de Al. Sahia printre muncitori.

Din 1932 este redactor la ziarul *Ţara noastră*, al lui Octavian Goga, alături de Camil Petrescu, Alexandru şi Tudor Vianu, de unde demisionează imediat după fuzionarea partidului lui Goga cu cel al lui A. C. Cuza (1935). Dealtfel, deosebit de semnificativă pentru atitudinea combativă a scriitorului este anchetarea sa la prefectura de poliţie pentru un articol publicat în *Ţara noastră* în 1933, în zilele eroicei ridicări de la *Griviţa C.F.R.*, şi intitulat *Şampanie şi sînge*, virulent pamflet la adresa cîrmuirii.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru răstimpul la care ne referim trebuie să mai amintim publicarea, împreună cu Al. C. Constantinescu și Stephan Roll (Gheorghe Dinu), a broșurii antifasciste *Pacea* și apariția în 1932 a volumului de *Poeme* din Rainer Maria Rilke, rod al prestigioasei sale activități de traducător, și primirea sa, în același an, ca membru al Societății Scriitorilor Români.

1934—1937 În anul 1934 primește premiul Fundațiilor Regale, pentru volumul de poezii *Inimi sub săbii,* alături de Dragoș Vrânceanu cu *Cloșca cu puii de aur* și Eugen Ionescu cu manuscrisul volumului *Nu,* președinte al comitetului de decernare fiind Tudor Vianu. În același an volumul se tipărește în Editura Fundațiilor, cu mențiunea „Opere premiate ale scriitorilor tineri români", bucurîndu-se de o frumoasă primire din partea criticii.

Ca publicist, de cel mai mare interes este activitatea desfășurată în redacțiile săptămînalului *Cuvîntul liber* și ziarelor *Adevărul* și *Dimineața.*

Sub direcția lui Tudor Teodorescu-Branișteș *Cuvîntul liber* s-a afirmat în anii 1933—1936 ca o veritabilă tribună a luptei antifasciste și antirăzboinice duse de Partidul Comunist Român, de toate forțele progresiste, pentru apărarea democrației și a păcii. Încadrîndu-se în această nobilă activitate, alături de Al. Sahia, Miron Radu Paraschivescu, Geo Bogza, Gheorghe Dinu, sau de fostul său profesor Ilie Cristea și de alți intelectuali conștienți de imperativele momentului, Eugen Jebeleanu publică reportaje, foiletoane politice, articole teoretice, poezii originale, traduceri din poezia universală, pamflete, susținînd, între altele, și o „Cronică minoritară", pătrunse de responsabilitate pentru soarta celor mulți, pentru dreptate și pentru progres.

În *Cuvîntul liber* Eugen Jebeleanu va publica, între altele, cunoscutul reportaj *Impresii de la un proces,* din 6 iunie 1936, în care, sub puternica impresie pe care i-o va face întîlnirea cu un tînăr luptător antifascist, îi contura un elogios și mișcător portret. Tînărul revoluționar, deținut împreună cu alți antifasciști în închisoarea din Brașov, se numea Nicolae Ceaușescu. Iată cîteva rînduri vibrînd de o sinceră admirație : „Ceaușescu e un copil. Dar un copil de o inteligență, de o maturitate surprinzătoare. E scund, slab, cu ochii mici și vioi, două boabe de piper. Vorbește

Scanned with OKEN Scanner

limpede, puţin prea repede, parcă vrînd să spună deodată tot ce ştie. Are 19 ani, dar a văzut şi a păţit ca pentru 90. Bătaie ? Ho-ho, şi încă cum !
Jandarmii nu se joacă.
O spune, totuşi, simplu, ca pe un lucru devenit firesc, schiţînd din cînd în cînd un gest : trei degete unite descriind cercuri, ca peste rotunjirea frazelor." Un alt articol publicat în *Cuvîntul liber* este cel intitulat *Alegerile de la Academia Română*, în care protestează faţă de refuzul de a-l primi în înaltul for de cultură pe marele critic şi istoric literar E. Lovinescu. În toamna lui 1936, *Cuvîntul liber* este interzis. Eugen Jebeleanu lucra încă din 1935 şi la *Adevărul*, unde a continuat să funcţioneze pînă la suspendarea ziarului de către guvernul Goga-Cuza, în decembrie 1937, dată de la care scriitorul, după propria sa expresie, a rămas „fără slujbă aproape doi ani".

1939—1944 Lucrează pentru puţină vreme la *România literară*, a lui Cezar Petrescu (1939), iar apoi la Direcţia Presei alături de mai mulţi scriitori, printre care se aflau Cicerone Theodorescu, Radu Boureanu, Vlaicu Bârna şi alţii. Colaborează sau continuă colaborarea la reviste care mai pot apărea în aceşti ani, cum sînt : *Revista Fundaţiilor Regale*, *Familia*, *Kalende*, *Lumea* etc., face planuri de volume, anunţînd, chiar, *Elegii şi alte poeme* şi proiectul mai vechi *Cîntecele regilor de jos*, pe care însă nu le realizează. Războiul, situaţia grea, de răscruce, din viaţa ţării, ca şi insatisfacţiile de ordin personal, într-o societate sufocantă şi umilitoare, sînt resimţite ca grele lovituri, pe care însă le va depăşi odată cu marile prefaceri care se anunţau la orizontul istoriei noastre.
În 1944, imediat după Eliberare, este redactor la ziarul *Victoria*, condus de N. D. Cocea ; colaborează la *Scînteia*, *România liberă*, *Tribuna poporului*, *Lumea* etc.

1945 Apare în Editura Fundaţiilor poemul *Ceea ce nu se uită*, cu desene de Florica Cordescu, confesiune autobiografică şi tragică profesie de credinţă poetică la hotarul dintre două epoci istorice. Poemul încheie o etapă pe care poetul o şi depăşise şi este un preludiu la marea poezie militantă din anii imediat următori. Un nou şi vast teren de activitate literară, politică şi cetăţenească îi va solicita

Scanned with OKEN Scanner

energia și talentul. De aceea, deși se înscrie în Barou, nu va pleda niciodată.
În februarie, scriitorul intră în rîndurile Partidului Comunist Român.

1946 În numărul 1 al colecției „Artă și cultură" publică broșura *Cultura maghiară în România democratică*, în care va da glas nobilelor sentimente de admirație pentru fenomenul cultural maghiar, la a cărui cunoaștere a contribuit printr-o asiduă activitate. Tot în acest an, tipărește (Editura „Casa Școalelor") tălmăcirea poemului în proză al lui Rainer Maria Rilke, *Povestea despre iubirea și moartea stegarului Christoph Rilke.*
Se căsătorește cu cunoscuta pictoriță și graficiană Florica Cordescu, cu care va avea doi copii : Tudor (n. 1949) și Florica (n. 1951).

1947 Apare în Editura Fundațiilor ediția M. Săulescu : *Opere*, îngrijită și prefațată de Eugen Jebeleanu.

1948 Ady Endre : *Poeme*, cu zece desene și coperta de Florica Cordescu, în traducerea lui Eugen Jebeleanu, la Editura „Casa Școalelor".

1949—1950 Publică articolele : *N. D. Cocea*, în *Flacăra*, nr. 5, 1949 ; *Viața lui Eminescu și sfîrșitul lui tragic*, în *Flacăra*, nr. 47, 1949 ; *12 ani de la moartea lui Alexandru Sahia*, în *Contemporanul*, nr. 149, 1949.
În Editura de Stat apare Petőfi Sándor : *Poeme alese*, în românește de Eugen Jebeleanu, ediție bilingvă, cu ilustrații de Florica Cordescu (1949).
Scutul păcii (Ed. de Stat, 1949) este prima culegere de poezii originale consacrată trezirii conștiinței contemporanilor și mobilizării lor la apărarea păcii, urmată imediat de *Poeme de pace și luptă* (1950), ambele interesante prin aceea că, sub impresia marilor tensiuni și încleștări politice ale momentului, dau din plin măsura poetului militant. *Poeme maghiare* de Petőfi Sándor, Ady Endre, József Atila, Radnóti Miklos, cu patru desene de Florica Cordescu. *Cuvînt înainte*, note bibliografice și traducere de Eugen Jebeleanu, în Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., 1949.

Scanned with OKEN Scanner

1951 Pablo Neruda : *Poeme*, în românește de Eugen Jebeleanu, cu ilustrații de Florica Cordescu, la E.S.P.L.A.

1952 Poemele *Bălcescu* și *În satul lui Sahia*, apărute în volume separate în acest an la E.S.P.L.A., ultimul cu un portret de Florica Cordescu, sînt răsplătite cu Premiul de Stat pe 1952. Nazim Hikmet : *Poeme*, în românește de Maria Banuș, Marcel Breslașu, Eugen Jebeleanu, Veronica Porumbacu, Virgil Teodorescu (E.S.P.L.A.).

1953 30 ianuarie Publică în *Scînteia* articolul *Momente din viața lui Bălcescu.*
Volumul de poezii *Cîntecele pădurii tinere*, apărut la Editura Tineretului, adaugă noi accente la militantismul pacific, antiimperialist și antimistic al creației de pînă atunci.

1954 În Editura de Stat pentru Literatură și Artă apare prima culegere reprezentativă din creația poetică a scriitorului, sub titlul *Versuri alese.* Volumul cuprinde și o secțiune cu versuri din anii 1930—1944.

1955 Este ales membru corespondent al Academiei, odată cu Alexandru Philippide, Nagy István și Eusebiu Camilar. Scrie un articol-omagiu la a 75-a aniversare a lui Mihail Sadoveanu, intitulat *Cetățeanul.* Iată cîteva idei semnificative — pentru înțelegerea menirii pe care poetul o atribuie literaturii și scriitorului : „Un volum e totdeauna un ostaș ; el poate fi un ostaș drept sau trădător, un luptător a cărui răsplată vine de la inima poporului sau un mercenar. El luptă cu cetatea sau împotriva ei.“

1956 Marcînd un sfert de veac de activitate jurnalistică, volumul *Din veacul XX*, apărut la E.S.P.L.A., înmănunchează un important număr de articole publicate în perioada 1931—1956, dînd o sugestivă imagine a publicistului lucid și incandescent în același timp, preocupat îndeaproape de fenomenul politic și cultural contemporan. Iată cîteva rînduri care sintetizează elogioasele aprecieri de care s-a bucurat acest volum la apariția sa : „Forța de convingere a acestor articole, expresivitatea lor, nu stă în grija pentru stil sau imagine a autorului, ci în chiar faptul de viață pe care-l conțin, în plasticitatea cu care reușesc să dea o

Scanned with OKEN Scanner

imagine adevărată, greu de uitat, a realităților caracteristice din anii care au premers celui de-al doilea război mondial... Lectura volumului *Din veacul XX* ne conduce la izvoarele poeziei lui Eugen Jebeleanu... Acest poet al sentimentelor clocotitoare, stăpînit de revoltă energică față de tot ce înjosește sau umilește pe om, împingînd mînia pînă la izbucniri colerice împotriva dușmanilor omenirii, datorează activității gazetărești o hotărîtoare experiență de viață." (Geo Șerban).

Prefațează un volum de *Poezii* de G. Bacovia (E.S.P.L.A.) și un altul de articole ale lui Scarlat Callimachi, intitulat *Căderea Babilonului*, apărut la aceeași editură.

În acest an vizitează Japonia, „muzeu viu al ororilor războiului", cum o va caracteriza poetul într-un interviu, în care declară în continuare : „Am fost la Hiroshima și-am măsurat cu ochii mei dimensiunile crimei". Sub impulsul acestor puternice impresii și răscolit de implicațiile sociale și morale ale oribilei crime, va scrie marele poem *Surîsul Hiroshimei*.

1957 Apare în Editura de Stat pentru Literatură și Artă volumul *Poeți ai libertății*, tălmăciri din 15 poeți, „cîți, de la Pușkin și V. Hugo și pînă la Pablo Neruda și Nazim Hikmet, au pătimit și pătimesc de pe urma vitregiei politice", cum scria Perpessicius în recenzia la această carte.

1958 Eugen Jebeleanu publică în Editura Tineretului, cu ilustrații de Florica Cordescu, *Surîsul Hiroshimei*, operă de mare răsunet, care-i va asigura poetului un binemeritat prestigiu. Ecourile pe care le-a stîrnit în critica literară sînt multiple și îndelung repetate. Aproape că nu există critic român care să nu fi scris, cu un prilej sau altul, despre acest memorabil poem.

Critica străină este și ea unanimă în caracterizarea *Surîsului Hiroshimei* : „Un poem imens și de o urgență patetică și universală" (Jacques Gaucheron, în *Europe*) ; „Una din marile opere poetice de după al doilea război mondial" (René Lacôte, în *Lettres françaises)* ; „Unul din marile poeme ale timpului nostru" (Angel Augier, în *El Mundo*) și exemplele s-ar putea înmulți.

Cu ocazia sărbătoririi a cincizeci de ani de la nașterea lui Al. Sahia, Eugen Jebeleanu publică un amplu studiu inti-

Scanned with OKEN Scanner

tulat *Viața și opera lui Alexandru Sahia*, în *Gazeta literară*, nr. 42 și 43.
Petőfi Sándor : *János Viteazul*, în românește de Eugen Jebeleanu, cu ilustrații de Florica Cordescu, în Editura Tineretului.

1959 *Oratoriul eliberării*, cu ilustrații de Florica Cordescu, apare în Editura de Stat pentru Literatură și Artă. Tot în acest an apare și o selecție din întreaga creație poetică a scriitorului, în nr. 19 al colecției „Cele mai frumoase poezii" a Editurii Tineretului, cu o prefață de Ov. S. Crohmălniceanu și un portret de Florica Cordescu.
Gala Galaction la 80 de ani, în *Gazeta literară*, nr. 12.

1960 Apare la Paris *Le Sourire d'Hiroshima*, adaptare și prezentare de Hubert Juin, cu cinci desene de Corneille ; la Berlin, *Das Lächeln Hiroshimas*, în traducerea lui Georg Maurer, iar la Budapesta *Hiroshima mosolya*, în traducerea lui Hegyi Endre și cu o prefață de Hegedüs Géza.

1961 În colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 72, a Editurii pentru Literatură, apare un volum de *Poezii și poeme*, cu o prefață de Perpessicius.
Semnează prefața la *Tudor Arghezi povestind copiilor*, volum apărut în Editura Tineretului.
Are loc la Teatrul „Kotopoli" din Atena spectacolul coreodramatic cu *Surîsul Hiroshimei*, în traducerea lui Yannis Ritsos. Coregrafia : Elefteria Milisi ; Recitatori : S. Kapralos, Yannis Markopoulos etc.

1962 Septembrie. Celebra actriță argentiniană, Berta Singerman, începe un strălucit turneu în America de Sud, Spania, Portugalia etc. cu un recital de poezie, în care, alături de versuri de Lope de Vega, Pablo Neruda, Rafael Alberti, Rubén Darío, León Felipe și alții, locul principal îl ocupă *Surîsul Hiroshimei*. „Dintre poemele recitate în noaptea aceasta, nici unul nu se ridică la extraordinara forță dramatică a *Surîsului Hiroshimei*", scria cronicarul de specialitate în *La Gaceta* din Buenos Aires. Tot în acest an *Surîsul Hiroshimei* este tradus și tipărit la Havana, în Cuba.
Apare în Editura pentru Literatură Universală : Nicolás Guillén : *Poeme cubane*, în traducerea lui Eugen Jebeleanu.

Scanned with OKEN Scanner

1963 *Cîntece împotriva morții*, Editura Tineretului, cu ilustrații de Florica Cordescu, reia motivele predilecte ale poetului.

În Editura Tineretului publică o carte pentru copii — *Povestea broscuței țestoase*, cu ilustrații de Florica Cordescu. Antologia de lecturi *Umanità*, de sub îngrijirea lui Riccardo Marchese și Silvio Paoluci, scoasă de *La nuova Italia*, Florența, cuprinde, printre scriitorii străini, și pe Eugen Jebeleanu cu fragmente din *Surîsul Hiroshimei*.

La 15 decembrie, are loc în Italia un recital cu *Surîsul Hiroshimei* în lectura grupului de actori „Poiesis" de la Piccolo Teatro. Versiunea italiană de Ida Garzonio, prezentare : Maria Vailati.

1964 *Poeme 1944—1964*. Versuri alese, în Editura pentru Literatură.

Makua. Antologie poetică. Marii poeți ai sec. XX, care apare în Angola, sub direcția lui Garibaldino de Andrade și Leonel Cosma, a consacrat numerele 5—6 din acest an poetului Eugen Jebeleanu.

1965 Apare în Argentina, la editura Stilcograf din Buenos Aires, *La Sonrisa de Hiroshima*, în traducerea lui Manuel Serrano Pérez, care semnează și prefața, cu o prezentare de Miguel Angel Asturias. Volumul este ilustrat de Carlos Alonso Laxeiro, Luis Seoane, Raul Soldi, D. Urruchua și Elsa Pérez Vicente.

Moare, în plină efervescență creatoare, pictorița Florica Cordescu-Jebeleanu, soția poetului.

1966 Casa de discuri ODA din Buenos Aires editează un disc L.P., cuprinzînd poemul *Surîsul Hiroshimei* în limba spaniolă, recitat de actorii Ernesto Bianco, Norma Alejandro, Maria Cristina Laurenz, Jose María Gutierrez.

1967 Apare în Editura Tineretului volumul de versuri *Elegie pentru floarea secerată*, omagiu adus de poet memoriei tovarășei sale de viață. Volumul are un amplu ecou în rîndurile cititorilor și ale criticii. „Cartea cea mai tragică a lui Jebeleanu", așa o caracteriza în recenzia sa criticul N. Manolescu, continuînd : „Elegiile lui Jebeleanu sînt țesute din deznădejde și uimire : toate ale iubitei sînt prezente și vor fi mereu, fără ca ea să se mai întoarcă vreo-

Scanned with OKEN Scanner

dată... Din uimire și perplexitate în fața morții, deznădejdea izbucnește uneori ca o flacără roșie..." Tragismul poetului este remarcat, în recenzia sa, și de poetul Vasile Nicolescu, care constată că „o anume vocație a exprimării tragicului, a ravagiilor produse de moarte asupra omului și mai ales a umanității există și în creația anterioară a lui Eugen Jebeleanu. Cele mai vibrante cînturi ale *Surîsului Hiroshimei* probează suficient acest lucru. Dar lirismul neprogramatic al recentei sale *Elegii* irumpe dintr-un spațiu interior infinit mai vast, mai dramatic. Această «elegie» devine astfel, cu prețul unei cumplite, neverosimil de adînci participări sufletești, dintr-o poezie a morții, un cîntec al «iubirii», al dragostei nesfîrșite care transcende moartea", idee subliniată și de Aurel Martin.

Publică prefața la volumul *Mare incognitum*, de D. Stelaru, poet despre care Eugen Jebeleanu a scris încă din 1938, și căruia i-a sugerat de pe atunci pseudonimul de Stelaru, în locul lui D. Petrescu-Orfanul, cum semna poetul.

1968 noiembrie La ședința de constituire a Frontului Unității Socialiste, este ales vicepreședinte al acestei organizații.

1969 martie Este ales deputat în Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România. La Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, din 6—19 august, Eugen Jebeleanu este ales membru supleant al Comitetului Central al Partidului.

1970 Apar, în limba italiană, două culegeri din versurile poetului : *Il sorriso di Hiroshima e altre poesie* (Ed. „Guanda", Parma) cuprinde, în traducerea lui Elio Filippo Accrocca și a lui Dragoș Vrânceanu, poemul care dă și titlul volumului, apoi selecții din *Cîntece împotriva morții*, din *Elegie pentru floarea secerată*, un ciclu de *Cîntece noi* (1967—68) și un altul *Parabole civile*. În prefața scrisă sub forma unei scrisori adresate poetului, Elio Filippo Accrocca afirmă, între altele : „Cunosc destul de bine țara ta, ca să-mi dau seama că știi să interpretezi suflul ideologic și cetățenesc al unui popor de avangardă. Alții vor preciza locul tău în poezia română a secolului XX. În sfîrșit, în trecerile mele, și nu scurte, prin tărîmul poeziei

Scanned with OKEN Scanner

diferitelor naţiuni, din Est şi din Vest, am cunoscut diverşi autori, dar rareori mi s-a întîmplat să întîlnesc o voce continentală ca a ta, europeană şi extraeuropeană, capabilă să capteze şi să exprime nelinişti individuale şi universale, concrete şi ideale, aşa cum totdeauna poetul ar trebui s-o facă, mai ales într-o epocă majoră ca a noastră." Al doilea volum, *La porta dei leoni* (Ed. „Palazzi", Milano), este tradus şi prefaţat de Roberto Sanesi şi cuprinde ciclurile *Ars poetica*, *Râul pe obraz*, *Nimic nu se pierde*, *Zorile sugrumate* şi *Cu braţele deschise*, încheindu-se cu o *Notă bibliografică*.

1971 I se decernează la Catania, de către un juriu prezidat de Miguel Angel Asturias, Premiul „Etna-Taormina" pe anul 1970, pentru volumele *La porta dei leoni* şi *Il sorriso di Hiroshima e altre poesie*, apărute în Italia. Este al zecelea laureat al acestui premiu destinat să încununeze frunţile înalte ale poeziei de pretutindeni (alături de Jules Supervielle, Tristan Tzara, Dylan Thomas, Giuseppe Ungaretti, Umberto Saba, Salvatore Quasimodo etc.). „Activitatea sa, se consemnează în hotărîrea juriului, e un exemplu de vocaţie concretă şi de confesiune înflăcărată, în formele unei poezii care duce la intensitatea unei meditaţii lirice trăite constanta şi profunda conştiinţă a problemelor timpului nostru."

„Prin prezenţa sa nobilă de hidalgo român, poetul Eugen Jebeleanu a intrat în cultura Europei", spunea Bruno Arcurio, directorul Bibliotecii italiene din Bucureşti, cu prilejul sărbătoririi evenimentului.

1972 I se acordă titlul de Erou al Muncii Socialiste.

În Editura „Cartea Românească" apare opera de vîrf a celor patruzeci şi cinci de ani de activitate a poetului şi poate a poeziei contemporane : *Hanibal*.

Volumul *Hanibal* e distins cu Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din R.S.R.

În ziua de 3 mai are loc la Viena festivitatea înmînării lui Eugen Jebeleanu a Premiului Gottfried von Herder, pentru „remarcabilele sale merite literare în cei patruzeci şi cinci de ani de activitate", după cum se precizează în hotărîrea juriului, încununîndu-se astfel o creaţie poetică exemplară, pentru a cărei caracterizare se apelează tot mai des la su-

Scanned with OKEN Scanner

perlative. „Poet vizionar, avînd rara capacitate de a vibra autentic la imperativele timpului istoric, poet al demnității umane și al păcii, al unei elevate etici (cum îl caracterizează George Ivașcu), Eugen Jebeleanu îmbogățește cu o viziune originală, corespunzînd unui temperament meditativ și profund, peisajul poeziei noastre actuale."
În „Biblioteca pentru toți" (nr. 767) apare volumul de poezii cu titlul *Surîsul Hiroshimei și alte versuri.* Prefața este semnată de Ov. S. Crohmălniceanu.

1974 Este ales membru titular al Academiei Republicii Socialiste România.
Editura Minerva îi publică primele două volume de Scrieri : *I. Inimi sub săbii. Poezii. II. Hanibal. Poezii,* în seria „Ediții de autor".
Apare, în Editura „Doricos" din Atena, volumul *To luludi tis stahtis (Floarea de cenușă),* traducere și prefață de Menelaos Ludemis.

1975 Apare *Hanibal,* traducere în limba maghiară și prezentare de Király László (Editura „Kriterion", 1975).
O altă traducere în limba maghiară, de această dată la Editura Európa din Budapesta : *Kicserélem a keresztet (Schimbarea crucii).* Culegere de poezii, în traducerea lui Lászlóffy Aladár și Lászlóffy Csaba. Cu o postfață de Lászlóffy Aladár.

1976 Volumul *Poeme cubane,* de Nicolás Guillén, traducere și prefață de Eugen Jebeleanu, apare în Editura „Minerva", colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 891.

1977 Publică în colecția „Lyceum" a Editurii „Albatros" o culegere din întreaga sa creație poetică originală, sub titlul *Harfa și minotaurul,* cu o prefață de Lucian Raicu. În același an, în Editura „Kriterion" apare un volum de *Poeme* de Ady Endre, în românește de Eugen Jebeleanu, cu un *Cuvînt înainte* al traducătorului și o *Antologie de poeme* din creația poetului grec Yannis Ritsos, în revista *Secolul 20,* nr. 1—2—3 (192—193—194).
Tot în acești ani colaborează și la alte reviste, printre care *Steaua, Tribuna, Luceafărul* etc., cu poeme în versuri și proză, articole, traduceri.

Scanned with OKEN Scanner

1978 Editura „Minerva" publică, într-o ediție plurilingvă poemul *Surîsul Hiroshimei*, cu echivalențe în limbile: spaniolă, italiană, franceză, engleză și germană semnate de Manuel Serrano Pérez, Elio Filippo Accrocca și Dragoș Vrânceanu, Hubert Juin, Andrei Bantaș, Georg Maurer. Ilustrații de Corneille, Laxeiro, Florica Cordescu. Coperta de Tudor Jebeleanu.

Pregătește volumul *Himeră* (o sută de poezii inedite), pentru anul 1979. Continuă ediția de autor la Editura „Minerva", cu volumele *Scrieri*, III-IV, care, sub titlul *Continentele zburătoare*, cuprind cele mai frumoase tălmăciri din poezia universală.

CORNEL SIMIONESCU

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE

SCRIERI DE EUGEN JEBELEANU

a) ÎN VOLUME

Schituri cu soare, Tip. Rapid, Braşov, 1929.

Inimi sub săbii, poeme, Bucureşti, Fundaţia pentru literatură, Buc., 1934.

Ceea ce nu se uită, poem, Fundaţia pentru literatură, Buc., 1945.

Scutul păcii, poem, Editura de Stat, Buc., 1949.

Poeme de pace şi luptă, E.S.P.L.A., Buc., 1950.

In satul lui Sahia, poem, E.S.P.L.A., Buc., 1952.

Bălcescu, poem, E.S.P.L.A., Buc., 1952.

Cîntecele pădurii tinere, Editura Tineretului, Buc., 1953.

Versuri alese, E.S.P.L.A., Buc., 1954.

Bălcescu, Biblioteca pentru toţi, E.S.P.L.A., Buc., 1955.

Din veacul XX (publicistică 1931—1936), E.S.P.L.A., Buc., 1956.

Surîsul Hiroshimei, poem, ilustraţii de Florica Cordescu, Editura Tineretului, Buc., 1958.

Oratoriul eliberării, ilustraţii de Florica Cordescu, E.S.P.L.A. Buc., 1959.

Poezii, în colecţia „Cele mai frumoase poezii", prefaţă de Ov. S. Crohmălniceanu, Editura Tineretului, Buc., 1959.

Poezii şi poeme, Biblioteca pentru toţi, cu o prefaţă de Perpessicius, E.P.L., Buc., 1961.

Cîntece împotriva morţii, poeme, Editura Tineretului, Buc., 1963.

Povestea broscuţei ţestoase, ilustraţii de Florica Cordescu, Editura Tineretului, Buc., 1963.

Poeme (1944—1964). Versuri alese, E.P.L., Buc., 1964.

Elegie pentru floarea secerată, Editura Tineretului, Buc., 1967.

Hanibal (cuprinde ciclurile *Râul pe obraz* şi *Parabole civile*), coperta şi ilustraţiile de Tudor Jebeleanu, Editura „Cartea Românească", Buc., 1972.

Scanned with OKEN Scanner

Surîsul Hiroshimei și alte versuri, cu o prefață de Ov. S. Crohmălniceanu, tabel cronologic de Corneliu Simionescu, colecția „Biblioteca pentru toți", Editura „Minerva", Buc., 1973.

Scrieri, volumele I, II (poezii), Seria „Ediții de autor", Editura „Minerva", Buc., 1974.

Harfa și minotaurul. Versuri alese, ediție îngrijită de autor, coperta de Tudor Jebeleanu, prefață de Lucian Raicu, tabel cronologic de Corneliu Simionescu, colecția „Lyceum", Editura „Albatros", Buc., 1977.

Surîsul Hiroshimei, în cinci limbi, cu o prefață de M. A. Asturias, Editura „Minerva", Buc., 1978.

b) VOLUME TRADUSE ÎN ALTE LIMBI

Le Sourire d'Hiroshima (Surîsul Hiroshimei), traducere și prezentare de Hubert Juin. Cu cinci desene de Corneille. Editura „Pierre Jean Oswald", Paris, 1960.

Das Lächeln Hiroshimas (*Surîsul Hiroshimei*), trad. de Georg Maurer, cu ilustrații de Florica Cordescu, „Werlag der Nation", Berlin, 1960.

Hiroshima mosolya (Surîsul Hiroshimei), trad. de *Dudás Kálmán*, Garai Gábor, Hegyi Endre, Jékely Zoltán, Kardos László, Majtényi Erik, Mátyás Ferenc, Méliusz József, Polgár István, Rubin Szilárd, Simon István, Szemlér Ferenc, Székely Magda, Takács Tibor. Volumul cuprinde și versuri din perioada 1941—1957. Cu o prezentare de Hegedüs Géza și un desen de Florica Cordescu. Editura „Magvetö", Budapesta, 1960.

La Sonrisa de Hiroshima (*Surîsul Hiroshimei*), trad. de *Manuel* Serrano Pérez, cu ilustrații de Florica Cordescu. *Cuvînt înainte* de Félix Pita Rodriguez. Havana, Cuba, 1962.

O Sorriso de Hiroshima (*Surîsul Hiroshimei*), trad. de Ionas Negalha, în „Mákua" („Grandes poetas do Seculo XX"), Angola, 1963.

La Sonrisa de Hiroshima (Surîsul Hiroshimei). Cu un *prolog* de Miguel Angel Asturias, traducere și prezentare de Manuel Serrano Pérez. Coperta de Florica Cordescu. Ilustrații de Carlos Alonso, Laxeiro, Luis Seoáne, Raul Soldi, Demetrio Urruchua, Elsa Pérez Vicente. Editura „Stilcograf", Buenos Aires, Argentina, 1965.

Scanned with OKEN Scanner

Énekek a halál ellen (Cîntece împotriva morții), trad. de Franyó Zoltán. Cu desene de Florica Cordescu. Editura Tineretului, București, 1968.

Il Sorriso di Hiroshima e altre poesie (Surîsul Hiroshimei și alte poezii), traducere și *Scrisoare lui Jebeleanu de la o capitală la alta* de Elio Filippo Accrocca. În colab. cu Dragoș Vrânceanu. Edit. „Guanda", Parma, 1970. În colecția „Fenice", condusă de Giancarlo Vigorelli.

La porta dei leoni (Poarta leilor), traducere și prezentare de Roberto Sanesi. În colab. cu Dragoș Vrânceanu. Editura „Palazzi", Milano, 1970.

To luludi tis stahtis (Floarea de cenușă), traducere și prolog de Menelaos Ludemis cu un desen de Silvan. Editura „Doricos", Atena, 1974.

Hanibal (Hanibal), traducere și prezentare de Király László. Editura „Kriterion", București, 1975.

Kicserélem a keresztet (Schimbarea crucii), trad. în limba maghiară de Lászlóffy Aladár și Lászlóffy Csaba. Editura „Europa", Budapesta, 1976.

c) PREFEȚE

M. SĂULESCU, *Opere*, ediție îngrijită și prefațată de Eugen Jebeleanu, Editura Fundațiilor, Buc., 1947.

G. BACOVIA, *Poezii*, cu o prefață de Eugen Jebeleanu, E.S.P.L.A., Buc., 1956 (reeditat în 1957).

SCARLAT CALLIMACHI, *Căderea Babilonului*, cuvînt înainte de Eugen Jebeleanu, E.S.P.L.A., Buc., 1956.

ADY ENDRE, *Poeme*, studiu introductiv de Eugen Jebeleanu, Buc., 1958.

TUDOR ARGHEZI *povestind copiilor*, prefață de Eugen Jebeleanu, Editura Tineretului, Buc., 1961.

DIMITRIE STELARU, *Mare incognitum*, cu o prefață de Eugen Jebeleanu, E.P.L., Buc., 1967.

d) TĂLMĂCIRI DIN LIRICA UNIVERSALĂ

RAINER MARIA RILKE, *Poeme*, Editura „Vremea", Buc., 1932.

RAINER MARIA RILKE, *Povestea despre iubirea și moartea stegarului Cristoph Rilke*, Editura „Casa școalelor", Buc., 1946.

ADY ENDRE, *Poeme*, Editura „Casa școalelor", Buc., 1948.

Scanned with OKEN Scanner

PETÖFI SÁNDOR, *Poeme alese*, Editura de stat, Buc., 1949.
Poeme maghiare din Petőfi Sándor, Ady Endre, Józef Attila, Radnóti Miklós, E.P.L.A., Buc., 1949.
PABLO NERUDA, *Poeme*, E.S.P.L.A., Buc., 1951.
Poeți ai libertății, E.S.P.L.A., Buc., 1957.
PETÖFI SÁNDOR, *János Viteazul*, Editura Tineretului, Buc., 1958.
NICOLÁS GUILLÉN, *Poeme cubane*, E.L.U., Buc., 1962.
ADY ENDRE, *Poeme*, Editura „Kriterion", Buc., 1977.

REFERINȚE CRITICE

a) ÎN VOLUME

ALEXIU, LUCIAN, *Eugen Jebeleanu*, în *Ideografii lirice contemporane*, Editura „Facla", Cluj, 1977.
BALTAG, NICOLAE, *Eugen Jebeleanu: Elegie pentru floarea secerată*, în *Polemas*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1978.
BĂLAN, ION DODU, *Eugen Jebeleanu: „Surîsul Hiroshimei"*, în *Delimitări critice*, E. P. L., Buc., 1964.
BOZ, LUCIAN, *Eugen Jebeleanu*, în *Cartea cu poeți*, Editura „Vremea", Buc., 1934.
CARAION, ION, *Eugen Jebeleanu: „Ceea ce nu se uită"*, în *Duelul cu crinii*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1972.
CĂLINESCU, G., *Eugen Jebeleanu*, în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, F.R.P.L.A., Buc., 1941.
CIOBANU, NICOLAE, *Sub semnul lirismului tragic și al sarcasmului (Eugen Jebeleanu)*, în *Critica în primă instanță*. Editura „Eminescu", Buc., 1974.
CIOCULESCU, ȘERBAN, *Poezia lui Rilke în românește*, în *Aspecte literare contemporane*, Editura „Minerva", Buc., 1972.
CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Eugen Jebeleanu: „Inimi sub săbii", „Ceea ce nu se uită"*, în *Scrieri*, vol. 3, E.P.L., Buc., 1969.
CRISTEA, DAN, *Poezia lui Eugen Jebeleanu*, în *Arcadia imaginară*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1977.
CRISTEA, VALERIU, *Tentativa lui Orfeu*, în *Domeniul criticii*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1975.
CRIȘAN, CONSTANTIN, CRĂCIUN, VICTOR, *Eugen Jebeleanu*, în *Literatura română în lume*, Editura „Meridiane", Buc., 1969.

Scanned with OKEN Scanner

CROHMĂLNICEANU, OV. S., *Poezia pură (Eugen Jebeleanu)*, în *Literatura română între cele două războaie mondiale*, Vol. II, Editura „Minerva", 1974 ; prefață la : *E. Jebeleanu, Surîsul Hiroshimei și alte versuri*, „Biblioteca pentru toți", Editura „Minerva", Buc., 1973.

DIMISIANU, GABRIEL, *„...O lume în flăcări" (Eugen Jebeleanu)*, în *Valori actuale*, Editura „Eminescu", Buc., 1974.

DOINAȘ, ȘTEFAN AUG., *Imagine și viziune la Eugen Jebeleanu*, în *Poezie și modă poetică*, Editura „Eminescu", Buc., 1972.

FELEA, VICTOR, *Poezie și angajare istorică : „Triumful" lui Eugen Jebeleanu*, în *Aspecte ale poezici de azi*, Editura „Dacia", Cluj, 1971.

GURGHIANU, AUREL, *Dedicație*, în *Terasa și alte confesiuni*, Editura „Dacia", Cluj, 1978.

IVAȘCU, GEORGE, *Premii*, în *101 tablete*, Editura „Eminescu", Buc., 1974.

LAURENȚIU, DAN, *O viziune eroică*, în *Eseuri asupra stării de grație*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1976.

LOVINESCU, E., *Poezia cu tendințe spre ermetism : Eugen Jebeleanu*, în *Istoria literaturii române contemporane (1900—1937)*, Editura „Socec", 1937. (Reprodus în *Scrieri*, 6, Editura „Minerva", Buc., 1975.)

MARTIN, AUREL, *Eugen Jebeleanu*, în *Poeți contemporani*, II, Editura „Eminescu", Buc., 1971.

MICU, DUMITRU, MANOLESCU, NICOLAE, *Eugen Jebeleanu*, în *Literatura română de azi*, Editura Tineretului, Buc., 1965.

MIHĂILESCU, FLORIN, URSU, G. G., *Eugen Jebeleanu. Poet al depășirii impasurilor*, în *Analize și interpretări literare*, Editura didactică și pedagogică, Buc., 1975.

NEGOIȚESCU, I., *Sonuri baladești (Eugen Jebeleanu)*, în *Analize și sinteze*, Editura „Albatros", Buc., 1976.

PALEOLOGU, ALEXANDRU, *Eros și Polis*, în *Simțul practic*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1974.

PERPESSICIUS, *Eugen Jebeleanu*, în *Mențiuni critice* (Pagini alese), Editura „Albatros", Buc., 1976.

PETROVEANU, MIHAIL, *Eugen Jebeleanu sau viziunea grandiosului*, în *Profiluri lirice contemporane*, E.P.L., Buc., 1963 ; *Eugen Jebeleanu*, în *Traiectorii lirice*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1974.

PIRU, AL., *Eugen Jebeleanu*, în *Panorama deceniului literar românesc (1940—1950)*, E.P.L., Buc., 1968 ; *Eugen Jebeleanu*, în *Poezia românească contemporană (1950—1975)*, Editura Eminescu", Buc., 1975.

Scanned with OKEN Scanner

POPA, MARIAN, *Eugen Jebeleanu*, în *Dicționar de literatură română contemporană*, ediția a II-a, Editura „Albatros", Buc., 1977.

RAICU, LUCIAN, *Eugen Jebeleanu : „Elegie pentru floarea secerată"*, în *Structuri literare*, Editura „Eminescu", Buc., 1973 ; *Vocea lui Jebeleanu*, în *Practica scrisului*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1978.

REGMAN, CORNEL, *Moment Eugen Jebeleanu*, în *Colocvial*, Editura „Eminescu", Buc., 1976.

SIMION, EUGEN, *Lirismul polemic și vizionar : Eugen Jebeleanu*, în *Orientări în literatura contemporană*, E.P.L., Buc., 1965 ; *Eugen Jebeleanu*, în *Scriitori români de azi*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1974.

ȘTEFĂNESCU, ALEX., *Un moralist modern : Eugen Jebeleanu*, în *Preludiu*, Editura „Cartea Românească", Buc., 1977.

STREINU, VLADIMIR, *Lirism și epocă*, în *Pagini de critică literară*, IV, Editura „Minerva", Buc., 1976.

ȘULUȚIU, OCTAV, *Eugen Jebeleanu*, în *Scriitori și cărți*, Editura „Minerva", Buc., 1974.

ȚOIU, CONSTANTIN, *Trabucul domnilor de altădată*, în *Alte pretexte*, Editura „Eminescu", Buc., 1977.

ZACIU, MIRCEA, *Eugen Jebeleanu (Fals-jurnal)*, în *Lecturi și zile*, Editura „Eminescu", Buc., 1975.

ZALIS, H., *Eugen Jebeleanu*, în *Tensiuni lirice*, Editura „Dacia", Buc., 1975.

b) ÎN PUBLICAȚII

ADAM, IOAN, *Refuzul uitării*, în *Luceafărul*, nr. 30/1974.

ANDRIESCU, AL., *Permanențele liricii lui Eugen Jebeleanu*, în *Cronica*, nr. 7/1973.

ASTURIAS, MIGUEL ANGEL, prefață la vol. *La sonrisa de Hiroshima*, Buenos Aires, 1965, reprodusă în românește în *Gazeta literară*, nr. 33/1965.

BALOTĂ, NICOLAE, *Hanibal*, în *Steaua*, nr. 2/1973 ; *Omagiu*, în *Luceafărul*, nr. 17/1976 ; *Petőfi în tălmăcirea lui Eugen Jebeleanu*, în *România literară*, nr. 28/1969.

BALTAG, CEZAR, *Eugen Jebeleanu și recuperarea duratei*, în *Viața românească*, nr. 4/1976.

BARBU, N., *Eugen Jebeleanu : Elegie pentru floarea secerată*, în *Iașul literar*, nr. 9/1967.

Scanned with OKEN Scanner

BĂDESCU, HORIA, *Leul în iarnă*, în *Steaua*, nr. 8/1976.
BĂLAN, ION DODU, *Surîsul Hiroshimei*, în *Luceafărul* nr. 4/1959.
BLANDIANA, ANA, *Un exemplu de demnitate* [Hanibal *de Eugen Jebeleanu*], în *Argeș*, nr. 1/1973.
BÂRNA, VLAICU, *Eugen Jebeleanu, laureat la Taormina*, în *Viața românească*, nr. 2/1971.
BUDESCU, ION, *Poezia lui Eugen Jebeleanu*, în *România literară*, 30/1969.
CĂLINESCU, G., *Eugen Jebeleanu: „Inimi sub săbii"*, în *Adevărul literar și artistic*, nr. 724/1934; *Hiroshima* („Cronica optimistului"), în *Contemporanul*, nr. 5/1959.
CĂPRARIU, AL., *Eugen Jebeleanu*, în *Tribuna*, nr. 23/1976.
CIOBANU, NICOLAE, *Sub semnul lirismului meditativ*, în *Luceafărul*, nr. 42/1973; *Polifonia tragică*, în *Contemporanul*, nr. 20/1978.
CIOPRAGA, CONST., *Eugen Jebeleanu sau durerea spiritului*, în *Cronica*, nr. 11/1973.
CONSTANTINESCU, POMPILIU, *Inimi sub săbii*, în *Vremea*, nr. 340, 3 iunie 1934.
COCORA, ION, *Demnitatea poetică*, în *Tribuna*, nr. 17/1976; *Elogiu poetului*, în *Tribuna*, nr. 16/1978.
CRISTEA, DAN, *Iubire și transfigurare la Eugen Jebeleanu*, în *Luceafărul*, nr. 1/1974.
CRISTEA, VALERIU, *Tentativa lui Orfeu [Hanibal]*, în *România literară*, nr. 47/1972.
CROHMĂLNICEANU, OV. S., *Surîsul Hiroshimei*, în *Viața românească*, nr. 9/1958; *Poetul trăirilor înalte*, în *România literară*, nr. 17/1976; prefață la *Surîsul Hiroshimei și alte versuri*, „B.p.t.", Editura „Minerva", 1973.
CULCER, DAN, *Hanibal*, în *Vatra*, nr. 6/1972.
DIACONESCU, MIHAIL, *Elegie pentru floarea secerată*, în *Argeș*, nr. 8/1967.
DIMITRIU, DANIEL, *Hanibal*, în *Convorbiri literare*, nr. 3/1973.
DIMISIANU, G., *Poeme (Versuri alese, 1964)*, în *Gazeta literară*, nr. 40/1965; *Hanibal*, în *România literară*, nr. 47/1972.
DOINAȘ, ȘTEFAN AUG., *Imagine și viziune la Eugen Jebeleanu*, în *Contemporanul*, nr. 17/1971.
DRAGOMIR, MIHU, *Eugen Jebeleanu: „Bălcescu"*, în *Contemporanul*, nr. 34/1953.
DUGNEANU, PAUL, *Magia amintirii*, în *Luceafărul*, nr. 13/1977.
FELEA, VICTOR, *Implicație și responsabilitate*, în *Tribuna*, nr. 17/1976; *„Triumful" lui Eugen Jebeleanu*, în *Tribuna*, nr. 20/1975.

Scanned with OKEN Scanner

FLAMÂND, DINU, *Citirea unui portret*, în *Steaua*, nr. 4/1976.
GAFIȚA, MIHAI, *Liric și epic în creația lui Eugen Jebeleanu*, în *Gazeta literară*, nr. 42/1955.
GEORGE, ALEXANDRU, *Căci totul trebuie plătit...*, în *România literară*, nr. 17/1976.
GEORGESCU, PAUL, *Variații pe o temă gravă*, în *Gazeta literară*, nr. 19/1959.
GRIGURCU, GHEORGHE, *Hanibal*, în *Familia*, nr. 12/1973.
GURGHIANU, AUREL, *Dedicație*, în *Steaua*, nr. 4/1976.
HORODINCĂ, GEORGETA, *Un poem al marilor speranțe*, în *Contemporanul*, nr. 50/1958.
IVĂNESCU, CEZAR, *Marea ceață*, în *Argeș*, nr. 4—5/1971.
LAURENȚIU, DAN, *O viziune eroică*, în *Luceafărul*, nr. 9/1973.
MACOVESCU, GEORGE, *Poezie combatantă, Eugen Jebeleanu: „Versuri alese"*, în *Gazeta literară*, nr. 8/1955.
MANOLESCU, NICOLAE, *Elegie pentru floarea secerată*, în *Contemporanul*, nr. 25/1967.
MARTIN, AUREL, *Eugen Jebeleanu și vocile tragicului*, în *România literară*, nr. 13/1971; *„Harfa și minotaurul"*, în *România literară*, nr. 2/1978.
MAZILESCU, VIRGIL, *Eugen Jebeleanu*, în *Tribuna*, nr. 97/1976.
MICU, DUMITRU, *Succese în poezia lui Eugen Jebeleanu*, în *Steaua*, nr. 1—2/1951; *Scrieri* de Eugen Jebeleanu, în *Scînteia*, nr. din 1.III.1975.
MIHALAȘ, MARCEL, *Poezie și conștiință*, în *România literară*, nr. 30/1975.
MINCU, MIHAI, *Demnitatea opțiunii*, în *Luceafărul*, nr. 17/1976.
MUNTEANU, GEORGE, *Poeme (Versuri alese, 1964)*, în *Contemporanul*, nr. 14/1965.
MUNTEANU, ROMUL, *Eugen Jebeleanu — Poezia timpului pierdut și regăsit*, în *Argeș*, nr. 1/1973.
NICOLESCU, VASILE, *Elegie pentru floarea secerată*, în *Scînteia*, nr. din 14.IV.1967.
OARCĂSU, ION, *Un moment al poeziei militante: „Surîsul Hiroshimei"*, în *Tribuna*, nr. 52/1958.
PALEOLOGU, AL., *Eros și Polis (Hanibal)*, în *România literară*, nr. 47/1972.
PAPU, EDGAR, *Poezia lui Eugen Jebeleanu (Scrieri, 1, 2)*, în *România literară*, nr. 38/1974.
PĂUNESCU, ADRIAN, *Eugen Jebeleanu — o prezență dorită*, în *Luceafărul*, nr. 39/1971; *Vîrsta marilor poeți*, în *Magazin*, nr. 759/1972.

Scanned with OKEN Scanner

PERPESSICIUS, prefață la *Poezii și poeme* de Eugen Jebeleanu, E.P.L., Buc., 1961 ; *Lidice și Hiroshima*, în *Luceafărul*, nr. 9/1959.
PETROVEANU, MIHAIL, *O treaptă nouă în creația lui Eugen Jebeleanu*, în *Viața românească*, nr. 1/1951.
PIRU, AL., *Eugen Jebeleanu : „Hanibal"*, în *Ramuri*, nr. 12/1972 ; *Poemele lui Eugen Jebeleanu*, în *România literară*, nr. 50/1973 ; *Surîsul Hiroshimei* (cu prilejul apariției unei noi ediții în cinci limbi), în *Scînteia*, 11.IV.1978.
POANTĂ, PETRU, *Eugen Jebeleanu : „Surîsul Hiroshimei și alte poeme"*, în *Steaua*, nr. 1/1974 ; *Poezia în acțiune*, în *Tribuna*, nr. 35/1977.
POPESCU, ADRIAN, *Eugen Jebeleanu — un alegoric*, în *Amfiteatru*, nr. 4/1976.
POPESCU, MIHAI, *De vorbă cu poetul Eugen Jebeleanu*, în *Gazeta literară*, nr. 17/1954.
POPESCU, TITU, *Eugen Jebeleanu*, în *Transilvania*, nr. 5/1976.
RAICU, LUCIAN, *Elegie pentru floarea secerată*, în *Gazeta literară*, nr. 23/1967 ; *Un jurnal liric*, în *România literară*, nr. 17/1970 ; *Forța poeziei*, în *România literară*, nr. 19/1977.
RÂPEANU, VALERIU, *„Surîsul Hiroshimei" de Eugen Jebeleanu*, în *Gazeta literară*, nr. 51/1958.
REGMAN, CORNEL, *Moment Eugen Jebeleanu* (dialog cu Al. Protopopescu), în *Tomis*, nr. 10, 11/1973.
ROBESCU, MARIUS, *Căile poetului*, în *România literară*, nr. 47/1972.
RUSU, M. N., *Continuitate și individualitate*, în *Luceafărul*, nr. 34/1976.
SÂNGEORZAN, ZAHARIA, *Identitatea memoriei*, în *România literară*, nr. 16/1978.
SIMION, EUGEN, *Cîntece împotriva morții*, în *Gazeta literară*, nr. 50/1963 ; *Poezia lui Eugen Jebeleanu*, în *România literară*, nr. 12/1973.
SÎRBU, I., *Eugen Jebeleanu*, în *Iașul literar*, nr. 1/1968.
SOLOMON, DUMITRU, *Eugen Jebeleanu : „Poeți ai libertății"*. în *Viața românească*, nr. 1/1958.
SORESCU, MARIN, *Cîntece împotriva morții*, în *Luceafărul*, nr. 2/1964.
STĂNESCU, C., *Memoria vie*, în *Luceafărul*, nr. 17/1976.
STĂNESCU, NICHITA, *Un om al plumbului*, în *Argeș*, nr. 10/1971.
STOICA, TRAIAN, *Eugen Jebeleanu*, în *Flacăra*, nr. 18/1973.
STREINU, VLADIMIR, *Lirism și epocă*, în *Gazeta literară*, nr. 6/1968.

Scanned with OKEN Scanner

ȘERBAN, GEO, *Poezia în actualitate: „Scutul păcii" de Eugen Jebeleanu*, în *Flacăra*, nr. 29/1949; *Eugen Jebeleanu, publicist*, în *Viața românească*, nr. 9/1956.
ȘTEFĂNESCU, AL., *Hanibal*, în *Tomis*, nr. 3/1973.
ȘULUȚIU, OCTAV, *Inimi sub săbii*, în *Reporter*, nr. 24/30 mai 1934; *Noua poezie a lui Eugen Jebeleanu*, în *Familia*, Seria a III-a, nr. 3, martie 1936.
TOMOZEI, GH., *Consecvența unei vocații lirice*, în *Scînteia* nr. din 18.V.1971; *Eugen Jebeleanu, Premiul „Etna-Taormina" 1970*, în *Argeș*, nr. 1/1971.
TOMUȘ, MIRCEA, *Cîntece împotriva morții*, în *Steaua*, nr. 2/1964.
ȚOIU, CONSTANTIN, *Om și artist, în România literară*, nr. 17/1976.
ULICI, LAURENȚIU, *Poet pentru oameni, om pentru poeți*, în *Luceafărul*, 17/1976; *Hanibal*, în *Contemporanul*, nr. 49/1972.
UNGUREANU, C., *Note despre Eugen Jebeleanu*, în *Orizont*, nr. 27/1975.
URICARIU, DOINA, *Universul poeziei lui Eugen Jebeleanu*, în *Luceafărul*, nr. 51/1975.
URSACHI, MIHAI, *Eugen Jebeleanu*, în *Tribuna*, nr. 17/1976.
VITNER, ION, *„Bălcescu", poem de Eugen Jebeleanu*, în *România liberă*, 28.XII.1952.
VÂRGOLICI, TEODOR, *Colaborarea Sahia-Jebeleanu*, în *Tribuna*, nr. 51/1959.
VRÂNCEANU, DRAGOȘ, *Lirica lui Jebeleanu*, în *Gazeta literară*, nr. 34/1966.
ZACIU, MIRCEA, *Lecturi și zile (XV) [Eugen Jebeleanu]*, în *Tribuna*, nr. 20/1975.
ZALIS, H., *Eugen Jebeleanu*, în *Almanahul literar*, 1973.

Scanned with OKEN Scanner

SUMAR

Jebeleanu în conştiinţa criticii (prefaţă) de *Lucian Raicu* / 5

Argument / 25

I. ETAPA *INIMILOR SUB SĂBII*

E. LOVINESCU
Eugen Jebeleanu / 28
POMPILIU CONSTANTINESCU
Inimi sub săbii / 28
ANTON HOLBAN
[O mare bucurie] / 33
LUCIAN BOZ
[Mitologie personală] / 33
OCTAV ŞULUŢIU
[Poetul „cel mai realizat şi mai autentic"] / 37
[Noua poezie a lui Eugen Jebeleanu] / 39
OV. S. CROHMĂLNICEANU
[Poezia pură (Eugen Jebeleanu)] / 46
I. NEGOIŢESCU
Sonuri baladeşti / 53

II. DE LA *CEEA CE NU SE UITĂ* LA *CINTECE ÎMPOTRIVA MORŢII*

POMPILIU CONSTANTINESCU
[„O confesie individuală"] / 58

Scanned with OKEN Scanner

ION CARAION
„*Ceea ce nu se uită*“ / 61
GEORGE MACOVESCU
Poezie combatantă / 64
G. CĂLINESCU
[Rezonanța orgii] / 65
VLADIMIR STREINU
[„Bocet suprem“] / 66
GEORGETA HORODINCĂ
Un poem al marilor speranțe / 67
PERPESSICIUS
[Rugăciunea și blestemul] / 70
N. CIOBANU
Polifonia tragică / 79
EUGEN SIMION
Cîntece împotriva morții / 81
D. MICU — N. MANOLESCU
[Atracția marilor tensiuni] / 85
MIGUEL ANGEL ASTURIAS
[Valoare universală] / 88

III. *ELEGIE PENTRU FLOAREA SECERATĂ; HANIBAL*

NICOLAE MANOLESCU
Elegie pentru floarea secerată / 94
NICOLAE BALTAG
[Absolutul devoțiunii] / 95
ALEXANDRU PALEOLOGU
Eros și Polis / 97
G. DIMISIANU
O lume în flăcări / 100
VALERIU CRISTEA
Tentativa lui Orfeiu / 103
MARIUS ROBESCU
Căile poetului / 107
DAN LAURENȚIU
O viziune eroică / 109
LAURENȚIU ULICI
[„Tulburătoare poezie politică“] / 113

Scanned with OKEN Scanner

ROMUL MUNTEANU
Poezia timpului pierdut și regăsit / 116
DUMITRU MICU
[Poeme „ce nu se uită"] / 119
ANA BLANDIANA
Un exemplu de demnitate / 122
CONST. CIOPRAGA
Eugen Jebeleanu sau despre durerea spiritului / 125
NICOLAE BALOTĂ
[Un zid al cuvintelor] / 127
CORNEL REGMAN — AL. PROTOPOPESCU
Moment Eugen Jebeleanu / 132
ION ADAM
Refuzul uitării / 135

IV. RETROSPECTIVE. CONSIDERAȚII GENERALE

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ
Imagine și viziune la Eugen Jebeleanu / 142
AUREL MARTIN
Vocile tragicului / 148
OV. S. CROHMĂLNICEANU
Poetul trăirilor înalte / 152
AL. ANDRIESCU
Permanențele liricii lui Eugen Jebeleanu / 154
EUGEN SIMION
[Un monolog dramatic] / 159
C. STĂNESCU
Memoria poeziei / 166
MIHAIL PETROVEANU
Eugen Jebeleanu / 169
DAN CRISTEA
[Iubire și transfigurare] / 176
EDGAR PAPU
[Uriașă forță de transfuzie] / 181
AL. PIRU
Eugen Jebeleanu / 185
MIRCEA ZACIU
[Transparența diatribei] / 191

Scanned with OKEN Scanner

VICTOR FELEA
[Portretul artistului la maturitate] / 194
MARCEL MIHALAŞ
Poezie şi conştiinţă / 198
DINU FLĂMÂND
Citirea unui portret / 202
ALEXANDRU GEORGE
Căci totul trebuie trăit... / 204
ALEX. ŞTEFĂNESCU
Un moralist modern / 206
MARIAN POPA
[Valoare profetică, de avertizare] / 210
LUCIAN RAICU
Vocea lui Jebeleanu / 211

V. PORTRETUL UNUI CONTEMPORAN. MĂRTURII

HUBERT JUIN
Eugen Jebeleanu / 224
GEO BOGZA
Crima şi poezia / 225
Biruit-au gîndul / 226
GIANCARLO VIGORELLI
[Avangarda de ieri şi de azi] / 227
ROBERTO SANESI
Speranţă nemiloasă / 228
ELIO FILIPPO ACCROCCA
[Rădăcinile esenţiale] / 228
GEORGE IVAŞCU
[Componentă a spiritului european] / 229
GHEORGHE TOMOZEI
— Eugen Jebeleanu — Premiul „Etna-Taormina“ 1970 / 230
ADRIAN PĂUNESCU
[„O instanţă morală“] / 231
ION HOREA
Lumina acestei conştiinţe / 232
CONSTANTIN ŢOIU
Om şi artist / 234

Scanned with OKEN Scanner

NICHITA STĂNESCU
Înfierea fiului rătăcitor / 236
EMIL BOTTA
[Un mare poet] / 236
NICOLAE PRELIPCEANU
Poetul / 237
MIHAI URSACHI
[Adevăratul purtător de steag] / 238
CEZAR IVĂNESCU
Inima eternă a poetului / 239
NICHITA STĂNESCU
Un om al plumbului / 239

VI. ADDENDA (ARTE POETICE, CONFESIUNI LITERARE, INTERVIURI)

Minotaurul / 242
Ceea ce nu se uită / 243
Fiului meu / 243
Răgazul / 244
Fragment autobiografic / 244
Lui Shakespeare / 246
Învăpăiat voi fi întotdeauna / 247
Sînt cel ce iubește pămîntul / 247
Sînt Daniel / 248
Da și Nu / 248
Aștept / 249
Rugăciune / 250
Cu înțelegere / 250
De profundis / 250
Ce fac scriitorii români ? / 252
E pur si muove / 254
7 zile de poezie / 256
Poeți frondeuri, în Germania / 260
Patul lui Procust... (Interviu cu Camil Petrescu) / 262
Un protest al intelectualilor / 270
Chemarea altor vremi / 271

Scanned with OKEN Scanner

Pro Patria / 274
Bacovia cel Mare / 275
Ady Endre / 277
Cronologia vieții și a operei
de *Cornel Simionescu* / 279

Bibliografie / 292

Scanned with OKEN Scanner

Lector: AURELIA BATALI
Tehnoredactor: ELENA PREDA

Apărut 1979. Bun de tipar 4.04.1979.
Tiraj 8 700 ex. broşate. Coli tipar 19,25.

Tiparul executat sub comanda
nr. 2567 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti,
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner

Lei 11,50

biblioteca critică

Scanned with OKEN Scanner